

Vesayetsiz ekonomi

Ümit İzmen 14.07.2008

Geçtiğimiz hafta yayımlanan veriler, ekonomik görünüm için farklı sinyaller verdi. Para ve maliye politikasına ilişkin göstergeler olumlu bir resim ortaya koyarken, reel sektöre ilişkin rakamlarda bir bozulma söz konusuydu.

Geçen senenin ocak-haziran döneminde 5,9 milyar YTL açık veren merkezi yönetim bütçesinin bu sene 1,9 milyar YTL fazla vermesi maliye politikasının olumlu seyrettiğini gösteriyor.

Enflasyon beklentilerinde de bozulmanın durduğunu hatta 12 ay ve 24 ay sonrası için enflasyon beklentilerinin hafif de olsa aşağı inmeye başladığını gördük.

Bu olumlu göstergelere karşılık, sanayi üretim artışı yavaşladı, verimlilik artışı durdu ve sanayide kapasite kullanımı da bir miktar aşağı indi. İmalat sanayii üretiminin alt sektörlerine bakıldığında, üretim yavaşlamasının yaygın bir durum olduğu ve ilk beş ayda sadece az sayıda sektörde üretimde gerileme yaşanmadığı görüldü. Üretim artışının devam ettiği sektörlerde bile, artış hızı aylar itibariyle yavaşlıyor.

Öte taraftan, yine geçen hafta açıklanan ithalat ve ihracat miktar ve fiyat endeksleri, ihracatın istikrarlı ve hızlı biçimde arttığını, buna karşılık ithalat artış hızının sene başından bu yana azaldığını gösteriyor. İthalattaki yavaşlama, sanayi üretimindeki hız kesme ile tutarlı. İhracatta kâr marjlarının daraldığını, dış piyasalarda edinilmiş olan pazar payını yitirmemek adına ihracatın devam ettirildiğini biliyoruz. Dünya piyasalarındaki gelişmelere bağlı olarak, ihracat artışının yavaşlaması sürpriz olmayacak. Bu yavaşlama, sanayi üretim artışını daha da sınırlayacak.

İthal ürünlerin fiyatları, ihraç ürünlerinin fiyatlarından daha hızlı artıyor. Bu nedenle, miktar olarak baktığımızda, ithalat artışının yavaşlamasına rağmen, dış ticaret açığı ve buna bağlı olarak cari işlemler açığı artmaya devam ediyor. İlk beş aylık cari işlemler açığı geçen yıl 16,2 milyar dolar iken bu yıl 21,5 milyar dolar oldu. Cari açığın finansman kalitesi de gerilemiş durumda. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları 11,1 milyar dolardan 6 milyar dolara gerilerken, borçlanmanın payı artış gösteriyor. Borçlanmanın vade bileşimi uzun vadede kısa vadeye doğru kayıyor. Geçen senenin ocak-mayıs döneminde 7 milyar dolar giriş görülen portföy hareketlerinde bu sene 1,1 milyar dolarlık bir çıkış yaşanıyor. Uluslararası rezervlerde erime 4 milyar doları bulmuş durumda.

Cari açığın özel sektörün dış borçlanmasıyla karşılanıyor olması, bu uluslararası konjonktürde, yurtdışı piyasalardan kaynaklanacak bir sıkıntının, şirketler kesiminde ciddi etkilerinin olması endişelerine yol açıyor. Bu

durum da Türkiye'nin acilen dış ticaret açığını azaltacak bir sanayi politikası oluşturması gerektiğine işaret ediyor.

Demokratikleşme sancılarının çok şiddetli yaşandığı bugünlerde, sanayi politikası tartışmalarında 2000'li yılların küresel gerçeklerine denk düşmeyen köhne yaklaşımların dillendirildiğine şahit oluyoruz. Bu yaklaşımlarda sanayinin düşük performansının sorumlusu olarak zavallı demokrasimiz gösterilebiliyor. Kimin ne üreteceğini belirleyen bir devletin olmaması, sanayi politikasının en temel zaafı ilan edilebiliyor.

Bugün, siyaset üzerindeki vesayetin devamına karşı çıkılırken, ekonomi üzerindeki devletin vesayetine de karşı çıkmak gerekiyor.

Kimin ne üreteceğine karar veren, bu kararın getirdiği riskleri üstlenen bir devlet değil, ekonominin etkin çalışmasını sağlayan bir devlet gerekiyor. Sanayi politikasının temeli stratejik sektörler seçmek ve bu seçilmiş sektörlerle yatırım yapacak yatırımcıları belirsiz bir tarihe kadar devlet kaynaklarından teşvik etmek olmamalı. Tam tersine, sanayi politikası, tüm sektörlerde yatırımın önündeki her türlü engeli kaldırmayı hedeflemeli. Bunun için, piyasaların rekabetçi çalışmasını sağlayan, tekelci piyasa oluşumlarını engelleyen, piyasalara giriş engellerini ortadan kaldıran, bilgiye erişim imkânlarını genişleten, kümelenme fırsatları yaratan, Ar-Ge ve inovasyon kapasitelerini arttıran, finansal piyasaların etkin çalışmasını sağlayarak küçük girişimcilerin de elverişli koşullardan kredi temin etmelerini mümkün kılan önlemler alınmalı.

Bu tür bir sanayi politikası, uzun dönemde sanayinin küresel ekonomiyle daha fazla bütünleşmesinin önünü açacaktır. Devletin iş dünyasıyla ilişkilerinin nesnel, tarafsız ve tüm yatırımcılara eşit uzaklıkta olması, çıkar ilişkilerini sınırlandıracak, siyaset üzerindeki patronaj ilişkilerini zorlaştıracaktır.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Reformların toplumsal zemini

Ümit İzmen 21.07.2008

OECD'nin Türkiye raporu (*OECD Economic Surveys: Turkey 2008*) geçtiğimiz hafta açıklandı. Bugün, çok önemli analizler ve politika önerileri içeren bu rapordan hareketle, ekonomide reform ihtiyacının toplumsal koşulları üzerinde durmak istiyorum.

Rapor, Türkiye'nin kriz sonrası ekonomik toparlanma evresinden başarılı bir biçimde çıkarak sürdürülebilir yüksek büyüme evresine girmesinin zorluklarına dikkat çekiyor.

2002-2007 döneminde yılda yüzde yedi civarında büyüyen ekonomi, sanayi ve hizmetler sektöründe yeni istihdam olanakları yarattı. Küresel sermaye piyasalarındaki olumlu koşullar ve yüksek faiz oranları ülkeye önemli ölçüde sermaye girişi olmasına ve Türk Lirası'nın reel olarak değer kazanmasına neden oldu. Bu değerlenme, enflasyonla mücadeleyi kolaylaştırırken rekabet gücünü olumsuz etkiledi.

İşgücü verimliliğinin daha yüksek olduğu sermaye yoğun sektörlerde, Türk Lirası'ndaki güçlü değerlenmeye rağmen, üretim, ihracat ve istihdamda artış görüldü. Buna karşılık kalifiye olmayan işgücü ve ucuz yerel girdinin kullanıldığı tekstil ve giyim gibi geleneksel sektörler uluslararası rekabette zorlandı.

2001 krizinde Türk Lirası'nın değer kaybı ve reel ücretlerin hızla gerilemesi ihracatın kârlılığını o kadar artırmıştı ki, sonraki yıllarda durum tersine dönse de 2007 yılına kadar rekabet gücü 1997 seviyesinin üstünde kaldı. Ancak, 2007 yılı rekabet gücü açısından olumsuz oldu. Yavaşlayan verimlilik artışının reel ücretlerdeki hafif artışı dengelemesine karşın, YTL'deki değerlenme, rekabet gücünü aşağı çekti. Yurtiçinde pazar hâkimiyetini kullanabilen üreticilerin kârlılığı, uluslararası piyasalarla karşılaştırıldığında, yerel piyasalarda daha yüksek olmuştu. 2007'de bu süreç de tıkanı.

Türkiye'nin büyüme sürecindeki tikanıklıkları aşması mümkün ancak çok da kolay değil. Yeni bir sürdürülebilir yüksek büyüme evresine girebilmek için bir dizi makroekonomik politika ve yapısal reform kararı almak gerekecek. İç ve dış siyasi gerilimler bu kararların alınmasını ve uygulanmasını daha da zorlaştırıyor.

Yukarıda özetlemeye çalıştığım OECD raporunda yer alan analizden yola çıktığımızda tıpkı demokratikleşme sürecinde olduğu gibi, ekonomide de iktidarın politika seçeneklerinin kısıtlı olduğunu görüyoruz. Üstelik toplumsal aktörlerin bu seçeneklere ikna edilme ihtimali düşük.

Türkiye'nin yüksek büyüme hızlarını sürekli kılabilmesi için rekabet gücünü artırması gerekiyor. Bunun için ya reel ücretler gerileyecek, ya YTL değer kaybedecek, ya ürün niteliği değişecek, ya da verimlilik artacak,.

1 Mayıs 2008 tarihinde, toplumumuzun tüm kesimleri işçi hakları konusundaki duyarlılıklarını beyan ettiler. Ücret artışlarını sınırlamak gerektiğini kimse açıkça savunamayacak. Reel ücretlerin gerilemesinin tek yolu enflasyonda ani bir yükselme olabilir.

Türk Lirası'ndaki değerlenmenin tersine çevrilmesi, dalgalı kur rejiminde piyasa koşullarına bağlı. Yurtiçi ve yurtdışı piyasalara göre YTL'nin değer kaybı ihtimal dahilinde. Ancak, kurlardaki hızlanmanın da yapısal

nitelikteki problemin kalıcı çözümü olamayacağını biliyoruz.

Ürün niteliğini değiştirmek ve verimliliği artırmak, bundan sonra, kaynakların kayıtdışı ekonomideki verimsiz küçük işletmelerden, kayıtlı ekonomideki modern işletmelere kaymasıyla mümkün olabilir. Bu, güçlü bir siyasi irade gerektiren, gerçekleşmesi vakit alacak ve sancılı bir süreç. Kayıtdışı çalışan çok sayıda geleneksel işletme ile kısa sürede sonuç alıcı sertlikte bir mücadeleye girişmeye cesaret etmek zor.

Türkiye 2008 yılında yükselen enflasyona ve yüzde 4'ün altında kalacak bir büyüme hızına mahkûm gözüküyor. Rekabet gücünü artırmak için enflasyonun hızlanmasına ya da devalüasyona bel bağlamaktan kurtulmak için alınması gereken önlemler ciddi bir direnişle karşılaşacak. Aslında, işgücü piyasalarının esnekleştirilmesi, ürün piyasalarında rekabetin sağlanması, kapanma riski ile yüz yüze gelecek kayıtdışı firmalar için dönüşüm programları tasarlanması gibi toplum içinde tepkiyle karşılaşacak mikro ekonomik reformların, ekonominin ve istihdamın artmakta olduğu 2007 öncesi süreçte yapılmış olması gerekirdi. Bugün toplumun bazı kesimlerinde çok ciddi bir inandırıcılık sorunuyla karşı karşıya olan, tüm adımları şüpheyile karşılanan iktidar, bu reformları yapmak istediğinde yoğun bir muhalefetle karşılaşacaktır. Kaldı ki, toplumdaki kutuplaşma, iş başında hangi hükümet olursa olsun, getirisi uzun dönemde alınabilen yüksek maliyetli reformların genel kabul görmesini imkânsız kılıyor.

Bu açmazdan kurtulmanın, potansiyel büyüme hızını artırmanın yolu, AB üyelik sürecinin yeniden hız kazanması. AB üyelik süreci, demokraside ve ekonomide geçiş sürecinin tamamlanabilmesinin yolunu açacak bir toplumsal mutabakat için mümkün olabilecek en gerçekçi çerçeveyi oluşturuyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Verimlilik-ücret makası

Ümit İzmen 28.07.2008

Geçen haftaki yazımda OECD Türkiye raporunda yer alan rekabet gücü değerlendirmesinden yola çıkmıştım. Bu hafta yine aynı raporundan yararlanmaya devam edeceğim.

OECD raporundaki rekabet gücü analizi Türkiye'nin özellikle emek yoğun sektörlerde giderek zorlandığını gösteriyor. Merkez Bankası'nın Temmuz 2008 tarihinde yayınladığı Gökhan Yılmaz ve Rauf Gönenç tarafından yapılmış olan araştırma da ithal girdi kullanan sermaye yoğun sektörlerde rekabet gücünün daha yüksek olduğunu ortaya koyuyor.

Farklı sektörler, Türk Lirası'nın reel değerlenmesinden değişik biçimde etkilendi. İthal girdi kullanan sektörlerde, reel kurun değerlenmesi önemli bir maliyet avantajı yarattı. Sermaye yoğun sektörler yurtdışından borçlanma imkânlarını iyi

değerlendirerek önemli bir kâr marjı sağladı. Bu sektörlerde genel olarak üretim ve ihracatla birlikte kalifiye işgücü istihdamı ve ücretler de arttı.

Buna karşılık emek yoğun sektörler başta Çin ve Hindistan olmak üzere, düşük ücret ülkeleriyle rekabette zorlandılar. Geleneksel olarak en fazla istihdam yaratan ve ihracat gerçekleştiren tekstil ve giyim gibi sektörlerde rekabet gücü bu dönem içinde geriledi. Bu sektörlerin kalifiye olmayan işgücü talebi azaldı ve reel ücret seviyeleri geriledi. Düşük nitelikli işgücü talebinin gerilemesi ekonominin tümünü olumsuz etkiledi.

Emek yoğun sektörlerde rekabet gücünün ve buna bağlı olarak istihdam olanaklarının zayıflaması, çalışabilir yaştaki nüfusu yüksek, buna karşılık bu nüfusun eğitim seviyesi düşük olan Türkiye’de işgücü politikalarını daha da önemli kılıyor. Uluslararası karşılaştırmalarda zaten düşük olan işgücüne katılma oranı 2001 yılındaki yüzde 50 seviyesinden 2007 yılında yüzde 47’ye indi. 15 yaş üstünde 50 milyon kişinin bulunduğu Türkiye’de bu nüfusa istihdam olanakları sağlanması ekonomik ve toplumsal bir zorunluluk oluşturuyor.

OECD raporunda da Türkiye’nin emek yoğun sektörlerinin rekabet gücünün artırılmasının gerekli olduğu vurgulanıyor ve bu doğrultuda bir dizi öneri sıralanıyor. Öncelikle, kurdaki değerlenmenin gelişmiş ülkeleri yakalamanın doğal bir uzantısı olarak kabul edilmesi gerektiği ve rekabet gücünün artırılması için başka politikalara ihtiyaç olduğu vurgulanıyor. Bu politikalar ise, işgücü piyasalarının esnekleştirilmesi ve ürün piyasalarında rekabetin tesis edilmesi konularında yoğunlaşıyor.

Son istihdam paketinden sonra bile, OECD ülkeleri arasında en sıkı işgücü piyasası kurallarının görüldüğü ülke Türkiye. OECD düşük nitelikli işgücünün istihdam edilebilmesi için yasal maliyetlerin aşağı çekilmesi, asgari ücret artış hızının kontrol altına alınması, sektörler ve bölgeler arasında asgari ücret farklılaşmasına gidilmesi, İş Kanunu’ndaki istihdam büyüklüğü koşullarının kaldırılması, süresiz iş sözleşmelerinde esnekliğe imkân tanınması, bireysel emekliliğin teşvik edilmesi gibi öneriler de bulunuyor.

İşgücü piyasalarına dönük bu önerilerin doğal sonucu reel ücretler üzerinde baskı oluşmasıdır. Zaten 2001 kriziyle birlikte ciddi bir erozyon yaşayan reel ücretlerde bu tarihten sonra ancak çok sınırlı bir artış oldu. Buna karşılık aynı dönemde işgücü verimliliği düzenli bir artış gösterdi. Böylece, 1997=100 bazlı imalat sanayii endekslerine göre, reel ücret endeksi 95’e gerilerken, verimlilik endeksi ise 172’ye yükseldi.

Verimlilikte neredeyse reel ücretlerin iki katına varan artış, 2001 sonrası dönemde ekonomik performansın önemli bir belirleyicisi oldu. Verimlilik ve reel ücret arasındaki bu makas, tarihsel olarak bakıldığında Türkiye’nin tüm kriz sonrası dönemlerinin ortak özelliğidir.

Ancak 2007 yılından başlamak üzere verimlilik artışlarının durduğu, buna karşılık reel ücretlerde bir kıpırdanmanın görüldüğü bir sürece girmiş bulunuyoruz. ISO 500 Büyük Firma verilerinde çok daha kuvvetli olarak gözlenen bu

durum, sanayinin rekabet gücü üzerinde bir risk oluşturuyor. Makas kapanmaya başladı.

Bugün, ekonominin yavaşlamasına rağmen, kriz koşullarının çok uzağında olduğumuz bir dönemdeyiz. Dolayısıyla, reel ücretleri baskılamak yerine verimlilik artışlarını hızlandıran bir büyüme seçeneği önümüzde açık. Ancak geçen haftaki yazıda vurgulamış olduğum gibi, içinde bulunduğumuz siyasi ortam, reel ücretlerin baskılanmasına fazla imkân tanımıyor. Öte taraftan verimlilik artışlarının önünü açacak önlemlerin de bedeli var.

Türkiye'nin siyasi gündemini hızla temizlemesi gerekiyor ki ekonomisini düzlüğe çıkaracak önlemleri demokratik bir ortamda tartışabilsin.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Öncelikli gündem hâlâ demokratikleşme

Ümit İzmen 04.08.2008

Anayasa Mahkemesi'nin kararı sonrasında gündemin artık ekonomi olması gerektiği yorumları yapıldı. Ekonomide çözülmesi gereken çok sorun olduğu doğru. Özellikle yapısal nitelikli sorunların çözülebilmesi için güçlü bir siyasi irade, sorumlu ve işbilir bürokratlar gerekiyor. Siyasi partiler, ekonomik kesimlerin çıkar farklılıklarını siyaset alanına taşıyacak kanallar yaratmalı. Ayrıca, işçi, işveren, çiftçi, esnaf vb. örgütleri de temsil ettikleri kesimlerin sadece kısa vadeli değil uzun vadeli ekonomik çıkarlarını da iyi bilen ve savunabilen yetkin örgütlenmeler olmalı. Üstelik, bu örgütler konuları takım tutma tavrı ile bildikleri siyasi şablonlara göre ele almaktan vazgeçmeli.

Türkiye bu niteliklerin epey uzağında. Bu nedenle, ekonomik yapısal sorunları çözebilme kapasitesine sahip değil. Türkiye demokrasisini olgunlaştıramadığı sürece, ekonomi odaklı bir gündeme sahip olma şansını bulamayacak. Ekonomik konular, şimdiye kadar hep iki siyasi kriz arası nefes alma dönemlerinde ana gündemi oluşturdu. Ama bu dönemlerde de yapısal sorunların üzerine gidilemedi; konjonktürel para ve maliye politikası yönetimi ile uğraşıldı. Önümüzdeki “uzlaş” döneminde de böyle bir tehlike var.

Yapısal reformların farklı toplum kesimleri üzerindeki etkileri farklı yön ve şiddette olabilir. Kaynak dağılımını bir kesimin lehine, diğerinin aleyhine değiştiren yapısal reformlar, ancak maliyetleri ve sonuçları net olarak toplumun önüne konup temel ekonomik taraflarca kapsamlı biçimde tartışılarak bir karara varılırsa hayata geçirilebilir. Yoksa, Türkiye'nin son reform çabalarının da göstermiş olduğu gibi, süreç başlatılsa dahi, sürdürülemez.

Gerçekleştirmesi zor, maliyetli ve maliyetin eşit dağılmadığı yapısal reformlar, demokrasilerde ve otoriter yönetimlerde farklı biçimde ele alınır. Demokrasilerde bu tür reformlar, etkilenen tüm toplum kesimlerinin yer aldıkları katılımcı süreçlerde enine boyuna tartışılarak karara bağlanır. Kararlar, geniş bir mutabakata dayandıkları için işbaşında olan iktidarlardan bağımsız olarak uygulanır. Kararların içeriği sorgulansa da, toplumsal meşruluğu tartışılmaz. Reformların başarılı olmaması halinde, toplum siyasilere hesap sorar ve verdiği yetkiyi geri ister. Seçim sistemlerini ve siyasi partileri düzenleyen kurallar, başarısızlığın ve hatanın siyaset içinde düzeltilmesine imkân sağlar.

Otoriter yönetimlerde ise, zaten muhalefet bastırılmış olduğu için, iktidar aldığı kararları uygulamakta herhangi bir engelle karşılaşmaz. Ama bu uygulamalar toplumdaki çatlakları büyüttüğü için uzun vadede kalıcı olmaz. Toplumsal meşruluk eksikliği kararların etrafından dolaşılmasının ahlaki zeminini yarattığı için uygulamada reformlar etkisiz kalır.

Bu iki kategorinin arasında yer alan rejimlerde, iyi tasarlanmış toplumsal mutabakata ulaşma mekanizmaları bulunmaz. Bu yüzden temel sorunlar çözülmeden kalır. Yapısal reformları hayata geçirmek için kamuoyu seferber edilemez. Bir sonraki hükümetin reformları sürdürmesinin garantisi yoktur. Hatta reformu başlatmış olan hükümet dahi, sonradan vazgeçip geri adım atabilir. Çünkü ne siyasi partiler yasası, ne de seçim sistemi, ekonomideki güç dengelerini siyaset alanına layıkıyla yansıtamaz. Böylesi bir yapıda ancak konjonktürden kaynaklanan ekonomik sorunlar ele alınıp çözüme kavuşturulur; yoksa yapısal sorunlar değil.

Türkiye'nin önünde, zorlu dünya konjonktürü, aşağı çekilemeyen enflasyon, yüksek faiz oranları, YTL'nin sürekli değer kazanması gibi güncel ekonomik sorunlar bulunuyor. AKP'nin kapatılmaması kararı, ciddi bir belirsizlik unsurunun ortadan kalkması anlamına geldi ve bu tür sorunlarla baş etme kapasitesini arttırdı. Öte taraftan yüksek cari açık, düşen rekabet gücü, tarımdaki dönüşüm, sanayinin yeniden yapılanması, kayıtdışının azaltılması, verimliliğin artırılması gibi yapısal sorunlar da var. Bu sorunları bugünden yarına çözemeyeceğimiz açık. Ancak orta ve uzun vadede bu sorunlara çözüm üretmek için öncelikle demokrasimizi güçlendirmemiz gerekiyor. Toplumsal denetim mekanizmalarını devre dışı bırakan, ülke ve parti yöneticilerine sınırsız güç sağlayan yürürlükteki anayasa, siyasi partiler ve seçim yasalarının değiştirilmesi zorunlu.

Önümüzde Ergenekon davası, yerel seçimler gibi gündemi yoğun olarak işgal etmeye aday konular var. AKP davası çözümlenmiş olsa da, DTP'nin kapatılma davası sürüyor. Gündemde hâlâ demokrasi var.

Cin bir kere şişeden çıktı. Artık, demokratikleşme sürecinden geriye dönülmeyecek. “Öncelikli gündem ekonomi” söyleminin arkasına sığınmamak ve demokratikleşme adımlarını gündemden asla düşürmemek lazım.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Küresel finansal kriz Türkiye'yi nasıl etkileyecek?

AKP'nin kapatılmaması kararının ardından iş çevreleri tarafından dile getirilen “Artık gündemimiz ekonomi olsun” çağrısı, aslında “normal bir memleket olalım” dileğinin ifadesi. Ama, ağırlıklı gündemin artık ekonomi olması gerektiğinin dile getirilmesi, muhalefet çizgisinin ekonomi alanına çekildiğini de düşündürüyor. Son açıklanan göstergeler üzerinden yürüyen tartışma bu duruma bir örnek.

Temmuz ayı enflasyon rakamlarını ele alalım. Yıllık enflasyon oranının tüketici fiyatlarında yüzde 12,1'e, üretici fiyatlarında yüzde 18,4'e çıkmış olması, gerçekten düşündürücü. Ancak, bu rakamların arkasındaki uluslararası etkiyi hesaba katmadan, enflasyondaki yükselişin tüm sorumluluğunu Merkez Bankası'na ya da hükümete çıkartmak pek doğru değil.

Fiyat artışının nedenlerine baktığımızda gıda, enerji ve diğer hammadde fiyatlarındaki artışın belirleyici olduğunu görüyoruz. Bu kalemlerdeki fiyat artışı dünya piyasalarından kaynaklanıyor. Enflasyon rakamlarındaki yükselişi anlayabilmek için dünya ekonomisinde olan bitene yakından bakmak gerekir.

Dünya, son elli yılda görülen en büyük finansal krizle karşı karşıya. Geçen sene ağustos ayında başlayan kredi daralmasının etkileri, birinci yılında tüm dünyayı sarmış durumda. Ekonomik yavaşlama, ABD'den diğer gelişmiş ve gelişmekte olan piyasalara doğru yayılırken, enflasyon oranları 10 yılı aşkın bir süredir görülmeyen seviyelere ulaştı.

Büyüme hızının 2008 yılında körfez ülkeleri haricinde tüm dünyada yavaşlayacağı hesaplanıyor. Yükselen piyasa ekonomilerinde ortalama enflasyonun yüzde 11'i aşacağı tahminleri yapılıyor. Son yılların en gözde gelişen ekonomileri Çin ve Hindistan'da enflasyon yükselirken büyüme düşüyor.

Geçen hafta yayınlanan yabancı ekonomi gazetelerinde finansal krizin dibinin görüldüğüne ilişkin herhangi bir belirti olmadığına dikkat çekildi. Krizin ABD'den Japonya ve AB'ye sıçradığı ve birçok Avrupa ülkesinin resesyona girdiği ya da girmek üzere olduğu yorumları yapıldı. Türkiye'nin ihracatı açısından önem taşıyan ülkelerde de ekonominin yavaşlamaya başlaması büyümeyi olumsuz etkileyecek.

Öte taraftan, enflasyonu yukarı çeken yüksek hammadde fiyatlarında gevşeme sinyalleri görülüyor. Başta petrol ve kıymetli madenler olmak üzere hammadde fiyatları geriliyor. Petrol 120 dolarla son üç ayın, bakır da son altı ayın en düşük seviyesine indi. Son iki ayda mısır fiyatları yüzde 30 geriledi. Dünyada artan hammadde talebinde etkili olan Çin ve Hindistan ekonomilerinin yavaşlaması, fiyatları bir parça aşağı çekecek. Dünya piyasalarında fiyatların gerilemesi, Türkiye'de enflasyon baskısının önümüzdeki aylarda hafiflemesine yol açacak.

Dünya ekonomisinde görülen bu yavaşlama ve artan enflasyon perspektifinden bakıldığında, Türkiye ekonomisinin performansı şikâyet edildiği kadar olumsuz görülüyor. Daha yakın zamana kadar, dünyada en yüksek enflasyona sahip birkaç ülkeden birisi olan Türkiye, bugün diğer gelişmekte olan ülkelerle benzer durumda. Haziran ayında imalat sanayii üretiminin yüzde 0,4 gerilemesine rağmen, siyasi belirsizliğin ortadan kalkmasıyla büyüme rakamlarında da, beklenenden daha olumlu bir tablonun ortaya çıkması muhtemel.

Bu tablonun arka planında, Türkiye ekonomisinin hâlâ devam eden kırılma yapısına rağmen belli bir olgunluk kazanmış olması yatıyor. Ancak siyaset alanında, kurumsal çerçeve, ya da anlayış ve yaklaşımlar açısından buna paralel bir düzeyden söz etmek mümkün değil. Bu durum, finansal krizin etkileri Türkiye’de daha çok hissedildiğinde krizle baş etmemizi zorlaştıracak.

Ekonomi konularında siyasi tartışmalar gerçek seçenekler üzerinden değil geleneksel kalıplar üzerinden yapılıyor. Sanki hâlâ eskinin dünyadan kopuk, içe kapalı, devletçi kapitalist ekonomik modeli devam ediyor gibi. Tarım politikası mı? “Çiftçi perişan!” Özelleştirme ve piyasa etkinliği mi? “Devletin malını peşkeş çekiyorlar!” Enerji piyasası liberalizasyonu mu? “Zamlar vatandaşın belini büküyor!” Son zamanlarda bir de “Aşırı değerli YTL yüzünden ihracatımız battı!” Ve her zaman, “Ulusal kaynaklarımızı gerektiği gibi kullansak kimse bizi tutamaz!”

Oysa Türkiye ekonomisinin düzeyi de, sorunları da daha ciddi küresel ekonomi analizlerini, daha gerçek politika tartışmalarını hak ediyor. Dünya, ekonomisinin 2004-2007 arasındaki performansına dönmesinin en iyi ihtimalle epey bir vakit alacağı açık. Türkiye de ekonomi politikalarını buna göre oluşturmak zorunda. Düşen büyüme ve yükselen enflasyonun bir arada görülmesi, mücadelede politika seçeneklerini daraltıyor ve karmaşıklştırıyor. Krizle daha iyi başdebilmek için eksik reformların kısa sürede tamamlanması gerekiyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kredi ve kredibilite

Ümit İzmen 18.08.2008

Cari açık sürekli artıyor. Haziran ayında yıllık bazda 46 milyar dolara yükseldi. Kazandığımızdan fazlasını harcıyoruz. Üstelik bu harcamayı finanse etmekte bir sıkıntımız yok. Hatta fazladan finansman bulup rezervleri de artırılabiliyoruz. Ama küresel kredi krizinin etkileri giderek derinleşiyor ve yaygınlaşıyor. Küresel likidite koşulları eskisi gibi değil. Yurtdışı finansman sorunlarıyla karşılaşabileceğimiz bu ortamda, kısa vadede ekonomik yapımızı risklere karşı daha dayanıklı hale getirmenin yolu belli: IMF’yle yeni bir anlaşma.

Anlaşma, hükümetin uygulayacağı ekonomi politikalarına IMF’nin kefil olduğunu gösterecek ve uluslararası piyasalardaki yatırımcılara güven verecek. Ekonomik itibarın artması, yurtdışı finansmanı kolaylaştıracak.

IMF ile yeni bir anlaşma ihtiyacı daha önceki anlaşmanın süresi dolmadan gündeme getirilmişti.

Hükümetin IMF ile anlaşmakta bir süredir ayak sürümesinin nedeni, anlaşmanın getireceği kısıtlar ve kamuoyundaki IMF imajı. Zorlu bir siyasi ortamda, ekonomi politikaları üzerindeki mutlak hâkimiyetin IMF ile paylaşılmasının ima ettiği sakıncalar ortada. İhtiyati stand-by da olsa, bir IMF anlaşması, ekonominin zor durumda olduğunun tescili olarak yorumlanacak. Öte taraftan, Türkiye'yi IMF kısıkacından kurtaran parti olmak var.

Bir önceki anlaşmanın tamamlanmış olduğu mayıs ayından sonra, hükümet ekonomik kararlarını IMF kısıtlarının dışında alma, özellikle maliye politikasında harcama esnekliği getiren adımlar atma imkânı buldu. Artık AKP hükümetinin IMF ile kısa sürede anlaşması pek muhtemel.

Anlaşmanın içereceği ekonomik programın genel çerçevesi belli: 1. para politikalarının fiyat istikrarını sağlamak üzere şekillendirilmesi; 2. maliye politikasının borç seviyesinin azaltılmasına ve vadelerinin uzatılmasına odaklanması ve bütçe hedeflerine ulaşılmasını sağlayacak biçimde yasal bağlayıcılığa kavuşturulması; 3. bankacılık sisteminin güçlendirilmeye devam edilmesi ve özellikle şirketler kesiminin dış borçlarının yakından izlenmesi; 4. vergi, enerji, işgücü piyasaları gibi alanlardaki reformların hızlandırılması ve özelleştirmelerin tamamlanması; 5. esnek kur politikasına devam edilmesi.

Aynı kesinlikle söyleyebileceğimiz bir başka şey de solun, sendikaların, genel olarak muhalefetin tepkisinin ne olacağı: Özellikle sol kesim ve sendikalar açısından, IMF anlaşmaları, programın içeriğinden bağımsız olarak kötü. Dünya değişiyor ama "kahrolsun IMF" sloganı değişmiyor.

IMF'nin politika ve reform önerilerini biliyoruz: Ağustos 2008 tarihli Türkiye raporunda yazılı. Muhalefetin tepkisinin ne olacağını nereden biliyoruz? Çünkü o da siyaset alanının gerçek tartışmalara imkân tanımayan yapısında, demokratik tartışma ve karar alma mekanizmalarından yoksunluğumuzda yazılı.

İstikrar programlarının da reformların da bir toplumsal bedeli vardır. Bu yük iki türlü paylaştırılabilir.

Birinci yol, ekonomik kararları demokratik mekanizmaları işleterek almaktır. Etkin çalışan demokratik kurumların olduğu, sınıf çıkarlarının siyasi temsile yansıyabildiği, siyasetin STK'lar üzerinden değil partiler üzerinden yapıldığı bir ülkede, ekonomi politikası seçenekleri tartışılarak karara bağlanır. Ve iktidarlar karara bağlanan bu politikaları uygularlar. Son bir yıldır çokça duyduğumuz *toplumsal uzlaşma*, aslında böyle bir temelde oluşur. Hükümetler ya bu toplumsal uzlaşmaya uygun davranır ya da seçimlerde bunun hesabını verir.

Yükü bu yolla paylaştırmayı beceremeyen ülkelerde ise her kesim olabildiğince yüksek sesle feryat eder. Hükümet böyle bir yük paylaşımı sorunu yokmuş gibi davranır, zaman zaman da kendisini çok sıkıştıran ağızları bir parmak balla susturmaya çalışır. Herkesin elinden çıkartmaya çalıştığı papaz, oyunun sonunda toplumun en korumasız kesimlerinin elinde kalır. Toplumsal yükü paylaşmanın bir "yolu" olarak anılmayı hak etmese de, istikrar için IMF desteğine ihtiyaç duyan ülkelerde işleyen mekanizma budur. Ve programının içeriğinden ziyade, bu mekanizmadır IMF'nin şöhretini bu kadar kötü yapan.

İlk yolun seçilmesi gerektiği açık ama bu bir iyi niyet, teknik beceri, dirayet meselesi değil. Zorlu bir siyasi demokratikleşme projesi.

Anayasa, siyasi partiler ve seçim yasalarının değiştirilmesini içeren böyle bir projenin dolaysız yararlarının dışında bir sonucu daha olur: uluslararası ekonomik itibar. Çünkü ekonomik itibar hiçbir zaman sadece ekonomik itibar değildir.

Bugün Türkiye'nin tartışması gereken IMF ile yeni bir anlaşma yapılıp yapılmaması değil, ekonomik ve siyasi yapıdaki dönüşümdür. Bu dönüşüm sağlanabilirse, zaten IMF anlaşmalarına da ihtiyaç kalmayacaktır.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünya ekonomik paradigmaları sorgularken...

Ümit İzmen 25.08.2008

Geçen yıl ABD'de başlayan kredi krizi dünya ölçeğinde yaygınlaşıp derinleşiyor. Krizin sonu ve sonrası hâlâ belli değil. Krizin derinliği, krizle mücadele yöntemleri bugünkü tartışmaların odak noktasını oluşturuyor. Ama giderek daha belirginleşen yeni tartışma alanları da var: Krizden çıkış yöntemlerinin ekonomik sistem üzerindeki dönüştürücü etkisi, ekonomik güç dengelerinin dağılımındaki olası değişim gibi konular da gündeme giriyor. Bu tartışmalar devlet-piyasa ilişkilerine dair varolan paradigmaları sarsma potansiyeli taşıyor.

Türkiye de bu süreçten etkilenecek ama bu konuyu sonraya bırakalım. Önce son 30 yıla damgasını vurmuş olan liberal bakış açısının dünyada niye ve hangi noktalarda yara almış olduğuna bakalım.

Daha krizin başlarıydı ki Soros, bu krizin herhangi bir kriz olmadığını, 1929 Büyük Buhranı gibi bir kriz olduğunu öne sürmüştü. Aradan geçen süre içinde krizin gelişimine baktığımızda şu tespitleri yapabiliyoruz:

1. Krizin hasar tahmini sürekli yükseliyor. Ekonomik aktivite bu yılın ikinci çeyreğinden itibaren hızla gerilemeye başladı. Henüz krizin sonuna gelinmediği biliniyor.

2. Enflasyon çok hızla yükseldi ve kritik seviyelere ulaştı. Öte taraftan, gelişmiş ülkelerin resesyona girmiş ya da resesyon tehdidi altında olması, 1990’lardan bu yana görülen en yüksek değerlere ulaşan enflasyonla mücadele yollarını her yerde fena halde daraltmış durumda. Enflasyonu aşağı çekmek için alınacak önlemler ekonomideki yavaşlamayı daha da şiddetlendireceği için politikacılar ve ekonomi bürokratları köşeye sıkıştı.

3. Başta Çin olmak üzere yükselen ekonomilerin, gelişmiş ülkelerin finansal piyasalarındaki krizlerden etkilenmeyeceği umudu boşa çıktı. Bu ülkelerde de büyüme yavaşlarken enflasyonun yükseliyor olması gelişmiş ülkelerin krizden daha kısa sürede çıkma ihtimalini zayıflatıyor.

4. ABD’nin devlet destekli mortgage kreditorleri Fannie Mae ile Freddie Mac’in batma ihtimali kafaları iyice karıştırdı. 5,2 trilyon dolar civarında mortgage garantisi olan bu şirketler o kadar büyük ki, batmalarının sonuçlarını insan tahayyül bile etmek istemiyor. Başka büyük finans kuruluşlarının da zor durumda olduğu konuşuluyor. Kamunun Fannie Mae ile Freddie Mac’in batmasına seyirci kalması, sonuçları ABD ekonomisini çok açacak bir dizi zincirleme etki yaratacak. Tersine, Bear Stearns ve Northern Rock örneklerinde olduğu gibi kamunun bu kuruluşların kurtarılmasına yardım etmesi ise, 1980’lerden beri Batının ekonomi politikasını belirleyen liberal yaklaşımda büyük bir ideolojik delik açacak.

Dünya finansal krizi ile birlikte, ekonominin ve finansal piyasaların gözetim ve denetimindeki sorunlar masaya yatırıldı ve yeni yaklaşımlar aranmaya başlandı. FED Başkanı Ben Bernanke’nin cuma günü yaptığı konuşma bu konuya ayrılmıştı. Bernanke “batamayacak kadar büyük” kurumlara devletin müdahale etmesinin getirdiği “ahlaki sorun” a dikkati çekti ve tek tek kurumlardan ziyade ekonomik sistemin tamamını göz önüne alan bir risk değerlendirmesiyle bu “ahlaki sorun” un aşılabileceğini belirtti.

Yeni finansal enstrümanlar, dünya ekonomisinin benzersiz bir hızla büyümesine imkân tanımıştı. Ama aynı enstrümanlar, finansal sistemin gözetim ve denetimini yapanların kontrolünden uzak kalmıştı. Kontrol dışında gelişen finansal enstrümanların tetiklediği sorunlu krediler ise, tüm ekonomik sistemi tehdit eder noktaya ulaştı. Reaksiyon olarak, krizden çıkarken finansal sektörde disiplinin artırıldığını göreceğiz. Piyasa iç disiplininin güçlendirirken, düzenleyici otoriteler de yeni regülasyonlar getirecek. Önümüzdeki yıllarda regülasyon yöntemleri alanında (yakın geçmişteki finansal inovasyonlarla kıyaslanabilir yaratıcılıkta) inovasyonların yapılmasını bekleyebiliriz.

Bundan birkaç hafta önce Greenspan’ın ekonomi politikalarında artan müdahalecilik dozu üzerine bir yazısı vardı. Bu yazıda, Greenspan, krizi ekonomik beklentilerin istikrarsızlığına, yani insan doğasına bağlıyordu. Kriz ortamının yine insan doğası açısından en uygun ekonomik sistem olan kapitalizmin ruhuna ters önlemlere zemin oluşturmaya karşı uyarıda bulunuyordu. Kriz ortamında kapitalist sistemi savunurken kullanılan bu argümanlar yeni veya ilginç değil. İlginç olan ABD Merkez Bankası eski başkanının bu geleneksel liberal argümanlarla tartışmaya müdahale etme ihtiyacı duymuş olması.

Dünya liberalizmden uzaklaşmak diye nitelenebilecek bir paradigma değişimine şimdilik hazır gözükme de ciddi bir tartışmanın zemini oluşmuş gözüküyor. Kamunun düzenleyici işlevine ilişkin tartışmalar, dünyada ve Türkiye’de gündeme daha fazla gelecek.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Küreselleşme hoptirnam*

Ümit İzmen 01.09.2008

Sol içindeki tartışmalara bakıyorum, işçi, memur, çiftçi, ihracatçı, işinsanı gibi farklı ekonomik kesimlerden gelen taleplere bakıyorum, ordunun üst kademesinin son hafta yaptığı konuşmalara bakıyorum ve iki ortak nokta görüyorum: Birincisi küreselleşmeden duyulan tedirginlik ve ulusal olanı koruma çabası; ikincisi ise devletin bu sürece müdahale etmesi gerektiği düşüncesi. Her iki pozisyon da bugünün dünya ve Türkiye gerçekliğiyle uyumlu değil.

Küreselleşme kapitalizmin doğasından kaynaklanan karşı konulamaz bir süreç. Ulusal pazarların küreselleşme karşısında direnme gücü, kasaba pazarlarının, panayırların, ulusal pazarlar karşısında direnme gücü kadar.

Küreselleşme süreci zaman zaman hız kesse de, kesintiye uğrasa da devam edecek. İki dünya savaşı arasında böyle bir kesinti yaşanmıştı. Ekonomik milliyetçilik ve korumacılık artmış, milli duygular şaha kalkmıştı. Faşizme ve ulusların birbirini boğazladığı savaşlara rağmen küreselleşme süreci durmadı: 30-40 yıllık bu kesinti dünya tarihi açısından uzun sayılmaz. Küreselleşme II. Dünya Savaşı’nın ardından yeniden hız kazandı.

1980’lerde finansal piyasaların ve dış ticaretin liberalizasyonu bu sürece yeni bir tempo kazandırdı. Çin, Sovyetler Birliği ve Orta Avrupa ülkelerinde devletçi ekonomik sistemin terk edilmesinin ardından bu ülkelerin dünya ekonomisine entegrasyonu, küreselleşme sürecine muazzam bir ivme kazandırdı.

Varolan dünyanın somut gerçekliği olan küreselleşmeyi veri almak durumundayız. Küreselleşme sürecini geriye döndürmeye hiç bir ülkenin tek başına gücünün yetmeyeceği ortada. Dünya ekonomisine entegre olarak üretimini ve gelirini artıran, vatandaşlarının yaşam koşullarını iyileştiren ülkelerde küresel ekonominin gerçekleri hayatın doğal parçası olmuş. Rüzgârla kavgaya etmek değil, rüzgâra göre yelken açmak aslolan.

Sürecin nasıl işlediğini, hangi yöne gittiğini, ne gibi zikzaklar çizdiğini kavramak. Kendini bu sürecin içinde konumlandırmak. Hem küreselleşmeden ekonomik menfaati olan, hem de küreselleşme nedeniyle ekonomik olarak zarar gören kesimler için yapılması gereken bu.

Yapılması gereken bu ama, Türkiye’de yapılmayan da bu. Belki küresel ekonomiye entegrasyonda geç kalınması, belki de ulufe dağıtan devletin hâlâ hafızalardan silinmemiş olması yüzünden Türkiye’de ne küresel düşünme refleksleri gelişmiş, ne de bu konuda bir düşünce terbiyesi oluşmuş.

Türkiye’de ihracatçı, küresel olmak ister, girdilerini, kredisini dünya fiyatlarından almak ister, ama ürününü dünya piyasalarına satarken, devletin kendisine destek olmasını, piyasa mekanizmasına müdahale etmesini ister.

Türkiye’de ulusal pazara mal satan üretici, aramalı ve hammadde ithalatı söz konusu olduğunda küreselleşmeden yanadır, ama daha ucuza satılan rakip ülke ürünü söz konusu olduğunda küreselleşmeye karşıdır.

Türkiye’de çiftçi, çiftçi olarak küreselleşmeye karşıdır; aynı ürünün dünyadan daha ucuza ithal edilmesi yerine, kendisinin üretmesini ve devletin yüksek koruma fiyatı vermesini ister. Tüketici olarak ise, küreselleşmeden yanadır, pahalı ve kalitesiz birkaç ulusal markaya mahkûm kalmak istemez.

Türkiye’de işçi küreselleşmeye karşıdır; niye bilmem. Ulusalcı propagandanın etkisi altında, kendisini yabancılar değil, yerliler geleneksel yöntemlerle sömürsün istediği için belki de. İşsiz kaldığında ise küreselleşme taraftarıdır; yabancı şirket olsa da çalışsam der.

Türkiye’de solcu, sorarsanız ilkesel olarak enternasyonalisttir ama küreselleşmeye karşıdır. Küresel sisteme itirazın ancak küresel ölçekte dile getirilebileceğini düşünmez.

Türkiye’de ordu küreselleşmeye *toptan* karşı çıkmanın gerçekçi olmadığını kabul eder ama, her konuda olduğu gibi “ama”ları vardır. Küreselleşmenin “ulusal çıkarları” tehdit etmesine karşı hassastır. Ulusal çıkarları ve tehditleri belirleme yetkisinin ordunun tekelinden çıkmasının, en temel tehdit olduğu inancındadır.

Velhasıl ortada çelişkilerle yüklü bir küreselleşme algısı var. Bunun nedeni, şimdiye kadar hep küreselleşmeye sözde değilse de özde karşı olanların iktidarda olmasıydı. Oysa bugün artık geri döndürülemeyecek kadar dünya ekonomisine eklemlenmiş bir Türkiye var. Temmuz itibarıyla 12 aylık toplam ithalat 204, ihracat ise 130 milyar dolara ulaştı. Yıllık doğrudan yatırım 15 milyar dolar civarında. Özel sektörün toplam dış borcu 172 milyar dolar.

Sermaye ve hammadde açısından dünyaya bağımlı olan Türkiye küreselleşmeye sırt çeviremez. Bu yüzden küreselleşme konusundaki bu kafa karışıklığı *böyle gelmiş ama böyle gitmez*.

* *Hoptirinam masalının yazarı Aziz Nesin'i saygıyla anıyorum.*

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Devlet ve müdahale

Ümit İzmen 08.09.2008

Küresel krizle birlikte liberalizmin performansının sorgulandığı bir dünya konjonktürü, Türkiye’de liberalizm, ulusalcılık ve küreselleşme tartışmalarında yaşanmakta olan kafa karışıklığını arttırmaya aday.

Türkiye’de Özal döneminden bu yana ekonominin liberalleştirilmesi için adımlar atılıyor. Ama siyaset şöyle dursun, bu adımların ekonomik hayatta bile derin ve yaygın bir liberalizm anlayışına yol açtığını söylemek zor.

Hür teşebbüs ve piyasa ekonomisi bayraktarlığı yapanlar için bile liberal duruş süreklilik ve tutarlılık göstermiyor. Serbest rekabetten yana olanlar, çıkarları söz konusu olduğunda, bir anda piyasanın görünmez eli yerine devlet müdahalesinden yana tavır alabiliyorlar. Kurun rekabetçi hale getirilmesi, faiz oranlarının düşürülmesi, sektöre özel vergi muafiyetleri getirilmesi, hassas sektörlerin teşvik edilmesi, imar planlarının revize edilmesi gibi çok sayıda alanda bu tezat hemen tespit edilebilir. Böyle taleplerin arkasında devlet eliyle geliştirilmiş olan ekonomik yapının izlerini görmek mümkün.

Türkiye’de, devletin piyasaya müdahalesine hemen teşne olma tavrı, küresel ekonomideki gelişmeler sonucunda demode kalmaktan kurtulacak. Dünya ekonomi gündeminde yeniden moda olan Keynesçi ekonomi politikaları tartışmalarına uyum göstermek kolay olacak.

Küresel krizle birlikte gündeme gelen banka kurtarma operasyonları ve ekonomik aktiviteyi canlandırmak için maliye politikasının devreye sokulması, Batı ülkelerindeki egemen ekonomik zihniyeti sarstı. Bu operasyonlar Amerika ve İngiltere’de devletin ekonomi içindeki ağırlığını arttırdı. Kurtarma operasyonlarının başka ülkelerde de tekrarlanıp tekrarlanmayacağını ve mesela finans sektörü dışında bazı stratejik şirketlerin batmasına izin verilip verilmeyeceğini henüz bilmiyoruz. Liberalizmin alacağı yaranın derinliğini, karşı karşıya olduğumuz krizin derinliği ve finansal sistemin bu krize dayanma gücü belirleyecek.

Dünyada liberalizmin aldığı yaranın derinliği tartışılacaktır, küreselleşme ve piyasa ekonomisi karşıtlığının güçlü olduğu Türkiye’de yaklaşmakta olan seçimler, devlet müdahalesi tartışmalarını ister istemez alevlendirecek.

Her seçim öncesinde olduğu gibi, seçim sathı mailine girdiğimiz bu günlerde hemen her kesimin hükümetten çeşitli talepleri gündeme geliyor. AKP’ye muhalefetin yeni zemininin artık ekonomi olması, tartışmaların iyice sert geçeceğini düşündürüyor. Küresel krizin ağırlaştığı bir konjonktürde, devletin ekonomiye müdahale çağrıları daha yüksek sesle dillendirilecek. “Ulusal ekonominin küreselleşmenin bu zararlı etkilerinden korunmasının icap ettiği” söylenecek.

Öte taraftan, dünyadaki düşünce iklimi uygun da olsa, Türkiye’de geleneksel olarak, devletin ekonomideki yerine zaten kötü gözle bakılmıyor da olsa AKP’nin işi zor. AKP’nin elindeki devlet ve hükümet aygıtının ekonomideki rolünü arttıracak her türlü adım sert bir muhalefetle karşılaşacak. AKP’nin ekonomi politikaları, eleştirinin geldiği kesime göre, ya *popülizm* ya da *sermaye yanlısı* olarak yaftalanacak. Ekonomide devletin rolünü büyütecek politikaların Türkiye’de bir ikinci bahar yaşama ihtimali pek yok.

Zaten herkesin göz önünde bulundurması gereken bir gerçek var. Yeni genelkurmay başkanının gündemimize taşıdığı, dolayısıyla şu sıralar Türkiye’de itibarı pek yüksek bir düşünürün, Habermas’ın kelimeleriyle bu gerçeği hatırlatalım: “Tek ülkede Keynesçilik olmaz.”

Dünyaya baktığımızda, Keynesçiliğin eski ihtişamıyla geri dönmesi mümkün gözüküyor. İşlemekte olan küresel finansal sistem sayesinde dünya çok hızlı büyüdü. Bu büyümenin motoru olan ticaret ve sermaye hareketlerindeki liberalizmden vazgeçilmesi beklenmez. Küreselleşmenin dinamikleri, ulusal düzeyde de ekonomi politikalarında devlet müdahalesi alanını daraltıyor. Zaten dünyada da Keynesçiliğin ortaya çıktığı yıllarda var olan ve piyasa ekonomisine rakip bir devlet ekonomisi modeli de yok.

Keynes savaş sonrasının değişen dünyasının problemleriyle, savaş öncesinin düşünce ve yaklaşımlarını muhafaza ederek mücadele etmenin yanlışlığına dikkat çekmişti. Bu finansal kriz sonrasında da ekonomi yaklaşımında bazı değişiklikler olacak. Dünyada kuralların biraz daha sıkılaşacağı, finansal sektördeki gözetim ve denetimin daha da artacağı, bağımsız otoritelerin siyaseten hesap verebilirliğinin tartışılacağı bir döneme giriyoruz.

Ekonomisi artık belli bir olgunluğa ulaşmış olan Türkiye’nin ekonomi politikasını sloganlar üzerinden değil, somut politika alternatifleri üzerinden tartışmasının vakti çoktan geldi.

Son 25 çeyrektir...

Ümit İzmen 15.09.2008

Türkiye’de hiçbir şey görüldüğü gibi değil. Bir görünürde yaşamakta olduğumuz ve gerçeklik olarak adlandırdığımız durum var; bir de bu görüntünün arkasında, biz fanilerin vakıf olamadığı esas gerçeklik. Bizansın çocukları olarak komplo teorilerine çok alışkın olduğumuz bu coğrafyada, esas sorunlarla uğraşmak yerine gölge boksı yapmamızın nedeni belki de bu.

Büyüme hızı açıklandı. 2008’in ikinci çeyreğinde ekonominin sadece yüzde 1.9 büyümüş olduğu anlaşıldı. Bu verinin açıklanması ile birlikte, bunca senedir iktisatçılık yapan biri olarak ilk kez “son 25 çeyrek” ifadesiyle karşılaştım. Büyüme rakamlarını birçok gazete yeknesak biçimde bu tuhaf ifadeyle duyurdu: “Büyümede son 25 çeyreğin en düşük performansı”. Bu 25 çeyreklik zaman dilimi dünya yılıyla neye karşılık geliyor? Niye “2001 krizinden bu yana en düşük performans” ya da “AKP iktidarının en kötü performansı” gibi anlaması/yorumlaması kolay bir ifade yerine insanın eline kâğıt kalem alıp hesap etmesini gerektiren bir zaman ölçüsü? Olanı biteni anlamak için ilk şart bu durumda Türkçeyi, Türkçeye tercüme etmek.

2001 krizinden bu yana Türkiye hızlı büyüyordu. Büyüme 2007’de yavaşladı. Görünen o ki, 2008 daha da kötü olacak. 2008’in ilk çeyreğinde yüzde 6.7 olan büyüme hızı ikinci çeyrekte, yüzde 1.9’a gerilemiş durumda. Bu gerileme son derece olumsuz bir gelişme.

Büyüme hızının üretim ve talep tarafından bileşenlerine bir göz atalım: İyileşme beklenen tarım yüzde 3.5 geriledi. Tarım sektöründe 2007 yılının ikinci çeyreğine ait üretim rakamın yukarıya doğru düzeltilmesi, matematiksel olarak 2008 ikinci çeyrek büyümesinin 1 puan daha düşük çıkmasına yol açtı. Tarımdaki gerilemenin yanı sıra, sanayinin performansı da düşük kaldı. Ama daha önce açıklanmış olan aylık rakamlar, zaten sanayide üç aylık büyüme hızının yavaş olacağını söylüyordu. Tarım ve sanayi büyümesi düşük olunca, diğer sektörlerin de performansı etkilendi.

Talep tarafında, tüketim de, yatırım da çok yavaşladı. Kamu yatırım ve tüketim harcamaları, her türlü popülizm beklentisinin tersine geriledi. Özel sektörde ise yatırımlar durma noktasına gelirken, tüketim harcamaları sadece yüzde 2.2 arttı.

Bu yavaşlama AKP hakkındaki kapatma davasından mutlaka etkilendi. Ama yavaşlamayı tek başına kapatma davasına bağlamak doğru değil.

Türkiye’de büyüme hızına bakarsak, cumhuriyet dönemi boyunca hangi dönemi alırsak alalım uzun dönem büyüme hızı yüzde 4-4.5 civarında. 2002-2006 döneminde ise büyüme yüzde 7.5’e çıktı. Çünkü, Türkiye ekonomisinin temel

özelliklerinden biri olan istikrarsızlık ortadan kalktı. Üstelik AB üyelik süreci perspektifi açıldı. AB ile uyum sağlamak üzere Türkiye'nin demokrasi, ekonomi yönetimi, hukuk alanlarında standartlarını yükseltme çabası, ekonominin geleceğine güveni arttırdı ve yatırım kararlarını etkiledi. Bir de bu yıllar dünya ekonomisinin çok parlak olduğu, likidite fazlasının gidecek yer aradığı yıllardı. Bu fazla fonlardan bir bölümü de Türkiye'ye yöneldi. Türkiye bu sayede, kendi tasarruflarının imkân sağladığının çok üstünde bir harcama kapasitesine kavuştu. İşte bütün bu faktörlerin her birisi büyüme hızını birer puan yukarı çekti.

Ama şimdi duruma baktığımızda, bu faktörlerin tümünün ortadan kalktığını görüyoruz. Ekonomide istikrarın sağladığı etkinlik artışlarının sonuna gelindi. AB üyelik sürecini artık kimse umursamıyor ve dünyada kredi bolluğu bitti. Türkiye tarihsel büyüme hızı olan yüzde 4-4.5 seviyesine geri dönmüş durumda. Dünya ekonomisindeki yavaşlama ve siyasi istikrarsızlık, büyüme hızını birkaç puan düşürür. İkinci çeyrekte olan da bu. Şimdi içinde olduğumuz çeyrekte, yani Temmuz-Ağustos-Eylül döneminde, siyasi belirsizliğin azalması bizi yeniden ortalamaya yaklaştıracak.

Öte taraftan, Avrupa'da büyümenin yavaşlaması ve avronun dolar karşısında değer kaybetmesi Türkiye'nin büyüme hızı üzerinde olumsuz etki yapacak. Bu koşullar altında üçüncü çeyrek için açıklanacak büyüme hızları ikinci çeyreğe oranla biraz daha iyi ancak yine de zayıf olacak. Yüzde 7'nin altındaki büyüme hızları ile eski iyimserliğin geri gelmesi imkânsız.

Ekonomistleri tiye almak için şöyle denir: Eğer arkadaşın işten çıkarıldıysa, ekonomi yavaşlıyordur. Eğer sen işini kaybettiysen ekonomi daralmaktadır. Eğer işsiz kalan bir ekonomist ise, işte o zaman ülkede bunalım başlamıştır. Gelin bu nükteyi Türkiye'ye uyarlayalım da ekonomi basınındaki tuhaflıklar biraz daha anlaşılır olsun: Eğer gazetecilerin keyfi kaçmışsa büyüme hızının yüzde 1.9'a düşmesi, ekonomide felaket çanları anlamına gelir.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Düzenleyici kurulları nasıl düzenlemeli?

Ümit İzmen 22.09.2008

Türkiye'de ekonomi bürokrasisi, merkezi siyasi iktidarın güdümünde ve devlet eliyle kalkınmayı sağlamak üzere şekillendi. 1990'lardan sonra düzenleyici kurumlar oluşturulurken geleneksel bürokrasi yetkilerinin bir bölümünü bu kurumlara devretti. Buna rağmen devletin siyasi rant sağlama özelliği tamamen ortadan kalkmadı ve ekonomik hayat üzerinde merkeziyetçi devlet anlayışının gölgesi hep hissedildi. Kuruldukları tarihten itibaren bu kurumların siyasi rantı dağıtan hükümetten ve bu siyasi ranttan yararlanan kesimlerden bağımsız hareket edebilme yetenekleri hep tartışma konusu oldu.

Bu tartışmalar, son dönemde yurtiçinde SPK ve RTÜK etrafında oluşan gündem ve yurtdışında da sadece bir hafta içinde Freddie Mac ve Fannie Mae'nin kurtarılması, Lehman Brothers'ın iflasına izin verilmesi, ardından AIG'nin kurtarılması ile tekrar alevlendi. Finansal sistemin düzenleyici kurumları olan biteni zamanında anlayıp müdahale etmedikleri için topa tutuluyor. Şurası kesin ki, dünya bu finansal krizden çıkarken denetim ve gözetim güçlendirilip özerk kurumların siyasi olarak daha sorumlu davranacakları bir düzen kurgulanacak.

Dünyada devam eden tartışmalarla Türkiye'de alevlenen tartışmaların vurguları farklı. Yurtdışında bu kurumlar çoktan hükümetlerden bağımsızlıklarını elde etmişler. Şimdi süren tartışma, düzenleyici kurulların eylem ve kararlarının yerindeliği, halkın çıkarlarını tam olarak gözetme kabiliyetine sahip olup olmadığı.

Türkiye içindeki tartışmaların ağırlık noktasıysa bu kurumların hükümetten bağımsızlığı. Düzenleyici kurumların düzenledikleri sektörlerde faaliyet gösteren firmalardan da bağımsız olmasının önemi kamuoyunda pek gündeme gelmedi.

Peki, bu kurumların özerkliğini bu kadar tartışıyoruz da, bu kurumların etkinliğini, performansını nasıl değerlendireceğiz? Kuramsal olarak da pratik olarak da çözülmesi kolay bir konu değil. Bu kurumların faaliyetlerini kim denetleyecek? Tüm yurttaşlar adına aldıkları kararlar çok hacimli ekonomik ve sosyal sonuçlara yol açıyor. Aldıkları kararların doğruluğu, yerindeliği, zamanlaması mutlaka yurttaşlar adına bir denetime tabi olmalı. Demokrasilerde halk adına denetim siyasi denetim demektir.

Geleneksel bürokraside performansın ve kararların sorumluluğunu sonuçta iktidarlar taşır. İktidarlar bu sorumluluğun hesabını seçim sandığında halka verirler. Düzenleyici otoritelerin de halka hesap vermesinin yolu parlamentodan geçer. TBMM'nin bu kurumların yıllık faaliyetlerini değerlendirmesi ve gerekiyorsa kurul üyelerini görevden alabilmesi bu kurumların hesap verebilirliğini güçlendirir. Bağımsızlıklarını sağlamanın yolu da benzer şekilde, atamalarında TBMM'nin sorumluluğunun arttırılmasından, mali özerkliklerinin sağlanmasından ve çalışma esaslarının uygun biçimde düzenlenmesinden geçer. Son günlerde RTÜK başkanının görevden alınması konusunda yapılan tartışmalar bu kurumlarda göreve atama ve görevden alma mekanizmalarının doğru düzenlenmesinin önemini bir kez daha gösterdi.

İnsan karmaşık problemlerin basit ve sık bir çözümünün olmasını ister. Ancak ilk akla gelen böyle çözümler maalesef çoğu kez hatalıdır. Düzenleyici kurumların özerklikleri ile hesap verebilirlikleri arasında sağlanması hiç de kolay ve kendiliğinden olmayan bir denge var. Bu dengeyi iyi kuramamak iki büyük risk yaratır. Ya bu kurumlar denetimsiz bir teknokrat sorumsuzluğuna savrulur, ya da toplumsal menfaati gözetme bahanesiyle siyasi iktidarın etki alanına girerler.

Düzenleyici kurumları nasıl düzenlediğimiz hiç problem değilmiş gibi davranamayız. Tüm dünyada yoğunlaşacak olan düzenleme dalgasına gözümüzü kapayamayız. Türkiye'deki sorunu sadece hükümetin etki alanının genişleyip genişlememesi sorununa indirgeyemeyiz. Bu kurumlara ilişkin tartışmayı, AKP'nin iktidar alanını daraltabilmek adına sadece bağımsızlık konusuna hapsedemeyiz. Öte taraftan, siyasi gücü elde tutanların bu kurumların alanlarına tecavüz etmelerini görmezden gelemeyiz.

AB müzakere süreci başladıktan sonra, görev, yetki, işleyiş, bütçe, idari yapı, özerklik, hesap verebilirlik açılarından düzenleyici kurumlar için bir çerçeve kanun hazırlanmıştı. Ancak bu kanun yasalaşmadı. Bu nedenle hâlâ bu kurumları etkin çalıştıramıyoruz. Küresel finansal krizin her geçen gün biraz daha derinleştiği bir ortamda kamunun düzenleme ve denetleme kapasitesini geliştirmek zorunlu. Düzenleyici kurumlar üzerinde yapılacak tartışmada işin özüne inmek ve bu kurumları çağdaş standartlara uygun olarak hem özerk ve halka hesap verebilir, hem de kamu adına etkin denetleme ve düzenleme yapabilir hale getirmek gerekiyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sizin kriz yorumunuz hangisi?

Ümit İzmen 29.09.2008

Tüm dünyayı sarsan finansal kriz hiç hız kaybetmeden devam ediyor. Önlemler iki üç günde bir yeni bir finansal kurumun batmasını ya da el değiştirmesini durduramıyor. ABD’de 700 milyar dolarlık kurtarma paketi üzerindeki tartışmalar devam ederken, sıkıntılar Atlantik’in diğer yakasına ulaştı. ABD’de yılın son çeyreğinden itibaren ekonominin resesyona gireceği düşünülüyor. AB’de ise yılın ikinci çeyreğinde yüzde 0,2 gerileyen ekonominin üçüncü çeyrekte de gerileyeceği anlaşıldı. Türkiye’yi de etkilemesi kaçınılmaz olan krizi nasıl görüyoruz, nasıl yorumluyoruz?

1. Her krizde olduğu gibi, bu krizde de ben demiştim diyenler var.

Kriz tahminleri de deprem tahminleri gibidir. Depremin olacağı bilinir ancak depremin nerede, ne zaman ve hangi şiddette vuracağı söylenemez. Son genişlemenin krize yol açacağı çok önceden yazılıp çizilmeye başlanmıştı. Krizin başlangıcından bu yana bir yıl geçmiş olmasına rağmen, nereye kadar derinleşebileceğini kimse hâlâ tam olarak söyleyemiyor. Her yıl düzenli olarak birkaç yıl içinde krizin patlak vereceğini söylemek bu yüzden aslında kriz tahmini sayılmaz. Zaten iktisatçı dediğin her üç krizden dördünü önceden tahmin eder!

2. Bu krizi dünya finansal kapitalist sisteminin sonu olarak görenler var.

ABD Hazine Bakanı’nın kurtarma paketine karşı çıkan Kentuckyli Cumhuriyetçi senatör söz konusu plana finansal sosyalizm adını takmıştı. Kurtarma paketinin benimsenmesi durumunda ABD’nin sosyalist olacağı iddiası ne kadar ciddiye alınabilirse, bu krizin küresel kapitalizmin sonu olduğu görüşü de o kadar ciddiye alınabilir.

Olan biteni kapitalizmin çöküşü olarak isimlendirmek, kapitalizmin doğasını, yenilenme ve kendini sürdürme yeteneğini hafife almak olur. “Marx haklı çıktı” yorumları da, hem olan biteni hem de Marx’ı yüzeysel değerlendirmek ve hafife

almak olur. Devlete sahip olanların sınıfsal özelliklerini göz önünde bulundurmada tek başına kamu mülkiyetini sosyalizmle eşitleyen yaklaşımı çok fazla ciddiye almak gerekmiyor. Kapitalist sistemin sonu gelmemiş olsa da, kriz sonrasındaki finansal sistemin bugünkünden farklı olacağı çok açık. Küreselleşmenin ulaşmış olduğu seviyeye rağmen küresel finansal sistemin düzgün çalışmasını düzenleyen kurumların yokluğu krizlere zemin hazırlıyor. Kriz sonrasında, ya küreselleşme hız kaybedecek, ya da küresel ekonomik sistemi gözeten yeni bir kurumsal çerçeve oluşacak.

3. Krizin, 2001 sonrası Türkiye’de görülen güçlü ekonomik performansın sonunu getireceğini, bunun da en nihayet AKP iktidarını zayıflatacağını düşünenler var.

Dünya ekonomisinin yavaşlaması, Türkiye ekonomisini de etkileyecek. 2008’in ikinci çeyreğinde yüzde 1,9’a gerilemiş olan büyüme hızı, ne yılın kalanında, ne de 2009 yılında eski performansını yakalamayacak. Hatta, yüzde 4-5 civarındaki vasat bir performans bile zor görünüyor. Bu durumda AKP’nin ekonomi politikalarının ne olacağını ise, küresel ölçekte krizden çıkmak için benimsenecek yaklaşım belirleyecek. Eğer küresel krizden çıkış, Türkiye’de de çok kişinin düşündüğü gibi liberalizmin ve küreselleşmenin gerilemesi ile olacaksa, bu durumun aynı zamanda, ekonomik milliyetçiliğin de yükselmesi demek olacağını akılda tutmak gerekiyor. Eğer dünya krizden çıkarken, hükümetlerin ulusal ekonomiler üzerindeki kontrolü artacaksa, bu durum Türkiye için de geçerli olacak. Ama bu güçlenme, iktidara mı yarayacak, muhalefete mi? Bekleyip göreceğiz.

4. Krizi fırsata çevirmenin mümkün olduğunu düşünenler var.

2000-2001 krizinin ardından başta bankacılık olmak üzere ekonomik sistemin güçlendirilmiş olmasının çok ciddi bir avantaj olduğu doğru. Kriz yönetimini belki de birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeye kıyasla çok daha iyi biliyoruz. Birçok yükselen piyasa ekonomisinde büyüme yavaşlamaya hatta gerilemeye başlamış durumda. Türkiye küresel finansal krizden şimdiye kadar çok da etkilenmedi. Ama, küresel likidite sıkışıklığının arttığı bir ortamda en az 50 milyar dolar civarındaki bir cari açığın da finanse edilmesi gerekiyor. 2006 yılından itibaren reform ivmesinin yavaşlaması, AB uyum sürecinin heyecanının azalması, ekonomiyi, zaten kendi iç dinamikleriyle yavaşlama sürecine sokmuştu. Görünen o ki, fırsat kaçmış durumda. İş ki, Türkiye krizin sert vurduğu ülkelere birisi olmasın.

Sizin kriz yorumunuz hangisi? Siyasi duruşunuza göre yukarıdaki yorumlardan birini seçin. Ne de olsa, Türkiye’de görüşler sadece siyasi tercihlere dayanarak oluşturuluyor. Kararsızlar yukarıdaki yorumların birkaçını ya da tamamını “ama” ile birleştirerek kullanmayı deneyebilirler.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bulaşıcı kriz karşısında bulanık yaklaşımlar

Ümit İzmen 06.10.2008

Eylül ayında ABD'deki finansal kriz hem Avrupa ülkelerine sıçradı ve hem de reel sektörü etkilemeye başladı. Krizin bulaşıcılığının ciddi bir tehdit oluşturduğunun ortaya çıkmasıyla birçok ülke birbiri ardı sıra çeşitli önlemleri devreye sokuyor.

ABD ekonomisine ve dolara güveni derinden yaralayan finansal kriz, doların tüm dünyanın rezerv parası olma işlevinin sarsılması riskini ortaya çıkardı. Bu riski azaltmak ve tam bir finansal çöküşü engellemek zorundaki ABD'de, Paulson planı hemen herkes tarafından eleştirilse de onaylandı. Paket bankacılık sistemine likidite sağlamanın yanı sıra finansal sisteme yapılan müdahalelere şeffaflık kazandırmayı hedefliyor.

Geçen hafta tüm dikkatler ABD Temsilciler Meclisi'ne çevrilmişti. Ancak Avrupa'da da önemli gelişmeler oldu. Yedi Avrupa ülkesinde üç günde beş bankaya daha müdahale edildi. Gordon Brown kabinede köklü değişiklikler yaptı. İrlanda'nın mevduata devlet garantisi getirmesi, bu uygulamanın tüm Avrupa'ya yayılma ihtimalini doğurdu. İspanya'nın da mevduat garantisi getireceği konuşulurken Yunanistan ekonomi bakanı ve İtalya başbakanı tüm mevduatın devlet garantisi altında olduğunun altını çizdiler. Hafta sonu Avrupalı liderler bankacılık ve finans sisteminin istikrarı için alınacak önlemleri görüşürken Alman bankası Hypo Real Estate'in kurtarılma planının başarısız olduğu haberleri geldi.

Gelişmekte olan ülkeler de krizin etki alanında. Borsalarda büyük kayıplar görülürken, Brezilya'dan Hindistan'a, yükselen piyasa ekonomilerinin de krizin bulaşıcılığına bağışıklığı olmadığı anlaşıldı.

Birçok ülke yüklü kurtarma paketleriyle önlem alma çabasıdayken, Türkiye'de kriz nihayet başbakan düzeyinde gündeme gelebildi. Krizi fırsata çevirme görüşü yerini krizden nasıl en az etkilenebileceği arayışına bıraktı.

Gelişmelerin takip edildiği ve önlemlerin alınmakta olduğuna ilişkin yapılan çeşitli açıklamalara rağmen, henüz somut bir önlem açıklaması yapılmazken, hükümet dışından da konuyla ilgili somut değerlendirme ve öneri gelmedi. Dile getirilen tek tük öneriler, cari işlemler açığı gibi yapısal sorunlarımızla ilgiliydi. Ülkeyi dış şoklara karşı daha savunmasız kılan bu tür yapısal sorunların giderilmesi krizlere dayanıklılığı elbette artırır. Ancak, yapısal sorunların çözümü vakit alır ve ek çaba gerektirir. Olağan dönemlerde çözülmemiş sorunların böyle bir ortamda çözülmesini beklemek gerçekçi olmaz. Olağanüstü zamanların beklenmedik sorunlarına olağan olmayan araçlarla müdahale edilir.

Hadi diyelim hükümet kriz koşullarını yönetme kabiliyetinde değil ve uygun önlemleri alamıyor. Ancak hükümet dışı kesimlerde de krizin etkilerinden korunmak için atılması gereken somut adımlara ilişkin herhangi bir fikir, öneri görülüyor. Bu konuda yazılıp çizilenler daha çok liberalizmin çöküşü, Marx'ın haklılığı, bu krizin 1929 Büyük Buhran'ı ile karşılaştırılması gibi konular. Alternatif bir vizyon geliştirmeye çalışan sol çevrelerin krizi böyle bir perspektiften tartışması anlaşılır ve beklenir. Peki, Türkiye'nin piyasa ekonomisi modelini benimsediği 1980'lerden beri bu modeli savunagelmış olan "merkezdeki" çoğunluğun yaklaşımına ne demeli?

Gazetelerden yansıyan havaya göre, herkes liberalizmin sonunun gelmiş olduğu konusunda hemfikir. Otuz yıldır serbest piyasa ve liberalizmin savunuculuğunu yapanlar arasında devlet müdahalesi yandaşları meğer ne çokmuş! Meğer ne çok kişi bir yandan özelleştirmeleri, liberizasyon düzenlemelerini alkışlarken, bir yandan da piyasa ekonomisinin aşırılıklarına, ultra-liberalizme karşı gizli gizli dış bilermiş! Ne oldu da 2001 krizinde Türkiye’de bankalara el konulurken liberalizmi hiç sorgulamayanlar, ABD’deki kurtarma operasyonlarına bakarak ABD’nin sosyalistleştiğine karar verdi?

Türkiye liberalizmi bir kenara bırakarak kriz önlemlerini devletçi kapitalist modele geri dönüş varsayımına göre mi almalı? Bizim neo-antiliberalizminin ekonomik paradigmaları gerçekten bu kadar kökten sorguladığını hiç sanmıyorum. Liberalizm eleştirilerinin asıl hedefi eski devletçi kapitalist düzenimizi özlemle anan çevrelerin elini güçlendirmek değilse eğer, düşünsel bulanıklık deyip geçelim.

Öte taraftan, kriz sonrası dünya bugünkünden çok farklı olacak. Alman Maliye Bakanı Steinbrück’ün dediği gibi, Amerika, finansal piyasalarda oynadığı süper güç rolünü artık sürdüremeyecek. Ama fark liberalizmin sonunun gelmiş olmasından değil, ekonomik gücün şirketler ve ülkeler arasında yeniden paylaşılmasından kaynaklanacak. Çünkü kendi 2001 deneyimimizden de bildiğimiz gibi, krizler sadece yıkım dönemleri değil, aynı zamanda konsolidasyon dönemleridir.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dikkat! Panik yapılacak! Panik yap!

Ümit İzmen 13.10.2008

Kürt meselesine insan hayatını sayılara indirgeyen ahlakdışı bir bakış açısından bakanların yaklaşımı, konu borsaların performansı olunca hemen değişiyor. “13.000 aslan şehide karşılık 42.000 ceset, demek ki terörle mücadele politikası başarılıymış” biçiminde özetlenebilecek ölmüş bedenler üzerinden yapılan bilanço insanın kanını donduruyor. Bu bilançonun sahipleri ekonomik kriz söz konusu olunca sayılar yerine hissiyatla konuşmaya, kanlı canlı bir üslup kullanmaya başlıyor.

Söylediklerine göre dünyayı saran kriz 1929’da başlayan Büyük Buhrana eşdeğer ve hiçbir şey yapılmadığı için bu küresel dalga Türkiye’yi yutacak. Oysa, kriz konusunda da rakamlara başvurursak, durumun en azından bugün için böyle olmadığını görürüz.

IMF, dünya ekonomisine ilişkin tahminlerini açıkladı. Buna göre, dünya ekonomisinin büyüme hızı 2008’de yüzde 3,9’a, 2009’da ise yüzde 3’e inecek. ABD’de ise 2008’de yüzde 1,6’ya yavaşlayacak olan büyüme 2009’da yüzde 0,1 olacak. Bu rakamlar bir resesyona işaret ediyor. 1929-33 arasında ise ABD ekonomisi yüzde 25’in üstündeki daralmıştı. ABD’de ağustos ayında yüzde 6,1 olan işsizlik oranının da biraz daha artarak yüzde

10'lara ulaşmasından korkuluyor. İşsizlik oranını 1933'te ise yüzde 25'ti. ABD'de halkın ekonomik durumunun, son günlerde gazetelere servis edilen 1930'lara ait banka kuyrukları ya da yiyecek kuyrukları ile benzerliğinden de söz edilemez.

Bu krize ilişkin rakamların biraz daha kötüleşmesi mümkün. Ama şimdi, 1929'dan da ders alınarak daha başından krize müdahale ediliyor. Şimdiye kadar bu müdahaleler krizi durduramamış olsa da, bir iki hafta içinde önünün alınması muhtemel. IMF baş ekonomisti Blanchard'a göre Büyük Buhran'ın tekrarlanma riski sıfır.

Veriye, bilgiye dayalı bir karşılaştırma daha soğukkanlı olmaya imkân tanıyorken, panik niye bir anda her yere sirayet etti?

Küresel finansal sistemdeki sorun 2007 ağustos ayından bu yana dünyanın gündeminde, ama Türkiye kamuoyunun ilgi alanının dışındaydı. Aylar süren ilgisizliğin ardından kriz inmemecesine manşetlere taşındı. İçine kapalı, dışına ilgisiz Türkiye'den beklenmeyecek bir cevvallikle herkes bu krizin hem gelişimiyle, hem kavramsal sorunlarıyla ilgilenmeye başladı. Eylül ayının ikinci yarısında hızlanan gelişmeler bu ilgi artışını tek başına açıklamakta yetersiz kalıyor.

Anayasa Mahkemesi kararından sonra AKP'ye muhalefetin zemininin artık ekonomi olduğunu yazmıştım. Alternatif üretmeyi ve ikna etmeyi temel almayan bir muhalefet çizgisinin yüreklerle korku salma çabası şimdi ekonomi konusunda yoğunlaşıyor.

Rakamlar Türkiye'nin küresel kriz karşısında hiç de çok kötü bir sınav vermediğini gösteriyor. Borsa, faiz ve döviz kurları açısından Türkiye'de meydana gelen olumsuz etki, yükselen piyasa ekonomileri ortalamasının altında ya da civarında oldu. Eğer, tüm ülkeleri etkilemekte olan küresel bir kriz söz konusuysa ve Türkiye en kötü etkilenmekte olan ülkelerden biri değilse, ne panik yapmanın ne de panik içinde bir takım kriz önlemlerine başvurmanın anlamı var. Panik yüzünden durduk yere kriz çıkartmayalım.

Unutmayalım ki kriz önlemleri, olağan zaman önlemleri değildir. Kriz önlemleri, günün sonunda, kamu kaynaklarının krizden etkilenenlerin zararlarını azaltmak için kullanılmasıdır. Yani, bir kaynak aktarımıdır; toplumun tümüne ait olan paranın krizden zarar görenlere aktarılmasıdır. Bu yüzden iyi düşünülerek alınması gereken kararlardır.

Kriz zamanlarında, gecikmiş ve yetersiz müdahale krizin faturasını artırır. Ancak, panik içinde alınan yanlış kararlar da, sonradan pişmanlık yaratır.

Türkiye'nin küresel krizden bu etkilenme düzeyinde acilen başvurması gereken kriz önlemleri yok.

Öte taraftan, dalga dalga gelecek olan küresel krizin etkisiyle baş edebilmek için bu günden bazı adımlar atılmalı.

Bu adımlar paniğin önlenmesini ve güvenin yerleştirilmesini hedeflemeli. Krizin seyrini yakından izlemek, doğru yorumlamak ve bunun için donanımlı insan kaynağını seferber etmek gerekir. Karar vericilerin işini kolaylaştırmak üzere bilgi birikimini ve teknik beceri kalitesini desteklemek, akademi ve iş çevreleriyle istişareyi güçlendirmek kriz yönetim kapasitesini artırır. Bu ortamda, izlenmekte olan para ve maliye politikalarında büyük değişikliklere gidilmesini ise beklememek lazım.

Türkiye'nin esas sorunu krize karşı acil önlem almak değil, kriz sonrasında dünya ekonomik düzeninde meydana gelecek değişimi öngörerek bugünden hazırlıklara başlamak. Çünkü çok belli ki bu küresel krizin olumsuz etkileri uzun süreli olacak. Ve Türkiye, yavaşlayan büyümenin getireceği bölüşüm sorunlarına hazırlıklı olmalı.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bize de bir önlem!

Ümit İzmen 20.10.2008

Dünyada finansal piyasalar sakinleşirken Türkiye küresel sarsıntıya karşı önlem arayışlarına devam ediyor. Özel sektör krize karşı önlem alınması konusunda ısrarcı. Başbakan *krize karşı alınması gereken her türlü önlem alınmıştır* açıklamalarını sürdürse de, ekonomiyle ilgili bakanlar özel sektörle harıl harıl istişare toplantıları yapmaya başladı.

Önlem arayışları pek güzel ama, krizin kimi, nasıl, hangi boyutta etkileyeceğini gösteren bir analiz henüz ortada yok. Böyle olunca, hükümetin özel sektörle yaptığı toplantılara gaz almanın ötesinde bir anlam atfetmek zor. Öte taraftan ortada doğru dürüst bir analiz olmaması önlem diye krizle alakasız taleplerin öne sürülmesine meydan hazırlıyor.

Dünya ekonomisinin büyüme hızının yüzde 2,5'e düşmesi resesyon olarak kabul ediliyor. Dahası, bu tanıma göre dünya ekonomisinin resesyona girdiği yıllarda gelişmekte olan ülkelerin çok ciddi ekonomik sorunlarla karşı karşıya kaldığını görüyoruz. Bu durum, küresel ekonomiye eklemlenmiş Türkiye için de geçerli. Tıpkı 2001 yılında dünya ekonomisindeki resesyonun Türkiye üzerindeki etkisi gibi. Gelecek yıl dünya ekonomisinde büyüme hızı yüzde 3'e düşeceğine göre demek ki önümüzde zor bir dönem var.

Öncelikle, IMF'ye göre gelişmekte olan ülkelere akan sermaye önümüzdeki yıl 287 milyar dolara inecek. Yani, 2007'deki 633 milyar doların yarısının da altına. Büyümesini yurtdışı sermaye hareketleri ile finanse etmiş olan Türkiye için bu durum, diğer ülkelerle rekabetin yoğunlaşacağı anlamına geliyor. Finansman rekabeti, reel faiz oranının aşağı çekilmesinde yüksek beklentiler içinde olmamak gerektiğini gösteriyor.

Dünya ekonomisinde, özellikle AB ülkelerindeki yavaşlamanın en çok korkulan sonucu ihracatın zora girecek olması. IMF, Avro bölgesinde büyümenin 2008'de yüzde 1,3, 2009'da ise yüzde 0,2'ye gerileyeceğini tahmin ediyor. Gelişmiş ülkelerin 2007'de yüzde 4,5 olan ithalat artış hızının da 2008'de yüzde 1,9'a 2009'da ise yüzde 1,1'e ineceği hesaplanıyor. Bunun Türkiye'nin ihracatı üzerindeki etkisi ne olur? En kötü durumda, ihracat geçen seneki 115 milyar dolar civarında kalır. Tabii, bu yavaşlama ihracatçı sektörlerin tamamını aynı şekilde etkilemez. Mesela, son üç ayda bazı Avrupa ülkelerinde satışları yüzde 10 civarında gerileyen otomotiv sektörünün daha olumsuz etkilenmesi muhtemel.

Büyümeden sonra en çok dikkat çeken konu kurlardaki hızlanma. Dolar 1,5 YTL'ye ulaştı. YTL dolar karşısında ağustos sonuna oranla yüzde 20'nin üstünde değer kaybetmiş durumda. Kurlardaki hızlanmanın hem enflasyonu hızlandıracağı hem de özel sektör borçlarının geri ödenmesinde sıkıntı oluşturabileceğinden korkuluyor.

Reel sektörün 97 milyar dolarlık orta ve uzun vadeli borcunun YTL karşılığındaki yüzde 20 artış geri ödemeyi zorlaştırmış durumda. Ancak bu borcun ortalama vadesi 3,5 yılı bulduğu için bugünden telaşa kapılmaya gerek yok.

Merkez Bankası'nın hesaplamalarına göre, kurlardaki artışın enflasyon üzerinde etkisi azaldı. Dalgalı kur sistemine geçildikten sonra, kur artışının enflasyona yansımaları yüzde 50'lerden yüzde 10'lara doğru geriledi. Kalıcı olması durumunda, kurdaki son hızlanma talebin kuvvetli olmayacağını bildiğimiz gelecek altı aylık süre içinde enflasyon üzerinde 2-3 puanlık arttırıcı etki yapacak.

Ancak, bir de işin öbür tarafı var. Finansal piyasalardaki çalkantılarla beraber petrol fiyatları da yarı yarıya azaldı. Bu enflasyon için de, cari açık için de iyi haber. Merkez Bankası 100 dolarlık petrol fiyatı varsayımına göre 2009 yılında enflasyonunun yüzde 6,1'e ineceğini tahmin etmişti. Petrol 70 dolara indiğine göre şimdi enflasyonda daha hızlı bir yavaşlama bekleyebiliriz.

Petrol fiyatlarındaki gerileme 33,8 milyar dolarlık enerji ithalatının da azalacağı anlamına geliyor. Ayrıca, yavaşlayan iç talep, ithalatın diğer kalemlerini de yavaşlatacak. İthalat ve ihracat üzerindeki etkileri birlikte düşündüğümüzde, cari açık azalacak.

Yukarıdaki basit egzersizden, küresel ekonomide yaşanan sorunların Türkiye'yi esas olarak büyüme üzerinden etkileyeceği görülüyor. Dünya ekonomisinin 2009'dan önce hızlanma umudu yok. Demek ki orta vadede büyümenin muhafazakâr bir tahminle birkaç puan daha düşmesi kaçınılmaz.

Baştaki önlemler bahsine geri dönecek olursak, şu anda alınacak acil önlem yok. Ama bu gerekçeyle krizin orta ve uzun vadede yol açacağı etkilere seyirci kalmak da gerekmez. Türkiye'yi sıkıntılı bir büyüme süreci ve zorlu bir küresel rekabet bekliyor. Elbette büyümeyi destekleyecek politikalarda kısıtlar olduğunu unutmamak lazım. Sonuç olarak, esas üzerinde konuşulması gereken konu, orta vadede büyümenin nasıl destekleneceği olmalı.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yanıbaşımızdaki uzak tehlike

Ümit İzmen 27.10.2008

Dalgalanmalar yanıltıcı olmasın, küresel finansal krizin ateşi iki hafta önceki kadar yüksek değil. ABD ve AB hükümetlerinin devreye soktuğu nakit ve bankalara koyduğu sermaye sayesinde finansal piyasalardaki çöküş durmuş durumda. Para piyasalarında faiz oranları gerilemeye, krediler de artmaya başladı. Ancak, bu iyileşme yeterli değil. Ülkelerin tahmin edilenden daha derin bir durgunluğa eşzamanlı olarak girme ihtimali göz korkutuyor.

Bu korku finansal krizin dolaysız sonuçlarının uzağındaki gelişmekte olan ülkeleri de etkiliyor. Türkiye'de de geçen hafta borsada sert düşüşler, kurlarda sert yükselişler oldu. Geçici iniş çıkışlarla kalıcı olanı ayırt etmek için bu hareketlerin arka planındaki ekonomik temelleri incelemeli.

Daha geçen seneye kadar yükselen piyasaların ekonomik yapılarını epey güçlendirmiş oldukları düşünülüyordu. Bu ülkelerin borsalarında fiyatlar, faiz ve kur seviyeleri bu varsayım üzerine oluşmuştu. ABD ve AB ekonomilerini vuran sorunlu mortgage kâğıtlarının bu ülkelerde pek az olması ve bu ülkelerin kendi içlerindeki yüksek ticaret hacmi nedeniyle, gelişmiş ülkelerde yaşanan sıkıntının bu ülkeleri çok fazla etkilemeyeceği düşünülüyordu.

Bu varsayımların geçerliliğini kaybetmeye başlamasından sonra, yükselen piyasa ekonomilerinde hisse senetleri, kurlar ve faizler bu kez göze batar hale gelen ekonomik zafiyetlere göre değerlendirilmeye başlandı. Riskten kaçınma eğilimi tüm dünyada güçlendi ve yabancı yatırımcılar gelişmekte olan ülke piyasalarından çıkmaya başladı.

Küresel finansal sistemdeki sorunların ve dünya ekonomisindeki yavaşlamanın tüm ülkeleri olumsuz etkilemesi kaçınılmaz. Kimi ülkelerde resesyon çok derin olacak. Ama muhtemelen Türkiye bu krizden en olumsuz

etkilenecek ülkeler arasında olmayacak.

Rezervleri kuvvetli, ekonomilerini çeşitlendirmiş olan daha büyük ülkeler için, dünya ekonomisindeki yavaşlama ile baş etmek biraz daha kolay. Ülke küçüldüğü, dış finansman ihtiyacı arttığı, ürün ve pazar çeşitliliği azaldığı ölçüde kriz karşısındaki kırılganlık artıyor. Hangi ülkelerin krizden daha çok etkileneceği konusunda çeşit çeşit listeler yapılmaya başlandı. *The Economist*, Standard & Poors, Merrill Lynch vb. yükselen piyasa ekonomilerini krizden etkilenme derecesine göre sıraladı. Türkiye bu listelerin hiçbirinde en zor durumdaki ülkeler arasında yer almıyor. Türkiye orta derecede etkilenebilecek ülkeler arasında sıralanıyor.

Türkiye’de GSYİH’nın yüzde 6’sı civarındaki cari işlemler açığı ve özel sektörün 140 milyar doları bulmuş olan orta ve uzun vadeli borcu ciddi bir sorun oluşturuyor. Ancak bu borcun gelecek 12 ay içinde ödenmesi gereken miktarı 25 milyar doları ancak buluyor. Buna karşılık 100 milyar dolar civarında mevduat ve 75 milyar dolar civarında uluslararası rezerv var. Kamu açığı düşük ve kamu borç göstergeleri iyi durumda. Birçok Doğu Avrupa ülkesinde ise cari işlemler açığı çift haneli, kamu açığı ve borcu tehlikeli kabul edilen sınırların üstünde.

Türkiye, etkileri en az 2010 yılına kadar devam edecek olan bu krizden, başka bazı ülkelerdeki kadar şiddetli olmasa da, önümüzdeki aylarda mutlaka olumsuz etkilenecek.

Azımsanamayacak bir risk varolmasına var da, Türkiye’nin esas derdi bugün küresel krizin gelecekte ortaya çıkması muhtemel etkileri mi? Sel baskının geldiğini görüyorken, set oluşturmaya çalışmak varken, insan yangın çıkarsa diye su kovalarını mı hazır eder?

Ne çok şey oldu birkaç haftada: Aktütün baskını, baskın sonrası Genelkurmay Başkanı’nın herkese doğru yeri göstermesi, Başbakan’ın Genelkurmay Başkanı’na destek vermesi, Ayhan Çarkın’ın 1000 kişiyi öldürmüş olduğunu açıklaması, Anayasa Mahkemesi’nin türban ve AKP’nin kapatılması davalarında verdiği gerekçeli kararların yaratmış olduğu tartışma, Engin Çeber’in cezaevinde işkenceden ölmesi, Kürtlerin birçok ildeki protesto gösterileri, Ergenekon davası, MHP’nin Anayasa Mahkemesi’nin yapısının değiştirilmesini içeren anayasa değişikliği çağırısı... İnsanın nefesi kesiliyor. Bu tür sıcak siyaset gündemine alışkın olan Türkiye için bile, bunların üst üste gelmesi artık, geleneksel siyasi çerçevenin tıklandığını gösteriyor. Siyasi tablonun vahameti ekonomik riskleri gölgede bırakıyor. Öte taraftan, gündemi belirleyenler, çözemeyecekleri aşikâr siyasi sorunlarla ilgilenmek yerine, muhayyel ekonomik tehlikelere odaklanıyor. Uzlaşmayı burada arıyor.

Türkiye ekonomik istikrarsızlığı da, siyasi istikrarsızlığı da çok iyi biliyor. Her ikisinin birbirini nasıl beslediğini de. Şimdi elimizden kaçmak üzere olan hangisi?

Ekonomik istikrarın bozulma tehlikesine karşılık, siyasetteki sorunlar çok daha somut, yakınımızda ve yakıcı. Bu sorunların üstünden gelemezsek, bırakın uzun dönemi, orta dönemi öngörmek bile zor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Maliye politikaları yeniden sahnede

Ümit İzmen 03.11.2008

Finansal çöküşün, en azından şimdilik, atlatılabilmiş olduğu görülüyor. Dünyada gözler artık daralan kredi hacminin yol açacağı yavaşlamaya çevrildi. Şimdi sıra, yavaşlamanın boyutlarını ve nasıl hafifletilebileceğini tartışmaya geldi.

Türkiye’de de birkaç haftalık yoğunluğun ardından, önlem paketi tartışmaları, IMF anlaşması dışında hararetini yitirdi. Bizim de artık büyüme konusuna odaklanmamız gerekiyor.

Büyüme uyarıcı politikalar deyince son 30 yılda hep faiz oranlarının düşürülmesi akla gelmişti. Bugün maliye politikaları yeniden sahne alıyor. Dünya, büyümenin canlandırılması için vergi oranlarının düşürülmesini ve kamu harcamalarının artırılmasını tartışıyor.

Bu tartışmanın Türkiye’de siyasetten bağımsız olarak yapılması çok zor.

IMF anlaşması etrafında süren tartışmalar bu durumun çok somut bir örneği. Başbakan, IMF anlaşmasının ekonomiye önemli uyarıcı etki yapacak kamu harcamalarını kısıtlamasına itiraz ediyor. İktidar dışındaki herkes ise, yerel seçimler gündemdeyken kamu harcamalarının artırılmasına şiddetle tepki gösteriyor.

Yapı Kredi Bankası’nın ekonomik araştırmaları arasında çıkan Cevdet Akçay ve Murat Can Aşlak imzalı bir araştırma notu, son yıllarda kamu yatırım harcamalarının GSYİH’yı doğrudan ve uyardığı özel sektör yatırımları nedeniyle dolaylı olarak artırmaya başladığına dikkat çekmişti. Büyümede canlanma getirecek olmasına rağmen, AKP’nin oy oranında artışa yol açma ihtimali, kamu harcamalarında artışın ağza alınmasını imkânsız kılıyor.

Kamu harcamalarının artırılmasına popülizm diyerek karşı çıkanlar sıra vergilere geldiğinde kamu gelirlerini aşağı çekecek sonuçlar yaratan öneriler yapabiliyorlar. Hükümeti dünyayı saran küresel finansal krize karşı önlem almaya çağırıyorlar, bazı sektörler için vergi indirimini de önermişlerdi. Bunlar geniş halk yığınlarının gelirlerini etkilemeyecek vergi indirimleri. Bu vergi indirimlerini önerenler, IMF anlaşmasının da bir an önce yapılmasını istiyorlar. Popülist kamu harcamalarına geçit vermemek için. Oysa IMF, bütçe açığını artıracak vergi indirimlerine de, kamu harcamalarına da karşı.

Siyasetteki kutuplaşma yüzünden, Türkiye dünya ekonomisinin hızla yavaşladığı bir süreçte, ekonomisini nasıl canlandıracağı konusunda bırakın anlaşmayı, aynı terimlerle konuyu tartışmayı bile beceremediği bir ortamda giriyor. JP Morgan dünya ekonomisinin 2008’in son ve 2009’un ilk çeyreğinde yıllık yüzde 1’e varan bir oranda daralacağını öngörüyor.

Hükümet programında Türkiye ekonomisinin 2009 yılında yüzde 4 büyüyeceği varsayımı yapılmışken, yüzde 1,5 seviyesine kadar inen büyüme hızı tahminlerine rastlıyoruz.

Göz göre göre kapiya dayanmış olan yavaşlamayı nasıl hafifletebileceğimizi siyasi önyargıları bir tarafa bırakarak tartışabilmemiz lazım. Kamu yatırım harcamalarının kısa sürede ekonomiyi canlandıracak sonuçlarına rağmen, kamu maliyesinin bozulması, Türkiye ekonomisinin şu anda küresel karşılaştırmalardaki en ciddi avantajının da kaybedilmesi sonucunu doğuracak. Üstelik kurlardaki artışın enflasyon oranını yukarı çekerek makroekonomik görünümü bozacağı belliyken.

Makroekonomik dengelerin bozulması pahasına kamu harcamalarının artırılması, birkaç puanlık büyüme sağlasa bile, devam ettirilebilir bir politika olmaz. Tüm piyasaların iğne üzerinde olduğu ve öngörü ufkunun son derece daralmış olduğu bir ortamda kamu maliyesinin hiç riske atılacak hali yok. Öte taraftan, kamu harcamalarının artırılmasına kategorik olarak karşı çıkmamak lazım. Hele ki kamu harcamaları bölgesel kalkınmışlık farklarının ortadan kaldırmasına imkân sağlayacaksa. Kamu harcamalarının toplumsal yarar perspektifinden kararlaştırılması gerekiyor.

Yıllardan beri bütçe, faiz ödemelerinin ağırlığı altında kalmış ve harcama esnekliğini yitirmişti. Bütçede, eğitim ve altyapı gibi uzun dönemde büyüme oranını doğrudan etkileyen alanlara kamu yatırımlarının yapılması için para kalmıyordu. İç borç sorununun hafiflemesi, artık bütçeden yatırım harcamalarına daha fazla kaynak ayrılmasını mümkün kılıyor. Gerçi şimdilik, bütçede bir genişlemeye gitmeden önce uluslararası finansal piyasalarda durumun net olarak ortaya çıkmasını beklemek gerekiyor. Ama en azından bütçe kalemleri arasında kaydırmalar yapmak mümkün. Geri kalmış bölgelere ve eğitime ayrılan kamu kaynaklarını nasıl artırabileceğimizi tartışmalıyız.

Türkiye'nin büyümesi yurtdışından sermaye girişine, bu da makro dengelerin sağlıklı olmasına bağlı. Yurtdışından sermaye girişinde bir yavaşlama meydana geleceği kesin. Yeter ki makro dengeleri sarsacak ekonomi politikası hatalarından kaçınalım ve büyüme kazanımlarını siyasi körlüğe feda etmeyelim.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Pragmatist strateji

Ümit İzmen 10.11.2008

Obama'nın değişim sloganı, küresel ekonomik sistemin yeniden şekillenmesi ihtiyacına çok denk düşüyor.

Küresel finansal krizin dip noktasının geride bırakılmış olması ihtimaline karşılık, IMF'nin dünya büyüme tahminlerini bir kez daha aşağı çekmiş olması, ekonomideki bozulmanın daha henüz çok başında olduğumuzu ortaya koyuyor.

IMF 2009 dünya büyüme hızı tahminini yüzde 2,2'ye çekti. Bu rakam bir ay önceki tahminin 0.8 puan altında. Basın toplantısında, IMF tahminlerindeki bu keskin düşüşe, son bir ayda krizin gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere hızla yayılmasının ve gelişmekte olan ülkelerin kredi koşullarında kuvvetli bozulmaya yol açmasının etkili olduğunu vurguladı.

IMF gelişmiş ülkelerde ekonominin yüzde 0,3 daralacağını öngörüyor. Gelişmekte olan ülkeler ise yüzde 5,1 büyüyecek. Böylece tarihte ilk kez gelişmiş ülkeler gerilerken, dünya gelişmekte olan ülkeler sayesinde büyümüş olacak.

Bu rakamlar, kriz sonrasında dünya ekonomik düzeninin eskisi gibi olmayacağını ortaya koyuyor. Gelişmiş ülkelerin girdikleri resesyondan daha kısa sürede çıkabilmeleri, gelişmekte olan ülkelere ihracata devam etmelerine, bu da gelişmekte olan ülkelerde talebin canlı olmasına bağlı.

Dünya finansal sisteminin düzenleyici çerçevesi yeniden tasarlanırken de gelişmekte olan ülkelerin sürece dahil edilmesi gerekecek. Kriz sonrasında finansal piyasalarda küresel denetim ve gözetime elverişli bir kurumsal yapılanmaya gidilmesi gündemde. Krizin küresel boyutu, gelişmekte olan ülkelerin de çözüm sürecinde yer almasını gerektiriyor. Çin'in de faiz oranlarını düşürerek çözüm sürecine dahil olması, kriz sonrasında dünyanın ekonomik ve siyasi güç dengesinde beklenmesi gereken değişimin işaretini veriyor.

Amerika'nın ekonomik gücünün azalacağı, gelişmekte olan ülkelerin daha fazla söz sahibi olacağı bu dünya düzeni, Obama'nın başkanlığında, daha mümkün görünüyor.

15 kasımda yapılacak olan G 20 ülkeleri devlet başkanlarının krize karşı işbirliği yapmak üzere biraraya geleceği toplantı, bir dönüm noktası. Erdoğan'ın da katılacağı bu toplantıda liderler devam eden finansal krizin nedenlerini ve krizleri önlemek için alınacak önlemleri tartışacak, küresel finansal sistemin geleceği için gereken kurumsal yapı ve düzenlemeleri görüşecekler.

Krizleri önlemek için alınacak önlemlerin yanı sıra, dünya liderleri ekonomiyi canlandırıcı önlemler konusunda da uzlaşmaya çalışacaklar.

IMF, G 20 zirvesinde, ülkelere bir an önce genişlemeci maliye politikaları küresel çapta uygulamaları önerisinde bulunacağını açıkladı.

Kriz küresel, alınması gereken önlemler küresel, buna karşılık kriz ciddi ölçüde korumacılığı da tetiklemiş durumda. Çünkü sermaye hareketleri küresel olabilir ama, siyaset yerel. Bu nedenle zirve, kürselleşme ile dünyada yükselme eğilimine giren milliyetçilik arasındaki çatışma açısından önemli. Yoksa, somut önlemler alınacağından değil.

Bu hafta sonu yapılacak zirvede dünyanın önünde iki seçenek olacak. Birinci durumda ülkeler arasında işbirliği sağlanamayacak ve yükselen milliyetçilik baskısı ülkeleri belli bir süre için içine kapanmaya zorlayacak. İkinci durumda ise, yeni bir küresel düzen ve bu düzenle uyumlu bir finansal sistem kurulacak. ABD, Çin ve Hindistan'ı da içine alan bir post Kyoto anlaşması mümkün hale gelecek. Dünyadaki tasarruf fazlası, küresel krizlere ve çevresel sorunlara yol açmak yerine, dünya yoksullarının yaşam kalitesinin yükseltilmesinde kullanılabilecek.

Avrupa'da korumacılığın yükselişe geçmiş olması, bu eğilimin diğer ülkelere de yayılması ihtimalini yaratmışken, ABD'de Obama'nın başkan seçilmesi, ikinci ihtimali yükseltti. Dünya ekonomisinin geleceğinden umutlu olmamızın zemini var.

İçeriye bakınca bu iyimserlik yerini karamsarlığa bırakıyor. Çünkü içerdeki gelişmeler artan bir milliyetçiliğe işaret ediyor.

Yükselen milliyetçilik, AB uyum sürecinin iyice yavaşlamış olduğu, İlerleme Raporu'nun pek az yankı bulduğu, uluslararası finansman imkânlarının hızla daraldığı, ihracat pazarlarının yavaşladığı bir konjonktüre denk

geliyor. Bu konjonktürde içine kapanma pek bir ekonomik kayba yol açmayacak.

Cevval iktisatçı, buradan pragmatist siyasetçilere uygun bir seçim stratejisi çıkartır: "Oy verme davranışını seçmenin cebindeki para belirler. Dünya hızla büyüyorken sen de dünyaya açıl ve ekonomiyi büyüt. Dünya resesyona girdiğinde, küreselleşmeyi de, AB üyeliğini de rafa kaldır. İçerde harcamaları hızlandır. Bu seni seçim tarihine kadar idare eder." Bu strateji 3-5 ay boyunca ekonomide suni de olsa bir ferahlık sağlar ama uzun dönemde ne ekonomi ne de siyasi iktidar için akılcı bir strateji olmaz.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tamamen duygusal paket tartışmaları

Ümit İzmen 17.11.2008

Bir ay öncenin gündemini oluşturan acil önlem talebi uğradığı reenkarnasyon sonrasında bugün "ekonomiyi canlandırmak için acil paket ihtiyacı" kampanyası olarak karşımıza çıktı.

Bir ay önce de konuşulanlarda tam bir karmaşa hüküm sürüyordu. Bugün de öyle. Her şeyden önce, ortada kavramlardan kaynaklanan bir çelişki var: aciliyet ve büyüme. Büyüme acilen canlanmaz; canlandırılmaz. Büyüme paketi acil hazırlanamaz.

Tartışma tam bir toz bulutu içinde devam ediyor. Tartışma konusu, tartışanların ne istediği, niye istediği, yapılırsa ne olacağı, yapılmazsa ne olacağı, kimin cebinden kimin cebine para aktarmak için müdahale edileceği bu toz bulutunun arkasına saklanıyor.

Önce toz bulutunu kaldırmaya çalışalım.

Türkiye ekonomisi 2006'nın ikinci yarısından bu yana yavaşlıyor. Dünya ekonomisinin resesyona girmesi ile birleşince bu yavaşlama ivme kazanacak. Sanayi üretim endeksi ağustos ayında yüzde 4,1 geriledikten sonra eylül ayında yüzde 5,5 daraldı. İmalat sektöründeki gerileme daha hızlı. Endeks ağustos ayında yüzde 5,8, eylül ayında yüzde 6,4 düştü. Gerileme, resesyondan en az etkileneceği düşünülen gıda sektörü dahil tüm sektörlerde yayılmış durumda.

Sanayi sektöründe üçüncü çeyrek üretiminin yüzde 2 gerilemiş olması, GSYİH büyüme rakamının da düşük olacağını gösteriyor. 2008'in ikinci çeyreğinde yüzde 1,9'a kadar düşmüş olan büyüme hızının tarım ve diğer sektörlerin performansına bağlı olarak üçüncü çeyrekte negatife düşme ihtimali var. Dördüncü çeyrekte dünya ekonomisindeki ve ihracat pazarlarındaki yavaşlamanın etkilerini daha yakından hissediyor olacağız. Geçen sene ekim ve kasım aylarında sanayi üretiminde çok yüksek artışlar görülmüştü. Bu rakamların üzerine bu senenin ekim ve kasım ayı sanayi üretiminin kayda değer miktarda daralması sürpriz olmayacak. Ekonomideki yavaşlama son çeyrekte iyice belirgin hale gelecek.

Yavaşlayan ekonomi, artan işsizlik demek. İşsizlik oranının hemen hemen aynı seviyelerde kalması için her sene özel sektörün yaklaşık 500 bin kişilik yeni istihdam yaratması gerekiyor. Yatırımların ve üretimin yavaşladığı bir ortamda işsizlik oranında 2-3 puanlık artış görebiliriz.

Büyüme yavaşlarken, enflasyon önce yükselecek sonra düşecek. Kurlardaki hızlanma gıda ve enerji fiyatlarındaki düşüşün enflasyon üzerindeki olumlu etkisini sınırlandıracak.

Yurtiçi talebin azalması ve petrol ve diğer hammadde fiyatlarındaki düşüş, Türkiye'nin ithalat faturasını azaltacak. 12 aylık cari işlemler açığı eylül ayında, ağustos ayına oranla 1,4 milyar dolar geriledi. Petrol fiyatlarının bu seviyelerde kalacağı ve büyümenin yavaşlayacağı varsayımı altında cari işlemler açığının 50 milyar dolar seviyesinden 30-35 milyar dolara gerilemesi mümkün. Azalan cari açık, bugün için çok yakıcı olan finansman sorununun da hafiflemesi anlamına gelecek.

Çok konuşulan bir başka sorun da özel sektörün dış borçları. Sanayi Bakanlığı'nın verilerine göre özel sektörün dış borcunun yüzde 70'i, aktifleri 100 milyon YTL'nin üzerinde olan 1564 şirketin. Bu şirketlerin büyüklüklerinden yola çıkarak kurumsallaşmış olduklarını ve döviz riskini yönettiklerini düşünmek gerekir. Eğer öyleyse, görüldüğü kadar vahim bir tablo olmamalı.

Ekonomik göstergeler, çözüm aranan ekonomik sıkıntıların bugünden yarına değişeceğini gösteriyor. Bugün sıkıntının kaynağı ödemeler dengesinin finansmanı ve dış borç gibi gözükse de, yarın büyüme ve işsizlik olacak. Şu çok net: Türkiye ekonomisinde büyüme yavaşlayacak. Öte taraftan, gerek maliye politikası gerek para politikası ekonomiyi canlandırmak için kullanılabilecek esneklikte.

Paket tartışmasının da buna göre yapılması gerekiyor.

Süregiden paket tartışmasında her kafadan bir ses çıkıyor. Paket kimi destekleyecek? Aday çok: bankacılık, reel sektör, KOBİ'ler ve ihracatçılar, desteklenecek kesim deyince öne çıkanlar. Aday çok, uzlaşma yok. Kimine göre bankacılık sektörünü desteklemek lazım ki reel sektör ayakta kalsın; kimine göre tüketiciyi ve reel sektörü desteklemek lazım ki bankalar bundan yararlansın. Her iki görüşü de savunan çok önemli bankacılar ve işinsanları var. İşçi sendikalarının da kampanyaya dahil edilmesiyle, sosyal boyut da tamamlandı.

Peki destekleme nasıl yapılacak? Para politikası mı gevşetilecek yoksa maliye politikası mı? Yine fikir birliği yok. Kimi önemli iktisatçıya göre para politikası gevşetilmeli, kimine göre de maliye politikası.

Her kafadan bir ses çıkıyor. Ama süregiden tartışmanın özü teknik değil, *tamamen duygusal*. Siyaseten tartışılıp bağlanmadığı sürece bu tartışma, "acil paket gerekiyor; hükümetimiz uyuyor mu?" kıvamında sürer gider.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Krizin ötesinde

Ümit İzmen 24.11.2008

Ekonomik kriz hâlâ ciddiyetini koruyor. Vahim bir resesyon korkusu her tarafı kaplamış durumda. Avrupa'nın ardından Japonya da resesyona girerken, ABD'de tüketici fiyatlarının ekim ayında yüzde 1 oranında şiddetli düşüşü deflasyon ihtimalini gündeme getirdi. Dünyada büyümenin lokomotifleri olan Çin tahminlerden çok daha fazla yavaşlıyor.

Ön planda krizin gelişimine ilişkin haberler yer almasına karşın, arka planda dünya ekonomisinde güç dengesi

gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru kayıyor. G-20 Zirvesi bunun bir kanıtı oldu. Gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerden çok daha hızlı büyüyor olması dünyayı ekonomik açıdan daha eşitlikçi yapıyor. Tek tek ülkelerde gelir dağılımı bozulsan bile, bir bütün olarak dünyada ülkeler arasındaki gelir uçurumları azalıyor.

Bu son krizden de gelişmekte olan ülkeler daha az zararlı çıkacak. IMF verilerine göre, gelişmiş ülkelerde ekonomi 2009'da yüzde 0,3 gerilerken büyüme hızı gelişmekte olan ülkelerde yüzde 5,1 olacak. Yavaşlamaya rağmen Asya ekonomileri 1998 krizi ile kıyaslanamayacak kadar iyi durumda.

Gelişmekte olan ülkeler daha hızla büyüdükçe dünyada orta sınıf gelişecek.

Goldman Sachs araştırmacılarından D. Wilson ve R. Dragusanu'nun 2008 temmuzunda yayınladığı çalışma dünyada orta sınıfın büyümesini ve eşitsizliğin azalmasını ele alıyor. 1960'da dünyanın en büyük ekonomilerinin tamamı gelişmiş ülkelerdi. Şimdi Çin dünyanın en büyük dördüncü ekonomik gücü oldu. Brezilya, Rusya ve Hindistan ilk 15 içinde yer alıyor. 2050'de resim neredeyse tamamen tersine dönmüş olacak. Dünyanın en büyük yedi ekonomisi arasında gelişmiş ülke olarak sadece ABD yer alacak. Türkiye de dünyanın 10'uncu büyük ekonomisi olacak.

Yoksul ve kalabalık ülkelerin hızla büyümesi dünya üzerindeki yoksulluğu azaltıyor. Tüm dünyada yılda 1000 dolardan (günde 2,75 dolar) az geliri olan yoksulların oranı 1970'lerde yüzde 50'den 1990'larda yüzde 30'a ve 2000'de de yüzde 17'ye düştü. Bu oran daha da düşecek. 2015'de dünyada yoksul sayısının yüzde 6'ya düşeceği hesaplanıyor.

Yoksulların sayısının azalmasıyla birlikte dünyada gelir dağılımı da düzeliyor. Gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçen Gini katsayısı, 1970 civarında yüzde 71 ile en yüksek, yani en adaletsiz noktaya ulaştıktan sonra, azalarak 2000'den sonra yüzde 64'e düştü.

Goldman Sachs'ın tanımına göre orta sınıf, yani satın alma gücü paritesine göre yıllık 6.000-30.000 dolar arasında geliri olanlar 2030 yılına kadar iki milyar kişi artacak. Nasıl 19. yüzyılın sonlarında gelişmiş ülkelerde orta sınıfın sayısındaki artış önemli sosyal, siyasi ve ekonomik etkilere yol açmışsa, bu artışın da benzer sonuçları olacak.

Orta sınıf büyüdükçe daha çok tüketmek isteyecek. Orta sınıfın artan tek talebi tüketim malı olmayacak. Daha fazla demokrasi de talep edecek. Gelir düzeyi düşükken kimsenin aklına gelmeyen demokratik haklar talep edilir olacak. Varolan düzenden memnun olmayan ve değiştirmek isteyen kişilerin sayısı ve ekonomik gücü arttıkça birçok ülkede siyasal sistem de değişmek zorunda kalacak.

Peki, yaşadığımız kriz bu süreci nasıl etkileyecek?

Krizler ekonomik ve siyasi güç dağılımının yeniden şekillendiği dönemlerdir. Derindeki dönüşüm dinamikleri yıkıcı bir enerjiyle açığa çıkar. Toz dumandan herkes olumsuz etkilenir. Ortalık yatışınca dönüşümün öne çıkardığı kişilerin, şirketlerin, sektörlerin ve toplumsal kesimlerin gücü artar.

Orta sınıfın dünya ölçeğinde büyümesi, yükselen ekonomilerinin dünya ekonomisi içinde ağırlığının artması önümüzdeki onyılları derinden etkileyecek bir süreç. Olağan yıllar da, kriz dönemleri de bu süreci besleyecek.

Bu dönüşüm Türkiye için de geçerli. Türkiye sosyal geçişkenliğin yüksek olduğu, gelirin hızla arttığı, nüfusu büyüyen bir ülke. Orta sınıf genişleyip zenginleştikçe daha fazla siyasi hak isteyecek. Tıpkı son yıllarda olduğu gibi. AKP'nin 2007 başarısının sırrı muhtemelen orta sınıfın zenginleşmesinde. Yapı Kredi'nin makro notları arasında bu hafta yayımlanan çalışma toplam tüketimde en zengin yüzde 20'lik dilimin payı gerilerken orta sınıfın payının arttığına dikkat çekiyor. Çalışma, özellikle bazı tüketim kategorilerinde orta sınıfın payında ciddi sıçramalar olduğunu gösteriyor.

Kısa vadede görünüm karanlık, yükselen milliyetçilik demokrasinin sınırlarını tehdit ediyor. Yine de ümit ışığı var. Demokrasi talebi bütün dünyada yükselecek. Türkiye'de değişimi engellemeye çalışan hamleler de antitezini üretecek. Devleti bu haliyle korumak için gösterilen muazzam çaba uzun dönemde amaçladığının tam tersine yol açacak. Türkiye'de demokratikleşmeyi hızlandıracak. Doğru tarafta olanlar geleceğe umutla baksın.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Denize düşen çıpaya sarılır

Ümit İzmen 01.12.2008

Türkiye ekonomisinin üzerine çökmüş olan kara bulutun bir gerçek, bir de psikolojik boyutu var. Gerçek boyut dünya ekonomisiyle bağlantılı. Psikolojik boyut ise yurtiçiyle ilişkili. Şu anda yaşanan sorunlar dış talep ve döviz likiditesi kaynaklı. Yurtdışı piyasalardaki güncel sıkıntılar bankacılık sektörünü ve bazı ihracatçı sektörleri olumsuz etkilemeye başladı. Gelecek aylarda bu olumsuzlukların diğer sektörlerde ikincil etkilerinin ortaya çıkması, buna bağlı olarak tüketimin, üretimin ve istihdamın gerilemesi ihtimali var. Ancak, henüz ortaya çıkmamış olmasına rağmen bu olumsuz etkilerin yaşanması kaçınılmazmış ve bu kaçınılmazlık ekonomik aktörler tarafından son derece akılcı biçimde analiz edilmiş ve benimsenmişçesine ağır bir hava var.

Beklentilerin bu kadar kolayca manipüle edilebiliyor olması, 2001 krizinin hafızalarda çok kuvvetli olmasından kaynaklanıyor. Küresel piyasalar sürekli olarak tahminlerin ötesinde kötüye gidiyor ve dünyadaki her olumsuz haber yurtiçi finansal piyasaları dalgalandırıyor. Bu dalgalanmalara ek olarak, çok ağır bir ekonomik krizle karşı karşıya olduğumuz yorumları yaşıyor. 2001 hatıraları hortluyor; bankacılar, reel sektör ve tüketiciler aşırı temkinli davranmaya başlıyor. Harcama kararları geri çekiliyor. Beklentilerdeki bu kötüleşme, gelecek aylarda üretimdeki yavaşlamayı hızlandıracak ve bir sonraki aşamada istihdama zarar verecek.

Akılcı ekonomi yönetimi bu tablo karşısında proaktif olmayı gerektirir. Beklentilerin bozulması engellenemezse, ödenecek ekonomik bedel ağır olur.

"Beklentilerin bu kadar olumsuz olmasına gerek yok." Tamamen doğru bile olsa, bunu tekrarlamakla yetinmek güven oluşturmaya yetmiyor. İyimser beyanlar harcama davranışlarını değiştirmiyorsa, sorunun ekonomi yönetiminde olduğu açıktır. Beklentilerin aşırı karamsardan gerçekçiye doğru şekillenmesini sağlayacak adımların zamanında atılmış olması gerekirdi. Bu yapılmadığı gibi, ekonominin yönetiminde sorumluluğu olanların birbirinden kopuk, hatta çelişkili tavır ve açıklamaları, ekonomi yönetimine güveni hepten sarsıyor.

Şu anda, tüm dikkatler IMF ile anlaşma yapılması ve ekonomik tedbir paketi üzerine kilitlenmiş durumda. Bu ikisi gerçekleşmeden, beklentilerin düzelmesi sağlanamayacak.

Bir kez daha hatırlamakta fayda var: Türkiye ekonomisinde büyüme dinamiklerindeki sorunlar 2006 yılının ikinci yarısından itibaren ortaya çıkmaya başlamıştı. Uluslararası piyasalardaki dengesizlikler bu sorunların görmezden gelinmesine imkân sağlamıştı. Neredeyse sıfır maliyetle yurtdışından borçlanma imkânı, yurtiçindeki faaliyetler için çok cazip bir finansman imkânı yaratmıştı. Euro dolar karşısında değer kazanırken, dolar cinsinden ithalat yapıp euro cinsinden ihracat yapanlar ciddi bir avantaj yakalamıştı.

Kriz bu koşulları kökünden değiştirdi. Ama bu arada kötü yönetilen ve bu nedenle krizden bağımsız olarak zaten zor duruma düşecek olan şirketler için bulunmaz bir fırsat yarattı. ABD ve Avrupa'da açıklanan önlem kararlarının hemen ardından, yerli yersiz, anlamlı anlamsız krize karşı önlem talepleri ortalığı kapladı. Bu toz bulutunun içinde, sektörlerin yerine getirilmemesi gereken talepleri ve kurtarılması gereken şirketlerin istekleri, ekonomiyi gerçekten canlandırabilmek için yapılan önerilerle, eşit statüde yer buldu. Alınan tek tük, birbirinden kopuk kararlar ise, tedbir alınıyor duygusunu bile uyandırmadı. Sonuç olarak, sapla samanın artık birbirine karışmış olduğu bir durumla karşı karşıyayız.

Bu koşullar altında ne önlem alınırsa alınsın, eksik ve yetersiz bulunacak. Sorun bir paket gerekiyorken açıklanmamış olması değil, beklentilerin bu noktaya gelmiş olmasına seyirci kalınmış olması. Yani hükümet, en doğrusunu bile yapıyor olsa, artık kamuoyunun ikna edilebileceği nokta aşılmış durumda.

Bu durumu düzeltebilecek yegâne araç bir IMF anlaşması olabilir. Üstelik ekonomiye IMF çıpası, AKP için kendisini sürükleyip götürecek akıntıya karşı da bir çıpa olur.

Hükümet, paradoksal biçimde ancak IMF anlaşması ile bir hareket alanı bulabilecek. Kriz fırsatçılığı, sadece bu anlaşmaya gönderme yapılarak dizginlenebilecek. IMF tarafından destekleniyor olması, 2009 yılı hedeflerine inandırıcılık sağlayacak. Yoksa hükümetin atacağı her adım yoğun bir toplumsal tepkiye, ağır bir siyasi eleştiriye maruz kalacak. Ekonominin çıkışta değil inişte olması yüzünden eleştiriler kötümser beklentilerin kendi gerçeğini üretmesine yol açacak.

AB süreci, Kürt sorunu, asker ile ilişkiler ve demokratikleşme alanlarında zemin kaybeden AKP bir de ekonomik sorunlarla baş edemez hale gelirse siyasi rakiplerini iyice sevindirecek.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Krizde dip tahminleri

Ümit İzmen 08.12.2008

"Kriz kasım ayında dip yaptı. Kasımda yapmamışsa maksimum 2009'un başında yapar. Olmadı, 2009'un ilk çeyreğinde mutlaka dibi görürüz. 2009 martında hâlâ resesyondan çıkmaya başlamamışsak, en çok 2009'un ikinci çeyreğinde dibi görmüş oluruz. 2009'un ikinci yarısına kadar ekonomi, krizden çıktı çıktı. Bilemedin, ikinci yarıda dünya ekonomisinde toparlanma başlayınca, biz de resesyondan çıkmaya başlarız."

Başbakanın kasım ayında ekonominin dip yaptığı değerlendirmesine cevap olarak yapılan yorumların derinliği, *Avrupa Yakası*'nın Dursun'unu hatırlatıyordu. ABD ekonomisinin resesyonda olmasının resmen açıklanmış olması bile, Türkiye ekonomisinin kasım ayında dip yapmamış olduğuna kanıt olarak öne sürüldü. NBER'in

“resmî” açıklamasına göre, ABD ekonomisi 2007’nin aralık ayında resesyona girmiş. Resesyona girildiği, ancak üzerinden bir yıl geçtikten sonra tespit edilebiliyor. Ne zaman dibin görüldüğü ve resesyonun ne zaman bittiği açıklandığında, bu artık malumun ilanı oluyor.

Kasım ayı finansal krizin dip noktası olsa da, olmasa da, Türkiye’de üretim ve istihdamdaki gerilemenin henüz başındayız. Yurtdışı talepteki düşüş, ihracatçı sektörlerin üretimini olumsuz etkilerken, yurtiçinde belirsizliğin yol açtığı aşırı karamsar hava iç talebi de durma noktasına getirmiş durumda.

Bu hafta sanayi üretim endeksi sonuçları açıklandı. Sanayi üretimi, bir önceki senenin aynı ayına göre, ağustostan bu yana azalıyor. Ekimde yüzde 8,5 oldu. İmalat sanayiindeki gerileme yüzde 10,3 ile daha da keskin. Son üç aydaki düşüş, ilk yedi ayın büyümesini silip süpürdü. Ocak-ekim döneminde, 2007’ye kıyasla 2008’de üretim artışı sadece yüzde 0,7 olmuş. Bu gidişle, yıl tamamlandığında sanayi üretimi daralmış olacak. Üstelik küçülme tüm sektörlerle yayılmış durumda. Gıda sanayii bile küçülüyor.

Üretimdeki yavaşlama dış ticaret üzerinde de etkisini gösteriyor. Ekimde ithalat yüzde 4,8 azaldı. Yatırım mallarındaki gerileme yüzde 12,8. Üretimdeki ve hammadde fiyatlarındaki düşüşe bağlı olarak aramalı ithalatı da yüzde 1,1 geriledi. TL’nin değer kaybetmesi maliyet avantajı sağlamasına rağmen, yurtdışı talebin düşmesi ihracatın da yüzde 3,1 gerilemesine yol açmış. Fiyat etkisinden arındırıp miktar olarak bakınca, durum daha kötü: Ekim ayında ithalat yüzde 15, ihracat yüzde 6,5 düşmüş.

Yurtiçi talebin yavaşlıyor olması, kurlardaki artışa rağmen, enflasyonun yükselmesini engelliyor. Kasımda yüzde 10,8’e inen enflasyon, zayıf iç talep nedeniyle düşmeye devam edeceğe benziyor.

Talep koşullarındaki bozulma, beklentileri de hızla kötüleştiriyor. Merkez Bankası’nın iktisadi yönelim anketi, reel sektörün üretim, siparişler, stok, istihdam gibi göstergelerindeki hızlı bozulmayı ve geleceğe ilişkin beklentilerdeki karamsarlığı net olarak ortaya koyuyor.

Beklentilerdeki bozulma, ağırlıklı olarak geleceğin öngörülemiyor olmasından kaynaklanıyor. IMF ile anlaşmaya gidileceğinin nihayet belli olması, bu durumu bir miktar düzeltebilir. IMF anlaşmasına ilişkin bazı bilgiler sızmaya başlarken, bankaların döviz cinsi mevduatlar için Merkez Bankası’nda tuttuğu zorunlu karşılıkların oranının düşürüldüğü ve ihracatçılar için reeskont kredisi limitinin artırıldığı açıklandı. Şimdilik bu önlemlerden başka önlem alınmayacağına işaretlerinin de verilmesi, IMF anlaşmasının çerçevesini önemli kılıyor. Gelecek dönem ekonomi politikası uygulamaları açısından IMF anlaşmasının önemini geçen hafta vurgulamıştım. Görülüyor ki, IMF anlaşması, reel sektörü kurtarma paketi içine konması istenen kaynak transferlerinin önünü kesecek.

IMF kamu kaynaklarının özel sektöre sorgusuz sualsiz aktarımına engel olacak ama işçi sendikaları IMF’ye karşı. Sosyal demokrasi “kahrolsun IMF!”nin ötesine geçebilen bir ekonomi politikası geliştirmekte yine zorlanıyor. Kriz karşısında “önlem almak gerekiyor; ama hükümet almıyor” ezberi okunuyor. İşçi ve işveren kesimi hükümet karşıtı muhalefette ortak bir söylemde buluşabiliyor olsa da, mesele ekonomik krizden korunmak için somut öneri yapmaya gelince, işçi sendikalarında işveren kesiminin cevvalliğinden eser yok.

Modern krizlerin anatomisi, istihdamdaki daralmanın şiddetinin 1990’dan sonra arttığını gösteriyor. Türkiye’de de krizlerden hep istihdam ve ücretler baskılanarak çıkmıştır. 2001 krizinin ardından gelen büyüme zaten istihdam dostu değildi. Ekonomik aktivitedeki gerileme bu hızla devam ederse önümüzdeki dönemde istihdama yansısı ve yüzde 12-14 arasında seyreden tarım dışı işsizlik rakamının artması kaçınılmaz olacak.

Krizin henüz dibini görmediğimizden ve önlem almamız gerektiğinden konuşuyoruz ama maalesef işsizliğin artmasını önleyecek önlemleri tartışmıyoruz.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Açgözlü devleri değil yerküreyi kurtaralım

Ümit İzmen 15.12.2008

Türkiye kriz karşısında bir önlem paketinin açıklanmasını bekleyedursun, dünyada kurtarma paketi tartışmaları yeni boyutlar kazanıyor: ABD'deki üç büyük otomotiv şirketine yardım planı, halkın parasının köhnelikten iflasın eşiğine gelmiş olan büyük şirketlere aktarılıyor olmasının kime ne faydası olduğunun sorgulanmasına yol açtı.

Her kriz, nüfusun en zengin bölümünün servetini ve gelirini azaltır. Servet ve gelir dağılımı bu kez yeni zenginleşenler lehine değişir. Şimdi tüm dünyada kıran kırana süren mücadele bunun mücadelesi.

ABD'de her krizde en zengin yüzde 1'in geliri azaldı. Son resesyonda, 2000-2002 arasında en zengin yüzde 1'in toplam gelirden aldığı pay yüzde 21,5'ten yüzde 16,9'a düşmüştü. 1990 resesyonu sırasında da 1988'de yüzde 15,5'ten 1992'de yüzde 13,4'e inmişti. En ciddi düşüş ise Büyük Buhran sırasında olmuştu: En zengin yüzde 1'in tüm gelirden aldığı pay, 1928'de yüzde 23,9'dan 1931'de yüzde 15,5'e gerilemişti.

Tabii ki, her krizden sonra sermaye el değiştirerek yoluna devam etti. Özellikle Bush yönetiminde bu süreç çok hızlandı ve en zengin yüzde 1'in gelirden aldığı pay, 2006'da yeniden yüzde 22,8'e ulaştı. Bu, 1928'den sonraki en yüksek rakam. Bu krizde de aynı süreç yaşanacak. Önce en zenginlerin gelirden aldıkları payın düştüğünü göreceğiz. Sonra muhtemelen, gelir dağılımı tekrar bozulmaya başlayacak.

Krize karşı önlemlerin arka planında bir yeniden paylaşım mücadelesi var. Resesyondan kurtulmak için ne gibi önlemlerin alınması gerektiği bir süre daha tartışılacak.

Krizle birlikte servetlerini kaybetme tehlikesi yaşayanlar, bu durumu önlemesi için hükümetlerden medet umuyor.

Kendini değişen koşullara göre yenileyememiş, kötü yönetilen şirketler, kriz dönemlerinde varlıklarını sürdürmekte iyice zorlanır. Bu şirketlerin en büyükleri, kriz dönemlerinde ekonominin genel sağlığını da riske sokar. Dev otomotiv şirketlerinin batması, buralarda çalışan işçilerin işsiz kalması, bu şirketlerin tedarikçisi olan başka birçok şirketin de batması anlamına gelir. Bu nedenle, kanaat önderlerini etkileme gücünün devreye girmesi kolay olur ve "batmasına izin verilemeyecek kadar büyük şirketleri" kurtarmak neredeyse ulusal mesele haline gelir.

Dev şirketlerin finansal piyasalara erişim imkânları KOBİ'lere kıyasla çok daha iyidir. Eğer bu şirketler kredi bulmakta zorluk çekecek duruma düşmüşse, bu çoğu kez kötü yönetilmiş olmalarından kaynaklanır. Bu şirketlerin kurtarılması, daha küçük rakiplerin ve piyasaya yeni girebilecek diğer şirketlerin aleyhine olur. Kamu kaynaklarını eski ve büyük firmaların ayakta kalmasına ayırmak diğer firmalar için adil rekabet ortamının bozulması anlamına gelir. Oysa piyasaların rekabetçi yapısı korunabilirse, esas istihdam yaratan KOBİ'lerin,

yeniliğe açık, verimli şirketlerin önü kesilmemiş olur. Bu yaklaşım korumacılığın reddini de gerektirir: Uluslararası rekabet, ülke içindeki şirketleri daha verimli kılarak tüketicilerin refahının artmasını sağlar.

Kriz, 1980 sonrasının liberal ekonomi politikalarının geçerli olduğu bir dönemde, çok yüksek getirilerin peşinde koşan finans sektöründe, piyasalarda iyi düzenleme ve denetlemenin olmaması sonucu ortaya çıktı. Şimdi, kriz politikası tartışmalarının ağırlığını Keynesci maliye politikaları oluşturuyor. Devlet müdahalesinin başrol oynadığı kurtarma planları, sadece açgözlü devlerin kurtarılmasını içermiyor, aynı zamanda korumacı politikalara geri dönüş kapısını da açıyor.

Krizi yaratan koşullardan liberalizm sorumlu tutulunca, çözüm piyasa ekonomisinden uzaklaşıp devlet müdahalesine sığınmakta bulunuyor. Krizin küresel niteliği, küreselleşmeye sırt çevirip korumacılığa dönüşü getiriyor. "Sol" çağrışımlar yapan bu politikaların en hızlı savunucuları bugün sağcı politikacılar arasından çıkıyor.

Öte taraftan, krizi hazırlayan koşullar ve resesyonu çabucak ve az hasarla atlatabilmek için alınacak önlemler, alternatif politika arayışlarının da önünü açıyor.

Küresel krizden çıkıldığında, kriz öncesinde emarelerini gördüğümüz yeni eğilimlerin artık eskilerin yerini almasına şahit olacağız. Dünyanın resesyondan çıkmasıyla birlikte, gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisi üzerindeki söz hakkının arttığını, ekonomide artan gücün siyasete tahvil edildiğini göreceğiz. Gelişmekte olan ülkelerin milyarlarca orta halli vatandaşının tüketim ve tasarruf eğilimi dünya üretimini şekillendiriyor olacak. Küresel iklim değişikliğiyle mücadele gereği, tüm ekonomik süreçlerin yeniden tanımlanmasını gerektirecek. Yeni üretim ve iş kolları açılacak. Üretim ve yönetim süreçleri çok daha katılımcı hale gelecek. Böyle bir gelecek, açgözlü devleri kurtarma politikalarının dışına çıkılması için çok uygun bir fırsat yaratıyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Daha vakit varken

Ümit İzmen 22.12.2008

Geçen hafta açıklanan veriler, yelkenlerini indirmiş Türkiye ekonomisinin tehlikeli sığ sulara yaklaştığını teyit etti.

2008'in üçüncü çeyreğinde büyüme hızı yüzde 0,5'e gerilemiş durumda. Büyümedeki bu düşüşte henüz küresel kriz belirleyici değil: Ekonominin 2001-2005 yıllarında sergilediği olağanüstü performansın belirleyicileri, 2006'dan itibaren etkisini yitirmeye başlamıştı. 2006 ortalarından bu yana ekonomi kendi iç dinamiklerinin etkisi altında yavaşlıyor.

2001 krizinden sonra uygulamaya konmuş olan ekonomik program başarılı olmuş ve ekonomik yapıyı dönüştürmüştü. Yüksek büyümenin arkasındaki yüksek verimlilik artışlarını sürdürebilmek için, yeni yapıya uygun yeni bir programla yola devam etmek gerekiyordu.

Makro reformların ardından, mikro reformlara el atılmalı, ekonomideki verimlilik artışının arkasını getirecek ve istihdamın artmasına imkân sağlayacak önlemler alınmalıydı. Bu gerekliliğe rağmen, 2007 baharından itibaren

siyaseten son derece kaotik ve herkesin enerjisini emip tüketen bir sürecin içine sürüklendik. Sonuçta büyüme neredeyse durma noktasına geldi.

Üç ay önce alevlenen küresel kriz Türkiye ekonomisini etkilemeye başladı. Bu etkileri önce finansal piyasalarda gördük. Türk Lirası değer kaybetti, borsa geriledi. Ardından dış ticaretin daralması ve uluslararası finansmana erişimdeki sıkıntılar geldi.

Krizin dış ticaret üzerindeki etkileri artık aylık rakamlarda okunabiliyor. İhracatın yavaşlaması bir olumsuzluk. Ancak gerileyen petrol ve diğer hammadde fiyatları, ithalatı da aşağı çekiyor. Türkiye'nin küresel kriz karşısındaki yumuşak karnı olan cari işlemler açığı azalıyor. Ekim ayında bir önceki aya göre 500 milyon dolar azalan 12 aylık cari işlemler açığı ilerleyen aylarda 10-15 milyar dolar küçülecek.

Önümüzdeki aylarda küresel kriz yüzünden tablonun biraz daha bozulduğunu, büyüme hızının 2008'in son çeyreğinde ve 2009'un ilk yarısında negatife döndüğünü göreceğiz.

Bundan önceki krizlerden çok farklı olarak gelişmiş ülkeler, bu sefer, ekonomiyi genişletici önlemleri hızla devreye sokuyor. Bu paketler, eğer öngörüldüğü gibi küresel ekonomiyi yeniden canlandırırsa, 2009'un ikinci yarısından itibaren Türkiye'de de ekonomi büyüme sürecine geri dönecek. Ancak, dönülecek olan büyüme sürecinin 2002-2006 döneminin ortalama yüzde 7,2'lik hızı olacağını kimse ümit etmesin. Varolan ekonomik yapıyla günün sonunda dönülecek yer, yüzde 4 civarında gayet vasat bir büyüme hızı olur. Kaldı ki, dünya büyümeye başladığında, petrol ve diğer hammadde fiyatları da yeniden artışa geçer. Yani, cari işlemler açığı, kaldığı yerden artmaya devam eder.

Önümüzde cari işlemler açığının sınırlı kalacağı, enflasyonist baskının olmayacağı, yaklaşık altı ay sürecek olan bir düşük büyüme dönemi var. Büyümeyi hızlandırmak için para politikası da maliye politikası da devreye sokulmuş durumda. Merkez Bankası'nın faizleri beklenmedik biçimde 1.25 baz puan indirmesinin etkisi ekonominin tümünde hissedilecek.

Gerek üçüncü çeyrek büyüme rakamları, gerekse kasım ayı bütçe rakamları maliye politikasının da devrede olduğunu ortaya koyuyor. 2008'in üçüncü çeyreğinde kamu yatırımlarındaki artış yüzde 22, kamu harcamalarındaki artış yüzde 18 olmuş. Bu iki kalem olmasaydı, yüzde 0,5 büyüme yerine yüzde 1 küçülme olacaktı. Demek ki kamu, harcamalarını artırmakla iyi yapmış. Ama uygulanmakta olan maliye politikasının ne olduğunu kamuoyu bilmiyor. Kamu harcamalarındaki artışın daha ne kadar süreceği belli değil. İşin sonunda, aynen 2001 krizinde olduğu gibi devasa bir kamu açığıyla karşılaşmamamız lazım.

Öte taraftan, artan kamu harcamalarıyla ne yapıldığından da emin değiliz. Öyle harcama kalemleri vardır ki, çarpan etkisiyle ilk miktarın çok ötesinde bir etki yaratırlar. Yine öyle başka harcama kalemleri vardır ki, seçim yatırımı oldukları apaçıktır ve ne alana ne de verene hayrı dokunur. Bu tür harcamalar konusunda Türkiye tarihi zengindir.

Şimdi önümüzdeki bu altı aylık süre içinde ekonomiyi canlandırmak için artıracığımız kamu harcamalarını, eğer becerememiş olduğumuz reformları yapmaya ayırabilirsek, o zaman bir taşla iki kuş vurmuş oluruz. Hem kısa dönemde büyümedeki düşüşün bir bölümünü telafi ederiz, hem de kriz bitip dünyada büyüme süreci geri geldiğinde yüksek büyüme hızlarıyla yola devam ederiz.

Bölgesel gelişme farklarını azaltmak, fiziki altyapıyı güçlendirmek, eğitime daha fazla kaynak ayırmak, işgücüne

beceri kazandırmak, çevreye dost üretim teknikleri geliştirmek gibi uzun bir yapılacaklar listesi var. Bu liste için harcanacak para, ekonomiyi bugün hızlandırmakla kalmaz, yarını da kurtarır.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

2008 buçuk

Ümit İzmen 29.12.2008

Yarım önlemler, yarım çözümler, buçuk uzlaşmalar, devasa sorunları çözmeye yetmedi. 2008, kocaman sorunların üst üste yığıldığı bir yıl oldu. Sorunların büyüklüğü karşısında, başvurulacak çareler çare olmadı.

Ekonomide, mevcut program tıkanmaya başlamışken üstüne bir de küresel kriz eklendi. 1929 Büyük Buhranı'ndan bu yana küresel ekonominin karşı karşıya kaldığı en büyük kriz karşısında ekonomi yönetimi, güven krizini çözmede, beklentileri olumlu etkilemede başarılı olamadı. Kontrolü elinde bulundurduğuna piyasaları ikna edemediği için alınan önlemler tatminkâr bulunmadı. Türkiye'yi yeni bir yüksek büyüme çizgisine oturtacak bir program hazırlanamadı. Sonuçta büyüme sıfıra indi.

Ekonomideki bozulma, 2009'un ilk yarısında daha da derin hissedilecek. Sonra durum yavaş yavaş toparlamaya başlayacak. 2010'dan da pek umutlu olmayanlar var. Ama 2011'e geldiğimizde, artık 2008'de olanlar hafızamızda çoktan zayıflamış olacak 2008'den geriye ne kalacak?

2001 krizinden bugüne ne kaldı? Neyi, ne kadar hatırlıyoruz? Kurlar ve faizler bugünküyle karşılaştırılamayacak biçimde dalgalanmıştı. Enflasyon yüzde 70'lere varmış, gecelik faizlerde yüzde 75 görülmüş, ücret-verimlilik makası yüzde 40 oranında açılmış, işsizlik oranı kentlerde 4 puan yükselerek yüzde 15'e ulaşmıştı. Olayların hızı baş döndürücüydü. Alınan önlemler gayya kuyusuna atılan çakıl taşlarından ibaretti. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ilan edildiğinde de, çoğu kişi, programın hayata geçirileceğine inanmamış, vaatleri yüksek ama gerçekleştirilmesi zor bulmuştu.

Bugünden 2001 yılına baktığımızda, krizin harareti içinde hayat memat meselesi yaptığımız onca konunun çoktan unutulduğunu görüyoruz. Ama çözülebilmüş olan köklü sorunlar, bugün yanımıza kâr kaldı.

Büyük krizler, arkasından bir yenilenmeye de yol açıyor. 2001 krizi böyle bir krizdi. Uygulanmaya konan program, ekonomik yapıda ciddi dönüşümlere yol açtı. Siyasette dengeler değişti. Demokratikleşme sürecinde mesafe alındı. AB üyelik süreci, ekonomik ve siyasi yapısıyla Türkiye'yi AB standartlarına doğru harekete geçirdi. Bugün ekonomik ve siyasi yapı geçmişe göre daha sağlıklıysa, bu 2001 krizi ertesinde elde edilmiş olan kazanımların sonucudur.

Bugün karşı karşıya olduğumuz kriz de böyle bir değişim getirecek mi? Ekonomik sorunlarımızın bir bölümü konjonktürel, bir bölümü ise yapısal. 2008'de krize bakış açımız kısa vadeli oldu. Sadece en yakıcı gündelik sorunlarla uğraştık. Çözsek de çözmesek de, birkaç sene sonra bunların hiçbir hükmü kalmayacak.

Yapısal ekonomik sorunların önemli bir bölümü 2001 kriziyle çözülmüş olsa da, öyle sorunlarımız var ki, 2001 krizinden önce de vardılar, 2008 krizinden sonra da var olacaklar. Ve bu sorunlar, bankacılık sistemi, kamu maliyesi, kur politikası gibi salt ekonomik alana ait olmayan, daha derinlerde, toplumsal ve siyasi yapıyla ilişkili

sorunlar. Eğitimin kalitesi, kızlar arasında okullaşma oranı, yüksek öğrenimde kıyafet özgürlüğü, kadınların toplumsal hayata katılımındaki kısıtlar, gelir dağılımı eşitsizliği, bölgesel gelişme sorunları, çevreyle dost üretim teknikleri vb. Ekonominin kendi içinden doğmayan bu sorunlar her yıl ekonominin uzun vadeli gelişimi için daha büyük bir tehdit haline geliyor. Bu tehdit 2008’de ayyuka çıktı.

Cumhuriyet tarihi boyunca birikmiş olan tüm sorunlar tıkmış oldukları dolaplardan boşaldı. Toplumsal çatlaklar büyüdü, siyasi kutuplaşmalar keskinleşti. Mahalle baskısı, asker baskısı, yargı baskısı hiç gündemden düşmedi. Her şey iki kampa bölündü. Daha bu seneye kadar yekpare duran, asker, yargı ve hatta AKP içinde bile monolitikliğin kırıldığına şahit olduk giderayak. Artık bu sorunların üstüne şal örtmek mümkün olmayacak.

Öte taraftan, 2008 dünyada değişimin tetiklendiği bir yıl oldu. Küresel kriz, finansal genişleme döneminin sonunu getirdi. Dünyayı saran derin resesyon riski, mevcut ekonomik yaklaşımları da sorgulanır hale getirdi. Eski defterler açıldı; adeta lanetlenmiş olan Keynes ve Marx hatırlandı. Obama, değişim sloganıyla seçildi. Dünya ekonomisinin geleceği bir ay sonra görevi devraldığında uygulamaya koyacağı pakete bağlandı. 2009’la birlikte dünya ekonomisi ve siyasetinde değişimin dinamiği devam edecek.

Ama, dünyada hüküm süren değişim heyecanı henüz burada yaşanmıyor. Yapısal sorunlar ülkeyi derinden sarsarken, Türkiye mevcut anayasa, seçim sistemi ve siyasi partiler yasasının giydirmiş olduğu deli gömleğinin içinde çırpınıp duruyor. 2009’da bu deli gömleğinden kurtulacak mıyız, bilmem. Korkarım bu sene de, 2008 gibi her şeyin yarım yamalak kaldığı bir yıl olacak. Ama artık mızrak çuvala sığmıyor. Dünyadaki değişim rüzgârları Türkiye’yi de etkileyecek. Elbet günün birinde Türkiye de tarihsel sorunlarıyla yüzleşecek ve bu sorunları çözecek.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zor ama zorunlu

Ümit İzmen 05.01.2009

Enflasyonla mücadelede havlu atıldığı korkularına rağmen tüm enflasyon göstergeleri geriliyor. Aralık ayında tüketici fiyatları yüzde 0,4, üretici fiyatları ise yüzde 3,5 azaldı. Yıllık enflasyon tüketici fiyatlarında yüzde 10, üretici fiyatlarında yüzde 8’e indi.

Enflasyonla mücadele 1970’lerden bu yana sürekli Türkiye’nin gündeminde olmasına rağmen başarılı olunamamış bir alandı. 2001’den sonra enflasyon oranı düzenli biçimde aşağı inmeye başladı ancak yüzde 10’lar seviyesine indikten sonra da buralarda kaldı; bir türlü yüzde 7’lerin altına indirilemedi. Bu seneki hedef yüzde 7,5. Şimdilik bu hedef gerçekleştirilebilir görünüyor.

Türkiye’de uzun yıllar boyunca becerilemeyen bir diğer konu da küçülmenin yönetilmesi. Ekonominin yavaşlaması çoğu kez şiddetli ve kontrolsüz bir küçülmeye dönüştü. Ekonominin krize sürüklenmesini önleyecek etkili önlemler alınamadı.

2002-2006 döneminin hızlı büyüme oranı 2006’nın ikinci döneminden itibaren yerini yavaşlamaya bırakmış durumda. Küresel krizin etkisiyle bu yavaşlama 2008’in sonlarında küçülmeye dönüyor. Küçülme eğilimi bu senenin ilk yarısında da devam edecek. Enflasyonun gerileme eğiliminde olması ekonomi politikasının

küçülmenin yavaşlatılması yönünde kullanılmasını mümkün kılıyor.

Ekonominin canlandırılması için para politikasının yanı sıra kamu maliyesinin kullanılması da gündemde. Bunun bölgesel kalkınma perspektifiyle yapılması Türkiye'nin yapısal sorunlarını da hafifletecek bir adım olur. Üstelik yerel seçimler gündemdeyken ve zaten bütçeden yerel yönetimlere ilave kaynak aktarılıyorken, bu kaynakları seçim yatırımı olarak harcamak yerine, bölgesel kalkınmışlık sorunlarını çözmek üzere bilinçli olarak kullanmak ciddi bir fark yaratılır. Bu ise bölgesel sorunları, yerel aktörleri sürece dahil ederek, ademimerkeziyetçi bir bakış açısıyla çözmeyi gerektiriyor.

Oysa bölgesel sorunları bile merkezî düzeyde tartışıyoruz. Belediye başkan adaylarının Ankara'da belirleniyor olması, başbakanın, parti genel başkanlarının mesailerini bu işe ayırıyor olmaları, Türkiye'de kanıksanmış bir manzara. Ancak kanıksanmış olmasına rağmen bu durum Türkiye'ye ayak bağlarından biri olan çağ dışı merkeziyetçiliğin bir tezahürü.

Bölgesel farklılıkları gidermenin alışılmış yolu, merkezden yönetilen, geri kalmış bölgelere dönük bir yeniden dağıtım ve teşvik sistemi idi. Bölgelerin yapısal sorunlarını çözmek yerine sorunları parasal teşviklerle dengelemeye çalışan bu yaklaşımın şimdiye kadar başarılı olamadığı aşikâr. "Ankara en ücra yöredeki sorunları bile görür ve en iyi biçimde çözer" anlayışı, merkezî hükümet ile yerel idareler arasında bir ortak yaşam formu oluşmasına yol açtı. Merkezin, başedemediği yapısal sorunlar karşısında, bütçe imkânları dahilinde parasal kaynakları seferber etmesi, yerel düzeyde ekonomi ve siyasetin karşılıklı birbirlerini besleyen ilişki yoğunluğunu artırdı. Yerel düzeyde siyaset, merkezden gelecek kaynağın artırılma imkânı ve dağıtım mekanizmasının ele geçirilmesi ile ilgili; başka bir şeyle değil.

Bölgelerin yapısal sorunlarını kronikleştiren bu anlayış yerine AB'nin bölgesel kalkınma yaklaşımı, bölgenin sorunlarının yerel düzeyde, bölgesel aktörlerin katılımı ile saptanarak çözümlenmesine dayalı. Bölgesel Kalkınma Ajansları, AB'nin bu kalkınma yaklaşımını hayata geçirmek üzere kurgulanmış birimler. Bölgesel kalkınma stratejilerini oluşturacak ve temel uygulayıcı kurum olacak bu ajanslar, tahmin edileceği gibi üniter devlet anlayışına uygun bulunmamıştı. Yasası bir kez iptal edildikten sonra nihayet kurulmaya başlanan bu ajansların oluşumundaki merkezî yaklaşım ve kamu ağırlığı Türkiye Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (TÜRKONFED) tarafından haklı olarak ciddi bir eleştiriye tâbi tutulmuştu. Bu ajanslar yerel inisiyatifleri bölgesel kalkınma çabalarına dahil etmek doğrultusunda bir başlangıç oluşturuyor. Ancak sivil olmaktan çok uzak yapıları ve merkezin ağırlığının çok güçlü olması düzeltilmesi gereken bir kurgu hatasına işaret ediyor.

2008 Türkiye'de birçok kronik sorunun neredeyse artık taşınamayacak kadar çok yoğunlaştığı bir yıl oldu. Kim bilir belki, 2009'da bu kronik sorunların bazılarında mesafe alınabilir. Bu yazıda değindiğim enflasyonla mücadele, küçülmenin yönetilmesi ve bölgesel politika, bazı olumlu işaretlerin ortaya çıkmaya başladığı alanlar. Zaten ekonominin de siyasetin de dinamikleri bu alanlarda mesafe alınmasını zorunlu kılıyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Durmak yok, beklemeye devam!

Ümit İzmen 12.01.2009

Türkiye çok büyük bir altüst oluştan geçiyor. Geçen gün Ali Bayramoğlu'nun çok kristalize biçimde tanımlamadığı gibi "devlet devlete karşı". Ergenekon soruşturması, asker, üniversite, YÖK, yüksek yargı gibi devletin bir kesitini içine alarak devam ediyor. Şimdiye kadar dokunulmaz olduklarına inanılan bu devletli kesimlerin soruşturmaya dahil edilmesi, islamofaşizm yorumlarına neden oluyor. Gerçekten de soruşturmanın devlet anlayışının bir türüne karşı yapıldığı açık. Böyle bir hesaplaşmanın kısa sürede bitmesini beklemek, eğer Türkiye insanının sabırsızlığından kaynaklanmıyorsa, kötü niyetten kaynaklanıyordur. Soruşturmanın, davanın uzaması, islamofaşizm yorumlarının en önemli temellerinden birisi.

2007'nin ilkbaharında başlayan siyasi kriz, neredeyse iki yıla yakın bir süredir biçim değiştirerek sürüyor. Zaman zaman alevleniyor, zaman zaman hafifliyor; ama her seferinde tekrar baş gösteriyor. Dipte devam eden bu devasa mücadeleye rağmen, bir yandan da seçimler yapılıyor.

Ekonomik düzlemdeki sorunlar daha hafif değil. Dünyanın 1929 Büyük Buhranı'ndan sonra en ciddi krizi yaşamakta olduğu artık iyice ortaya çıktı. Krizin yol açacağı ekonomik hasara ilişkin tahminler her geçen gün biraz daha artıyor. Küresel ekonomideki yavaşlama tüm ülkelere sirayet etmiş durumda. JPMorgan'ın yeni tahminlerine göre 2009 yılında gelişmiş ülkeler yüzde 2 küçülecek, gelişmekte olan ülkelerin büyümesiye yüzde 4'ü bile bulmayacak.

Reinhart ve Rogoff'un finansal krizlerin ortak özellikleri üzerine olan son çalışması, dünya ekonomisinin geleceğine ilişkin olarak gayet karanlık bir resim ortaya koyuyor. Bu çalışmaya göre, finansal krizlerde kişi başına milli gelirdeki azalma yüzde 9'u buluyor ve daralma iki yıl boyunca devam ediyor. İşsizlikteki manzara çok daha olumsuz. İşsizlik oranı 7 puan artıyor ve işgücü piyasasının yeniden açılmaya başlaması neredeyse beş yıl kadar sürüyor.

Türkiye'de ise kasım ayında imalat sanayii üretiminin yüzde 15,5 daralmış olduğu ortaya çıktı. Bu hafta açıklanacak olan ekim ayı rakamında işsizlik oranının arttığı görülecek.

Ve böyle karanlık bir ortamda, mart ayında yerel seçimlere gidilecek.

Seçim dönemleri hep ekonomi ile siyaset arasındaki ilişkilerin su yüzüne çıktığı dönemler olmuştur. Seçimlere gidilirken şimdiye

kadar hep iktidar partisinin oy uğruna ekonomik etkinliği hiç olmayan, hatta orta-uzun vadede ekonomi üzerinde negatif etki yapacak bazı kararlar aldığını, harcamalar yaptığını gördük. Ancak bu sefer farklı bir durum var. Tüm dünya krizle boğuşuyor, her yerde krizi önlemek telaşıyla arka arkaya paketler açıklanıyor. Mesela Hindistan sanayicilerinin hükümetin acil önlem alması ve faiz oranlarını hızla düşürmesi gerektiği uyarıları üzerine son bir ay içinde ikinci paketi açıkladı. Türkiye'de ise hükümet, normal olarak seçimlerde avantaj sağlaması beklenen, iş dünyasının ekonomiyi canlandırma önerilerini uygulamıyor.

Neden?

Bir cevap, hükümetin olan biteni yeterince kavrayamıyor ve şimdiye kadar alınmış olan önlemleri yeterli buluyor olmasıdır: Belki hükümet, tüm dünyayı kasıp kavuran küresel krizin Türkiye'yi pek fazla etkilemeyeceğine inanıyordur. IMF'yle süren yoğun görüşmelere rağmen, hâlâ ekonominin yüzde 4 büyüyebileceğini sanıyordur. Krizin magazin eklerine bile damgasını vurduğu bir ortamda bu cevap hiç ikna edici değil.

Ya da cevap, iktidar partisinin zaten seçimlerde yüksek oy alacağına duyduğu güvendir. Ekonomiye canlandırmak için bugün verilecek bazı ödünlerin seçim sonrasında ekonomi yönetimini çok zorlaştıracaklarını ve 2,5 sene sonraki seçimlerde performansını olumsuz etkileyeceğini düşünüyor olabilir. Ancak hükümet böyle bir ekonomik mantıkla düşünse IMF'yle anlaşmakta bu kadar ayak diremezdi. Öte taraftan, ekonomide olmayan cevvallik siyasette var. Son zamanlardaki Ermeni ve Alevi açılımları, Kürtçe televizyon yayını, Nâzım Hikmet'e vatandaşlığın geri verilmesi gibi adımlar, AKP'nin oy tabanı dışında kalan kesimlerde sempatiyle karşılanıyor. Hükümetin krizden geçen bir iktidar için olağan sayılacak oranda oy kaybı yaşamaması kimseyi şaşırtmayacaktır. Dolayısıyla seçimlerde oyunu koruyacağına ilişkin özgüvenin, hükümetin ekonomide aceleci davranmamasını bir ölçüde açıkladığı söylenebilir.

Ancak bununla çelişmeyen, tersine bunu tamamlayan bir cevap daha var: AKP hükümeti, krizin geniş halk kitleleri üzerindeki etkilerini hafifletmeye çabalasa da, şirketler kesimi üzerindeki etkilerinde bekle-gör politikasını seçmiş olabilir. Bu yaklaşım ekonomik sonuçları bir yana Türkiye'de siyaseti daha gergin ve çatışmalı bir zemine çekecektir.

Ekonomideki ne olaksa bu sene içinde olacak ama siyasi mücadelenin sonuçlanmasını beklemek gerekiyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İki döngü

Ümit İzmen 19.01.2009

Ergenekon soruşturmasının geldiği aşamadan olsa gerek, bir iyimserlik hali içindeyim. Ergenekon soruşturması benim için bir "kral çıplak" durumu. Derin devletin, derinlerde bir şey olmadığı, süregelen bir devlet anlayışı olduğu ortaya çıktı. Birçok fasa-fiso ayrıntıyı öne çıkartanlar, "kral çıplak denemez" dese de; göz var izan var. Görünen mühimmat izahat istemez.

Soruşturma bundan böyle nasıl seyrederse seyretsin, mevcut devlet anlayışının eskisi gibi devam etmesi artık imkânsız. Yani Türkiye, halk adına neyin iyi, neyin doğru, neyin şart olduğunu bilen, kıymeti kendinden menkul birilerinin, kendi bildikleri gibi yönettikleri bir memleket olmaktan iyice çıkacak yakın bir gelecekte.

Politik iktisadın tartışmalı alanlarından birisi siyasi sistemin demokratikliği ile ekonomik kalkınmışlık arasındaki ilişki. Bu konuda değer yargılarımı hepten bir yana bırakamıyorum. "Bu yoksul halimizle demokrasi neyimize? Önce hele bir zengin olalım, sonrası kolay. O zaman işte, gerekiyorsa ülkeye demokrasiyi de biz getiririz" düşüncesini kabullenmem söz konusu olamaz. Bu nedenle sık sık, ekonomik konular ne kadar yakıcı olursa olsun, demokratikleşme sürecinin aksatılmaması gerektiğini söyleyip duruyorum.

Demokratikleşme ile ekonomik gelişme arasında birbirini besleyen bir ilişki var. 2002 sonrasında Türkiye'de olan da bu. AB üyelik sürecinin de getirdiği ivme ile Türkiye'de bu dönemde hem demokrasi ilerledi, hem de ekonomi büyüdü. Eskiden söz hakkı olmadan yönetilenler, şimdi zenginleştiler ve yönetimden pay almak istiyorlar. Zenginleşme demokrasi talebini yükseltiyor. Demokratikleşme ile ekonomik kalkınma arasındaki pozitif döngüyü yaşıyoruz.

Bir başka döngü daha var. Bu döngü olumsuz beklentiler ile kötüleşen ekonomik durum arasındaki negatif

döngü. Şimdi ekonomide yaşadığımız bozulmanın arkasında böyle bir mekanizma var.

Kriz çıkırtkanlığı başarılı oldu. Her açıklanan yeni veri krizin bir başka kanıtı ilan edildi. Herkesin içine bir korku düştü. Bu korku aşırı ihtiyatı getirdi. Bankacı bilançosunu toparlamak için şirketleri zorladı; şirketler kendi tedarikçilerinin üstüne gitti. Çalacak başka bir kapısı kalmayanlar çalışanlarını sıkıştırdı. İşini kaybeden, geliri düşen, ya da başına bunların geleceğinden korkan tüketici harcamalarını kısıtı. Düşen talep şirketlerin kârını, cirosunu azalttı. Ekonominin geleceğinden duyulan endişenin yol açtığı hareket tarzı, kendi gerçeğini üretti.

Bu güven erozyonunu durdurmak mümkün olursa, ekonomideki daralmanın şiddetini belki bir parça hafifletmek de mümkün olur. En azından fiili koşullardan kaynaklanan bozulmayı bir de psikolojik faktörlerle beslememiş oluruz.

Göstergelere ne görmek üzere baktığınızı, çıkarttığınızı yorumu belirliyor.

Örneğin Tüketici Güven Endeksi: Bana göre endekste son iki aydaki hızlı bozulmanın bu ay devam etmemiş olması olumlu bir gelişme. Hatta endeksin kayda değer olmasa da, hafifçe artmış olduğunu gözlemliyorum.

Bir başka veri de bu hafta açıklanan işsizlik rakamları. İşsizlik oranı, geçen seneye kıyasla 1,2 puan artarak yüzde 10,9'a yükseldi. İşsiz sayısı 385 bin kişi arttı. Tarım dışı sektörde 251 bin istihdam yaratıldı ama tarım dışı işsizlik oranı 1,7 puan artarak yüzde 14'e ulaştı. Doğrusu, daha vahim bir tablodan korkuluyordu.

Merkez Bankası'nın son reel kesim beklenti anketinde yer alan birçok gösterge beklentilerin artık daha fazla bozulmadığını gösteriyor. Tüketici kredilerinin de son haftalarda hafifçe kıpırdanmaya başladığını görüyorum.

Bu göstergeler, ekonomideki kötüleşmenin 2009'un ilk çeyreğinde soluklanma ihtimali olduğu sonucuna varmak için belki yeterli değil. Ama bu ve diğer göstergelerin bundan sonra nasıl seyredeceğini izlemek gerekiyor. Bu soluklanmanın arkasından ekonominin yavaşça toparlamaya mı geçeceği yoksa ikinci bir sarsıntı ile yeni bir daralmaya mı gireceğini büyük ölçüde dünya ekonomisindeki gelişmeler belirleyecek.

Birçok ülkede göstergeler hızla kötüleşiyor. Kasım ayına ilişkin veriler üç aylık sanayi üretiminin bir önceki döneme göre yıllıklandırılmış değişim hızı ABD'de yüzde 16, Japonya'da yüzde 21, Fransa ve Almanya'da yüzde 15, İtalya'da yüzde 20, Kore'de yüzde 25 daralmaya işaret ediyor. İlk çeyrek sonunda açıklanacak bilançoların yeni bir finansal sarsıntıya yol açması ihtimal dahilinde. Dolayısıyla dünya ekonomisinde işlerin rayına girdiğini görmek için biraz daha beklemek gerekiyor.

Bir de tabii önümüzde bir nevi güven oylamasına dönüşmüş olan yerel seçimler var. Bu seçimleri geride bırakmadan Türkiye'de ne siyasetin ne de ekonominin nasıl şekilleneceğini net olarak söyleyemeyiz.

Bugün 19 Ocak. Hrant'ın öldürüldüğü bir ülkede yaşamamanın karabasanı var üzerimizde. Bir de Hrant'ın ülkesinde yaşamamanın ayrıcalığı.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ölçeği kaçırmak

Ümit İzmen 26.01.2009

Ulusalculuğun sefaleti ortada. Bu küresel dünyada ulusal ölçek işe yarar bir analiz birimi olmaktan çıktı. Bu ölçek ne olanı biteni kavramaya imkân veriyor ne de çözüm üretmeye.

Toplumun çıkarlarını ulus ölçeğinde düşünmek, sorunlara ulus ölçeğinde çözüm üretmeye çalışmak çok ulvi gözükür. Ulusal sınır tanımayan sınıfsal çıkarları değil de milli hassasiyetleri başa koyan bu yaklaşım çok kişiye çekici gelir. Ulusalçı, anti-emperyalist argümanlar gayet geniş bir kesimde alıcı bulur. Üstelik toplumsal kararların alınmasında belirleyici olan yapılar hâlâ ulusal devletler. Ama ulusal ölçek artık ne sorunları anlamaya yetiyor ne de sorunlar sadece ulusal ölçekte düşünülerek çözülebiliyor. Adı üstünde, küresel ısınma için de bu böyle, küresel kriz için de.

Krizin dibinin ne zaman görüleceği ve işlerin biraz düzelmesi için neler yapılması gerektiği sorularına muhatap oluyorum sık sık. Ulusal ölçekte kalarak bu soruları yanıtlamak mümkün değil. Ekonominin ne zaman canlanmaya başlayacağı, küresel ekonomide ve özellikle AB’de talebin ne zaman canlanacağından bağımsız yanıtlanamaz. Önlem tartışmaları da aynı şekilde; ulusal ölçekte sürdürüldüğünde anlam taşıyor. Yurtiçinde talebi canlandırmak için ne kadar önlem alırsak alalım, küresel krizin etkisini bertaraf etmek mümkün değil. Hangi önlem paketi olursa olsun, ancak sınırlı bir etki alanı olacağını peşinen kabul etmek gerekiyor.

Krizin dibini ne zaman göreceğimizi anlamak üzere, küresel ekonomiye baktığımızda, genel kabul gören değerlendirme henüz erken olduğu. İşler daha iyiye gitmeden önce daha kötüye gidecek. Dünyanın dört bir köşesinden gelen rakamlar ürkütücü. Japonya’da ihracat aralık ayında yüzde 35 daraldı. Kore’de son çeyrekte ekonomi yüzde 3,4 küçüldü. Çift haneli rakamlarla büyüyen Çin’de büyüme hızı yüzde 6,8’e indi. Dünya ekonomisi, en başta da ABD ekonomisi düzelmeden, bu ülkelerde büyüme rakamlarının olumluya dönmesi mümkün değil.

Krizin etkilerine karşı önlem almaya gelince, ülkelerin kendi başlarına ilan edecekleri önlem paketleriyle, krizin etkilerini bütünüyle ters-yüz edebilmeleri mümkün değil. Dışa açık ve sermaye hareketlerinin serbest olduğu ekonomilerde kararlar, kapalı bir ekonomideki gibi alınamaz. Bu nedenle krizin başından bu yana, faiz indirimlerinde ülkeler arasında ister istemez ciddi bir eş-zamanlılık olduğunu gördük. Hatta vergi oranları indirimleri, mevduat garantileri, mali destek paketleri gibi adımlar bile ülkeler arasında yayılma eğilimi gösterdi.

Meselelere sadece ulus ölçeğinde bakmak, küresel sorunlar karşısında bizi tamamen çözümsüz bırakıyor. Bir üst ölçeğe, küresel ölçeğe ihtiyacımız var. Öte taraftan, yerel inisiyatifleri tamamen gözardı ederek tüm sorunları ulusal ölçeğe taşımak da çözüm üretmeyi çok zorlaştıran bir başka hata.

Yaklaşan yerel seçimleri bir düşünün. Adeta ulusal seçimler gibi bir havadayız. Seçimlere iki ay kaldı. İstanbul büyükşehir adayları daha yeni netleşti. İstanbul gibi bir şehirde bile adayların programlarının ne olduğu, ne yapmayı vaat ettikleri arka planda kalıyor. Oysa, mesela, küresel krizin sonucu olarak işsizliğin yükseldiğini, daha da yükseleceğini biliyoruz. İşsizliğe karşı ulusal düzeyde alınacak olan kararların etkili olabilmesi, ancak yerel düzeydeki uygulamanın başarısına bağlı. Bu da yerel örgütlenmelerin işlevsel olmasını gerektiriyor.

İronik biçimde, Türkiye’de ulusalculuğun geleceği Obama’nın politikalarının başarısına bağlı.

Değişim sloganı ile gelen Obama’dan beklentiler yüksek. Eğer ABD tarihinin en büyük mali destek paketi beklendiği gibi işlerse, sene sonuna doğru olumlu etkilerini görmek mümkün olur ve dünya ekonomisinde

resesyon korkulduğu gibi uzun sürmez. Küresel ekonominin daha güçlendirilmiş bir yapıyla devam edeceği bu gelecek senaryosunda, ulusal ölçek iyice işe yaramaz hale gelecek. Eğer Obama ekonomik programında başarılı olamaz ve küresel ekonominin canlanması gecikirse, dünyada korumacılığa geri dönüş ihtimali doğar. Ulusların bir süre için kendi kabukları içine çekilerek yaşayacakları bu dünya düzeninde, Türkiye’de ulusalcılık son zamanlarda kaybeder gibi olduğu mevziyi geri kazanabilir.

Sonuçta, ekonominin küresel krizden çıkışı da, siyasetin şekillenmesi de, dünyada olan bitene bağlı olacak. Şimdiye kadar, doğasına bakmadan her türlü konuyu sadece ulusal ölçekte düşündük, ele aldık. Elimizdeki yegâne araç olan balyozla kâh dağları delmeye niyetlendik, kâh çivileri ve hatta minik raptiyeleri çakmaya kalkıştık. Artık, sorunları hak ettikleri ölçekte ele almak gerekiyor. Yereli yerel düzeyde, küreseli küresel düzeyde tartışmak ve çözmeye çalışmak lazım.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

IMF anlaşmasını beklerken

Ümit İzmen 02.02.2009

Tam IMF ile anlaşma yapılacağı beklenirken görüşmelere ara verildiği açıklandı. Bu haberin ardından, anlaşmazlık konusunun ne olduğu hakkında bin türlü tevatür sardı ortalığı. Kimine göre, IMF, önlem bahanesiyle seçim rüşveti vermeyi planlayan hükümetin bu planını tabii ki yutmamıştı. Kimine göre de, sırf Türkiye’ye husumetinden olur olmaz talepler öne sürmüştü.

Dünya ekonomisine ilişkin tahminler kötüleşirken birçok ülkede ekonomiyi canlandırmak için açıklanan paketler, savaş dönemleri haricinde görülmemiş boyutlara ulaşmış durumda. Paketlerin büyüklüğü ABD’de ve Çin’de GSYH’nın yüzde 6’sına kadar çıkıyor.

Bu paketlerin kamu açıklarını artırması kaçınılmaz olacak. Üstelik, IMF de bu durumu öngörüyor ve savunuyor. IMF, destek paketleri uygulanmasa da krizin kamu açığına yol açmasının kaçınılmaz olduğunu ileri sürüyor. IMF’ye göre, zengin G7 ülkelerinde 2007 yılında yüzde 2’nin altında olan kamu açığının GSYH’ya oranı, 2009 yılında yüzde 7’ye çıkacak.

Bu paketlerin, bileşimine baktığımızda vergi indirimlerinden altyapı harcamalarına kadar geniş bir alana yayılmış olduklarını görüyoruz. Bu, ekonomi teorisine çok uygun, rasyonel bir tercih. Çünkü, kriz dönemlerinde insan davranışları, olağan dönemlerden büyük farklılıklar gösterebiliyor. Geleceğin içerdіđi belirsizlikler ve riskler, firmaları da bireyleri de aşırı ihtiyatlı davranmaya sevk ediyor. Kimse eline geçen parayı harcamayı göze alamıyor ve işler daha kötüleştiğinde kullanmak üzere saklamayı tercih ediyor. Teşvikler paraya en çok ihtiyacı olanlara, yani elinde tutmayıp harcayacaklara verilirse, ekonominin bütünü üzerinde daha fazla canlandırıcı etki yapıyor. Yani popülizm kaçınılmazsa, IMF eliyle yapmaya bakmalı.

Genel olarak vergi indirimleri ekonomiye daha süratle etki etse de, yoğun belirsizliğin yol açtığı aşırı ihtiyatlı davranış, vergi indirimlerinin beklenen etkiyi yaratmasına engel oluyor. Artan kamu harcamalarının ekonomi üzerindeki uyarıcı etkisinin ortaya çıkması zaman alıyor olsa da, bu kriz zaten o kadar uzun sürecektir ki, sonuçları görmek için yeteri kadar vaktimiz olacak. Özellikle alt yapı yatırımları talebi uyararak büyümeyi canlandırır, hem de ekonomide etkinlik artışı sağlayarak uzun dönemli büyüme üzerinde olumlu etki yapar.

Dolayısıyla, bu kriz koşullarında özellikle istihdam yaratan kamu harcamalarına kimsenin itiraz edecek durumu olmaz.

Türkiye’de işçi, işveren, bürokrasi, siyaset, tüm kesimler, devletin kapsamlı bir paket uygulamasını istiyor. Amaç küçülmenin yavaşlatılması. Diğer ülkeler söz konusu olduğunda, kamunun ciddi bir kaynak aktararak krize müdahale etmesini savunan IMF, aynı şeyi isteyen Türkiye ile anlaşıyor. Ortada bir gariplik olduğu açık. Bu gariplik karşısında duyacağımız klasik açıklama, IMF’nin, Türkiye’ye ikiyeüzlü davrandığıdır. Uluslararası bir yapının niye üyeleri arasında ayrımcılık yaptığını, ya da IMF’de çalışan memurların niye Türkiye’ye karşı özel bir husumeti olduğunu hiç anlayamadığım için, bu açıklama bana herhangi bir şey ifade etmiyor. Ben de, konuyu anlamak üzere, IMF’nin Kriz Karşısında Maliye Politikası başlıklı dokümanını inceledim.

IMF, gelecekte kamu borcunun çevrilmesini tehlikeye sokmadığı sürece, kamu harcamalarının artırılmasına karşı değil. Hatta tam tersine ekonominin canlandırılması için vergilerin düşürülmesini ve harcamaların artırılmasını öneriyor. Yani eğer hükümetin derdi seçim fırsatçılığı yapmaksa, kalıcı bir sorun yaratmadığı sürece IMF buna itiraz etmese gerek. Öte taraftan, kamu dengesindeki bozulmanın kriz koşulları sona erdikten sonra devam etmesini ise engellemek gerekir. Muhtemelen sorun da buradan kaynaklanıyor.

IMF’ye göre, vergi indirimleri sadece geçici bir süre için yapılmalı. Artan harcamaların ne zaman, nasıl kesileceği, bozulan kamu bütçesinin hangi yöntemlerle yeniden rayına oturtulacağı baştan açık ve net olarak belirlenmeli. Yarardan çok zarar getiren harcama türlerini kullanmamak gerekiyor. Özellikle, bir kez uygulanmaya başladıktan sonra kaldırılması politik olarak çok zor olan vergi indirimi, yatırım indirimi, hızlandırılmış amortisman ve yüksek memur maaşı artışı gibi uygulamalar ile vergi afları ve sektör spesifik teşviklerden kaçınmak gerekiyor.

IMF ile anlaşmanın bir türlü sonuçlanamamasının nedeni de herhalde IMF’nin bu kara listesi. Yoksa başka ülkelerde kamu bütçesinde sürekli ve sınırlı bozulmaya itiraz etmeyen IMF’nin Türkiye mevzubahis olunca fikir değiştirmesi değil. Gazze Paneli’nin ardından hükümetin seçim rüşveti vermeye pek ihtiyacının kalmamış olduğunu da dikkate almak gerekiyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Önemli olan iç talebi canlandırmak

Ümit İzmen 09.02.2009

Türkiye ekonomisinin geleceği dünya ekonomisine, o da dört bir tarafta uygulamaya konan kurtarma paketlerinin geleceğine bağlı. Krizin başından beri sürekli olarak tahminlerini aşağı doğru yenileyen IMF’nin son öngörüsüne göre 2009’da dünya ekonomisi duruyor. Tahmin edilen büyüme hızı yüzde 0,5. Bu, kasım ayındaki tahminin 1,7 puan altında.

1960 sonrasındaki resesyonların analizi yapıldığında, genel olarak resesyonların ortalama 4 çeyrek sürdüğü ve yüzde 2,6 civarında bir üretim düşüşü yaşandığı görülüyor. Claessens, Kose ve Terrones tarafından OECD ülkelerini veri olarak yapılan bu araştırmaya göre, derin resesyonlar ise ortalama olarak 5 çeyrek sürüyor ve yüzde 6,3 civarında bir üretim düşüşü görülüyor. Bugün ise, çok uzun sürecek olan, çok derin, çok yaygın, çok karmaşık ve üstüne üstelik başatması çok zor olan bir krizle karşı karşıyayız. Dolayısıyla, daha yüksek bir bedel

ödemeye de hazır olmamız gerekiyor.

Krizin çok büyük olduğunun, büyük bir bunalıma dönüşme ihtimali taşıdığına ortaya çıkmasıyla beraber, birçok ülke paket üzerine paket açıklamaya başladı. Amaç düşen talebi uyarmak ve ekonomiyi canlandırmak. Ama maalesef elde çok fazla imkân da yok.

Şimdiye kadar Türkiye dahil, birçok gelişmekte olan ülke, kendi iç piyasalarından kaynaklanan krizler sırasında hep dış talebe yönelmiş ve hızla daralan yurtiçi talebin yerine yurtdışı talebi koymayı başaramadı. Ancak bu kez durum farklı.

Tüm ülkelerde talep yavaşlıyor ve krizden çıkış için verilen tarihler sürekli geri atılıyor. Dünyanın hiçbir ülkesinde yüksek talep yok. Bu nedenle, geçmişte olduğu gibi kurun değer kaybetmesinin ihracatı uyarmasını beklemek hiç gerçekçi değil. Zaten rakamlar da bunu gösteriyor. 2008'in son ayında ihracat yüzde 21 geriledi.

Düşen ihracat rakamları sadece Türkiye'ye özgü değil. Büyümeleri tamamen dış talebe dayalı olan Asya ülkelerinin de ihracatı hızla düşüyor. İhracat aralık ayında Japonya'da yüzde 35, Tayvan'da yüzde 42 geriledi. Gelişmiş ülkelerin ithalatının yüzde 3 daralacağını hesaplanıyor olması, gelecek dönem için büyümenin kaynağının dış talepten çok iç talep olacağını gösteriyor. Yani uygulanacak paketin yurtiçi talebi uyarması gerekecek.

Her ülkenin işçi ve işveren kesimleri, kendi hükümetlerinden yurtiçi talebin uyarılmasını talep ederken, yabancılara karşı korunma da istiyor.

Krize karşı korunma güdüsünün tüm dünyada, küreselleşmenin yavaşlamasına ve korumacılığın güçlenmesine yol açması hiç de şaşırtıcı olmaz. İçe kapanmayı seçen bir Türkiye'de uygulanacak reçeteyi hemen yazmak mümkün: "Gümrük vergilerini arttır ve kuru hızlandır ki ithalat talebi ve dış ticaret açığı azalsın. Sonra, parasal genişlemeye git, faizleri düşür ve ücretleri arttır. Böylece bırak iç talep artsın ve ekonomi yeniden büyüme sürecine girsin. Ama enflasyon da yükselecek ve kamu maliyesi bozulacak. Varsın bozulsun. Alt tarafı çalışan ve dar gelirli kesimlerin refah düzeyi hızla gerilemeye başlar. Onun da nasıl olsa bir çaresi bulunur. Ne de olsa, artık AB üyeliği gibi ulusal menfaatlerle çatışan bir yoldan da çoktan dönülmüş olacağı için, kim ne karışır ki".

Allahtan Türkiye Asya ülkeleri gibi büyümesi dış talebe bağlı bir ülke değil. Ergenekon süreci devam ediyor ve AB müzakerelerinin hızlandırılması bekleniyor. Bütün bunlar, çalışan kesimin toplam gelirden aldığı payı arttırmayı hedefleyen politikaları uygulamak, istihdam yaratarak ve ücretleri arttırarak iç talebi canlandırmak gibi bir seçeneği de mümkün kılıyor. Bunun için izlenecek reçete ise kamu harcamalarının arttırılması ya da vergilerin düşürülmesini içerecek. Tabii koşullar düzeldiğinde normal seviyelerine döndürmek üzere.

Ne tip politikaların iç talebi uyarmak konusunda daha etkili olacağına ilişkin yapılmış bilimsel çalışmalar kriz dönemlerinde yol gösterici olmuyor. Bu nedenle, en garantili yol birbirinden farklı birçok önlemi eş anlı olarak uygulamaya koymak. Çünkü böyle olunca, biri çalışmazsa bir başkasının işe yaramasını beklemek mümkün. Ama, talebi uyuracak bu harcama kalemleri arasından, öyle harcama kalemleri seçilebilir ki, bunlar uzun dönemli sorunlarımız için de çözüm olur.

Bölgesel gelir farklılıklarının giderilmesi, yoksullukla mücadele, gelir dağılımının iyileşmesi, altyapının güçlenmesi, eğitim ve sağlığa erişim imkânlarının geliştirilmesi, yenilenebilir enerji üretiminin artması, çevre

dostu üretim tekniklerinin yaygınlaşması gibi alanlara yapılan kamu harcamalarının arttırılması, iç talebi bugün uyardığı gibi, uzun dönemli potansiyel büyüme hızını arttırarak krizi fırsata çevirmenin de koşullarını hazırlar.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ekonomide muhalefetin çapı

Ümit İzmen 16.02.2009

Bugün AKP'ye muhalefet tam anlamıyla otomatiğe bağlanmış durumda. "AKP ne yapsa kötüdür; AKP ne yapmıyorsa yapmadığı mutlaka iyidir" şablonunu alıp hiç düşünmeden uyguluyorlar. Bunu yaparken bir de at gözlükleri takıp, AKP'nin yapıp yapmadıkları dışında herhangi bir konuyu da görmüyorlar. Aşırı kolaya kaçan bir tavır. Aynı zamanda tehlikeli de. Çünkü bilgi kirliliği yaratıyor.

Muhalefetin yerel seçimler öncesinde ekonomik sloganları belli: "ekonomiye destek paketi lazım", "IMF anlaşması bir an önce yapılmalı", "seçimleri etkilemek üzere bütçeyi kullanıyorlar", "hükümetin IMF'yle anlaşmaya yanaşmamasının nedeni seçim harcamaları". Küresel krizin patlamasıyla beraber Türkiye ekonomisindeki sorunların su yüzüne çıkmaya başladığı eylül ayından beri hep aynı lafları dinliyoruz. Hiçbir yenilik yok. Bu basmakalıplık ruhumu daraltıyor.

Bunların arasında en çok gündemi işgal eden IMF anlaşması.

IMF anlaşması, önce daralan uluslararası likidite nedeniyle Türkiye'nin dış finansman ihtiyacını karşılamak üzere gündeme geldi. Ekonomideki hızlı daralma, Türkiye'nin cari işlemler açığında ciddi bir iyileşmeye yol açacak. Yani, dış finansman ihtiyacı bir zamanlar korkulduğu kadar yüksek olmayacak.

Bir ödemeler dengesi krizi riskinin düşmüş olması, IMF anlaşmasının içereceği mali destek ihtiyacının, yine bir zamanlar zannedildiği kadar yüksek olmadığı anlamına geliyor. Ama bu durum IMF anlaşması ihtiyacını ortadan kaldırmıyor. Çünkü hızla daralan bir dünya ekonomisinin yarın ne getireceği belli değil. Böyle bir ortamda, ekonomiye öngörülebilirlik, politikalara kredibilite ve biraz da ilave finansmanın faydası olur.

Şimdiye kadar hükümetin IMF ile anlaşmamış olması çok spekülasyon yarattı. Anlaşmazlık nedeni olarak IMF'nin hükümetin seçim harcamalarına karşı çıktığı iması yapıldı. Oysa, neden bu olamaz.

Bu küresel kriz koşullarında, ekonomideki daralmanın yavaşlatılmasının yolu iç talebin uyarılmasından geçer, bu da kamu harcamalarının artırılmasına ve bütçede mutlaka bozulmaya yol açar. Yani "ekonomiyi destekleyecek önlem alınmalı" söylemi ile "bütçe dengesi muhafaza edilmeli" söylemi birbiriyle çelişir.

IMF'nin politika dokümanları da, diğer ülkelerle son dönem yaptığı anlaşmalar da, 2009 yılında bütçe disiplini konusunda aşırı katı bir tutum içinde olmayacağını gösteriyor. IMF'nin Türkiye'ye diğer ülkelerden farklı muamele yapması ve kamu harcamalarında hiçbir artışa izin vermemesi için neden yok.

Buna karşılık, IMF anlaşmasının bu esnekliği gelecek yıllarda da devam ettirmesi beklenmez. IMF, 2009'da bozulması mukadderattan olan bütçe dengesinin sonraki yıllarda toparlanmasını bütçenin ve kamu borcunun sürdürülebilirliğinin sağlanmasını isteyecektir. Ümük sıkılmaktan kastedilen bu olsa gerek.

Gelelim bütçe açığına.

Ocak ayında, bütçe harcamaları yüzde 15 artarken, bütçe gelirlerinin artmamış olması ciddi bir vaveyla koparttı. Başka ne olacaktı ki? Ekonomi daralıyorken, vergi gelirleri tabii ki artmaz. Bütçe açığı artmasın diye, kamu harcamaları kısılacak mıydı?

Bütçenin 2009'da bozulmaması demek büyüme hızının daha da düşmesine razı olmak demek. Nitekim, 2008'in üçüncü çeyreğinde, eğer kamu cari harcamaları yüzde 18, kamu yatırım harcamaları yüzde 22 artmamış olsaydı, ekonomi yüzde 0,5 büyümek yerine yüzde 1 küçülecekti.

Son çeyrek için de aynı durum geçerli. Üretim göstergeleri, ekonominin yüzde 5-6 daralacağına işaret ediyor. Küçülme daha az olacaksa, bu kamu harcamalarındaki artış sayesinde olacak.

2009 bütçesi, yüzde 4 büyüme hedefine göre yapılmıştı. Ekonomideki daralma nedeniyle gelirlerin öngörüldüğü gibi yüzde 15 artması mümkün olmayacak. Eğer harcamalar planlandığı hızla artarsa, bütçe açığının GSYİH'ya oranı muhtemelen yüzde 3'ün üzerine çıkacak.

Öte taraftan, bütçe harcamalarındaki artış ne olmalı? Yüzde 15'in altında kalıp bütçe açığını mı frenlemeli, yoksa yüzde 15'in de üstünde artarak ekonomideki daralmayı mı sınırlamalı? Kamu harcamalarındaki artış hangi kalemlerden kime yapılmalı? Herkesi memnun edecek, basmakalıp cevabı olmayan, üzerinde durup düşünmek gereken sorular bunlar. Demokratik bir ülkede siyasi mücadele bu sorular etrafında düğümlenir. Ama Türkiye'de böyle olmaz.

Devleti kurtarma derdindeki muhalefetin bu sorulara ayıracak zamanı yok. Otomatiğe bağlayıp bir yandan "önlem alınmıyor" diyor, bir yandan da "bütçe harcamaları artırılmamalı" diyor. Bugün yarın anlaşma olursa, "ülkeyi IMF'ye peşkeş çekiyorlar" diyecek. Bütün bu tartışmaların iktidar tarafından yerel seçimler öncesinde oyalansınlar diye önlerine atıldığını farketmeyecek kadar gömülmüşler ulvi dertlerine...

Benim gibi böyle ulvi dertleri olmayanlar ise bu sığıltan sıkılıyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Normalleşme sancıları

Ümit İzmen 23.02.2009

Sermaye akımlarının serbestleştirildiği 1988 sonrası dönemde Türkiye ekonomik hayatına yüksek enflasyon ve yüksek reel faiz damgasını vurdu. Bu durum uzun yıllar boyunca bir dizi sorun yaratırken, bir sürü başka sorunun da maskelenmesine neden oldu. Böylece hantal işletmeler, yetersiz öz sermaye, hatalı sektör seçimi, yanlış yatırımlar gibi ekonomik hatalar, piyasanın cezalandırmasından kurtulmayı başaramadı.

Şimdi farklı bir döneme giriyoruz. Enflasyon, kur ve faiz arasında, şimdiye kadar var olanın tamamen dışında bir denge oluşuyor.

Merkez Bankası geçen hafta faiz oranlarını 1,5 puan daha indirdi. Faiz indirimi, ekonomik durgunluğa karşı, birçok ülkede uygulanan bir politika. Türkiye’de de önlem paketi tartışmaları zaman zaman alevlendirilirken, küresel krizin başlangıcından bu yana 5,25 puana ulaşan faiz indiriminin kuvvetli bir müdahale olduğunu takdir etmek gerekiyor.

Faiz indirimi, gelecek dönemde enflasyonun daha da aşağı ineceği öngörüsüne dayanıyor. Merkez Bankası, bu sene sonunda enflasyonun yüzde 6,8’e ineceğini tahmin ediyor. Nominal faiz oranlarının yüzde 15’in altına gerilemiş olduğu bir ortamda, Türkiye’nin pek alışık olmadığı kadar düşük bir reel faiz oranı oluşuyor. Bu yeni denge, yapısal bir değişime işaret ediyor.

Tarihsel olarak Türkiye’de reel faiz yüksekken, TL de yabancı para birimleri karşısında reel anlamda değer kazanıyordu. Yani, yurtdışından dolar, avro, yen vs. getirip, bunu TL’ye çevirip, faize yatırıyorlardı. Dönem sonunda yüksek faiz geliri alıyor ve bunu tekrar dövize çevirdiklerinde son derece iyi bir getiri elde etme imkânına kavuşuyorlardı. Bu getiri oranı 1990’lı yıllarda yüzde 20-25 civarında seyrediyordu. Reel faizler gerilediği gibi, bir de TL değer kaybettiği bu ortamda, artık getiri sıfırlandı, hatta negatife döndü.

Kritik soru, bu durumun kalıcı olup olmayacağı. Dünyadaki ve Türkiye’deki eğilimler, eskinin çok yüksek getiri oranlarına kolay kolay dönülmeyeceğini gösteriyor. Bu ise ekonominin normalleştiği bir dönem demek. Bu sürece uyum sağlayabilen şirketler ayakta kalırken, diğerlerinin tasfiye süreci hızlanacak.

Reel faiz oranlarının bu kadar gerilemiş olması, kredi kullanarak üretim ve yatırım yapmak için epey cazip bir ortam yaratıyor. Tabii ki şimdilik ne yurtiçinde, ne yurtdışındaki koşullar bu tür yatırımların hayata geçirilmesi için uygun değil. Geleceğe ilişkin kesif bir belirsizlik tüm yatırım kararlarını olumsuz etkiliyor.

Öte taraftan, ne kadar uzun süreceksin olsa da, Türkiye ekonomisi de, dünya ekonomisi de yeniden büyüme sürecine girecek. Koşullar değiştiğinde ise üretim ve yatırımlar kararlarının alınacağı yeni bir ortam geçerli olacak.

Düşük faiz oranları ve enflasyon, üretimin ve yeni yatırımların cazibesini artıracak. Kurlar da artık ithalat yerine içerde üretimi destekleyecek ve ihracat ürünlerinin fiyat rekabetini artıracak. Bu geçmişe kıyasla, çok daha ihracata dönük, verimliliğin ve katma değer yüksek olduğu bir üretim yapısı anlamına geliyor.

Yeni ortama ayak uydurmak kolay olmayacak. Öncelikle, hali hazırda, döviz borcu olan şirketler, kurların yukarı gitmiş olmasından olumsuz etkilenecek. Üretim süreçleri çok verimli olmayan şirketler, yüksek enflasyonun geçmişte likiditeye sağladığı imkânlarını artık kullanamayacak. Bir zamanlar avronun dolar karşısında değer kazanması sayesinde dolarla ithal edip avroyla ihraç etmenin sağladığı ek kazanç ve yurtdışından neredeyse negatif faizle yapılan borçlanma imkânı tükenince, düşük katma değerli ihraç ürünleriyle ihracat rekorları kıramayacak.

Koşullardaki bu değişim ekonomik milliyetçiliği de körükleyecek. Değişen koşullara ayak uyduramayan şirketler, aş ve iş sağladıkları iddiasıyla korunma talep edecekler.

Yükselecek olan ekonomik milliyetçilik, dünyada artan korumacılık eğilimlerinden de beslenecek. ABD’deki pakette yer alan “Amerikan malı al”, “İngiltere’deki işler İngiliz işçilerindir” gibi örneklerde gördüğümüz gibi, son aylarda birçok ülkede bu tür korumacılık talepleri yükseliyor.

Türkiye’de bu tür korumacı ve milliyetçi örneklerin, ulusalcı, milliyetçi, devletçi, anti-emperyalist vb. gerekçelerle hareket eden çok sayıda alıcısı vardır. Ekonomide liberalleşmenin savunucuları şimdiye kadar bunların arasında değildi. Ancak geçmişte liberalleşmenin nimetlerinden yararlanmış olanlar, zaafılarını ortaya çıkartan yeni koşullara uyum sağlayamazlarsa, ekonomide milliyetçilik savunucusu kesilecekler. Üstelik, ekonomik milliyetçilik ile otoriter rejim özlemleri hep birlikte hareket eder. Türkiye tarihi de bu ikili için yeteri kadar örnek ile doludur. Umarım yeni bir örnek yaşamak zorunda kalmayız.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sahici siyaset

Ümit İzmen 02.03.2009

Ekonomik duruma ilişkin eleştirilerle getirilen öneriler arasında muazzam bir ölçek uyumu sorunu var.

Hükümet tarafında, en azından durum tespiti ile alınan önlemler tutarlı. Krizin Türkiye’yi diğer ülkeler kadar etkilemeyeceğini öngören hükümet, şimdiye kadar bu tespit doğrultusunda hareket etti. Mevduat garantisinden IMF anlaşmasına ve nihayet son açıklanan pakete kadar, alınan ve alınmayan tüm önlemler, bu temel durum saptaması ile tutarlıydı.

Bu krizin, Türkiye’yi çok kötü etkileyeceğini ve hükümetin gerekli önlemleri almadığını düşünenler açısından ise, ortada çok bariz bir tutarlılık sorunu var. Tespitlere bakalım: Bu kriz 1929 bunalımından bile daha derin. Kapitalizm çöküyor. Devletçilik geri geliyor. Bu kriz, Türkiye’yi 2001 krizinden daha fazla etkileyecek. Dünya ekonomisi çok uzun süre belini doğrultamayacak. Uluslararası likidite kurudu... Bu vahim tablo karşısındaki öneriler ise son derece sıradan: Mevduat garantisi getirilsin. Mali disiplin korunsun. IMF ile anlaşma yapılsın. TL’nin değeri düşürülsün. Türkiye’de üretilmiş ürünler tercih edilsin. İyice detaylandırılmış bir sürü öneri. Eğer iddia edildiği gibi kapitalizm çöküyorsa, hangi IMF ile, ne anlaşması yapılacaktır?

Ya bu kriz gerçekten kapitalizmin tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir krizdir ve bu tespite layık bir biçimde ele alınmalıdır. Ya da sıkça gelişmekte olan ülkelerde görülen kapitalizmin olağan krizlerinden biri bu kez gelişmiş ülkelerde başlamıştır. Böyle ise, olağan çerçevenin içinde kalan makul öneriler geliştirmek, bu saptama ile uyumludur.

Eğer karşınızdakinin sizin kadar akıllı ve bilgili olduğunu düşünerek söylediklerini anlamaya çalışıyorsanız, bu kez işiniz zor. Uzunca bir süredir, Türkiye’ye hâkim olan bu çelişkiyi çözmeye çalışıyorum. Geldiğim nokta şu: Ya bir kötü niyet ya da tam bir siyasi körleşme söz konusu. Darbe girişimlerinden, hukukun labirentlerinden medet ummaya kadar binbir türlü şey denendi, olmadı. Şimdi, ekonomik krize bel bağlandı:

“Krizi önce iyice köpürtelim, sonra gerekli önlemlerden bir ölçek ekleyelim. Üzerine, AKP’nin bunu yönetmek bir yana, görme kapasitesinde bile olmadığı sosundan döküp, pişmeye bırakalım. İyice kızarana kadar bekleyelim. Aman dikkat: fırından çıktığında kap çok sıcak olur elinizi yakmasın.”

DTP’nin grup toplantısında Ahmet Türk’ün Kürtçe konuşması başarılı bir muhalefet örneğiydi. Siyasi tartışmalarda yeni bir cephe açtı. Varolan çerçeveyi zorlayan, yeni bir durum yaratan bu hamleye benzer bir açılım ekonomide yok.

Dünya ekonomisinde sadece üretim ve ticaret akımları daralmakla kalmıyor, ekonomik yaklaşım da hızla değişiyor ve daha da değişecek belli ki. Türkiye’de de sadece ekonomi daralmıyor, makroekonomik çerçeve farklılaşıyor.

Hem Türkiye, hem dünya ekonomisindeki denklemlerin hızla değiştiği bir konjonktürde, çözülmesi gereken tek bir sorun değil, iki sorun var: Birincisi daralmayı hafifletmek; ikincisi Türkiye’yi kriz sonrasında dünya ekonomik düzenine hazır hale getirmek. Bu iki sorunun çözümü birbiri ile uyumlu olmalı. İkinci soru hiç yokmuş gibi davranmak, sadece ilk soru üzerinde yoğunlaşmak, çözümü eksik bırakıyor. Çünkü, bugün günü kurtarmak üzere getirilen çözüm, yarının gerçekliği ile örtüşmezse, kendisi çözüm gerektiren bir sorun haline dönüşüyor. Üstelik her iki sorunun çözümü de daha büyük bir sorunun parçaları: bölüşüm sorununun.

Muhalefetin yeni bir ekonomik söylem üretmek konusundaki çapsizliği bir yana, hükümet de, bütün bu değişimler, dönüşümler karşısında ekonomik bir vizyonu net biçimde ortaya koymuyor. Ne bu sene için gerçekçi hedefler, ne de dünya ekonomisinin gidebileceği farklı yönlerle göre oluşturulmuş stratejiler var. Daha doğrusu, varolan hedefler ve vizyon olan biten karşısında çoktan yıpranmış durumda.

DTP’nin Kürtçe ile yaptığı siyaseti birilerinin ekonomide yapması lazım. Yani ekonomide de siyaset gerekiyor. Çünkü her krizde olduğu gibi bu krizin de kaybedenleri ve kazananları olacak. Krizlerde fatura birilerine çıkar. Kriz önlemleri esas olarak bu faturanın bir bölümünün bütün toplum tarafından ödenmesiyle ilgilidir. Önlemler, krizin görünmeyen eliyle gerçekleştirdiği yeniden bölüşüme siyasi müdahalenin aracıdır.

Öncülü ile çelişen, ince teknik detaylara boğulmuş önlem önerileri de aslında bir tür siyasetin tezahürüdür. Ama siyasi kültürün ve demokratik yapıların gelişkin olmadığı ülkelere özgü kötü bir siyasetin tezahürü. Oysa ihtiyacını duyduğumuz şey, daha sahici bir siyaset.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kadınlar Günü’nde göstermelik açılımlar

Ümit İzmen 09.03.2009

Başka birçok konuda olduğu gibi kadın konusunu da özüne hiç dokunmadan ele almayı başarabiliyoruz. Yıllardan beri, her sene göstermelik olarak kutluyoruz Dünya Kadınlar Günü’nü.

Kadına ilişkin sorunlar çok derin ve sistemin içine gömülmüş durumda. Kadın sorunlarını, bu daha geniş çerçeveyi sorgulamadan çözebilmek mümkün değil. Üstelik bu sorunların kaynaklandığı yapının sorgulanmasının da yolları binbir türlü engelle tıkanmış.

Zaten, kâğıt üzerinde bakıldığında hiçbir sorun yok! Aynen kâğıt üzerinde her şeyin yerli yerinde olduğu demokrasimiz, hukuk düzenimiz, seçim sistemimiz vs.’de olduğu gibi. Ama sorun yok sayılınca yok olmuyor. Tersine, siyasetten iş hayatına her alanda kadın adeta görünmez oluyor. Yerel seçimlere gidiyoruz. Kadın adaylar tek tük. Onların da ezici çoğunluğu kazanmalarının mümkün olmadığı yerlerde. Bakıyoruz partiler kadın aday gösteriyor olmalarını bile propaganda malzemesi haline getirmişler.

İstihdamda da kadın yok. Türkiye’de işgücüne katılma oranı zaten çok düşük; ancak kadınlarda daha da düşük. Türkiye genelinde işgücüne katılma oranı yüzde 48,4 iken, bu oran erkek nüfusta yüzde 71,8 kadın nüfusta ise yüzde 25,4

Kadınların çalışma hayatının bu kadar dışında durduğu/tutulduğu pek az ülke var dünyada. Dünya Bankası verilerine göre Türkiye’de kadınların işgücüne katılma oranı sadece Mısır, Suudi Arabistan, Sudan, Umman ve Batı Şeria ve Gazze’nin üzerinde. Türkiye’de kadınlar Ortadoğu ve İslam ülkeleriyle kıyaslandığında bile iş hayatına daha az katılıyor. Dünyada kadınların işgücüne katılma oranı ortalaması neredeyse yüzde 60. Yani şu çok övündüğümüz Türkiye’nin çağdaş kadın modeli diye bir şey aslında yok.

İşgücüne katılma oranının düşüklüğünün sebeplerine baktığımızda, eğitim ve beceri seviyesindeki düşüklüğün çok önemli bir rol oynadığını görüyoruz. Bu sebepleri görmezden gelerek, sonuçta eşitlik sağlamaya çalışmak, sonuç alıcı olmadığı gibi aldatıcı da. İyi niyetle yapılmış olsa da, arazları tedavi etmeye dönük girişimler, sorunu ve sorunun esas çözüm yollarının gözden kaçırılmasına neden oluyor.

Bu tür girişimlerin bir tanesi “Yönetim Kadının da Hakkıdır” girişimi. Kadın konusuna bakıştaki sorun, öncelikle isimde açığa çıkıyor. *Yönetim aslında erkeğin hakkı ama hadi kadının da hakkı olsun!* Gerçi anladığım kadarıyla, adlandırmadaki bu hata sonradan farkedilmiş ve düzeltilmiş. İsmi düzeltilmiş olsa da, sorunu çözmek yerine arazları ortadan kaldırmayı amaçlayan bu bakış açısının, kadının yönetim kademelerinde daha çok varolabilmesine anlamlı bir katkı yapması o kadar zor ki.

Kadının yönetime aday olabilmesi için öncelikle kadının çalışma hayatına girmesi, yani istihdama katılması gerekiyor. Bunun da önündeki en büyük engel eğitim. Unutmayalım ki, işgücüne katılma oranı eğitim seviyesiyle beraber artıyor. Kentlerde kadınlar arasında işgücüne katılma oranı okur yazar olmayan kadınlarda yüzde 5,8, lise altı eğitim alan kadınlarda yüzde 18,7. Bu oran lise mezunlarında yüzde 23,4, yükseköğrenim alanlarda ise yüzde 70 civarında. Sorunun nerde olduğu belli. Kadınlara yüksek öğrenim yolunu açmak ve bunun için türban da dahil olmak üzere kronikleşmiş sorunları çözmek gerekiyor. Kadın kendi başına ayakları üzerinde durmasına imkân sağlayacak bir donanımına sahip olduktan sonra, evin dışına çıkıp erkeklerin dünyasında var olma mücadelesi verebiliyor.

Geçtiğimiz hafta, kadın sorununa, şeklen yaklaşımın başka örneklerini de gördük. CHP’nin türban açılımının tabanda nasıl karşılandığını, çarşafli bir kadın örneği üzerinden öğrendik. Kadının temsilde yokluğu siyasi seçimlerle sınırlı kalmadı. İş dünyasının kadın adayları oda seçimlerinde istediklerini alamadılar.

Dünya ve Türkiye ekonomisindeki gidişat işsizliğin daha da artacağını söylüyor. Bu durum yine en çok kadınları olumsuz etkileyecek. Muhtemel yeni işten çıkartmalar, daha çok sayıda kadını işyerlerinden evlerine geri gönderecek.

Çalışabilir yaştaki beş kadından sadece birinin çalıştığı bugünkü koşullardan daha da geriye gidilmesi kadınların eve hapsedileceği anlamına geliyor. Ancak, kadınları eve hapseden, korkulduğu gibi laiklik karşıtı gidişat değil, tüm diğer köklü sorunlarda olduğu gibi, sahici çözümler yerine göstermelik adımlarla yetinen yaklaşım olacak.

Türkiye’nin kadın konusunda mesafe alabilmesi için göstermelik açılımlardan vazgeçmesi ve tüm dünyada eşitliği sağlamanın denenmiş ve sonuç alıcı olmuş yolu olan pozitif ayrımcılık ilkesini benimsemesi gerekiyor. Siyasette temsilden ekonomik hayatta mevcudiyete kadar, bundan başka sonuç alıcı bir yaklaşım yok.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nereye gidiyoruz?

Ümit İzmen 16.03.2009

Geçen hafta ekonomik değerlendirmelerin çok hızlı ve keskin değiştiği bir hafta oldu. Hafta başında hâkim olan matem havasından, hafta sonunda eser kalmamıştı.

Haftaya sanayi üretim verileriyle başlandı. Sanayi üretim endeksinin ocak ayında yüzde 21,3 daralmış olması, ciddi bir felaket haberci olarak algılandı. Üstelik sanayi üretiminin, diğer ülkelerden daha hızlı daraldığı iddia edildi. Oysa durum hiç öyle değildi. Bütün hafta gelen bu soru karşısında durumu açıklamaya çalıştım. İspanya, Macaristan, İsveç, gibi Avrupa ülkelerinde daralma hızı yüzde 20 - 25 aralığındaydı. Japonya, Malezya, Singapur, Kore, Tayland'da ise yüzde 20 ile yüzde 30 arası bir daralma görüldü. Tayvan'da daralma yüzde 43 oldu.

Kaldı ki, ocak ayı üretim verilerine, mevsimsellik etkisini arındırıp bakınca, o kadar da kötü bir durum gözüküyor. Geçen aya göre, düşüş hız kesiyor. Hatta artık yavaş yavaş daralma döneminin sonlarına geldiğimizi bile düşünmek mümkün.

Sanayi üretim endeksine bakıp karalar bağlamanın arkasından bir de kurlardaki yükselme gelince, ortalığa tam bir karamsarlık hâkim oldu. Dolar kurunun 1,8 seviyesinin üstüne çıkması, nereye gidiyoruz endişelerini besledi. Neyse ki Merkez Bankası'nın döviz satışı ve IMF'den gelen "müjdeli haber" bu olumsuz psikolojinin kısa sürmesine yol açtı.

Kurlardaki yükselişle beraber, dikkat çekilen bir nokta da, özel sektörün artık yurtdışından borç bulmakta zorlanması oldu. Oysa, ocak ayı ödemeler dengesi rakamları, özel sektörün yurtdışından borçlanma kapasitesinin tahminlerin çok üstünde olduğunu ortaya koydu. Özel sektörün 2009 yılında yurtdışına 100 milyar dolar geri ödeme yapması gerekeceği iddialarına karşılık, ocak ayında özel sektörün borç ödemeleri karşılığında yüzde 80 civarında rahatça yeniden borçlanabildiği görüldü. Yani, krizin başından beri en büyük korku kaynağı olan özel sektörün dış borçlarının da korkulduğu kadar sorun yaratmayacağı görüldü.

Hafta sonunda girildiğinde ise nihayet vuslata erildi. Dördüncü paket olarak isimlendirilen önlemler, otomotiv, beyaz eşya ve konut inşaatı sektörlerine kısa süreli vergi indirimi getiriyor. Ayrıca, Eximbank ve KOSGEB'in imkânlarını artırıyor ve tüketici kredilerinde alınan Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu indiriliyor. Böylece, ekonomi gündeminin eylül ayından beri değişmeyen maddesi olan "önlem paketi" yerine artık başka bir şey bulmak gerekecek.

Önlem paketine ilaveten ikinci ilgi odağı olan IMF anlaşmasında da "müjdeli" haber geldi. Önce IMF, yenileştirilmiş öneriler sunduğunu ve görüşmeye hazır olduğunu açıkladı. Ardından görüşmelerin başladığı ve Mehmet Şimşek'in Londra'da IMF Başkanı ile toplantı yaptığı haberi geldi. Bu herkesin rahat bir nefes almasına

yol açtı. Ama, ortaya saçılan onca spekülasyon, yanıltıcı bilgi ve yorumu bir kenara bırakıp, ekonomik ve siyasi aklın gerekleri üzerinden düşününce, IMF ile anlaşmanın seçim sonrasında imzalanmasını zaten beklemek gerekiyordu.

Yani ortada ne beklenmedik şok bir kötüleşme var, ne de beklenmedik iyi haber. Ama buna rağmen, nefeslerimizi tutmuş her gün açıklanan bu verileri yorumluyor, gelişmeleri takip ediyoruz. Bu açıklanan verilere ve gelişmelere gereğinden fazla önem atfedip esas ilgilenmemiz gereken konuyu ise ısıkalıyoruz.

Esas kafa yormamız gereken konu, gözümüzün hemen önünde cereyan eden bu olayların ötesinde, yarını şekillendirecek olan derin dinamikler.

Hiçbir kriz sonsuza kadar sürmez. Bu kriz de günün birinde bitecek. Ama bittiğinde artık bizi yepyeni bir dünya bekliyor olacak.

Bu dünya üzerindeki siyasi dengeler de, ekonomik dengeler de bugünkünden farklı olacak. Ne son yılların finansal liberalizm çağı eski şaşaasını koruyabilecek, ne de Amerikan hegemonyası fütursuzca sürdürülebilecek. Değişim sadece küresel dengelerle sınırlı olmayacak. Türkiye’de de siyaset ve ekonomi bugünkünden çok farklı olacak. Gelecekte bizi nasıl bir dünya beklediği üzerine düşünmeyi bir sonraki yazıya bırakalım.

Bugünün kesif toz-duman tabakası içinde yapılması gereken, olayların akışına teslim olmak değil, soğukkanlılığı korumak. Farklı gelecek tasarımlarına göre, yeni koşullara hazırlanmak lazım. Oysa bakıyoruz, geleceğe hazırlanmak bir yana, bugünü korumak bile değil, tarihin akışını geriye çevirmeye çalışıyorlar. Ama ne yapılırsa yapılsın, Silopi’de bulunan kafatasları kuyulara geri atılamaz. Ergenekon davasında ortaya saçılmış olan bilgileri kimse hafızalardan silemez. Dün herkesin gözü önünde olanları inkâr ederseniz gülünç olursunuz. Bugün burnunuzun dibinde açığa çıkanları yok sayarak gülünç bile olamazsınız.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dipten gelen dalga

Ümit İzmen 23.03.2009

Ekonomide ve siyasette bir yandan yüzeyde bir şeyler ha bire fokurdayıp duruyor, bir yandan da derinlerde çok büyük bir kütle ağır ağır yer değiştiriyor. Hepimiz tüm dikkati yüzeydekine vermiş durumdayız. Bu yüzden dipten gelen dalgayı fark edemiyoruz.

Yerel seçimlere bir hafta var. Tüm dikkat seçim sonuçlarında. AKP’nin alacağı oy oranı ne olursa olsun, Türkiye’de siyasetin dengeleri büyük bir hızla değişiyor. Burası artık Ajda’nın bile Kürtçe şarkı söylediği bir ülke. Ergenekon soruşturmasının başlangıcından bu yana ortaya çıkan bilgiler, şimdiye kadar bilip de bilmezden gelinenlerin doğru olduğunu gösterdi. Hiçbir şey eskisi gibi olmayacak.

Ekonomide de derindeki hareket, yüzeyde olan bitenden daha önemli. Küresel piyasalarda bazı olumlu

sinyaller görülmesine rağmen, dünya ekonomik sisteminin belirleyicilerine ilişkin gelişmeler gayet iç karartıcı.

Önce IMF'nin sonra Dünya Bankası'nın büyüme hızı tahminlerini bir kez daha geri çektiği haberleri geldi. Şimdi dünya ekonomisinin yüzde iki küçüleceği söyleniyor.

İyice ağırlaşan küresel resesyon, dünya ekonomik sisteminde bir dönemin kapandığına işaret ediyor. Bugün küresel ekonomide yaşananlar bir insanın ömrü hayatında ancak bir kez başına gelebilecek olaylar. Bütün dünya bu denli köklü bir altüst oluşla karşı karşıya olmasına rağmen şimdilik bu krizin Türkiye üzerindeki etkisi 2001'deki kendi krizimizin gerisinde.

Küresel krizden etkilenme düzeyimiz ne olursa olsun, dünya ekonomik ve siyasal sisteminde bundan sonra meydana gelecek değişiklikler tüm ülkeler gibi bizi de çok derinden etkileyecek. Böyle bakınca krizi, ne hükümetin, ne hükümetin ekonomik politikalarını eleştirenlerin hiç ciddiye almadığı çok açık.

ILO rakamlarına göre, dünyada 30-50 milyon kişi işini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya. İşini kaybedenler, yaşam koşulları iyice kötüleşenler bu durumun sorumlusu olarak küresel krizi değil, hükümetleri suçlayacak. Kriz Avrupa'da daha şimdiden Belçika'da, Letonya'da ve İzlanda'da hükümetlerin devrilmesine yol açtı. Macaristan sırada.

İşini kaybedenlerin sayısı arttıkça, hükümetlere karşı öfke kabaracak. Toplumsal sorunlar baş gösterecek. Politik ortam sertleşecek. Bu dertleri dünyanın başına açmış olan ABD ve AB'ye öfke büyüyecek. Sorunlar arttıkça yabancı düşmanlığı artacak. Devletler çözümü ekonomik milliyetçilikte arayacak. Teşvikler yabancı değil yerli üretime, öncelik yabancı değil yerli işçiye, şirkete verilecek.

Ancak, dünyaya bu denli koyu bir korumacılığın hâkim olması düşük ihtimal. Geçmişten bir sürü ders alındı. Küreselleşme sayesinde çok hızlı büyüebilmiş olan ülkeler şimdi muhtemelen bu durumun devam etmesi için işbirliğine gidecek. 2 nisanda yapılacak G-20 toplantısı ülkeler arası işbirliğinin ne kadar kuvvetli olabileceğini gösterecek.

Dünya belki karanlık çağlara geri dönmeyecek ama sular durulana kadar da uzun bir süre geçecek. Her ne pahasına olursa olsun bir çözüm bulma çabası, artan devletleştirmeler ve otoriter yönetimler için elverişli bir zemin oluşturacak. Krizin uzadığı bu sürede, çareler tükendikçe, bazı ülkeler ekonomik milliyetçiliğin girdabına kendini kaptırabilecek.

Eminim ki bu örnekler Türkiye'de birilerine çok cazip gelecek. Bunlar, Türkiye'de sağcısından solcusuna çok geniş bir kesimde sempati bulan, pek sevilen, hep hatırlanan, özlemle yâd edilen uygulamalar. Ekonomik önlem tartışmalarında yerli malı vurgusunu, korumacı, milliyetçi önerileri, daha sık duymaya başlayacağız. Hap haline indirgenmiş sosyalist dogmaların hâlâ hatırlandığı günümüzde, bu olan biteni solla, sosyalizmle ilişkilendirip sevinç çığlıkları atanlar da olacak. Söylemeye bile gerek yok: bu senaryo hükümetin değişmesini ya da dönüşmesini gerektirecek. Böyle bir ekonomik gelecek tasarımı, muhayyel bir darbenin iyi bir tamamlayıcısı olur.

Öte taraftan, dünya bu karanlık geleceği önleyebilecek ve milliyetçiliğin tırmanışına karşı durabilecekse, bu ABD'nin reel sosyalizmin çöküşünden bu yana sürdürdüğü dünya hâkimiyeti rolünün sona ermesini gerektirecek. Tek kutuplu dünya yerini çok merkezli bir yapıya bırakacak: Yeni güçlenen ülkeler, dünya sisteminde daha fazla söz hakkına sahip olacaklar.

Ancak bu senaryonun gerçekleşmesi zaman alacak. Türkiye’de bu süre içinde yaşanacaklar ekonomik ve siyasi gelecek açısından çok kritik olacak. Eğer, küresel sistem yeniden rayına oturuncaya kadar dünyada baş gösterecek olan ekonomik milliyetçiliğe sivrulmazsak, Türkiye demokratikleşme dönüşümünü tamamlayabilecek. Faili meçhulleri kuyulara gömmek yerine, otoriter yönetim hastalığını tarihe gömebileceğiz.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Seçimden sonra, krizden sonra

Ümit İzmen 30.03.2009

Seçimler bitti. Bu yazıyı yazarken henüz sandıklar açılmaya başlamamıştı. Ama sonuçlardan bağımsız olarak önümüzdeki günlerde manşetlerin, köşe yazılarının, demeçlerin ana fikrini tahmin edebiliyorum: “Hükümet artık ekonomiye odaklanmalı.”

Bu düşüncede bir haklılık payı olduğu kesin. Ama konu sadece bir odaklanma meselesi de değil. Gelen dalgayı görme ve dalgayı arkaya alma meselesi.

AKP, 2002’den bu yana siyasetten ekonomiye birçok konuda ilk adımı atan taraf olabilmışti. Açılımlar hep AKP’den gelmiş, AKP yaptıkları ve yapmak istedikleri ile eleştirilmişti.

Küresel krizde ise tam tersi oldu. AKP yaptıklarıyla değil, yapmadıklarıyla eleştirildi. Son bir iki haftaya kadar hep gelişmelerin arkasında kaldı. AKP, küresel kriz karşısında, zamanında adım atamadı. Attığı adımların kriz önlemi mi, seçim yatırımı mı olduğu birbirine karıştı. Bu da, ekonomik krizin, AKP karşıtı propagandanın temel ayaklarından birisi olarak kullanılmasına zemin hazırladı.

Bu kriz, dünyanın son 80 senesinde yaşamadığı kadar derin bir kriz. Krize zamanında ve doğru araçlarla müdahale edemeyen iktidarlar devriliyorlar. Bunun için darbe filan yapılmasına gerek kalmıyor.

Seçim sonuçlarından bağımsız olarak AKP’nin ekonomide yeniden ön alması gerekiyor. Olan biten karşısında seyirci kalıp, ekonomik zarar ortaya çıktıktan sonra bu zararı telafi etmek üzere müdahale etmek yerine, ön alıp kriz sonrası dönemin koşullarını hazırlamalı. Üstelik bunu bütünsel bir politika içinde yapmalı. Çünkü ekonomik ve siyasi kriz birbirini besliyor ve birbirine dönüşebiliyor. Toplumsal ortam, krizi körüklemenin bile destek göreceği ölçüde gergin ve çatışmalı. Ekonomik krizin hafifleyeceği 2009 ortasından sonra siyasi çatışmaların yeniden tırmanışa geçmesi şaşırtıcı olmayacak. Bu nedenle, ekonomik önlemlere AB sürecinin hızlandırılması, daha fazla demokratikleşme ve anayasa değişikliği de eşlik etmeli.

Ekonomik önlemler en başta öngörülebilirliği artırmayı hedeflemeli. Türkiye ekonomisinin 2009’da ve 2010’da nasıl olacağı bilinmiyor. Nisan ve mayıs aylarında açıklanacak olan Orta Vadeli Program ve AB’ye verilecek olan Katılım Öncesi Ekonomik Program makroekonomik hedefleri güncelleyerek ekonomideki belirsizliği bir nebze azaltacak. Yapılacağı düşünülen IMF anlaşması da öngörülebilirliği pekiştirirken, finansmandaki sıkışıklığı

azaltacak.

Hükümetin öngörülebilirliği artırabilmesi, kriz önlemlerinin ötesine geçmesini zorunlu kılıyor. Çünkü kriz sonrasında farklı bir küresel ekonomi olacağı gibi Türkiye'nin temel makroekonomik parametreleri de değişmiş olacak. Bu da bugün alınacak tedbirlerin dünün verimsiz yapılarını korumak yerine yarının koşullarını hazırlaması gerektiğini gösteriyor.

Önümüzdeki birkaç yıl içinde küresel sistemin kuralları ve kurumları bugünkü gibi olmayacak. Küresel sistemde gelişmekte olan ülkelerin söz hakkı artacak. Bunun en görünür örneği G-20. Bu krizde en zengin yedi ülkeden oluşan G-7 yerine, gelişmekte olan ülkeleri de içine alan G-20 ön planda. G-20 içinde yer alan Türkiye, alacağı ekonomik kararların küresel etkilerini de hesaba katmak durumunda.

Kriz, finansal piyasaların işleyişinde, düzenlenmesinde ve denetlenmesindeki ciddi sorunları ortaya çıkarttı. Kriz geçtikten sonra bile dünya, 2000'li yıllara geri dönmeyecek. Finansal liberalizasyon yaşanmış olduğu biçimiyle bitti. Finansal piyasaların işleyişindeki değişme, iç tasarrufları yeterli olmayan Türkiye'nin dış finansmana erişimini zorlaştıracak.

Krizin yol açtığı bir başka değişiklik de dünya ticaretindeki daralma. Dünya ticaret hacminin bu sene yüzde 9 daralacağı tahmin ediliyor. Birçok ülke, şimdiden gümrük tarifelerini yükseltme, tarife dışı engellerle ithalatı azaltmaya çalışma, kendi şirketlerine teşvik verme gibi önlemlere başvurarak krize ve daralan dünya ticaretine karşı kendisini korumaya çalışıyor.

Bu küresel eğilimleri dikkate almayan ve sadece yurtiçine odaklanan bir ekonomik yaklaşım, dalgayı arkaya almayı başaramaz, dalganın altında kalır.

Türkiye içinde ise, koşullar verimlilik artışını zorunlu kılıyor. Sonbahardan bu yana reel faizlerdeki kayda değer düşüş ve TL'nin yabancı para cinsinden değerinde meydana gelen düzeltme, paradan para kazanma döneminin sonuna gelindiğini gösteriyor. Artık verimlilik artışına dayalı olarak küresel ticaret ağlarının içinde daha fazla yer almak gerekecek.

Dünya siyaseti de ekonomisi de değişiyor. Alınacak tedbirler ve uygulanacak paket bu değişimi dikkate almak durumunda. Ekonominin geleceği, bugün ne kadar çok sayıda tedbir alındığına ve ne kadar yüksek meblağda kaynak seferber edildiğine değil, hükümetin küresel ekonominin geleceğini ne ölçüde öngörülebildiğine bağlı olacak.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Değişen zemine ayak uydurmak

Ümit İzmen 06.04.2009

Türkiye’de bu hafta açıklanan rakamlar karanlık bir tablo çizdi. Ekonominin 2008’in son çeyreğinde yüzde 6,2 daralmış olduğu bilgisi, seçim sonuçlarının ekonomik krizden ne ölçüde etkilenmiş olduğu tartışmalarına yeni veri sağladı. 2009’un ilk çeyreğinde de ekonominin en az bu kadar gerilemiş olması şaşırtıcı olmayacak. 2002 yılından bu yana devam eden yüksek büyüme sürecini dikkate alırsak bu daralmanın siyasi sonucu olmasını normal karşılamak gerekir.

Ekonomi ile siyaset arasındaki ilişki söz konusu olduğunda, artan ya da azalan gelirin nasıl paylaşıldığı da önem kazanır. Krizin başladığı eylül ayından sonra tarım dışı işsizlik dört puan, işsiz sayısı ise 725 bin kişi arttı. Buna karşılık, daha önceki krizlerden farklı olarak reel ücretler keskin bir biçimde gerilemedi. Hem istihdam, hem de ücretler açısından her sektör krizden farklı ölçülerde etkilendi. Mesela makine imalat sektöründe istihdam kaybı pek olmadı ve birçok sektörün aksine ücretler artmaya devam etti. Bu nedenle, ekonomik kriz ve seçim sonuçları arasında kestirme ilişkiler kurmak Türkiye’de olan biteni anlamaya çok yardımcı olmuyor.

Gelir düzeyi ve seçim sonuçları arasında benim çıkarttığım en anlamlı sonuç, sanıldığıının aksine bir buzdolabına ya da bir çuval kömüre oyların satılığa çıkartılmadığı oldu. Bu bilgiyi bundan sonraki seçimlerde kullanmak üzere bir kenara not düşmekte fayda var.

Doğrudan etkisi yoksullar üzerinde daha fazla hissedilse de, her kriz zenginleri de etkiliyor. Kriz, zenginler arasında servetin dağılımını değiştiriyor. *The Economist* dergisine göre, küresel krizde dünyanın en zenginleri 10 trilyon dolar, yani servetlerinin yaklaşık dörtte birini kaybetmişler. Bir yandan krizin, bir yandan da ciddi kaynak transferleri gerektiren kriz önlemlerinin gelir, servet ve güç dağılımını etkilememesi düşünülemez. Bu krizden de bazı sektörler ve bazı şirketler kârlı bazıları zararlı çıkacak.

Bu hafta açıklanan dış ticaret verilerine, bir de ekonomi içinde değişen dengeler açısından bakmak mümkün. Şubat ayında geçen seneye göre ihracat yüzde 25, ithalat yüzde 48 geriledi ve son beş yıldır yüzde 65’in altında seyreden ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 99’a yükseldi. Ancak ihracat pazarları ve sektörler arasında büyük farklılık görüldü. AB’ye ihracat yüzde 45 gerilerken diğer ülkelere ihracat sadece yüzde 1 azaldı. Bu da esas pazarı AB olan ihracatçılar çok zor durumda iken krizin diğerlerini daha az etkilediğini gösteriyor.

Küresel kriz ülkeler arasındaki güç dağılımını da etkiliyor. Geçen hafta yapılan G20 toplantısının belki de en önemli sonucu bu oldu. Bu toplantıdan çıkan parasal taahhütlerin ne kadarının yeni taahhüt ne kadarının zaten yapılmakta olan harcamalar olduğu hakkında oluşan soru işaretleri, toplantının ilan edildiği kadar başarılı olmayabileceğini düşündürüyor. Buna karşılık, kapitalist sistemin geleceği açısından esas önemli olan, gelişmekte olan ülkelerin elde ettiği söz hakkı oldu.

Dünya üzerinde batıdan doğuya doğru kayan jeopolitik denge, zenginlerin servet kaybı, liberalizmin almış olduğu darbe, dünyanın başına bu sıkıntıları açmış olan Batılı zenginlere karşı artan öfke, 68’i andıran sokak hareketleri, artan sosyal adalet arayışı, sol ve sosyal demokrat partiler için elverişli bir zemin yaratıyor.

Küresel krizin dibine gelindiğine ilişkin işaretlerin güçlenmesi ve G20 toplantısında varılan uzlaşmalar, yükselen devletçiliğin dünyada yeni ve korkutucu bir milliyetçilik dalgasını körükleme ihtimalini azaltıyor. Geçen bahardan bu yana ilk kez, çeşitli borsalarda net yükselme eğilimleri var. Emtia fiyatlarındaki düşüş durmuş durumda, bazı Asya ülkelerinde imalat sanayiinde artış işaretleri var.

Türkiye’de de daralmanın ikinci çeyrekte durması muhtemel. Reel kesim güven endeksleri son üç aydır yükselişte. Tüketici kredilerinde kıpırdanmalar var. İç talebi canlandırmak için maliye politikasını kullanırken

bunu rastgele değil sosyal adalet hedefiyle yapmak mümkün. Enflasyon ve faiz oranlarındaki düşüş yapısal sorunlarla mücadele için avantaj sağlıyor. Bazılarını teğet geçerken bazılarını yerle bir eden kriz, toplumdaki kabuk değişimini çok hızlandıracak. Ekonomideki bu statüko değişiminin yanı sıra, bir de darbeciliiği deşifre olan bir devlet anlayışı var.

Bütün bunlar, tam da sosyal demokrat bir partinin politika yapacağı ve oylarını arttıracaağı bir zemin sağlıyor. Tek sorun Türkiye’de böyle bir partinin olmaması. Geçmişte AKP bu zeminde g kazanmıştı. Bu zeminde rekabetin nasıl şekilleneceğini yaşayıp göreceğiz.

Normalde, partiler politikaları, halk da partileri seçerek. Türkiye bu demokratik normalden sapıyor: Politikaların tartışılmadığı bir seçim oldu. şimdi sıra politikaları seçmeye geldi.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dibi bulduk mu?

Ümit İzmen 13.04.2009

Herkes şimdi bu soruyu soruyor. Yanıtlar da meşrebe göre değişiyor. Çok anlaşılabilir. Çünkü rakamlara oradan da bakmak mümkün, buradan da. Nerden baktığınıza bağlı olarak yorumunuz da farklı olur: artık düşüş hız kesti de diyebilirsiniz, bu değerler çok düşük, buralarda kaldığı sürece krizden çıkıştan bahsedilmez de diyebilirsiniz.

Türkiye ekonomisinde kriz deyince beş-altı sene önce anladığımız şeyler artık geçerli değil. Eskiden kriz deyince kurlar, faizler ve enflasyon, hepsi birden ıldırırdı. Bu kez hiç öyle olmadı. Nerdeyse krizin başından beri enflasyon da, faizler de aşağı iniyor. Kurlar hızlanmıştı. Bu da son yıllarda TL’deki reel değerlenmenin bir bölümünün geri verilmesine imkân sağlamıştı. Ama kurlar da düşmeye başladı. Eskiden olsa, bu durum krizin etkisini hafifletmesi olarak yorumlanabilirdi pekala. Ama kur, faiz ve enflasyona bakarak yorum yapmak artık işe yaramıyor.

Bu krizde üretim çok hızla daraldı. Sanayi retimi yıllık bazda ağustos ayından beri geriliyor. Düşüş şubat ayında da hızlanarak devam etti. Sanayide kapasite kullanım oranı, üretim endeksi ile beraber hareket ediyor. Kapasite kullanım rakamları daha önce açıklanıyor. Sanayi retim endeksi şubat ayına ait ama mart ayı kapasite kullanım rakamları açıklandı. Mart rakamları şubata göre pek ufak bir artış gösteriyor. Bu rakama bakıp sevinmek mümkün. Ne de olsa yeni bir olumsuz haber değil. Ama mart ayındaki durum şubat ayından pek de farklı değil. Yani sanayi üretim endeksi rakamları açıklandığında, pek muhtemelen yine yüzde 20’ler civarında bir düşüşe kendimizi bugünden hazırlamamızda fayda var.

Sanayi, tüm ekonomik faaliyetin motoru. Eğer sanayi üretiminde yüzde 20-25 civarında bir gerileme varsa, bu tüm ekonominin de şiddetli bir şekilde daralacağına işaret eder. Bu daralmanın ne boyutta olduğunu görmek için üç ay daha geçmesi gerekecek. Ama, üç ay sonra, 2009’un ilk çeyreğindeki daralmanın dehşetiyle irkildiğimizde, en kötüsünü artık herhalde geride bırakmış olacağız.

İhracat gelirleri şubat ayında da azaldı; ama bu azalmada düşen ihracat fiyatlarının rolü büyüktü. İhracat gelirine değil de, ihraç edilen ürün miktarına bakarsak, geçen aya göre kısmi bir iyileşme var. Eğer yurtdışından gelmekte olan iyi haberler devam eder de, yurtdışı talep biraz canlanırsa, ihracat performansı iyileşir.

İthalatta ise hem fiyatlar hem de miktar çok hızla geriliyor. Yurtiçi talep gerilediği için daha az ürün ithal ediyoruz. Üstelik ithal ürünlerinin fiyatı düştüğü için ithalata ödediğimiz fatura daha da hızla azalıyor.

Dış ticaret açığının daralması, cari işlemler açığının da daralması demek. Hatta şubat ayında cari işlemler dengesi 600 milyon dolar fazla bile verdi. Bu krizde özel sektörün yurtdışı borçları herkesi çok korkutuyordu. Ocak ayında olduğu gibi şubat ayında da korkulan olmadı ve özel sektör yurtdışına ödediği borçların yüzde 80'i kadar tekrar borçlanabildi. Birbiri ardına alınan küresel tedbirler, dış ticaretin finansmanına ayrılan kaynakların 250 milyar dolar artacak olması, IMF'nin kaynaklarında 500 milyar artış hedeflenmesi, özel sektörün yurtdışı borçlarının yarattığı sorunu hafifletiyor.

Bu tabloyu ekonomideki derin sıkıntının devam ettiği ama bundan sonra işlerin çok daha kötüye gitmeyeceği biçiminde özetlemek mümkün. Bu yorum çoğu kişiye iyimser geliyor. Oysa ne bu yorumun iyimserlikle alakası var, ne de bu tablo izlenen ekonomi politikalarını olumluyor. Her şeye, hiçbir nüansa yer vermeden, kafadan itiraz etmek ve ne olursa olsun ekonomi çok kötü demek çok kolay.

Krizin etkilerine baktığımızda ortada şöyle bir bilanço var: Enflasyon, faiz oranları, kur gibi temel fiyatlar iyileşmiş, dış ticaret açığı ve ona bağlı olarak cari işlemler açığı düzelmiş. Terazinin öbür kefesinde ise büyüyen kamu açığı, yüzde 20-25 daralmış bir üretim hacmi ve işsiz sayısında 750 bin artış var. Dolayısıyla soru şu: madem bu kamu açığını veriyoruz, faiz, kur, enflasyon ve cari açığı düzeltmeyi koruyarak uzun vadede büyüme hızını artırmak ve işsizliği azaltmak mümkün mü?

Bu soruya herkesi ikna edecek tek bir yanıt vermek kolay değil. Kendi adıma, kamu harcamaları hiç değilse eğitim, altyapı, çevre gibi yapısal bir sorunumuzu hafifletmek üzere kullanılmış olsaydı bari diyorum. Ekonomiye kısa vadeli ve faydacı bir açıdan değil, uzun vadeli bir bakış açısıyla bakıp kronik bir sorunu ortadan kaldırmak amaçlanmış olsaydı, kriz fırsata çevrilmiş olurdu. Bu fırsat neredeyse kaçmak üzere.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Alacakaranlık

Ümit İzmen 20.04.2009

Lisede kuvvet ve hareket konusunu öğrenmek beni epey zorlamıştı. Bu yüzden olsa gerek, sonra konunun bir de siyasete uygulanmasını anlamakla uğraştım. Aynı yönde kuvvetler var. Zıt yönde kuvvetler var. Bir noktaya bir sürü kuvvet uygulanıyor, sonra bunların bileşkesi alınıyor. Kuvvetin uygulandığı cisim bu bileşkeye göre hareket ediyor. Kuvvetler birbirini dengelerse, cisim hareket etmiyor. Şu günlerde Türkiye'de yaşananlar bu konuyu benim gibi anlama zorluğu çeken öğrenciler için iyi bir laboratuvar imkânı sunuyor.

Siyasetten ekonomiye her alanda bir iyi gelişme varsa, bir de kötü var. Eğer bir gün umutlandırıran bir gelişme varsa, en fazla birkaç gün içinde umutlar boşa çıkıyor.

TRT Şeş'ten umutlanıyoruz, sonra Rojin'in iddialarıyla umudumuz kararıyor. Ergenekon davasıyla darbelerin sorgulanmasının önü açıldı diyoruz. Bir bakıyoruz tutuklanan paşalar tahliye olurken, darbe sürecinde etkili olabileceği giderek muğlaklaşan isimlere uzanarak ilerleyen süreç, ciddi itibar kaybına uğruyor. BBP liderinin aydınlarla görüşme isteğini öğrenmemizin üzerinden birkaç gün geçmiyor ki, gazetemizin yazarı saldırıya uğruyor. Genelkurmay başkanının konuşması bir yanılla demokrasimizin çocukluk halini gözler önüne sererken, bir yanılla da, "buna da şükür" dedirtiyor. "Türkiye halkı" açılımının ömrü ancak birkaç gün olurken, DTP'lilerin tutuklanma operasyonu hız kesmeden devam ediyor. Ermenistan konusunda da tam ümitlenirken, her zamanki engellerin olduğu yerde durduğunu fark ediyoruz. "Yeni baş müzakereci atandı, AB süreci hızlanır artık" derken, aynı ataletin devam ettiğini görüyoruz.

Her yandan çekiştirilen siyaset hareket edemez halde. Hareket edebilmesi için, bir yönde net, kuvvetli, devamlı irade gösterilmesi gerekiyor. Dilerim bu atalet, daha fazla demokrasi doğrultusunda bozulur, mevcudun devamıyla sonuçlanmaz.

Ekonomik krizin gidişatı konusunda da bardağın yarısı dolu, yarısı boş. Küresel krizin hafiflediğine ilişkin gelen bilgi kadar daralmanın daha hâlâ şiddetini kesmediğini gösteren veri var. Türkiye içinde de böyle. Kredilerin gelişimi, tüketici beklentilerinin seyri, reel sektörden gelen kapasite verileri ve beklenti anketleri, finansal piyasalardaki gelişmeler, en kötüsünün geride kaldığını düşündürüyor. Ama bu sinyaller, "tamam artık bundan sonra büyümeye geçiyoruz" diyecek kadar kuvvetli değil.

Bu çok olaylı haftada, açıklanan onca veriden biri olan işsizlik rakamı, hiç tereddüde yer bırakmayacak kadar olumsuz. Üstelik ekonomi büyümeye başlasa bile, işsizler ordusu tasfiye edilemeyecek.

İşsizlik rakamları, hükümetin 2010 ve 2011 yılı hedeflerini de daha açıklanır açıklanmaz şüpheli hale getirdi. Bu hafta hükümet ekonomik büyüklükleri revize etti. Aslında bu revizyon, Türkiye'nin AB üyeliği çerçevesinde her sene hazırlayarak AB'ye sunduğu Katılım Öncesi Ekonomik Program (KEP) içinde yer aldı. AB konusu o kadar geri plana itilmiş durumda ki, bu belge sadece temel ekonomik tahminleri ile dikkat çekti. KEP'in üç yıllık ekonomik tahminlerinden 2009 yılı için olanlar, genelde makul bulundu. Bu rakamlar, benim de bu sene için yaptığım tahminlere paralel. Ama 2010 ve 2011 yılı tahminlerinde sorun var. Sorunun en belirgin olduğu alan istihdam ve işsizlik rakamları.

Ocak ayı verilerine göre işsizlik oranı yüzde 15,5. KEP'te açıklanan hükümet tahminlerine göre bu sene işsizlik oranı yüzde 13,5 olacak. Bu tahminin tutması pek muhtemel değil. Hükümetin 2010 ve 2011'de ise işsizlik tahmini yüzde 13,9. Yani, hükümet, aldığı, alacağı bunca önleme rağmen, hiçbir iyileşme öngörmüyor. Zaten 2001 krizinden sonra da böyle olmuştu. Krizle birlikte artan işsizlik, büyüme başladıktan sonra bile uzun süre eritilememişti.

Sanayide kapasite kullanımı yüzde 65'e gerilemiş durumda. Finansal kriz arkada bırakılmış olsa bile, bu sene ve gelecek sene 3 trilyon dolara yakın daha zarar yazılacak olması, küresel piyasalarda kuvvetli bir toparlanmaya imkân tanımayacak. Talebin bu kadar azalmış olduğu, geleceğe ilişkin kuvvetli şüphelerin devam ettiği bir ortamda, istihdam artışı ummak hayalcilik olur.

Tarımı bir kenara bırakıp bakarsak, her beş kişiden biri işsiz. Zaten 3 milyon 650 bin kişi işsizken, işsizliğin artmaması için her sene en az 500 bin yeni istihdam yaratmak gerekiyor. İşsizlik oranı gençler arasında yüzde 28'e ulaşmış durumda. Böyle giderse yakında her üç gençten biri işsiz hale gelecek.

Siyasette şimdilik birbirine dengeleyen kuvvetler ilelebet böyle gitmez. Eğer krizin etkileri henüz devam ederken denge daha fazla demokrasi lehinde çözülmezse, aradan yükselebilecek olan aşırı sağcı, aşırı milliyetçi siyaset işsizler arasında çok hızla yayılabilir.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tarihin gölgesinde krizin geleceği

Ümit İzmen 27.04.2009

Tarihin ağırlığı sırtımızdaydı bu 23 buçuk nisan haftasında. 23 Nisan'ın, 24 Nisan'ın, Çernobil nükleer felaketinin yıldönümleri ve yaklaşan 1 Mayıs. 1 Mayıs, 1911'den itibaren Osmanlı'da kutlanıyordu. 1923'te İşçi Bayramı ilan edilmiş ama 1925'te Tahriri Sükûn'la yasaklanmıştı. 1935'te yeniden bayram ilan edilmişti ama işçi bayramı olarak değil de Bahar ve Çiçek Bayramı olarak. 1980 darbesi, 1 Mayıs'a bahar bayramı olarak da tahammül edememiş ve yasaklamıştı.

1 Mayıs'ın şimdi yeniden Emek ve Dayanışma Günü adıyla tatil ilan edilmesi, 12 Eylül anlayışına karşı yeni bir kazanımı ifade ediyor. 1 Mayıs'ın Taksim'de kutlanmasıyla 1977'nin hortlağı bir adım geriletilmiş olacak. Emek gününün kutlanmasındaki bu ilerlemeye rağmen, yine 12 Eylül'le birlikte büyük darbe yemiş olan emeğin örgütlenmesinde herhangi bir gelişme yok.

Gelişmiş ülkelerde, sanayinin ekonomi içindeki öneminin azalıyor olması, sendikalaşma oranını azaltan bir faktör olmuştu. Bu krizden sonra, ekonomik aktiviteye damgasını vuran hizmetler sektörünün, özellikle finans sektörünün son yıllardaki parıltısının kalmayacağı açık. Sanayinin yeniden önem kazanması hiç şüphesiz sendikal hareketi canlandıracak.

Öte taraftan, küresel ekonomiden gelen işaretlere bakıldığında, krizin artık hızının kesilmekte olduğunu görüyoruz. *The Economist*'te yer alan 42 borsanın üçte ikisi son altı haftada en az yüzde 20 artış gösterdi.

IMF'nin dünya ekonomisine ilişkin tahminini yüzde 0,5 büyümeden yüzde 1,3 gerilemeye doğru yenilemiş olması, krizin boyutunun ciddiyetini göstermesine rağmen, krizin bugün hâlâ kötüleşmeye devam ettiği anlamına gelmiyor. Birçok ülkede, ekonomik durumdaki bozulmanın çoğu birinci çeyrekte ve ikinci çeyrekte ortaya çıkmış olacak. IMF de yılın ikinci çeyreğinden itibaren, daralmanın hızının gevşeyeceğini tahmin ediyor.

Ekonomik daralmanın şiddetini azaltacak olan bir etken de kriz karşısında büyük önlem paketlerinin devreye sokulmuş olması. Ekonomiyi canlandırmak için kamunun para musluklarını açmış olduğu Çin ve ABD gibi ülkelerde daha birinci çeyreğin sonunda krizin dibine ulaşılmış olabileceğini gösteren işaretler var. Mali disiplin kaygısıyla, genişleyici politikalara pek rağbet etmeyen ülkelerde ise durum farklı.

Zaten IMF'nin tahminlerine bakınca, ekonomideki küçülmenin bu işi dünyanın başına bela etmiş olmakla suçlanan ABD'de yüzde 2,8'de kalacağı, buna karşılık Almanya'da yüzde 5,6'ya, Japonya'da ise yüzde 6,2'ye ulaşacağı görülüyor. IMF'ye göre, Türkiye'deki daralma hızı ise yüzde 5,1'i bulacak. Euro bölgesi ise yüzde 4,2 daralacak. Üstelik daralma 2010'da da devam edecek.

Kriz karşısında mali disiplinin önemini kuvvetle savunan Avrupa'da, özellikle Almanya'da krizden çıkış işaretleri şimdiye kadar çok zayıftı. Geçen gün hem Almanya, hem de Euro bölgesinden umut veren veriler geldi. Her ne kadar hâlâ ekonominin daralma evresinde olduğuna işaret etse de, Euro bölgesinin PMI endeksi tarihinin en hızlı artışını gösterdi.

Avrupa ekonomisinde bazı canlanma işaretleri olması Türkiye için olumlu haber. Çünkü Türkiye'nin ihracatının yaklaşık yarısı AB ülkelerine gidiyor.

Türkiye'deki beklentilerde de kuvvetli bir düzelme görülüyor. İmalat sanayiinde faaliyet gösteren 1600'ün üzerinde firmadan elde edilen bilgilere göre, şubat ayında dip noktasına inmiş olan, üretim ve sipariş beklentilerinde, nisan ayında kuvvetli bir artış var. Gelecek üç aya ilişkin beklentiler de hızlı bir düzelmeye işaret ediyor. Mamul mal stoklarının da azalmakta olması, üretimin canlanacağına ilişkin bir diğer gösterge. Geçen hafta yapılan Türkiye Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (TÜRKONFED) toplantısında, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden gelen işinsanları da beklentilerdeki bu iyileşmeyi teyit ettiler.

Ancak bu iyimser beklentileri, geleceğe ilişkin hiçbir riskin kalmadığı biçiminde yorumlamamak lazım. Krizin vurmasının ardından Türkiye'yi saran aşırı kötümser hava, beklentilerde olağandışı bir bozulmaya yol açmıştı. Tüm tüketim ve yatırım planları ertelenmiş, siparişler askıya alınmıştı. Bir de yerel seçimler nedeniyle, tüm piyasa beklentilerini mart sonrasına ertelemişti. Beklentilerin, ekonomik durumla uyumlu hale gelmesinin üzerine bir de vergi indirimleri gelince, piyasalardaki aşırı karamsarlığın ortadan kalkmakta olduğu görülüyor.

Tabii, bu iyileşmenin kesin ve geri dönüşsüz olduğunu düşünerek ihtiyat elden bırakılmamalı. Küresel finansal sistemin tüm sorunlarından arınmamış olduğunu akılda tutmak ve her türlü dalgaya hazırlıklı olmak gerekiyor. Erken iyimserliğin neden olabileceği ekonomi politikası hatalarının bedeli ağır olur.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni dönem hassasiyetleri

Ümit İzmen 04.05.2009

Krizin devirdiği hükümetler arasında sayılmayacak olsa da, kabinede yapılan revizyonun çapı, pekala böyle bir yorumu hak ediyor.

AKP'yi genel seçimlere taşıyacak yeni kabinede birinci dönem ruhunu yeniden yaratma çabası göze çarpıyor.

Dikkati çeken bir diğ er husus, ekonomi yönetiminin sil baştan yeniden şekillendirilmesi. Ekonominin sorumluluğ u, 2001 krizinin ardından ekonominin hızla düzelmiş olduğ u birinci AKP döneminin Hazine Bakanı'na geri verilmiş. Ekonomi yönetimindeki dağ ınıklık hep bir problemdi. Hele koalisyon hükümetleri döneminde ekonomiyi yönetilemez kılıyordu. Ali Babacan, Nazım Ekren'in üstlenmiş olduğ u koordinasyon görevini daha güçlendirilmiş olarak yapacak.

Ali Babacan'ın geçmişte IMF programlarını başarılı biçimde yürütmüş olması, yeniden başlamış olan görüşmelerin kısa süre içinde sonuçlandırılacağını da akla getiriyor. IMF anlaşması, finansman sorununa çözüm ve ekonomi politikalarının itibarını artırmak için bir araç olmaktan çıkmış, neredeyse kendi içinde bir amaç haline dönüştürülmüş durumda. Bu haliyle, IMF anlaşmasının sonuçlandırılması, kolay olacağı kadar, hükümete yöneltilen en ciddi eleştirinin de bertaraf edilmesi anlamına gelecek.

Ekonomi yönetiminde dikkat çeken ikinci değ iş iklik ise Maliye Bakanlığı'na Mehmet Şimş ek'in getirilmiş olması. Gelenekleri ve kurumsallaş ması ile gayet güçlü bir bürokrasinin olduğ u Maliye Bakanlığı'nda yeni dönemin vurgusunun mali disiplin ve makroekonomik dengeler olması ş aşırtıcı olmayacak.

Krize karşı uygulanan mali tedbirlerin kamu bütçesinde ve borç yükünde yol açmakta olduğ u bozulmanın nasıl geri alınacağı krizden çıkış ın en önemli meselesi. Hükümet, 2008 yılında yüzde 1,5 olan Genel Devlet Bütçe dengesindeki aç ığ ın 2009 yılında yüzde 4,6'ya çıkmasını bekliyor. Bütçe aç ığ ındaki bozulma, iç borçlanma ile kapatılacak. Bunun sonucunda genel devlet borucunun GSYH'ya oranı 2009 yılında 3,5 puan artışla yüzde 43'e çıkacağı gibi, 2010 yılında da artmaya devam edeceği öngörülüyor.

Daralmanın ş iddetini azaltmaya yönelik önlemler kaçınılmaz olarak mali disiplini bozuyor. Ancak bozulma, kamu borçlarının sürdürülebilirliğini tehlikeye atarsa faizler yeniden artış eğ ilimine girer ve tüm kazanımlar ziyan olur. Dolayısıyla Maliye Bakanlığı'nın en öncelikli iş i, gelecek seneden itibaren kamu maliyesinin tekrar disiplin altına alınması olmalı. Ama genel seçimler yaklaşırken kamu harcamalarını azaltıp, kamu gelirlerini artırmak hiç kolay bir iş olmasa gerek.

Diğ er bakanlıklarda da acilen yapılması gereken bir sürü zor iş var: Dünyanın dört bir köş esinde talep azalırken, ihracatı artırabilmek lazım. Bu kıyasıya rekabet ortamında, sanayi ürünlerinin ihracat şansını artıracak bir sanayi politikasına ihtiyaç var. Enerji maliyeti ş imdi ucuz. Ama dünya ekonomisinin toparlanmasının ardından yeniden yükseliş e geçecek. İthal petrol ve doğ algaz yerine, yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarından daha fazla yararlanmayı sağlayacak bir enerji politikası oluşturmak lazım.

Bu iş lerin arasında belki en zoru, istihdam politikası. Hem ücret seviyesini koruyup hem de iş sizlikte kayda değ er bir düş üş sağlamak ne yazık ki kolay olmayacak. Geçtiğ imiz yıllarda gördüğ ümüz gibi, kriz sonrası büyüme dönemine geçildiğ inde bile istihdamın istenen ölçüde artması kendiliğ inden gerçekleşmiyor. İş sizlik, genel seçimlere doğ ru AKP hükümetini en çok zorlayıp yıpratacak ekonomik sorun olmaya aday.

Bütün bunları üst üste koyunca, yeni ekonomi yönetiminin iş inin zor olacağı ortaya çıkıyor. Beklentilerde hızlı bir iyileş me sağlayarak güncel krizi hafifletirken, eş zamanlı olarak ekonominin önümüzdeki yıllardaki performansını da artırmayı hedeflemek gerekiyor. Bu hem teknik beceri, hem de güçlü siyasi irade gerektirir.

Ekonomide beklentiler önemlidir. Krizde beklenti yönetiminde bariz hatalar yapıldı. Gerçekçi olmadığı aş ıkâr bir söylemle, kamuoyu psikolojisini olumlu etkilemeye çalışmak, ters tepti. Bundan sonra, durumun farkında olunduğ u ortaya konmalı ve gerçekçi bir söylemle doğ ru politikalar izleneceğ ine ilişkin güven yaratılabilirmeli.

Ekonomi yönetimindeki değişiklik, beklentileri olumlu etkileyecektir. Zaten son zamanlarda gerek yurtdışından gerek yurtiçinden gelen veriler, daralmanın şiddetinin azaldığını gösteriyor. Ekonomi politikalarına duyulan güvenin artması, dipten çıkışı kolaylaştıracak.

Ancak, beklentilerin iyileşmesi, doğru bir başlangıç oluştursa da, günün sonunda belirleyici olan uygulanacak ekonomik politikalar olacak. Eğer yeni ekonomi yönetimi, krizden çıkışı kısaltılabilirse, bu AKP'nin 2002-2006 dönemindeki başarısını Kemal Derviş'in programına indirgeyen yaklaşımı da geriletecektir.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yedek işgücü ordusu

Ümit İzmen 11.05.2009

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül Türkiye'nin en önemli sorununun Kürt sorunu olduğunu söyledi. Ekonomideki en önemli sorun ise işsizlik sorunu. İşin kötüsü, işsizlik sorununun en yakıcı olduğu yer de Kürt sorununun coğrafyası.

TÜİK'in yeni açıkladığı, bölgeler itibariyle istihdam verilerine 12 bölge itibariyle bakıldığında, işsizlik oranının en yüksek olduğu bölge Güneydoğu Anadolu. (Teknik adıyla TRC bölgesi. Sizi teknik bilgiye boğmayayım diye bazen ne yapacağımı şaşıyorum. AB, üyelik sürecinin bir gereği olarak bölgesel istatistiklerin AB'yle uyumlulaştırılmasını, bu amaçla Türkiye'nin bölgelere bölünmesini istedi. Türkiye'yi "böldürmedik" tabii ki. Üniter devlet anlayışımıza göre kabul edilebilecek tek tanımlama şu yedi coğrafi bölge olduğu için sistemi buna uydurmaya çalıştık. Sonuçta 1. düzeyde 12, sonra 2. düzeyde 26 bölge ortaya çıktı. Bölgesel veriler bu nev-icat bölgelere ait.) 2008 yılında Türkiye genelinde işsizlik oranı yüzde 11 iken Güneydoğu Anadolu'da yüzde 15,8. İşsizlik tarım dışında çok daha yüksek. Türkiye genelinde tarım dışında işsizlik oranı yüzde 13,6, TRC bölgesinde yüzde 19,7. Verilere 26 bölge ayırımında bakıldığında, durumun en karanlık olduğu yer Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt'i içine alan bölge (TRC3). Bu bölgede tarım dışında işsizlik yüzde 20,9'a çıkıyor.

İşsizlik Kürt sorununun unsurlarından birisi sadece. Ama öyle görünüyor ki, işsizlik yakın gelecekte ekonomik performansı olduğu kadar siyasi gelişmeleri de etkileyecek başlıca unsur olacak. İşsizliğin 2009 yılında tırmanışa geçmiş olduğunu biliyoruz. Türkiye genelinde tarım dışında her beş kişiden biri işsiz.

İşsizliğin bu kadar artması, Marx'ın "yedek işgücü ordusu" kavramını akla getiriyor ister istemez. Dışarıda çok daha az ücrete çalışmaya razı olacak milyonlar varken, işçiler üzerinde baskı kurmak kolaylaşır.

Geçenlerde *New York Times*'da Paul Krugman, Amerika'da ücretlerin düşme eğilimine girmesinin günün sonunda işsizliği artıracığına dikkat çekiyordu.

Krugman, birçok şirkette işçilerin işlerini koruyabilmek uğruna ücret indirimlerini kabul etmek zorunda kaldıklarını yazıyordu. Amerika'da ücretlerin düşürüldüğü şirket sayısı hiç de az değilmiş. Ücretleri düşüren

şirket ayakta kalabiliyor, böylece işçiler de işlerini korumuş oluyorlar. Tek bir şirket için çalışan bu çözüm, çok şirkete yaygınlaşınca, durum değişiyor. Tüm şirketlerde ücretler düştüğü için, ekonomi genelinde gelirler azalmış, talep gerilemiş oluyor. Bu da doğal olarak istihdamı olumsuz etkiliyor. Krugman, sonuç olarak, ABD’de ücretler düşerken işsizliğin de artması riskine işaret ediyor.

Son zamanlarda, Türkiye’de de şirketlerin ücret faturasını düşürmeye çalıştıklarına şahit oluyoruz. Zorunlu ücretsiz izinler, işten çıkartmalar ya da ücretlerin düşürülmesi gibi. Geçmişteki krizlerde, bu mekanizma enflasyon üzerinden çalışıyordu. Krizle birlikte enflasyonun patlaması, reel ücretleri hızla geriletirdi. Nominal ücretler aynı kalsa bile, satış fiyatlarını artıran şirketler ciddi bir kâr marjı yakalamış olurlardı.

Şimdi enflasyon artmak bir yana, hızla düşüyor. Uluslararası fiyatların gerilemesi, şirketleri satış fiyatlarını düşürmeye zorluyor. Üstelik talep kesilmiş durumda. Bunun otomatik sonucu işsizliğin artması. Böyle giderse, artan işsizliği, düşen ücretler takip edecek. İşsizlikteki artış ve ekonomik aktivitedeki durgunluk tekrar istihdamı vuracak.

Kendi kendini besleyen bu kısır döngünün kırılması şart. Şimdi hükümet ve hükümet dışı kesimlerin var güçleriyle ücretlerin düşüşünü ve işsizliğin artışı önleyecek somut ve uygulanabilir önlemler geliştirmesi gerekiyor. Bu konuda en çok da sendikalara görev düşüyor. Ama dünyaya 1920’lerin, 1970’lerin şablonlarıyla bakıp, sloganlarla konuşarak bu iş olmaz.

Küresel finansal kapitalizmin, kapitalistin kâr elde etme hırının dizginlenemediği kriz öncesi günlere geri dönmesi imkânsız. Sistem ne kadar hızla ve başarıyla değiştirilebilirse, herkes için o kadar iyi.

Küresel kriz tüm dünyada ve Türkiye’de enternasyonalist sol politikalar için gayet elverişli bir ekonomik ve siyasi zemin oluşturdu. Batan finansal şirketlerin kurtarılmasının bedelini çalışan kesimler ödüyor. Bu nedenle bu sene 1 Mayıs Avrupa’da çok geniş katılımlarla kutlandı.

Dünyadan ve Türkiye’den gelen her yeni haberin ekonomide en kötünün artık geride kaldığını teyit ettiği bir dönemdeyiz. Büyümenin hızlı ve sürdürülebilir olması, ancak işsizlikle ve yoksullukla mücadeleyi hedefleyen politikaların başarısına bağlı. Bu nedenle hazırlıkları devam eden yeni paketinin içereceği istihdam önlemlerinin yeterliliği, uygunluğu ve başarısı çok önem kazanıyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Taklitçilerden sakınınız!

Ümit İzmen 18.05.2009

Geçen hafta İsmet Berkan domuz gribiyle ilgili olarak Türkiye’de alınan önlemleri tiye alan bir yazı yazdı. Bu yazıda Berkan, Atatürk havalimanında alınan önlemlerin Washington ve Frankfurt havalimanlarında alınmadığını anlatıyordu uzun uzun. Bu yazıdaki yaklaşım bana sorunlu gelmişti. Dün Atatürk havalimanına konulan termal kameralar bir hasta yolcuyu tespit edince bu yazıyı hatırladım.

Çernobil'den sonra radyasyonlu çayları bize bir şey olmaz diyerek içen bir ülke için domuz gribine karşı alınan önlemlerin, termal kamerayla hasta tespiti büyük bir ilerleme olduğu açık. Türk Tabipler Birliği de alınan önlemleri uygun bulduğunu ve takdir ettiğini açıkladı.

Ben doğal olarak halk sağlığı konularında alınan önlemlerin yerindeliğini değerlendiremem. Gördüğüm kadarıyla Berkan'ın değerlendirme yöntemi de gelişmiş ülkelerin ne yaptıklarına bakmak. Üstelik bu ülkelerin ne yaptıkları konusunda derli toplu bir bilgilenme yerine, kendi gündelik hayatında yaptığı gözlemlerle yetindiği anlaşıyor: Gelişmiş ülkeler yapıyorsa iyidir, onların yapmadığı bir şeyi biz yapıyorsak gereksizdir. Komiktir!

Hiçbir şekilde milliyetçi, ulusalcı filan değilim. Türkiye'nin çok farklı, çok önemli, nevi şahsına münhasır bir ülke olduğunu da düşünüyorum. Yine de burada her ne yapıyorsak bunu değerlendirmenin tek ölçütü, Avrupa'nın, Amerika'nın ne yaptığı ile kıyaslamak olmasa gerek. Ama bu Türkiye'de çok sık yapılan bir hata.

İsmet Berkan'ın yazısında bu hatanın arkasında bir art niyet olmayabilir: Pek düşünmeden, refleks olarak yapılmış bir değerlendirme. Ama konu sağlıktan çıkıp ekonomik ve politik konulara geldiğinde yabancı hayranlığı ya da düşmanlığı, değerlendirme hatası olmaktan çıkabiliyor. Bu değerlendirme çarpıklıkları çoğu zaman cahil cesaretinden çok, çıkar hesaplarından ya da muhalefet yapma şevkinden kaynaklanıyor.

Hatırlarsanız, sonbaharda küresel kriz ABD ve Avrupa piyasalarını salladığında, Türkiye için ortalığı kaplayan ekonomi önerileri de bu ülkelerden kopya çekmeydi. Banka bilançoları toksik varlıklarla dolu olan ülkelerin finansal sistemleri ağır bir yara almıştı. Kocaman, batması imkânsız denen nice banka, devletin koruyuculuğuna muhtaç kalıyordu. Ürken halk bankalardan paralarını çekmeye başlamıştı. Ama mademki, krize karşı önlem olarak ABD ve Avrupa mevduat garantisi getiriyordu, Türkiye de getirmeliydi. Türkiye'de böyle bir sorunun olup olmadığı önemli değildi. Gelişmiş ülkeler yaptığına göre bir bildikleri vardı. Onlardan daha mı iyi bilecektik? Kaldı ki fazla önlemin ne zararı olurdu ki?

Türkiye'de alınacak önlemler konusunda yurtdışına bakıp kopya çekmeye koyuluyoruz ama konu mesela küresel krizin boyutları ya da en kötünün geride bırakılıp bırakılmadığı oldu mu, kendimizi yorum yapmakta pek yetkin hissediyoruz.

Hatırlarsanız, küresel krizin en yakıcı olduğu sonbahar aylarında bu krizin kapitalizmi sallayacak kadar derin bir kriz olduğu hükmüne varmamız hiç zor olmamıştı.

Şimdi de, aynı rahatlıkla küresel finansal krizde henüz en kötünün geride kalmadığına hükmedebiliyoruz. Oysaki, piyasalardan gelen veriler, birkaç ay öncesinde olduğu gibi sadece olumsuz bir gidişata işaret etmiyor artık. Beklentileri ölçen anketler düzelmeye işaret ediyor. IMF, Avrupa Merkez Bankası, Amerika Merkez Bankası, OECD gibi dünya ekonomisini çok yakından izlediği kabul edilen kurumlar, en kötünün geride kalmış olabileceğine ilişkin açıklamalar yapıyor. Bu açıklamalar her nedense Türkiye'de karamsar açıklamalar kadar yankı yapmıyor. İlginç ama, herhalde küresel ekonomide işlerin düzelmeye ihtimaline inanmak istemeyenler var.

Sanılanın aksine, küresel krizden en çok etkilenen ülke Türkiye değil. Küresel krizden en fazla etkilenen ülkelerin Asya ülkeleri gibi dış talebin ekonomide çok ağırlık taşıdığı ülkeler olduğu kabul ediliyor. Kore, Tayvan, Singapur'da büyüme tepetaklak oldu. Bu ekonomilerin bile aldıkları iç talebi uyarıcı önlemler sonucunda dünya ekonomisindeki durgunluk devam etse de büyümeye tahmin edilenden daha hızlı

başlayabileceğini düşünenler var.

Demek ki, Asya ülkelerine göre ihracata daha az bağımlı olan Türkiye’de büyümenin yeniden başlaması için dünya ekonomisinin toparlanması bir ön koşul değil. Ancak bu hiçbir önlem almadan, kendiliğinden olmaz.

Türkiye’nin sorunlarını çözmesi için, önyargısız, samimi bir çaba içinde olmak gerekiyor. Tabii ki yurtdışına bakacağız, oralarda alınan önlemleri anlamaya çalışacağız. Taklitçilik yapmayacağız. Bunlar arasında Türkiye için uygun olanlarını buranın koşullarına göre uyarlamaya çalışacağız. Ama her şeyden önce, başlangıç noktamız bağnaz bir muhalefet anlayışı ya da fırsatçı bir iktidar hırsı olmamalı.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bulanık suda balık avlamak

Ümit İzmen 25.05.2009

Ekonomi ile siyasetin birbirinin içine girmiş olduğunu düşündüm hep. Birini anlamak için diğerini bilmek gerekiyor. Diğerinde ne olup bittiğini anlamadan, sadece birini takip ederek doğru yorum yapmak mümkün değil. Bu, özellikle Türkiye’de böyle

Ekonomi ile siyasetin bu karmaşık etkileşimine rağmen, ekonomiye gösterilen ilgi, siyasete gösterilen ilginin gerisinde kalıyor. Krizin patlak vermesi, ekonomiyle bir alışverişi olmayanların bile birden konuyla ilgilenmeye başlamasına neden olmuştu. Aynen deprem sırasında hepimizin jeofizik uzmanı kesilmesi gibi. Ekonomik krizin şiddetinin azalmaya başlamasıyla beraber ekonomiye ilgi de yine azalmaya başladı.

Türkiye’de ekonominin siyasetin gölgesinde kalması çok da anlaşılır bir şey. Burası her gün birkaç sarsıcı olayın olduğu bir ülke. Bu olaylardan bir tanesi bile herhangi bir normal ülkeyi aylarca oyalayabilecek çapta. Hal böyle olunca, eğer ilgilenmek için özel bir neden yoksa, siyasette olan bitenin yanı sıra bir de ekonomiyi takip etmeye insanın nefesi yetmez. Bu yüzden olsa gerek, Türkiye’de bir kere doğru kabul edilenler yıllar geçse de hiç sorgulanmaz. Hep aynı yargılarla yola devam edilince, tartışma giderek sığlaşır, kamplaşma şiddetlenir.

Bu hafta içinde çıkan IMF haberleri, bu sığlaşan tartışma ortamına iyi bir örnekti. Birkaç gün ara ile IMF anlaşmasının yapılmama ihtimalinin arttığı ile IMF anlaşmasının birkaç hafta içinde yapılacağı haberleri yer aldı basında.

Neredeyse bir buçuk senedir IMF anlaşmasının yapılıp yapılmayacağını tartışıyoruz. Ama bu tartışmada IMF anlaşmasının ne getirip ne götüreceği artık çok geride kalmış durumda. Varsa yoksa, *anlaşma yapacak mıyız, yapacaksak ne zaman yapacağız* konusu. Yaparsak bunun bize faydası ne olur? Nasıl bir maliyet öderiz? Yapmazsak, başka alternatiflerimiz var mı? Diğer alternatiflerin faydaları, maliyetleri ne? Bu soruları neredeyse hiç sormayanlar, aylarca tek bir sorunun tek kelimelik cevabı üzerine, bir bardak suda ne fırtınalar kopartıyor!

Üstüne üstlük, ekonomik koşullar hem bizde, hem dünyada hızla değişiyor. Koşullar değişmesine rağmen

tartışma değişmiyor. Bir araç olan IMF anlaşmasının kamuoyunu böyle aylarca meşgul ediyor olması, tartışmayı masum bir tartışma olmaktan çıkartıyor ve sadece suyu bulandırmaya yarıyor. Bulanık suda itibar arayan da var; muhalefet yapmaya çalışan da; para kazanmaya çalışan da.

Bir önceki IMF anlaşmasının tamamlanmış olduğu 2008 mayısında, IMF'yle yeni bir anlaşma yapılması tartışılıyorken dünyada henüz finansal kriz patlak vermemişti. Türkiye yüzde 7 hızla büyüyen, kayda değer bir bütçe açığı olmayan ama 45 milyar dolar cari işlemler açığı veren bir ülkeydi. Bu açığın finansmanı endişe yaratıyordu.

Daha sonra, küresel finansal kriz patladı. Sermaye girişi bir anda tersine döndü. Bir yıl içinde 60 milyar dolar uzun vadeli borç kullanan özel sektör, kredi kanallarının kurumasıyla 30 milyar dolarlık borç ödeme yükümlülüğü ile karşı karşıya kaldı. Finansman girişi, yerini finansman çıkışına bırakmışken, yüzde 7 büyüyen ülke yüzde 6 daralmaya başladı. Ama bu değişen koşullardan bağımsız olarak IMF anlaşmasının yapılıp yapılmayacağı gündemden hiç düşmedi.

İlerleyen aylarda, özel sektörün borç çevirme kapasitesinin korkulduğu gibi olmadığı ortaya çıktı. Özel sektör ödenecek uzun vadeli borçların yüzde 85'i kadar yeni borç bulabildi ama bu sefer de bütçe açığı artmaya başladı. Görünen o ki, 2009 yılında, kriz ve krize karşı alınan önlemler sonucunda bütçe açığının GSYH'ye oranı yüzde 5'i aşacak. IMF anlaşmasının zamanlaması tartışması ise devam ediyor.

Bütün bu tartışmalar içinde, IMF anlaşmasına taraf ya da karşı olmayı tanımlayan temel unsur, 1970'lerden kalma IMF algısı oldu. Oysa, IMF'nin rolü de, önerdiği politikalar da, dünya ekonomik düzeni de, bugün 1970'lerden çok farklı. Brezilya devlet başkanı Lula'nın ziyareti anti-IMF söylemi bir kez daha gündeme taşıdı ama, Brezilya'nın IMF'den para alırken, IMF'ye para veren ülke haline gelmiş olmasında bu ülkenin değişen ekonomik yapısının rolü sorgulanmadı.

Türkiye ekonomisinin temel meselesi IMF anlaşmasının zamanlaması değil. Krizin yaşanmış olduğu bir ülkede, eninde sonunda bazı can sıkıcı önlemlerin alınması kaçınılmaz olur. Önemli olan bu önlemleri doğru tasarlamak ve uygulamak. Esas tartışılması gereken de bu. Amacı bir kenara bırakarak aracı tartışmak, bizi sorunların çözümüne bir adım daha yaklaştırmıyor. Aynen siyasi sorunlarda olduğu gibi ekonomide de aslolan sorunları nasıl tanımladığımız ve nasıl çözmeyi planladığımız.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Krizden sin tipi çıkış

Ümit İzmen 01.06.2009

2007 sonunda başlayan finansal krizde artık en kötünün geride kalmış olduğu konusunda neredeyse herkes hemfikir. En kötümser iktisatçılar arasında sayılan Rubini bile ekonomideki daralmanın hız kestiğini söylüyor. Türkiye'deki en iddialı felaket tellalları bile son günlerde eleştiri dozunu erken iyimserliğe karşı uyarı düzeyine indirdi.

Piyasalardaki yangının şiddetinin azalması, krizden çıkış tartışmalarını hızlandırdı. Çıkışın nasıl olacağı en ilgi çeken konulardan birisi haline geldi. Krize nasıl bir şiddetle girilmişse, genellikle krizden çıkış da aynı şekilde oluyor. Yani kısa sürede çok hızlı bir daralma yaşanmışsa, ekonominin toparlanması da o kadar hızlı ve keskin oluyor. Bu tip bir daralma-büyüme sürecine V-tipi krizden çıkış deniyor.

Hiç şüphesiz ki bu krizde, 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki en şiddetli daralma yaşandı. Ama bundan önceki krizlerden farklı olarak bu kez, ekonominin yeniden büyümeye geçmesinin çok zaman alacağı konuşuluyor. Yani bu krizden çıkışın V-tipi olmayacağı, olsa olsa U-tipi ya da L-tipi bir süreç yaşanacağı söyleniyor. Bunun da nedeni, küresel finansal sistemin almış olduğu yara.

Finansal sistemde, tahmin edildiği gibi hâlâ üç trilyon dolar civarında toksik varlık bulunuyorsa, bankalar daha uzun süre kredi vermek konusunda pek istekli olmayacaktır. Bu da ekonomideki canlanmanın epey zaman alacağı anlamına geliyor. Hatta finansal sistemde devam eden sorunların, ikinci bir krize yol açabileceği konuşuluyor.

Kamu borçlarındaki hızlı artış İngiltere'nin notunun kırılmasına yol açtıktan sonra, gözler ABD'ye çevrilmiş durumda. ABD'nin devlet kâğıtlarından çıkış başlaması ihtimali yeni bir kriz korkusunu besliyor.

Eğer ekonomide ikinci bir dip görülecekse, krizden çıkışa W-tipi denecek.

Krizden nasıl çıkılacağı tartışması dünyada olduğu kadar Türkiye'de de ilgi çekiyor. Ama W-tipi burada pek revaçta değil. Bildiğiniz gibi, alfabemizdeki 29 harf dışındaki harflerin kullanılması sakıncalı.

Alfabedeki harfler tükenince, sıra şekillere geliyor. Krizden çıkış için tabanı çok geniş bir U harfini anlatmak için küvet şekli, kriz sonrasında çok uzun süre çok düşük bir büyüme hızını anlatmak için kanca şekli gibi alternatifler de mevcut. Daha modernist bir bakış açısıyla Nike markasının logosuna da gönderme yapıyor. Son okuduğum benzetme ise *Financial Times*'da yazan Gillian Tett'e ait: steno yazımında banka sözcüğü yerine kullanılan işaret W'nun ilk yarısına yatay bir çizgi eklenmesi ile oluşuyor. Bu işaret yapılan bunca harcamanın ardından ekonomide bir parça iyileşme görüleceğini, ancak bu düzelmenin arkasının gelmeyeceğini ifade ediyor.

Türkiye'de reel kesim güven endeksi mayıs ayında çok kuvvetli bir çıkış yapınca ben de artık krizi bir kenara bırakıp Türkiye'ye özgü bir krizden çıkış tipolojisi olabilir mi diye kafa yormaya başladım.

Türkiye muhtemelen yılın son çeyreğinde pozitif büyüme göreceğimize de, bundan sonrası nasıl olacak? Hızlı büyümenin koşulları gözüküyor.

Öncelikle dış finansman imkânları sınırlı. Türkiye eskisi gibi bol ve ucuz dış finansman bulamayacak. Dış talep de sınırlı kalacak. En büyük ihracat pazarı olan Avrupa 2009'da yüzde 4,2 daraldıktan sonra, 2010'da da anlamlı bir büyüme göstermeyecek. Zaten ihracattaki daralmanın şiddetinin devam etmesi bunun göstergesi. Nisan ayında ihracat yüzde 33 geriledi.

İç talebe bakınca, yürütülmekte olan *pazara çık* kampanyasına rağmen, yüzde 16'ya varan işsizlik oranı ve ücretler üzerindeki baskı tüketim artışını frenleyecek. Kapasite kullanım oranının düşüklüğü yeni yatırımları gereksiz kılıyor. Geriye büyümeyi canlandıracak tek bir faktör kalıyor: kamu harcamaları. Bunun da kamu

açığını ve dolayısıyla kamu borçlarını fazla artırma riski var. Bu riskin gerçekleşmesi büyüme hızını tekrar aşağı çekecek.

Türkiye krizden nispeten hızlı çıkabilir, ancak uygulanacak politikalara bağlı olarak büyüme hızının bir artıp bir azaldığı bir döneme girilebilir. Bu da, ekonominin sürekli dalgalandığı, bir büyüdüğü, bir küçüldüğü 90'lı yıllara geri dönmek demek. Yani krizden çıkışımız inişli çıkışlı, istikrarsız bir büyüme dönemine bağlanarak, Arap alfabesindeki sin (س) harfiyle gösterilebilecek bir nitelik kazanabilir. Kriz sonrasını da sorunlu ve sıkıntılı hale getirecek sin-tipi krizden çıkışa dikkat! (Gerçi bu harfi kullanmakla da risk alıyorum ama, ne de olsa bilimsel ilerleme risksiz olmuyor.)

Tabii, alfabe açısından risk taşımadığı gibi, ekonomik açıdan da çok daha arzu edilen V-tipi bir büyümenin de ihtimal dahilinde olduğunu not etmek gerekiyor. Bunun için biraz dış piyasalara duacı olmaya, ama daha önemlisi içerde kamu mali disiplininin yeniden sağlanacağını ortaya koyan bir ekonomik politikaya ihtiyaç var.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Teşviklendiremediklerimizden misiniz?

Ümit İzmen 08.06.2009

Geçen hafta başbakan yatırım, istihdam ve kredi alanlarında çok ciddi teşvikler getirileceğini açıkladı. Belli ki, detayları belli oldukça getirilen bu teşviklerin ayrıntıları üzerinde çok konuşacağız. Ama detaylarına geçmeden önce, geneli üzerinde durmak gerekiyor.

Öncelikle, bir teşvik sistemi ne kadar detaya inerse, herkesi birden memnun etme ihtimali o kadar düşer. Bu sefer de farklı olmadı. Açıklamanın yapıldığı sırada devam etmekte olan TÜRKONFED toplantısında çok sayıda yatırımcı, sistemin orasında, burasında mutlaka eleştirilecek bir şeyler buldu. En hafifinden "bizim kentte şu sektörün desteklenmesi gerekirken, teşvik o sektöre değil, bu sektöre verilmiş" eleştirisi yapıldı sık sık.

Yine de tüm potansiyel yatırımcılar açısından teşvik verilmesi, verilmemesinden daha iyidir. Bu yüzden açıklamalar, fikri sorulan iş dünyası tarafından genelde olumlu karşılandı. Şimdilik pek başka bir kesimin de fikri sorulmadı. Siyasetçiler hariç. Ama onların fikrinin zaten ne olacağını, partilerine bakarak tahmin etmek çok kolay.

Başbakan, üç farklı alanda alınacak önlemleri birarada tanıttı. Bunun nedeni, farklı her alanda önlemlerden yararlanacak kesimlerin farklı olması sanırım. İstihdam paketinin esas hedef kitlesi işsizler. Yatırım teşvikleri en çok büyük yatırımcıları ilgilendiriyor. KOBİ'ler ise kredi garanti fonunu bekliyordu. Böylece, her kesime mavi boncuk verilmiş oldu. Tarım bakanının destek fiyatları hakkında yaptığı açıklamalar, köylüler için de bir güzellik yapılacağını müjdeliyordu adeta.

Farklı ekonomik çıkar gruplarını siyaseten dengeleme ihtiyacı gözetilmese, bu üç birbirinden bağımsız konuyu birarada açıklamanın bir anlamı yok. Her birinin ayrı ayrı açıklanması, mutlaka diğer kesimlerden ciddi itirazlar

yükselmesine neden olacaktı. Birarada olması, muhtemel eleştirileri azalttı. Ama değerlendirme yaparken, bu üçünü birbirinden ayırmak gerekiyor.

Kredi garanti fonunun kaynaklarının arttırılması ve işleyişinin iyileştirilmesi aylardan beri bekleniyordu. Bu krizde, bankalardan herkes çok şikâyetçi oldu. Düzenleme bu şikâyetleri biraz hafifletecek.

İşsizliğin tarım dışında yüzde 19'lara ulaşmış olduğu bir ekonomide, her türlü istihdam tedbiri iyidir. Temizlik ve çevre düzenleme gibi toplum yararına işler için yapılacak olan geçici istihdam, işsizlik sorununun en yakıcı olduğu şu günlerde geçici de olsa bir rahatlama sağlayacak. Meslekî eğitimin teşvik edilmesi ve işbaşı eğitimleri çerçevesinde getirilen staj destekleri ise uzun vadede olumlu sonuçlar doğuracak.

Açıklanan önlemler arasında en tartışmalı olan konu yatırım teşvikleri. Bu sadece, illerin ve sektörlerin belirlenmesindeki isabet açısından değil, bu işin arkasındaki mantık açısından da tartışılmalı.

Her şeyden önce bu teşvik sistemi, bir kriz önlemi değil. 81 ili 26 bölge bazında gruplayıp, her bölgede desteklenecek sektörlerin seçildiği bu sistem, ekonomi yeniden büyümeye başladığında yapılacak yeni yatırımları doğru sektörler ve bölgelere yönlendirmeyi hedefliyor. Bu yönüyle mevcut yatırımlar ile yeni yapılacaklar arasında ciddi bir rekabet farkı yaratıyor.

Eskiyle yeni, o sektörle bu sektör, şu kentle bu kent arasındaki rekabet farkının teşvik kapsamının genişletilmesi için hükümet üzerinde baskı oluşturması pek mümkün. Adeta, hükümetlerin ekonomik kararlar üzerindeki yönlendirmesinin çok kuvvetli olduğu günlere geri dönülüyor. Şimdiki hükümetin yatırım kararlarında bu kadar belirleyici hale gelmesi, kim bilir ne suçlamalara, ithamlara, araların bozulmasına ve belki de yeni işbirliklerinin kurulmasına yol açacak.

Bu üçlü paketin ardından geçen haftaki, krizden sin-tipi çıkış (önce kuvvetli bir toparlanma, ardından iniş-çıkışlı istikrarsız bir süreç) öngörümün daha da kuvvetlendiğini düşünüyorum. IMF anlaşması olmasa bile alınan bu önlemlerin ardından kuvvetli bir toparlanma ihtimali güçleniyor. Ancak kuvvetli bir toparlanma ihtimalini arttıran unsurlar, hemen sonra ekonomiyi daralmaya ve dalgalanmaya sürüklemeye potansiyelini de içinde barındırıyor.

Çünkü bu teşviklerin nasıl bir toplumsal maliyete yol açacağı belirsiz. Başbakan basın toplantısında teşviklerin finansmanı ve bütçeye getireceği yüke ilişkin soruları yanıtlarken, veriye dayalı bir üslupla akla hitap etmek yerine, güvene dayalı bir söylemle inançlara hitap etti.

Akılları kazanarak yürütülen ekonomi politikalarının istikrarı yakalama şansı daha yüksektir. İş, hükümetin doğrusunu yapacağına inanıp inanmamaya kalmışsa, buradan istikrar çıkmaz. En azından Türkiye'de. Yakın tarihimiz kamuoyunun nasıl manipüle edilmeye çalışıldığının sayısız örneğiyle dolu.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

ÖSYM gözümü ye!

Ümit İzmen 15.06.2009

Son "Eylem Planı"na göre, ekonomide bir şey yazacaksam, bu kadar derin bir kriz varken AKP mensuplarının lüks yaşamlarından nasıl vazgeçemediklerini yazmam doğru olacak. Ayrıca, lüks yaşamının *islam anlayışı* ile çeliştiğini de vurgulamalıyım. Böylece uygulamaya çalıştıkları *halk adamı* yaklaşımının gerçeği yansıtmadığı konusunda da kamuoyunu bilgilendirmeliyim. Ama yine de tereddüt ediyorum. Çünkü ekonomik konulara vurgu yaparak, laikliğin maazallah gündemden düşmesine yol açabilirim. Sayın Yargıtay başsavcısının uyarısını dikkate almamam söz konusu olamaz.

Ben iyisi mi hiç bu konulara girmeyeyim.

Eğitim yazayım. Zaten oğlum ÖSS sınavında. Dün bir gazetenin eğitim sayfasında ÖSS, SBS gibi sınavlara giren çocuklar ve aileleri ile ilgili yazıları okurken, ailece ruh sağlığımızı koruyabilmiş olduğumuza şükrettim.

Damdan düşenin halinden damdan düşen anlar misali, insan kendi başına gelmedikçe bu sürecin ne kadar absürd olduğunu anlayamıyor. Bu saçmalıklar ancak yaşanır, anlatılmaz. Yine de, bu süreç hakkında susmak da olmuyor.

Öncelikle, ÖSS sınavına maruz kalanların içine düşmüş olduğu akıl ve ruh hali yüzünden, yazıda ortaya çıkabilecek olan dağınıklıkları, kopuklukları, tutarsızlıkları ve hırçınlıkları toplama şansımın zayıf olduğunu söylemeliyim.

Bu işte bir ekonomist olarak kafamı en çok karıştıran şu: önce çocuk çok paraya mal olacak bir okula girebilsin diye daha bebecikken, bir sürü torpil, sıra, kura vs. işine giriliyor. Sonra çocuk bu çok pahalı okula giderken, bir başka çok pahalı okula gidebilsin diye özel öğretmenlere, kurslara tonla para dökülüyor. Yetmiyor, aman okula gitmesin de sınava çalışsın diye çok paralara raporlar alınıyor. Çocuk lisede iken aynı süreçler sil baştan tekrar yaşanıyor. Sonunda çocuk, çok para verilecek bir özel üniversiteye kayıt yaptırıyor. Ama bütün bu paralar harcanmasa da, muhtemelen çocuk o paralı üniversiteye gidebilecek bir performansı zaten gösterecek.

Acıklı hikâyenin devamı da var: bu kadar el bebek, gül bebek büyütülen, el üstünde tutulan, hayatının önündeki her türlü sorun ortadan kaldırılan, hiç üzüntüye gelmesine izin verilmeyen bu çocuklar, kendi başlarına karar alma, sorunlarla yüzleşme, sorunları çözme kapasitesinden tamamen uzak oluyorlar. Doğal olarak üniversite bittiğinde de, hayatın ancak kenarında kalıyorlar.

Buna karşılık, paralı okullarda okuma şansı olmayan çocuklar arasında iyi devlet liselerine ve iyi devlet üniversitelerine girme oranı daha yüksek. Parasız okuyan gençler arasından akıllı ve hırslı olanları, tüm olumsuz koşullara rağmen, yarıya çok geriden başlamış olmalarına rağmen, giriştikleri muazzam rekabeti önde bitirmeyi başarıyorlar. Sonra da akademide, bürokraside, siyasette, iş dünyasında en ön sıralara geçiyorlar.

Zavallı beyaz Türkler...

Eğitim sisteminin bu saçmalıklarını bizzat yaşayınca, eğitimin ekonomik sıkıntılarımızı nasıl katmerleştirdiğini de daha iyi görür oldum. Hatta işi iyice ileri götürerek eğitim sistemi reforme edilmeden Türkiye'nin ne ekonomik ne demokratik gelişmesinin hiç kolay olmayacağını düşünmeye başladım.

IMD'nin yaptığı uluslararası karşılaştırmalara göre, Türkiye'nin rekabet gücünün artmasının önündeki temel

sorunun eğitim olduğu ortaya çıkıyor.

Hiç duygusal değil, tamamen maddiyatçı bir noktadan bakıyorum: Ekonomik büyümenin hızlanması, rekabet gücünün artması için eğitim sisteminin iyileştirilmesi gerekiyor. Bize daha iyi uzmanlar, daha kalifiye işçiler, daha donanımlı bir işgücü lazım. Bunun için, eğitim süresince yapılan tüm okul, özel öğretmen, dersane vs. harcamaları, sistemi topyekûn iyileştirilmek üzere kullanılmalı. Para, çocukların entelektüel ve analitik kapasitelerinin geliştirilmesi amacıyla harcanmalı. Şimdiki sistemin nasıl herkesin nemalandığı bir düzen olduğu konusunda oğlum *Ekşisözlük*'e bakılmasını öneriyor.

Öğrenciler arasında eşitliği sağlamak üniversite girişi sırasında amaçlanıyor. Halbuki bu amaç, ana okulundan gözetilse üniversiteye girmek için bu kadar karmaşık ve külfetli bir mekanizma kurmak gerekmeyecek. Bu da sosyal devlet olmanın hakkını vermekle ilgili bir konu. Ana dilde eğitimden başlayıp, geri kalmış bölgelerde yaşayanların ve dar gelirli kesimlerin fırsat eşitliğini yakalamalarını hedefleyen her türlü adımı içeriyor. Tabii, başörtülü kadın öğrencilerin eşitlik sorunu da çözülmesi gereken konular arasında.

Hay Allah! Konu yine geldi, demokratikleşmeye dayandı.

Hadi Ulaş, Deniz, İrem, Arda, Merih... Ha gayret, önce sınav bitecek sonra üniversite. Sizi bekleyen çok iş var.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kriz sonrası düşünmek

Ümit İzmen 22.06.2009

Geçtiğimiz hafta, başında türbanı olan yerel giysili bir kadın Türk iş dünyasına seslendi. Laik moda standartlarımıza pek uymayan giysisine rağmen, konuşması dinleyici kitlesinin büyük beğenisiyle karşılandı. Nijeryalı bu kadın Dünya Bankası'nın başkan yardımcısıydı. Iweala konuşmasında krizin sosyal boyutuna sık sık vurgu yaptığı gibi, kriz sonrası dönem için bazı öneriler de sıraladı.

Aynı toplantıda konuşan IMF Başkan Yardımcısı Lipsky de kriz sonrasına hazırlıklı olmak için bir yandan genişlemeci politikalara devam edilmesi gerekirken bir yandan da, mali genişlemenin kontrol altına alınması ve uzun vadeli yapısal sorunların çözülmesi gerektiğini anlattı.

Iweala'nın da konuşmasında vurguladığı gibi, her kriz bitmeye mahkûm. Her kriz, bir diğerinden farklı olsa da, tarih, hepsinin günün birinde bittiğini söylüyor.

Bu krizde de, tünelin ucundaki ışığın görüldüğünü söyleyenler olduğu gibi, felaketin geçmiş olduğuna ikna olmayanlar da var. Bu günleri, 1929 Büyük Bunalımı ile karşılaştıran iki tarihçi, Eichengreen ve O'Rourke, sanayi üretimindeki daralmanın tıpa tıp aynı olduğunu söylüyorlar. Ama, bu sefer, finansal sektördeki çöküntünün telafi edilmesi için muazzam teşvik paketlerinin açılmış olmasının, resesyonun bir depresyona dönüşmesini engelleyeceği umut ediliyor.

Öte taraftan, aktarılan bu kadar çok paranın yol açabileceği kamu açığındaki bozulma ve enflasyon riski, kriz atlatıldıktan sonra ekonominin geleceğine ilişkin sorulara yol açıyor. Yani parayı bol keseden harcarsanız, ilerde enflasyona yol açar ve büyüme hızını yavaşlatırsınız. Yok eğer, bu korku yüzünden bugün kamu harcamalarını gerektiği gibi arttırmazsanız, ya da harcamaları erkenden keserseniz, ekonomi resesyondan bir türlü çıkmaz. Kamu harcamalarındaki artışın ideal boyutunun ne olduğunu saptamak kolay değil.

IMF'nin eski Türkiye masası şefi, şimdiki maliye politikaları direktörü Cotarelli, geçenlerde, krizde uygulanan genişlemeci maliye politikalarını anlatırken iyi bir benzetme yaptı: Nasıl ki uçak düşüyorken elinizdeki paraşütün açılıp açılmama ihtimalini hesaplamakla uğraşmazsınız, kriz zamanında da maliye politikasının ne ölçüde etkili olacağını tartışacak zaman yoktur. Her yerde hükümetler böyle davrandı ve kamu musluklarını açarak ekonomiyi canlandırdı. Şimdi dünyada ekonomistlerin gözde konusu, kamu maliyesindeki bozulmanın nasıl telafi edileceği.

Bu, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de çok sıcak bir tartışma konusu. Açıklanan her yeni önlemle birlikte Türkiye bu tartışmayı bir kez daha yapıyor.

IMF anlaşmasının bir türlü gündemden düşmemesi de, bu tartışmayla ilgili. IMF'nin işin içinde olması, sanki, resesyondan çıkmak için bozulan kamu dengelerinin hangi aşamada yeniden kontrol altına alınması gerektiği konusunda verilen cevabın kalitesini arttıracak gibi. Çünkü, göstergeler kısa vade için iyileşiyorsa da, orta-uzun vade için aynı şeyi söylemek mümkün değil.

Türkiye'de, krizin ölçülen etkisi büyük olmuş, 2008'in son çeyreğinde ekonomi yüzde 6,2 oranında küçülmüştü. Türkiye'nin krize karşı ilk politika tepkisi faiz oranlarını düşürmek olmuştu. Aynı zamanda kamu harcamaları da hızla devreye sokuldu. Ardından mart ayındaki ÖTV ve KDV indirimlerini içeren iç talebi uyarıcı önlemler geldi. Bunlara son olarak yatırım teşvikleri eklendi.

Göstergelere baktığımızda, bu alınan önlemlerin işe yaradığı ve ekonominin dip noktasını geçtiği görülüyor. Geçen hafta açıklanan sanayi üretim rakamları, son iki aydır, daralma hızının azaldığını, hatta aylık bazda büyüme olduğunu ortaya koydu. Tüketici ve üretici güven endeksleri hızlı bir toparlanma içinde. Kapasite kullanım oranı iyileşiyor. Hatta yaz aylarında, mevsimsel etkiler altında işsizlik oranının da düşüş gösterdiğini görebiliyoruz.

Buna karşılık orta vade konusunda elimizde pek fazla olumlu gösterge yok. Merkez Bankası'nın faiz indirimlerine karşılık, piyasa faizlerindeki indirim sınırlı kalıyor. Beklenti anketlerinde 12 ve 24 ay sonrasına ilişkin enflasyon ve faiz beklentilerinin hafifçe de olsa yükseldiği dikkati çekiyor. Bütçe açığındaki bozulma mayıs ayında biraz hız kesmiş olmasına karşılık, Babacan'ın son konuşmasında teslim ettiği gibi, faiz dışı bütçe dengesi bu yıl açık verecek ve bu durum uzun vadede sürdürülebilir bir dengeye işaret etmiyor.

Paraşüt artık açıldığına göre rüzgârın bizi kayalıklara mı, açık denize mi, düz bir çayıra mı, nereye sürüklediğine bakmanın da zamanı geliyor. Yarını bugünden kuracağız. Yarın hızlı ve sağlıklı bir büyüme süreci kurmak için, ilk önce, bugünün dengelerini sağlıklı hale getirmek gerekiyor. IMF anlaşması ya da Orta Vadeli Program, geleceği biraz daha öngörülebilir kılmak için önem taşıyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nasıl oluyor da oluyor?

Ümit İzmen 29.06.2009

Memleketin siyasi gündemi o kadar baş döndürücü ki, tüm kriz koşullarına rağmen ekonomi ikinci plana düştü. Öyle bir iki puanlık iyileşmenin ya da kötüleşmenin, bu gündem içinde kendine yer açması mümkün değildi. Krizin ücretlerde yol açmış olduğu erozyon bile yankı bulmadı.

Birkaç aydır, daha önce hep kötüleşmeye işaret eden ekonomik göstergelerdeki bozulma durmuştu. Toparlanma işaretleri ekonomik krizin siyasi istikrarsızlığı körüklemesinden medet umanların keyfini kaçırmaya başlamıştı. Neyse ki OECD ve Dünya Bankası imdada yetişti.

Önce Dünya Bankası'nın, ardından OECD'nin yenilediği 2009 tahminleri, hem dünya ekonomisi, hem de Türkiye ekonomisi için bir önceki tahminlerden daha olumsuz bir tablo ortaya koydu. Böylece bu yaz sıcağında kötü habere susamış olanların yüreklerine bir nebze su serpilmiş oldu.

Öte taraftan her iki kurumun raporlarında da altı çizilen krizden çıkış işaretleri, krizin derinleşerek sürmesinden bir çıkar umanların beklentilerinin boşa çıkacağını gösteriyor.

Durum kafa karıştırıcı mutlaka. Nasıl oluyor da hem toparlanma işaretlerinden konuşuyoruz hem de açıklanan rakamlar daha olumsuz bir tablo çiziyor? Tahminler 2009 için daha derin bir daralmaya işaret ediyorsa daha kötümser olmamız gerekmez mi? Üstelik, önümüzdeki dönem hâlâ çok sayıda olumsuz gelişme riskini de barındırıyor. İşsizlik ve ücretlerde olduğu gibi. Bu da olumlu ve olumsuz değerlendirmelerin birarada ortaya dökülmesine yol açıyor.

İş, 2009 yılı tahminlerinden konuşmaya gelince çok karanlık bir manzara çizenlerin bir yandan da en kötünün geride kaldığını söyleyip, iyimser mesajlar vermesi bir çelişki mi yaratıyor? Yoksa mahalle baskısı nedeniyle mecburen daha olumlu bir tablo çizmek zorunda kaldıklarından mı şüphelenmeliyiz?

Çelişkili gibi görünse de, şu meşhur belgenin aslında varolmadığını savunanların içine düştükleri çelişkinin yanında esamisi bile okunmaz. Birileri öyle buyurdu diye, gözlerimizin önündeki belgenin yok olacağına inanıyorlar. Allahtan ekonomideki çelişkiler daha kolay. Hiç değilse raporları yazarlar yazdıklarını ve imzalarını inkâr etmiyor. En azından ortadaki rakamların sahte mi, gerçek mi olduğu gibi bir tartışma yok.

Bu krizin gelişimine bakınca, başlangıcının çok ürkütücü olduğu görülüyor. Gerçekten de kapitalist dünyanın görmüş olduğu en derin krizlerden biriyle karşı karşıya olduğu anlaşılınca, dünyanın her yerinde muazzam önlemler alındı. Bu önlemler, krizin daha da ağırlaşmasını engelledi. Şimdi tam da her şeyin en kötü noktasına gelmiş olduğu, yani dibi gördüğümüz bir aşamadayız.

Bulunduğumuz yere ilişkin veriler kötü. Üstelik gelecek aylarda olumsuz veri akışı devam da edecek. Çünkü açıklanacak olan veriler, henüz ekonominin dibe iniş sürecine ait olacak. Bunlardan birisi de gelecek hafta

açıklanacak olan 2009 birinci çeyrek büyüme rakamları. Bu rakamlar, üretimde ne kadar ciddi bir daralmanın yaşanmış olduğunu ortaya koyacak.

Birçok ekonomik veri ciddi gecikmelerle açıklanabiliyor. Bundan üç beş ay önce, durumun bu kadar vahim olacağını öngörmeyenler, veriler açıklandıkça tahminlerini aşağı çekmek durumundalar. Ama aşağı çekilen rakamlar, geleceğe ilişkin kötümserliğe işaret etmiyor, geçmişin bu kadar kötü olduğunun tahmin edilememiş olduğunu gösteriyor.

Bulunduğumuz yer kötü ama en azından artık daha kötüye gitmeyeceğini biliyoruz. Hatta bundan sonra açıklanacak veriler işsizlik gibi birkaç alanı dışarıda bırakırsak, genelde iyileşmeye işaret edecek. Bu, geleceğe ilişkin iyimserlik değil, gerçekçilik anlamına geliyor.

Bu krizde kafa karıştıran bir nokta da, küresel kriz koşullarında tüm ülkelerin ekonomik performanslarının kötüleşmiş olması. Karşılaştırmalı olarak bakarsak, birçoklarının zannettiğinin aksine, Türkiye'nin performansı hiç de o kadar kötü değil. Bir örnek vereyim. Dünya Bankası'nın açıklamış olduğu son rapora göre, krizden en çok etkilenen ülkeler yüksek teknoloji ürünlerin üretiminde ve ihracatında uzmanlaşan ülkeler ile yüksek cari işlemler açığı veren ülkeler. Türkiye de yüksek cari açığı nedeniyle en çok etkilenen ülkeler grubunda. Ama grup içindeki sıralamaya bakınca Türkiye en olumsuz etkilenen 16 ülke arasında ondördüncü. Yani biraz bardağın yarısı dolu, yarısı boş misali. Nerden bakmak, nasıl yansıtmak isterseniz...

Her şeye rağmen, ekonomideki tartışmalar siyasetin yanında çocuk oyuncağı gibi kalıyor. Ekonomide de bulanıklıklar, zıt yorumlar söz konusu olabiliyor. Teğet geçti diyen de var, yıktı diyen de, ama krizi inkâr eden yok. Hiç değilse gözlerimizin önünde olan biteni, aslı var mı, yok mu diye sorgulamıyoruz.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Niye damdan düştük?

Ümit İzmen 06.07.2009

Gerçeklerle yüzleşmek lazım. Herkesin malumu olan bir gerçeği inkâr etmenin, inkâr edene hiç faydası olmuyor. Tam tersine itibar kaybettiriyor. Belge mi, kâğıt parçası mı tartışmasında da, teğet mi geçer, deler mi geçer tartışmasında da olan bu.

2009'un ilk çeyreğinde ekonomi yüzde 13,8 daraldı. Küçülme 2001 yılındaki yüzde 9,8'lik daralmadan bile daha şiddetli. Türkiye'den daha hızlı daralan sadece Letonya, Estonya ve Ukrayna. Sadece bu kadarı bile ortada bir sorun olduğunu gösteriyor. Biraz deşmek lazım.

2002'nin başından itibaren çok hızlı büyüyen ekonomi, hükümetin reform sürecini yavaşlatması üzerine 2006 yılının ikinci yarısından itibaren yavaşlamaya başladı. Buna iktidarın altını oyma girişimleri eklenince, ekonomik performans hızla geriledi.

Cumhurbaşkanlığı tartışmaları ile gerilen siyasi ortamda, büyüme hızı 2007'nin ilk çeyreğinde yüzde 7,6'dan yüzde 3'lere geriledi. Seçimlerin ertesindeki siyasi ve ekonomik bahar havasının ömrü uzun olmadı. Türban tartışması ve kapatma davası siyasi ortamı bozarken, 2008'in ilk çeyreğinde yüzde 7,8 olan büyüme hızı da ikinci çeyrekte yüzde 2,6'ya geriledi. Süregelen siyasi krizin üzerine bir de küresel krizin etkisi eklenince sonucun ne olduğu ortada.

Yine de, ekonominin zaten içinde bulunduğu yavaşlama süreci ve seçilmiş iktidarı yıpratma ve yıkma girişimleri, yüzde 13,8'lik küçülmeyi açıklamaya yetmiyor. Büyüme hızının bu denli düşük gerçekleşmesinde, küçülme sürecinin yönetilmesine ilişkin hataların rolü büyük oldu. Türkiye, küresel ekonomiye iyice entegre olmuş bir ülke. Böyle bir ülkenin küresel krizden etkilenmeyeceği iddiasının gerçekle her hangi bir ilgisinin olmayacağı ortadaydı. Kamuoyuna moral vermek, ekonomik gidişatın kötüleşmesini engellemek amacıyla ileri sürüldüğünü düşündüğüm bu iddianın, amacının tam tersi bir sonuç üretmiş olduğunu, açıklanan ilk çeyrek rakamları ortaya koydu.

Dünya ekonomik ve siyasi sisteminde kapsamlı değişikliklere yol açacağı belli bir krizin Türkiye'yi etkilemeyeceği iddiası, hükümetin konuyu kavramaktan çok uzak olduğu biçiminde yorumlandı. Ekonominin artık küçüleceği belli iken yüzde 4'lük büyüme hızı tahmininde ısrar edilmesi, ekonominin geleceğine ilişkin tam bir belirsizlik yarattı. Geleceğe ilişkin ortak bir tasavvur kurulamayınca herkes kendisini kurtarma derdine düştü.

Türkiye'nin kriz tecrübesi çok zengin. Bütün 1990'lar bir krizden diğerine sürüklenerek geçti. Siyasi krizlerden ders çıkartılmıyor ama ekonomik krizlerde durum farklı. 2001 krizi hafızalarda daha çok taze. Faizlerin, kurların nasıl çıldırdığı hafızalardan silinmedi. İnsanların nasıl bir gecede işlerini kaybettiğini, maaşların satın alma gücünün nasıl birkaç ay içinde yarı yarıya düştüğünü herkes dün gibi hatırlıyor. İşçisinden işverenine herkesin acı deneyimlere mal olmuş bir kriz yönetim birikimi var.

Ciddi bir kriz tehdidi ile karşı karşıya olduğumuz kabul edilip, ortaya kolektif bir kriz yönetim paketi konulamayınca, mecburen herkes kendi kriz yönetimini uygulamaya başladı. Bireysel kriz yönetimi ile kolektif kriz yönetimi arasındaki farkı, kendimizi hangi koşullara göre hazırladığımız oluşturuyor. Eğer hükümet küçülmeyi nasıl yönetebileceğini inandırıcı biçimde ortaya koyabilmiş olsaydı ve diyelim sonradan ilan ettiği yüzde 3,6'lık daralma tahminini başından yapmış olsaydı, herkes önlemini bu duruma göre alacaktı. Ancak bu olmayınca, herkes önlemini en kötüyü düşünerek aldı. Bireysel en iyi çözümler, her zaman en iyi kolektif sonucu doğurmaz. Hele ki kriz zamanlarında hiç: Gıda harcamaları bile kesildi, üretim durduruldu, stoklar eritildi. Sonuç olarak, hanehalkı tüketimi yüzde 9 daralırken, özel sektör yatırımlarındaki daralma yüzde 36'yı buldu.

Kriz karşısında tüketicilerin ve özel sektörün harcamalarının bıçak gibi kesilmesine yol açmayacak bir programı ortaya koyamayan hükümet, bunun yerine krizin etkisini hafifletmek amacıyla keseyi açtı ve birbiri arkasına açılan teşvik paketleriyle kamu harcamalarına gaz verdi. İlk çeyrekte kamu harcamaları yüzde 5,7, kamu yatırımları ise yüzde 26 arttı.

Ancak bu gayret düşen tüketim ve özel sektör yatırımlarını telafi etmekten çok uzak kaldı. Buna karşılık, krizi hafifletebilmek düşüncesiyle izlenen maliye politikası kamu açıklarının artmasına yol açtı. Oysaki, kamu maliyesinde elde edilmiş olan iyileşme, 2002-2006 döneminin ekonomik performansında büyük rol oynamıştı.

Yani ne küçülme hızını hafifletmek mümkün oldu ne de kriz sonrasında hızla toparlanmaya imkân verecek bir

kamu maliyesi var. Beklenti yönetimi layıkıyla yapılabilmiş, küçülme süreci toplumsal olarak yönetilebilmiş olsaydı, ekonomi bu kadar çok daralmayacak ve kriz sonrasında toparlanma şansımız daha yüksek olacaktı.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mahalle baskısı

Ümit İzmen 13.07.2009

Uzunca süredir “mahalle baskısının” sadece sosyolojik bir kavram olmadığından şüpheleniyordum. Ekonomi için de çok geçerli olduğunu düşünüyordum.

Ekonomik kriz patlak verince, egemen söylem, krizin Türkiye’yi yıkıp geçeceği oldu. Doğru, Türkiye derin bir kriz yaşıyordu ama bu konuda yalnız değildi. Buna karşılık, Türkiye’nin en fazla etkilenen ülke olduğu inancı, konuyla az buçuk ilgili kesimler arasında bile yaygındı. Mahalle baskısı o kadar yoğundu ki, karamsarlık dozunu biraz olsun düşürmek bile adeta bir meczup muamelesine davetiye çıkartıyordu.

Geçenlerde, bir yabancı yayında karşılaştığım bir yazı, mahalle baskısının sadece bu topraklara mahsus olmadığını düşündürdü bana. Bir kez daha, en buraya has gibi duran özelliklerin bile, aslında birçok başka ülkede görülen, gayet sıradan kavramlar olduğu hissini yaşadım. *Financial Times*’ın “How to spend it” başlıklı, çok parası olan okurları hedef alan eki, en son moda para harcama alanları konusunda yazılarla dolu. Bu çok eksantrik fotoğraflarla dolu dergiyi, acaba öteki mahallede durum ne diye karıştırıyordum. Ekonomik başarının temel değer olduğu bu mahallede, krizin ortalığı yakıp kavurduğu zor günlerde, para kazanmanın kötü çağrışımları olan bir kelime haline gelmiş olmasını anlatan bir yazı ile karşılaşınca şaşırdım. Anlatılan ilginç bir anekdotun sonunda bugünlerde toplumdan dışlanmamak için kötümser, sinirli ve asık suratlı olmak gerektiği yazılmıştı. Sanki bizim buralar için söylenmiş.

Türkiye’nin 2009’un ilk çeyreğinde yüzde 13,8 daralmasının arkasında bu dinamiğin olduğundan şüpheleniyorum. Zaten iktisatçılar, ekonomi teorisine uydurup açıklayamadıkları bir durumla karşılaştıklarında, “beklentiler yüzünden” diyip çıkarlar işin içinden. Ben de aynen öyle yapıyorum.

Geçen yazıda vurguladığım gibi, ekonominin bu kadar çok küçülmüş olmasında olumsuz beklentilerin de rolü olduğunu düşünüyorum. “Kriz var, kriz var, bunalım var” biçimindeki mahalle korusu, toplumdan dışlanmamak için herkesi kötümser, sinirli ve asık suratlı yaptı. Hükümetin bu koro karşısında ikna edici bir başka söylemle ortaya çıkmak yerine sadece “iyimser olalım” demesi, mahalleliyi iyimser yapmaya yetmedi. Kötümserliğin egemen olması ile gereğinden sert ve katı uygulanan kriz yönetimi tedbirleri, ekonominin küçülme hızına birkaç puan ilave etti.

Ama sonra mahalledeki baskı gevşedi. Hem tüketicilerin, hem üreticilerin beklentilerinde iyileşme başladı. AMPD ve CNBCE tarafından açıklanan veriler, mayıs ayında tüketim eğiliminin, 2008 yılı değerlerinin üzerine çıktığını gösteriyor. Reel kesim güven endeksinde de beklentiler, iyimser ve kötümser ayrımının ortasına işaret eden 100 seviyesine ulaşmış durumda.

Eğer aşırı doz karamsarlık, 2008'in son ve 2009'un ilk çeyreğinde ekonominin gereğinden hızlı daralmasına yol açmışsa, beklentiler iyileşince durumun da tersine dönmesi gerekmez mi? Şimdilik rakamlarda bu dönüşü göremiyoruz. Sanayi üretim endeksindeki düşüşün şiddeti azalıyor ama doğrusu bu hareket beklentilerdeki toparlanmanın gerisinde kalıyor. İthalat miktar endekslerindeki düşüş hızı da son üç aydır neredeyse yüzde 23'e sabitlenmiş durumda. Üstelik mart ayından beri alınan tüm önlemlere ve "kriz varsa çare de var" kampanyalarına rağmen, ekonomide hiç de öyle hızlı bir toparlanma görülüyor.

Demek ki aşırı kötümserlik, durumu olduğundan daha kötü hale getirebiliyor ama tersi geçerli değil. Yani aşırı iyimserlik, durumu olması gerekenden daha iyi yapmıyor. Krize girerken de, krizden çıkarken de başımıza gelen bu.

Çünkü kötümserlik daha bulaşıcı. Panik çıkartmak, paniği yatıştırmaktan daha kolay. Bir de işin maddi boyutu var. Geleceğe ilişkin karamsar senaryo doğru çıkarsa, buna inanmayan patron para kaybeder. Ters durumda, olsa olsa kârdan zarar söz konusudur. Çalışan içinse, kötümser senaryoda işini kaybetme riski vardır. Bu nedenle, zorunlu olmayan harcamaların ertelenmesi çok makul bir önlemdir. Öte taraftan, ekonominin çıkışa geçtiğini görmekte geciksek de, harcamaların birazcık bekletilmesinden ne çıkar ki? Ne de olsa "korkağın anası ağlamaz" diye büyütölmüş çocuklarız.

Kamu yöneticilerinin iyimser beklentiler oluşturarak krizden çıkışı hızlandıramamalarının bir nedeni de, durum iyi de olsa, kötü de olsa, tipik iktidar söyleminin hep tozpembe olması. Baş edilmesi zor bir inandırıcılık sorunu. Bu nedenle, hükümetler beklenti yönetimini tabii ki yapmalı ama bunun ötesine geçip kriz yönetimi ve krizden çıkış sürecinin yönetimini de yapmalı.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hukuk ve ekonomik istikrar

Ümit İzmen 20.07.2009

Bundan 30 sene önce, bizim kuşağın meslek seçiminde hukuk hiç de muteber bir alan değildi. Kafamızdaki imaj, hukukun ezbere dayalı olduğu, hukukçuların da, kitapların içinde yazanları harfiyen uygulayan insanlar olduklarıydı. Bizim kuşağın birçok yanılgısından biri de belli ki hukukun yaratıcılıktan tamamen uzak olduğu düşüncesi idi. Bugün hukuk adına yapılanları gördükçe ne kadar çok yanılmış olduğumuzu anlıyorum.

Anayasa Mahkemesi'nin 367 kararı ile sonuçlanan Cumhurbaşkanı seçim süreci, hukukun ülkemizde bir soyut sanatın yaratıcılık sınırlarına ulaştığını gösterdi. Başka örnekler de var. Dokunulmazlara dokunmaya kalkıştığı için hukuk sisteminden sökülüp atılan Şemdinli savcısı. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Ergenekon sanıklarıyla içli dışlı üyesinin Ergenekon davasını sekteye uğratma çabaları. Askerî yargı garabetinden kurtulmanın önüne çıkartılan "anayasal" zorluklar. Baskın Oran ve İbrahim Kaboğlu'na aleni hakaret ve tehdidin düşünce özgürlüğü sayılması. Darbe planının altındaki imzanın delil sayılmaması. Buna karşılık elindeki taş izi, sırtındaki ter delil kabul edilip, terörle mücadele kapsamında yargılanıp mahkûm edilen çocuklar. Bu

çocuklardan çok daha şanssız olan Uğur Kaymaz'ın 12 yaşında 13 kurşunla öldürülmesine beraat kararı...

Absürd mizahtan trajediye dönen bu örnekler de gösteriyor ki hukuk, siyasi mücadelenin son savaş alanı haline gelmiş durumda. Hukuki tartışma kisvesi altında aslında siyasi alanda bir ölüm-kalım mücadelesi sürüyor. Hepiniz nefesimizi tutarak bu mücadeleyi izliyoruz.

Ama hukukun bu hale gelmesi sadece yargı sistemini değil bütün toplumsal hayatı sakatlıyor. Ekonomi de nasibini alıyor.

Bu haftaki *The Economist* dergisinde yer alan Türkiye değerlendirmesine Türkiye'deki gazeteler de meşreplerine göre yer verdi. Türkiye'nin krizden en çok etkilenen ülke olduğu da, krizden rahat çıkma ihtimali de gazete sayfalarına taşındı. Benim ilgimi çeken ise AKP iktidarı öncesindeki ekonomik krizlerin arkasında hep siyasi istikrarsızlığın yattığı değerlendirildi. Dergiye göre 2002'den bu yana AKP'nin tek parti iktidarı bu durumu ortadan kaldırmıştı. Siyasi istikrardan sadece tek parti hükümetini anlayan bu Batılı gözlük, Türkiye'deki istikrarsızlığı görmeye yetmiyor. Çünkü, Batılı bakış, hukuk devletini varsayıyor. Gerçek bir hukuk devletinde siyasi istikrar sivil siyaset alanına ait bir kavramdır. Ama burada böyle olmadığını herkes biliyor.

Doğru, AKP tek parti hükümeti ve parlamentoda ezici çoğunluğu var. Güçlü kamuoyu desteğine de sahip. Yani siyasi istikrarın koşulları sağlanmış durumda. Ama Batılının anlamakta güçlük çektiği nokta, Türkiye'de hükümet olmak iktidar olmaya yetmiyor. 2007 nisan ayındaki 367 tartışmasından beri her gün bunun yeni bir örneğiyle karşılaşyoruz.

Bu tarihten beri giderek yoğunlaşan ve gayri meşru yollardan sürdürülen siyasi mücadele doğal olarak ekonomik gelişmeyi de köstekliyor. Beklentiler bozuluyor derken aslında olan bu. Bu yüzden büyüme hızı olabileceğin altında kalıyor. Ve bu yüzden Türkiye, küresel krizden ekonomik temellerinin işaret ettiği kadar ötesinde etkileniyor.

Küresel krizde en kötünün geride kalmış olduğundan söz ediyoruz. Gerek dünya gerek Türkiye ekonomisinde büyümenin başlayacağına ilişkin işaretler geliyor. Türkiye'nin krizden ne kadar hızlı ve kuvvetli çıkacağını ekonomideki dinamiklerin yanı sıra siyasi kavganın şiddeti belirleyecek. Eğer, son iki senedir siyasi hayatta yaşadığımız çatışma böyle devam ederse, krizden çıkışın yavaşlayacağı ve zayıflayacağı ortada. Ama şimdilik kavganın şiddetinin azalacağına ilişkin bir işaret yok. Bu durumda Türkiye'nin risk priminin düşmesi de zor, kredi derecesinin yükselmesi de. Ekonominin hızla toparlanamayacak olmasının etkisi asimetrik olacak. Ekonomik olarak başarılı olamayan bir AKP, demokratikleşme sürecini derinleştirme konusunda risk almada daha da isteksiz davranacak.

Öte taraftan, başlamış olan sürecin kendi dinamiklerini yaratmış olduğu da ortada. Ortaya saçılmış olan onca bilgi, toplumsal hafızadan kazılıp atılamayacak. Askere, yargıya, sivil topluma, medyaya eskisi gibi güven duyulmuyor. Bu mücadelede toplum indinde herkes büyük yara aldı. Sorunların bu kadar büyüüp kördüğüm olması talihsizliğimiz. Buna karşılık talihimiz de normalleşmenin ancak daha fazla demokratikleşme ile mümkün olabilir hale gelmiş olması. Aslında Türkiye'nin önünde, Kürt sorununu da içine alıp çözen ve ekonomik refahın önünü açan bir büyük uzlaşma dışında bir gelecek yok.

Bütçe tartışmalarında denge

Ümit İzmen 27.07.2009

Maliye politikası, küresel krizin başladığı günden beri tüm dünyada sıcak bir tartışma konusu. Türkiye'ye gelince, bütçe politikasının krizlerdeki rolü çözümü imkânsız bir tartışma yaratıyor. Çünkü atılan her adım, hangi yöne olursa olsun, infial yaratıyor.

Geçen senenin son çeyreğinde bütçenin açılmaya başlaması, kriz koşullarında gayet olağan karşılanabilecek bir sonuçken, ciddi bir infiale neden olmuştu. Yaklaşan yerel seçimler nedeniyle hükümetin bütçe harcamalarını kendi yandaşlarını kayırarak oy oranını arttırmak üzere kullanıyor olduğu düşünülüyordu.

Dağıtılan beyaz eşyaların yüzü suyu hürmetine oyların AKP'ye verileceği ciddi endişe yaratmıştı. Hatta bir torba kömürün bile oyları satın alabileceğinden korkanlar vardı. Allaha şükür yerel seçim sonuçları bu korkuların mesnetsiz olduğunu ortaya koydu.

Seçim badiresi atlatılınca maliye politikasının iç tüketimi canlandırmadaki öneminin hidayetini erdik. ÖTV ve KDV indirimleri iç tüketimin uyarılmasında ve stokların eritilmesinde etkili oldu ki, iş dünyasından bu indirimlerin devam ettirilmesi talepleri geldi ve hükümet 30 eylüle kadar vergi indirimlerini kademeli olarak devam ettirme kararı aldı.

Tabii krizin yol açtığı işsizlik, satışların düşmesi ve gelir kayıpları, bütçede vergi gelirlerini azalttı. Hükümetin ekonomiyi canlandırmak üzere harcamalara hız vermesi sonucunda kamu açığı tırmanmaya başladı. Böylece yılın ilk altı ayında kamu açığı 23 milyar TL'ye ulaştı. Oysa ki yılın tamamı için öngörülmüş olan bütçe açığı 10,4 milyar TL idi.

Bütçenin bu kadar hızla açılıyor olması beraberinde açığın nasıl finanse edileceği tartışmalarını getirdi. IMF anlaşması yapılmamıştı, dışarıdan finansman söz konusu değildi. Bu durumda iç borçlanma dışında geriye bir yol kalmıyordu. Kamu açığının finansmanı için yapılacak yüksek miktarlarda iç borçlanma, kamu borcunun sürdürülebilirliği sorunlarına yol açacak, şimdi düşmekte olan faiz oranlarını yukarı itecekti. Bu gelişmeler Türkiye'yi 1990'lı yılların yüksek kamu açığı - yüksek faiz - yüksek enflasyon sarmalına geri götürecekti.

Neyse ki hükümet kamu açığının öngörülemez biçimde artmasının tehlikelerini gördü. Ne de olsa Türkiye'yi 1990'lı yılların sarmalından çıkartmış olan da aynı hükümetti. Kamu maliyesindeki disiplinin nasıl ülkenin ayağına bağ olduğunu biliyor olması gerekirdi. Ülkeyi bu sarmaldan çıkartmış olmanın siyasi getirisini de görmüştü.

Hükümet, son günlerde aldığı bir dizi kararla bazı ürünlerde ÖTV ve KDV oranlarını yükseltti, harçları arttırdı ve gelir arttırıcı önlemler aldı, almasına ama, "eyvah kamu açığı yükseliyor" diyenlerin endişelerini yine gideremedi. Aynı koro bu sefer gelir artışının ekonomiyi yavaşlatacak olmasından endişelenmeye başladı. Hükümet, bütçe açığı vermemeli ama bütçe gelirlerini düşürmeliydi. Hatta kamu harcamalarını da arttırmalıydı. Gelirleri azalt, harcamaları arttır, bütçe açığı da verme. Hepsini birden olmaz demeyin. Ne de olsa hükümet AKP. Çözüm bulmak da onların işi. Biz ilkeleri ortaya koyarız. Uygulamayı hükümet yapmalı. Hem böylece iktisat bilimine Türkiye'nin katkısı olur.

Bu tüm dünyada da yankı yapar. Çünkü bu sene bizde bütçe açığının GSYH'nın yüzde 6'sı hadi bilemedin yüzde 7'sine ulaşmasında korkuluyor. Ama ya İngiltere'nin ve ABD'nin durumu? Buralarda bütçe açığı yüzde 10'u aşıyor. Bu ülkelerdeki iktisatçılar henüz durumun ciddiyetine tam vâkıf değiller ki ikiye ayrılmış tartışıyorlar. Bir grup aynen bizdeki gibi böyle giderse artan bütçe açığının yeni bir resesyona yol açabileceği tehlikesine işaret ediyor. Ama öte taraftan, bizde şimdi meczup kabul edilen bir grup iktisatçı da, ortalıkta enflasyon tehlikesinin söz konusu olmadığını ve ekonomide tam bir çöküşün ancak bütçe açıkları ile önlenebileceğini iddia ediyor. Bu grup iktisatçı bütçe açıklarının şimdi azaltılmasının ekonomiyi yeni ve daha derin bir resesyona sürükleyeceğini iddia ediyor.

Dünyada devam eden maliye politikası tartışmalarında, çoğunluk kimin haklı olduğu konusunda kararsız. Ekonomik durumun iyiye gittiği sinyalleri alındıkça, bütçe açığına karşı çıkanları destekleyenler artıyor. Durumun henüz düzelmediğine ilişkin bir veri gördüklerinde ise, tam tersine bütçe açığı taraftarlarının safları sıklaşıyor.

Maliye politikaları doğası gereği siyasi tercih içerir. Bu tercihler her zaman ve her yönden siyasi eleştirinin muhatabıdır. AKP'nin maliye politikası da bu eleştirilerden muaf olamaz. Bütçe performansının yalnızca siyasi değil teknik olarak da eleştirilecek çok boyutu var. Ama akıl ve nesnellikten uzak, mantıksız ve tutarsız bir muhalefetin hukuk devleti tartışmalarına katkısı neyse, ekonomi politikası tartışmalarına da katkısı o kadar oluyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tek bacakla yarış zor

Ümit İzmen 03.08.2009

Nasrettin Hoca'nın karanlıkta kaybettiği anahtarını aydınlıkta araması gibi. Maliye politikasında bir çerçeve arayışı içindeyken yerine para politikasında berrak bir ufuk bulduk. Ama maliye bacağı eksik olduğu sürece, sadece para politikasıyla ekonomi yönetimi olmaz.

Türkiye maliye politikası alanında geleceğe ilişkin tüm referanslardan yoksun ve önünü göremez durumdayken geçen hafta açıklanan Enflasyon Raporu ile para politikası alanında gelecek üç senelik bir perspektifte beklenmedik bir öngörü ufkuna sahip oldu. Hem de ne öngörü ufkul!

Merkez Bankası Başkanı yaptığı açıklamada politika faizlerinde daha hızlı bir indirim veya ikinci bir indirim süreci ve sonrasında faiz oranlarının düşük tek haneli düzeylerde uzun bir süre tutulmasının gündeme gelebileceğini söyledi. Böylece, piyasa faiz oranları da üç yıl boyunca tek haneli olabilecekti. Tabii başkan bu durumu mali disipline ilişkin ikna edici bir perspektif sunulmasına bağlamayı da ihmal etmedi.

İçeride maliye politikası bir risk unsuru olsa da, öyle anlaşıyor ki küresel koşullar ne olursa olsun faizler inecek. Çünkü başkan, küresel ekonomide kredi piyasalarındaki sorunların devam etmesi durumunda da, gelişmekte

olan ülkelere sermaye akımlarının güçlenmesi durumunda da, faizlerde ikinci bir indirim sürecinin beklenmesi gerektiğini söyledi.

Bu açıklamalar, uzun vadeli piyasa faizlerin üç yıllık bir gelecek için tek haneli değerlerde olacağını söylüyor ki, bu, tüm piyasa aktörleri açısından muazzam bir haber. Açıklama piyasalarda da anında etkili oldu. Faizleri aşağı taşıdı. Böylece Türkiye reel faizler açısından, en azından benim iktisatçılık yaptığım çeyrek asırdır görmediği bir döneme girdi.

Bu yeni bir dönem. Tek haneli faizler ve yüzde 5'lerde seyreden enflasyon hiçbirimizin bilmediği, alışık olmadığı bir ekonomik ortam. İstikrarsızlığı, kriz yönetimini biliyoruz da, adına fiyat istikrarı denebilecek bir ortama yabancıyız. Yabancı olduğumuz için tanımakta, teşhis etmekte ve yorumlamakta zorluk çekiyoruz. Ve bilmediğimiz şeyden de kuşulanıyoruz.

Tabii kriz tecrübesi farklı bir şey. Türkiye kadar uzun süre istikrarsızlıkla mücadele etmiş ülke az. Bu yüzden başkalarının tecrübelerinden öğrenme şansımız da az. Ama mevzubahis olan ekonomik kriz değil de, normal ekonomik koşullar olunca, diğer ülkelerin tecrübeleri yol gösterici oluyor.

İki hafta kadar önce, ABD Merkez Bankası Başkanı da, izledikleri para politikası konusunda hazırladıkları raporu sundu. Türkiye ve ABD merkez bankaları başkanlarının açıklamalarındaki ortak noktalar dikkat çekici. ABD para politikasının da hedefi ekonomik aktiviteyi canlandırmak. Ama, ABD Merkez Bankası Başkanı düşük faizlerin devamı konusunda bizim kadar ıddialı değil. Bernanke, eğer enflasyonist baskılar ortaya çıkarsa, kriz karşısında alınan önlemlerin süratle geri çekilerek, piyasaların ve kamuoyunun enflasyonda yükselmeye izin verilmeyeceği konusunda ikna edilmesinin şart olduğunu belirtti.

Anlaşılan o ki, maliye politikasındaki gevşeklik ABD için de sorun. ABD Merkez Bankası Başkanı, Amerika'nın karşı karşıya olduğu bütçe açığının zor kararlar almayı gerektirdiğini, ancak bu kararların zamanında alınmamasının durumu daha da ağırlaştıracığını söyledi. Uzun dönemde mali disiplinin korunacak olmasının ekonomiye güveni artıracığını ve faiz oranlarını düşüreceğini vurguladı.

Galiba bizim ihmal ettiğimiz ve diğer ülkelerden örnek almamız gereken nokta bu: uzun vadede kamu açıklarının azaltılacağını ve kamu borçlarının kontrolsüz biçimde artmayacağını güvencesinin verilmesi. Aksi halde, faizlerin ve enflasyonun kalıcı olarak düşük kalmasının en önemli koşulu yerine getirilmemiş olacak. Çünkü eğer kamu açıkları artacaksa, bunu ya içerden ya dışardan borçlanarak ya da enflasyonu yükselterek kapatmak gerekecek. Başka yolu yok. Yani yüksek kamu açığı, düşük enflasyon ve düşük faiz hepsi birarada olmuyor. Eğer kamu açığı kontrol altına alınamıyorsa, ya enflasyon yükselecek ya da faiz oranları.

Şimdilik Merkez Bankası bize enflasyon da faizler de düşük kalacak diyor. Bunun gerçekleşebilirliğini göreceğimiz yer Orta Vadeli Mali Program olacak. Tabii açıklandığında. Kamu bütçesinin gelecek üç yıldaki seyrini ortaya koyacak ve inandırıcı bulunursa ekonomik politikaya itibar kazandıracak olan Mali Program'ı haziran ayından beri bekliyoruz. Kamuoyu, orta vadede bütçe disiplininin sağlanacağına ikna edilebilirse, Türkiye küresel krizden çıkıldıktan sonra, sürdürülebilir yüksek büyüme için elverişli bir ekonomik ortam bulabilir. Bu ekonomik ortam eğer siyasi istikrarla birleşirse, Kürt sorununun çözülmesi ve demokrasinin geliştirilmesi sağlanabilirse, geleceğe umutla bakmak için elimizde yeteri kadar neden olacak.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürt sorunu ve büyüme

Ümit İzmen 10.08.2009

Kürt sorunuyla 1970'li yıllarda Doğu'nun ekonomik geri kalmışlığı olarak tanışmıştık. Bu tanımlama o zamanlarda da eksik ve bu nedenle hatalıydı ama en azından bir farkındalığa işaret ediyordu. O günlerden bugünlere yaşadıklarımız ve öğrendiklerimizden sonra konuya sadece ekonomik geri kalmışlık olarak bakmak meseleyi sadece eksik görmek olmuyor, çarpıtmak anlamına da geliyor. Söz konusu olan insan hayatıysa ekonomik çıkar teferruatıdır.

Sorunun ekonomik boyutunun ikincil olduğunu bile bile, bir iktisatçı olarak ekonomi köşesinde konuyu işlemek niye?

Kürt sorununun çözülmesi ve barışın sağlanması, başka hiçbir gerekçelendirme gerektirmeyen bir öncelik olsa da, sorunun çözümünün ekonomik sonuçları üzerinde durmak istiyorum. Ne de olsa iktisatçıyım. Barışın sağlanmasını istiyorum. Barışın sağlanması için herkesin elinden geleni yapması gereken bugünlerde ekonomistlere de iş düşüyor. Çözüm sürecine muhalefet edenlere karşı belki ek bir argüman geliştirim diye umuyorum. Belki vicdanlarına hitap edemediklerimizi ekonomi ile ikna ederiz.

Kürt sorununun çözülmesinin ekonomik faydasını somut olarak ortaya koymak o kadar da kolay değil. Mesafeli, serinkanlı, akademik bir yaklaşımla, ekonomik etkinin boyutunun net olarak ölçümlenmesi zor. Yine de, sürecin sonunda çok ciddi bir refah artışının bizi beklemekte olduğu apaçık ortada.

Kürt sorununu çözmüş bir Türkiye zincirlerinden kurtularak muazzam bir büyüme sürecine girer. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok gelişmekte olan ülke çok hızla büyüdü ve zengin ülkelerle gelişmişlik farkını hızla kapattı. Bir zamanlar karşılaştırmak için kullanılan İtalya, İspanya, Yunanistan, Kore gibi ülkeler şimdi zengin ülkeler kategorisine girdi. Türkiye'de ise, istisnai dönemleri dışarıda bırakırsak, cumhuriyet döneminde ortalama büyüme hızı yüzde 4-5 gibi gayet muhafazakâr bir seviyede kaldı.

Büyümenin temel bileşenleri açısından hiç zengin olmayan Türkiye için bu performans düşüklüğü şaşırtıcı değil. Büyümenin bileşenlerinin gelişimi için uygun ortamı siyasi sistemin gelişmişliği ve hukuk devletinin yerleşikliği hazırlar. Anayasadan yasal düzenlemelere, kurumsal yapıların gelişmişlik düzeyi ile refah arasında kuvvetli bir ilişki bulunuyor. Türkiye'nin çözmeyi tercih etmediği, çözümünü ertelediği sosyal ve siyasi sorunları, ekonomik gelişmenin de en büyük ayak bağı oldu.

Yatırımcılar arasında yapılan anketlerde, siyasi istikrar yatırımları kısıtlayan başlıca faktör çıkıyor. Kürt sorununun çözülmesi, Türkiye'nin demokratikleşmesinden ayrı bir süreç olamayacağı için, siyasi istikrarı pekiştirecektir. Bu da, yerli ve yabancı yatırımların önündeki en ciddi risk faktörünün ortadan kalkması anlamına geliyor. Büyümeyi belirleyen üç temel faktörden biri olan sermaye birikiminin önünün açılması, ortalama büyüme hızını arttıracaktır.

Büyümeyi belirleyen ikinci faktör ise işgücüdür. Kürt açılımının belki en bariz ekonomik etkisi beşerî sermaye

alanında olacaktır. Sadece ÖSS sonuçlarına göz atmak bile sorunu ortaya koyuyor. Kürt kimliğini yok sayan ve yok etmeye çalışan bir devlet anlayışıyla düzenlenmiş bir tarih, coğrafya, edebiyat eğitimi verilen ve anadilinde eğitim alamayan Kürt gençlerinin başarısız olmaları şaşırtıcı değil. Kürt gençlerinin bilgi ve becerilerine ket vuran düzenlemelerin ortadan kaldırılması beşerî sermayenin gelişimini hızlandıracaktır.

Büyümenin üçüncü bileşeni ise ekonomik etkinliktir. Bir sorunu çözmenin en ekonomik yolu sorunu kaynağında halletmektir. Kaynağında çözülmeyen sorun, kendini birçok başka alanda gösterir ve hepsi için ayrı zaman, enerji ve para harcamak gerekir.

Hâlâ şeffaflaşmamış askerî harcamalar bir tarafa, Türkiye çözemediği Kürt sorununun yarattığı sorunları telafi etmek için ciddi kaynak ayırmak zorunda kalıyor. Türkiye'nin terörle mücadeleye harcadığı paranın 300 milyar doları geçtiği söyleniyor. Buna Kürt sorunu ile ilişkili diğer sorunlar için harcanan paraları da eklersek, ortaya büyümeye katkısı olmayan yüksek bir meblağ çıkıyor. Öldürmeye ayrılan parayı yaşatmaya ve daha iyi yaşamaya ayırmak mümkün.

Kürt sorununu çözmenin getireceği devasa insani ve toplumsal faydaları yanında pek mütevazı kalıyor ama yine de meraklısı için not düşelim: Nesnel bir ölçüm olmasa da, Kürt sorununun çözülmesi Türkiye'nin potansiyel büyüme hızını en az iki-üç puan artırır. Gerçekleşmesi durumunda, Kürt sorununu çözmek, ekonomik kalkınmayı hızlandırır. Prangalarından kurtulan Türkiye, siyasi, toplumsal ve kültürel alanların yanı sıra ekonomide de muazzam bir atılım dönemine girer.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İyimserlik üzerine

Ümit İzmen 17.08.2009

Ekonomide toparlamanın başladığı son haftalarda iyice belirginleşti. Şimdi en kötümser olanların bile artık reddedemedikleri bir düzelme sürecinin başladığı görülüyor. Bu hem dünya ekonomisi için böyle, hem de Türkiye ekonomisi için.

Bundan daha iki-üç ay önce şimdi yaşadığımız düzelmenin öncü göstergeleri ortaya çıktığında, bu göstergeler ya görmezden gelindi ya da hep olumsuz taraftan yorumlandı. Çünkü o tarihte, iyileşme gösteren veriler tek-tük iken, bozulmanın devam ettiğine işaret eden veriler çoğunlukta idi. Benim de aralarında bulunduğum bir grup iktisatçı bu iyimser öncü göstergelerden umutlanırken, çoğunluk hâlâ hikâyenin karanlık yüzünü görmeye devam ediyordu.

Geçen aylar iyimserleri haklı çıkardı. Şimdi, iyileşme gösteren verilerin sayısı bozulma gösteren verilerden daha fazla. Artık en kötümser olanlar bile dipten çıkmaya başladığımızı teslim ediyorlar.

Dünyada mali piyasalar 2009 yılı mart ayından itibaren istikrarlı bir şekilde yükseliyor, faizler düşüyor ve risk göstergeleri iyileşiyor. Çeşitli ülkelerden gelen piyasa, üretim, ticaret, istihdam, reel kesim ve tüketici güven

endekslerinde artışlar görülüyor. Büyüme tahminlerini kötüleştirme süreci şimdi yerini peş peşe gelen iyileştirmelere bırakmış durumda.

Türkiye’de de beklenti anketlerinde başlayan düzelme diğer verilere de yansımaya başladı. Sanayi üretimindeki gerilemenin hız kestiği çıplak gözle bile görülür durumda.

Ama veriler, kriz sonrası için ne dünyada, ne de Türkiye’de hızlı, sağlam ve kalıcı bir büyüme sürecine işaret ediyor. Dünyada şişen varlık fiyatlarının ikinci bir krize yol açacağı korkusu hâlâ geçerli.

Türkiye’de ise maliye politikasındaki sorunlar ve 2006 yılından sonra düşmüş olan reform ivmesi, kesintisiz, sağlam, hızlı bir büyüme sürecinin önündeki temel engeller. Bu engellerin hiç de hafife alınır tarafı yok. Zaten beklenti anketlerinde önceki aylarda görülen hızlı çıkışın sonradan korunamaması bu ihtimale işaret ediyor. Küresel piyasalarda ikinci bir kriz durumunda işler daha da zorlaşacak.

Yani kötümser olmak isteyenler, ararlarsa, epey sebep bulabilirler. Burada, iyimserlik ile kötümserlik arasındaki fark, verilerin yansız değerlendirilmesindeki farklılıklardan kaynaklanmıyor. Fark, verilere hangi gözle bakmaya başlayacağınızı belirleyen öznel tercihte yatıyor.

İyimserlikle kötümserlik arasındaki fark, sadece ekonomide değil, siyasette de çok belirgin. Kürt sorunun çözülmesi olsun, darbe geleneğinin tarihe gömülmesi olsun, Türkiye’nin demokratikleşmesi olsun, siyasette olan biteni olumlu yorumlayanlarla ekonomideki gelişmeleri olumlu yorumlayanlar büyük ölçüde çıkışıyor.

Ben de iflah olmaz bir iyimser olduğum için şunu çok iyi biliyorum ki, iyimser olmak asla meselenin olumsuz yanlarını görememek değil. Duyguları işin işine karıştırmak, kaçınılmaz olarak hataya düşmeyi getirmez. Rasyonel bir değerlendirme yaparsınız, sonra işin içine duygularınızı eklersiniz ve ortaya çıkan şeyin gerçekleşmesi için var gücünüzle çalışırsınız. Bu olumsuz ihtimalleri bilmediğiniz, düşünmediğiniz anlamına gelmez. Sadece onlara karşı olduğunuz anlamına gelir.

Yani Türkiye’nin çok zayıf bir büyüme yoluna girmesi ihtimali olduğunu bilmenize rağmen, yüksek büyüme yolu için gerekenleri söylemekten vazgeçmezsiniz. Kürt sorununun çözümünün zor olduğunu gayet iyi bilirsiniz, ama çözüme ihtimali olan herkese elinizi uzatırsınız. Ergenekon sürecinde sıkıntılar olduğunu bilirsiniz, ama Türkiye’deki her dava sürecinde görülenlerden daha vahim olmadığını da bildiğiniz için ümidinizi diri tutarsınız.

İyimser olanların çoğu kez iyimser olmaktan başka bir seçeneği de yok. Aynen geçen hafta Demiray Oral’ın anlattığı Kürt çocuğu gibi: Kürt sorununun çözüleceğine öyle güveniyor ki, seneye memleketine geri döneceğine emin. Çünkü başını dik tutmak için iyimser olmak zorunda.

Aslında kötümser olmak sorunları bütün boyutlarıyla kavrayamamak açısından daha tehlikelidir. Türkiye’de ekonomide de, siyasette de kötümser olanlara bakın. Referansları hep geçmiştir. Hep size geçmişin olumsuzluklarını örnek verirler. Ve hep tarih tekerrür edecek zannederler. Ama bazen öyle olmaz. Kötümser olmak, rasyonel değerlendirme yapmanızı engeller ve geleceği iskalarsınız. 2001 krizinden sonra Türkiye ekonomisinde olanları çoğu kişinin iskalamış olduğu gibi.

Kötümserlik ancak tuzu kuruların tadını çıkarabileceği bir lüks. Yapmış olduğun birikim, işler sarpa sardığında seni ve aileni koruyup yaşatmaya yeterliyse, dilediğin kadar kötümser olabilirsin. Yok eğer, bu memlekette

okumak, çalışmak, yaşamak zorundaysan, kötümser olma şansın da yok. İyimser olmak ve iyiyi elde etmek için mücadele etmen gerekiyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürt açılımı köprü sorununu da çözer

Ümit İzmen 24.08.2009

İstanbul'a 3. köprü yapılmasına karar verilmiş. Köprü'nün nereden geçeceğinin belirlenmesi için de İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı, Başbakan ve Ulaştırma Bakanı ile birlikte havadan inceleme yapmışlar. Ya da yapacaklarmış. 3. köprü kararı böyle verilecekmiş.

Medyadaki yorumların ağırlığını, 3. köprü'nün güzergâhının AKP yandaşlarına sağlayacağı arazi rantı oluşturdu. Kararın durduk yerde birilerine haksız kazanç sağlaması tatsız. Ama tek tatsızlık bu değil. Hatta, konuya sadece AKP yandaşlarına çıkar sağlanıp sağlanmadığı açısından bakmak, daha önemli diğer sorunların gölgede kalmasına neden oluyor. Esas sorun bir sürü başka kararda olduğu gibi, bu kararın da merkezietçi bir bakış açısıyla alınması.

Bu sorunun en çarpıcı ifadesini, Başbakan Erdoğan'ın kendisinde bulmak mümkün: Başbakan Erdoğan, "3. köprü İstanbul'u birçok yönden bitireceği için biz köprüye karşıyız ve reddediyoruz" diyen İstanbul Belediye Başkanı Erdoğan'a karşı. Çelişki, Erdoğan'ın zaman içindeki tutarsızlığından değil, iki farklı konumun bakış açısından kaynaklanıyor.

Yerel yöneticinin bakış açısıyla şehri bitirecek köprü, başbakan için gerekliyse burada ciddi bir sorun vardır. Karar alma süreçleri şehirde yaşayanları dışlıyorsa ve son karar başbakan tarafından verilecekse durum gerçekten vahim demektir. Kararın bir kokpitte ya da yüksek devlet katlarında bir toplantı odasında alınmasının bir önemi yok. Belediyenin kararlar alındıktan sonra formalitelerin tamamlanacağı bir yer haline düşürülmesi, başkanıyla, meclisiyle belediyenin bu durumu kabullenmesi ve şehirde yaşayanların şehrin geleceğine ilişkin etkisizliklerini olağan karşılamaları: Asıl acıklı olan bu.

3. köprü kararı öncelikle ekonomik bir karar. Güzergâh tabii ki, arazi fiyatlarını etkileyecek. Ama üretim ve tüketim merkezleri arasındaki ulaşımı da etkileyecek. Kentin ekonomisinin gelişimini ve sektörlerin kümelenmesini şekillendirecek. Kentin çevresinde hâlâ eklemlenmeden duran unsurları merkeze taşıyacak. Tabii ki İstanbul'un trafik sorununu da unutmamak lazım. Çözüm alternatiflerinin bu farklı alanlara etkilerine ilişkin çalışmalar yapılması gerekiyor. Karardan etkilenecek kent halkı, bu alternatifleri öğrenmeli ve enine boyuna tartışmalı. Bu tabii şimdiki merkezietçi karar mekanizmalarıyla olacak şey değil.

Bir kentin ekonomik, sosyal, kültürel dokusunu, ekolojik dengesini çok doğrudan ve kökten etkileyen bir kararın, o kentin hemşehrileri arasında derin bir tartışmaya yol açmadan alınabilir olması, bence 3. köprü kararının en vahim tarafı. Aynı yerde doğmuş, aynı yerde yaşayan ve çocukları da muhtemelen aynı yerde yaşayacak olan insanlar, kentlerinde olan bitenlere arsa spekülasyonunun çok ötesine varan bir duyarlılık

gösterirler.

İbrahim Kaboğlu'nun Kürt sorununun çözümü için önermiş olduğu ülkesellik ilkesi, yurttaşlık ile yurt arasındaki bağın somutlaşması, tarihsel, kültürel ve doğal mirasın korunması, yerel yönetim duyarlılığını da pekiştirecek. Yaşanılan yerlerin kalıcı yurt olarak görülmesi, kenti ilgilendiren konularda karar alma mekanizmasının da demokratikleşmesini zorunlu kılacaktır.

İnsanları doğrudan etkileyen sorunlar hep olduğu gibi yerel ölçekte. Ama, çevreden ekonomiye, toplumsal sorunlar giderek küresel bir nitelik kazanıyor.

Günümüzün dünyasında, sorunlara nitelikli ve kalıcı çözüm, ancak bir dünya vatandaşının bakış açısından ama farklı toplumsal kesimlerin hassasiyetlerine de saygılı olarak bulunabilecek. Bu Türkiye'nin hiç alışık olmadığı bir bakış açısı. Karar almanın yegâne meşru ölçeği şimdiye kadar hep ulus-devlet olagelmiş. Küresel bir bakış açısının önü, anti-emperyalizm, tam bağımsızlık gibi, 50 yıl öncesinde kalan kavramlarla tıkanıyor. Yerel hassasiyetlerin dikkate alınmasını ise bölünme korkusu engelliyor. Bu iki korku arasında, geriye kalan yegâne ölçek olan ulus-devlet, 3. köprü tartışmasında çok açık biçimde görüldüğü gibi, karar almak için meşru bir zemin olmaktan çıkıyor. Geleceğin dünyasında, tüm kararların Ankara'dan alınıyor olması, alınan kararların kalitesini ve yerindeliğini hepten azaltacak.

Bu açıdan bakıldığında, Kürt açılımının zorunlu olarak getireceği yönetim yaklaşımındaki değişiklik, sistemin bir bütün olarak daha verimli çalışmasını sağlayacak ve Türkiye'nin kriz sonrası dünya ekonomik sistemine uyumunu pekiştirecektir. Korkarım 3. Köprü Savaşı'nda İstanbullular Ankaralıları karşı bir kere daha mağlup olacaklar. Ama yine de ümitliyim: Kürt açılımı 4. köprü sorununu da çözecektir.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İkinci dip korkusu

Ümit İzmen 31.08.2009

Uzun ve güzel yaz tatilimin son yazısı. İstanbul'un gündelik ekonomi dünyasının dışına çıkınca otomatik olarak yazılarım da bu dünyaya daha mesafeli olmuştu. Hatta daha az ekonomik olmuştu bile diyebilirim. Bunun nedeni hiç de ekonomide olan biteni takip etmeyi kesmiş olmam değildi.

Ekonomik gelişmeleri her zamanki kadar yoğun olmasa da takip etmeye devam ediyordum. Ama buranın hayhuyu içinde öne çıkan birçok konu, biraz geri çekilip bakınca, öneminden çok şey kaybediyor. Hele ki Türkiye'nin en ciddi siyasi değişiminin arifesinde olduğumuz 2009 yazında.

2009 yazında siyaset sahnesinde olan bitenler, kriz döneminde bile ekonomik gelişmeleri gölgelemeye yetecek çapta. Türkiye gibi, ekonomik ve siyasi gelişmesini tamamlayamamış ülkelerde, siyaset her zaman ekonomiden daha belirleyici. Çünkü, ekonomi henüz siyasetten, hükümet ve bürokrasiden yeterince uzaklaşıp ayrılmış değil. Ekonominin kaderi öncelikli olarak siyasi gelişmelere bağlı.

Bu yüzden her yerde siyaset konuşuluyor. Türkiye, bir zamanlar üzerine çökmüş apolitikliği bir kenara atmış. Şimdi herkes durmadan dinlenmeden politika konuşuyor, politika yapıyor. Bu konuşmaların içinde güncel ekonomi pek kendisine yer bulamayabiliyor ama küresel krizde ikinci dip korkusu beklenmedik ölçüde revaçta bir konu.

Küresel krizin ikinci bir dip yapma ihtimali, adeta, süregiden siyasi tartışmaların ayrılmaz bütünleyicisi haline gelmiş durumda. Ekonomiyle tamamen ilgisiz kişiler bile, dünya ekonomisinde ikinci bir krizin yaşanacağını ciddi ciddi, konunun tam bir uzmanı gibi anlatıyorlar. Gazetelerdeki yaygın hava da bu doğrultuda. Neredeyse herkes, dünya ekonomisinde sorunların bitmediğini, krizden çıkılmaya başlansa bile, çıkışın W tipi olacağını, ikinci bir dalganın daha ekonomiyi vuracağını, hatta bu ikinci dalganın, birincisinden bile daha kötü olacağını düşünüyor.

Oysa krizlerden çıkışı tahmin etmek hiç de kolay değil. Hatta, dünyadaki tüm politikacıların ve merkez bankası başkanlarının yanıt bulmak istedikleri başlıca soru bu. Çünkü krizlerin ne zaman başlayacağı, şiddetinin ne olacağı, ne kadar süreceği ve ne zaman çıkılacağı pek doğru bilinmiyor.

Geçen sene bu vakitler parlamış olan kriz, bir sene sonra artık sönümlenmeye başladı. Dünyanın 1929'dakine benzer bir Büyük Buhran riskini atlattığı konuşuluyor. Birçok ülkede ikinci çeyrekte büyüme hızları beklenenden daha iyi çıktı. Bu da, dünyada krizden çıkışın hızlı ve güçlü olacağı beklentisini yaygınlaştırdı. Çünkü şimdiye kadar olan küresel krizlere bakıldığında, şiddetli daralmalardan sonra muhakkak kuvvetli toparlanmalar görülüyor. Geçmişteki bu kural bu defa da bozulmayacaksa, bizi kuvvetli bir çıkış bekliyor.

Bu kriz Büyük Buhran'dan bu yana yaşanan tüm krizlerden daha derin. Felaketin atlatılmış olması, her şeyin süratle normalleşeceğini göstermiyor. Dünyada da bazı iktisatçılar krizde ikinci bir dalga bekliyor. Kötümser senaryolar arasında en fazla rağbet edileni krizi öngörmüş olan Roubini'ye ait. Roubini, resesyondan çıkarken hızlı büyümenin ancak bir iki çeyrek devam edeceğini, sonra en az birkaç yıl ekonominin normalin altında büyüyeceğini düşünüyor. Gelişmiş ülkelerde ikinci bir krizin görülmesi riskinin yüksek olduğunu öngörüyor.

Bizdeki yaygın beklentilerle karşılaştırıldığında Roubini'nin yorumları bile pek iyimser kalıyor. Ama aşırı kötümserliğin ekonomik riski olsa da, siyasi riski yok ki. Haksız çıkarlarsa, bu durumu küresel ekonominin beklenmedik performansına bağlarlar olur biter.

Riskleri öngörmeye çalışmak ve muhtemel risklere karşı önlem almak farklı, korkutmaca farklı. Birincisi ne kadar gerekli ve toplumu ilerleticiyse, ikincisi o kadar manasız ve toplumsal gelişmeyi duraksatıcı.

Siyasetteki olumlu açılıma karşı çıkmak için süreci emperyalist güçlerin uniter devletimizi bölmeyi amaçlayan komplolarına indirgeyen zihin tembeli siyasi mantık, ekonomik durumu da dünya ekonomisindeki gelişmelere havale etmiş durumda. Oysa, hem siyasette hem ekonomide eleştirecek ve mevcut gidişatı iyileştirmek için yapılacak dünya kadar şey var.

Ne zaman olacağı bilinmeyen gelecekteki bir tarih için ikinci dip korkutmacasıyla siyaset yapmaya çalışmanın manasız olduğunu düşünüyorum. Ama yanıldığımı da biliyorum. Bu tarz bir siyaset bu ülkenin gelişmişlik seviyesiyle pek uyumlu. Böyle olduğu için hurafelerle yapılan siyasetin belli bir kullanım alanı var. Öte taraftan, bu alan gitgide daralıyor. Türkiye'de ekonomi de siyaset de daha nitelikli yapılacak.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir zamanlar kötümserdiler

Ümit İzmen 07.09.2009

Bir zamanlar beni fazla iyimser bulanlar şimdi kendilerinin aslında o kadar da kötümser olmadığını anlatma derdindeler. Gerçekten dünya ekonomisine ilişkin beklentiler sürekli olarak daha olumlu yönde değişiyor. Geçen hafta IMF ve OECD küresel ekonomi büyüme tahminlerini iyileştirdiler. Genelde bu sene için ekonominin korkulduğu kadar sert daralmayacağı, gelecek yıl ise daha önce tahmin edilenden daha hızlı büyüyeceği tahmin ediliyor. Tahminlerin iyileştirilmesinin nedenleri belli:

Hükümetlerin para politikalarını gevşetmeleri ve yüksek mali destek programları uygulamaları sonuç verdi. Finansal piyasalarda düzelme yaşıyor. Bankacılık sisteminde sorunlar devam etse de, banka kredileri yükselişe henüz geçmemiş olsa da, bankaların kredi verme koşullarındaki sıkılık gevşiyor, fonlama maliyetleri düşüyor, borsalar yükseliyor. Konut piyasalarında fiyatlar ve satışlarda düzelme var. Gelişmekte olan ülkelerde ise ekonomi çok daha önce düzelmeye başladı. Talebin kıpırdanmaya başlamasıyla beraber dünya ticaretindeki kan kaybı da duruyor. Tüm bu gelişmeler, stokların da artık erimiş olduğu bir döneme denk geliyor. Stokları yerine koyma ihtiyacı üretimi hızlandırıyor.

Bu gelişmeler küresel ekonomideki çıkışın sürdürülememesi risklerini azaltıyor. Yani Türkiye’de yaygın bir endişe kaynağı olan ikinci bir kriz endişesi, dünyada giderek zayıflıyor. Bu koşullar altında felaket tellallığına devam etmek mümkün olmaktan çıkıyor. Allahtan siyasette o kadar çok gelişme var ki, eleştiri kontenjanını doldurmak için ekonomiye başvurmaya gerek yok.

Bakışı dünya ekonomisinden yurtiçine çevirince, gelen olumlu haber sayısı daha az. Çünkü diğer yükselen piyasa ekonomilerinde olduğu gibi Türkiye’de de krizden çıkış daha önce başlamıştı. Son aylarda ise, sanayi üretimi ve çeşitli beklenti anketlerinde, krizden çıkış hızının korunamadığı görülüyor. Bu verileri krizden çıkmada sorun olacağı, yeni ve şiddetli bir daralma dalgası ile karşı karşıya kalacağımız gibi yorumlamamak lazım. Başta ziyadesiyle korkuktan sonra korktuğumuzun başımıza gelmediğini görünce herkes gereksiz bir coşkuya kapıldı ve bu göstergelere düzelme olarak yansıdı. Ama gerçek durumun bu coşkuyla uyumlu olmadığı görülünce, beklentiler aşağı çekildi ve göstergelerde hafif bir bozulma görüldü.

Yani Türkiye ekonomisinin geleceğinden çok ümitli olmamamın nedeni bu son aylık rakamlardaki zayıflık değil. İkinci bir dip beklenmiyor olması iyimser olmaya yetmiyor. Krizden çıkışın dünyada da, Türkiye’de de çok kuvvetli olmasını engelleyen bazı nedenler var. Bunların başında dünya finansal piyasalarında, özellikle bankalardaki iyileşmenin hâlâ sürmekte olması geliyor. Birçok ülkede enflasyonda yükselme ve kamu maliyesinde bozulma endişeleri çoktan başladı. Bu endişeler sonucunda genişlemeci para ve maliye politikaları erken terk edilirse başlayan büyümenin de yavaşlayacağından korkuluyor.

Türkiye’de de mart ayında alınan vergi önlemlerinden sonra talep uyarılmış, beklentilerde hızlı bir iyileşme

görülmüştü. Hızla eriyen stoklar için üretim başlamıştı. Stoklar normal seviyelerine dönüp vergi indiriminin kalkması üretim artışını olumsuz etkileyecek. Kapasite kullanımı çok düşük. Yeni yatırım ihtiyacı yok. İşsizlik çok yüksek. Gelirler baskılanmış durumda. Kuvvetli bir özel tüketim artışını destekleyecek koşullar mevcut değil. Geriye kamu harcamaları kalıyor. Bütçe açığındaki artış, kamu harcamalarının kullanılmasının önüne de bir sınır getiriyor. Yani, büyümenin başlayacağından kuşku yok da, pek kuvvetli olmayabileceği endişesi var.

Zayıf da olsa, başlayan büyüme süreci gelişmiş ülkeler için sıkıntının atlatıldığı anlamına geliyor. Ama Türkiye için uzun dönem ortalaması olan yüzde 4-5 civarındaki bir büyüme hızı yüzde 14'lerde dolaşan işsizlik oranını azaltmaya yetmiyor. Türkiye'nin önünde, gelişmiş ülkelerden farklı olarak, daha çok insana iş, üstelik daha nitelikli iş sağlamak, gelir ve refahı artırmak, eğitim seviyesini yükseltmek, gelir dağılımını iyileştirmek, bölgesel kalkınma farklarını gidermek gibi işler var.

Bu sorunların çözülmesi, büyümenin hızlanmasını gerektiriyor. Oysa biz, daha düne kadar dibe vardık mı, çıkıyor muyuz, ikinci kez dibe iner miyiz gibi verimsiz tartışmalara takılıp kaldık. Krizden bir gün çıkılacağını unuttuk ve kriz sonrasına hazırlık yapmayı ihmal ettik.

Doğru, son bir sene krizle boğuşarak geçti. Ama şimdi işler düzelme yoluna girdiğine göre artık geleceğe bakmanın zamanı geldi. Hatta geçiyor bile. Daha müreffeh bir Türkiye, idareimaslahattan fazlasını gerektiriyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ortak payda: Demokrasi

Ümit İzmen 14.09.2009

Türkiye'nin 80 yıllık sorunları tikiştirmiş olduğumuz sandıktan kurtulmuşlar, şimdi hepsi birden üstümüze geliyor. Ekonomiden siyasete, Kürt sorunundan Ermeni açılımına, AB sürecinden Kıbrıs sorununa, kentsel altyapıdan, hukuki altyapıya, boğuştuğumuz bütün devasa sorunlar, aynı çatırdayan yapıdan kaynaklanıyor. Mevcut yapının olduğu gibi devam etmesi artık imkânsızlaşıyor. Ve sorunları çözebilmek için hepsiyle birden mücadele etmek gerekiyor.

Doğan grubuna kesilen vergi cezası da aslında bu yıkılmakta olan yapının ürettiği bir garabet. Son kesilen 3,8 milyarla toplamda 5 milyara yaklaşan cezalar, Türkiye'nin GSYH'sının yaklaşık binde beşi. Cezalar bu sene tahsil edilirse, 50 milyarı aşacağı tahmin edilen bütçe açığının neredeyse yüzde 10'unu karşılayacak. Böyle bir iki ceza daha salındı mı, bütçe açığından korkmaya gerek kalmaz! Cezanın büyüklüğü, tek başına zaten çok şey anlatıyor. Vergi mevzuatının etrafından dolanma iddiasıyla kesilen cezanın yerindeliğini değerlendiremem. Ama eğer, cezanın haklı mı haksız mı olduğunun anlaşılacağı zamana kadar geçecek yasal süre ve bu sürede gündeme gelecek teminatlar grubun varlığını tehdit edecek boyuttaysa, ortada bir terslik olduğu açık.

Eğer vergi kanunlarının doğru uygulanmamasından kaynaklanan bir sorun varsa, yapılması gereken, sorun daha ortaya çıkmadan önce, çıkmaması için gereken önlemleri almaktır. Yoksa başka holdinglerin benzerlerini kullandığı düşünülebilecek bir uygulamanın faturasını tek bir gruba kesmek değil. Hele bu grup bir basın

deviyse ve üstelik hükümete muhalif kimliğiyle tanınıyorsa, bu cezanın arkasında siyasi saiklerin olduğu kuşkusunu silmek kolay değil.

Bu vergi cezasında dikkati çeken bir nokta da, aynı durum gelişmiş bir ülkede olsa iş dünyasının göstereceği kuvvetli tepkinin burada görülmemesi oldu. Türkiye’de devleti burjuvazinin yönettiğini düşünenlerin bu durumu iyi yorumlaması gerekiyor. İş dünyasının devlet ve iktidar üzerinde tabii ki etkisi vardır. Ama Türkiye gibi piyasa ekonomisinin bütün kurum ve kurallarıyla işlemediği bir ülkede, sanıldığı gibi burjuvazi devletin sahibi değildir. Olsa olsa, işadamlarından işadamlarına, siyasetçiden siyasetçiye değişen tekil ilişkilerden söz edebiliriz.

Öyle bir burjuvazi düşünün ki, hem her şeye muktedir, tüm iktidarlar karşısında hazırola geçiyor; hem de bu burjuvazi varlığını tehdit eden bir vergi uygulamasında ayağa kalkıp sesini çıkaramıyor. Bunların ikisi aynı anda doğru olamaz. Bu çelişki AKP iktidarı ile de açıklanamaz. Yani bu konuyu da, devletin yeniden tanımlanması tartışmalarının bir parçası olarak kabul etmek gerekiyor.

Toplumdaki kutuplaşma, bir ucunda siyasi baskı, diğer ucunda usulsüzlük olan bu çelişkinin herkesin içini rahatlatacak bir biçimde çözümlenmesine izin vermeyecek. Mesele nereye bağlanırsa bağlansın, şüpheler, kuşklar silinmeyecek. Oysa vicdanlarımızın rahatlaması, bir daha bu şüphelerin tekrarlanmaması gerekiyor.

Bugün karşı karşıya olduğumuz bu tatsız durumun bir daha ortaya çıkmaması için yapılması gereken, daha iyi yazılmış, net, kolay anlaşılır ve ancak tek bir biçimde yorumlanabilir vergi kanunlarına sahip olmak. Kuvvetli ve bağımsız bir vergi denetimi örgütlenmesi geliştirmek. Basında tekelleşmeyi engelleyecek önlemleri almak ve basında aktif olan sermayedarların diğer sektörlerdeki etkinliklerini düzenlemek.

Bunları söylemesi kolay, yapması zor. Çünkü konu ne sadece basındaki güç dengeleri, ne de vergi idaresinin bağımsızlığından ibaret. Başta söylediğimi tekrarlayayım: sorunlar bir yumak. İpin ucunu bulduktan sonra sonuna kadar çözmek gerekir.

Kürt sorununun çözümü, Ermeni açılımı, Kıbrıs meselesi, AB üyelik süreci, tekelleşmenin önlenmesi ve bu arada vergi idaresinin yeniden yapılandırılması. Hepsi mümkün. Hepsi yapılabilir.

Toplumda var olan ayrışmada herkesin gönlünde farklı bir aslan yatıyor olabilir. Birinci tercihler askerî darbe, İslam cumhuriyeti, Kürt ayrılıkçılığı, Türk milliyetçiliği, sosyalizm gibi diğerlerinin tercihlerini kategorik olarak dışlayan tercihler olabilir. Ama neredeyse herkesin ikinci tercihi, AB üyelik yolunda ilerleyen, piyasa ekonomisini ehlileştirmiş, sosyal devleti güçlendirmiş, azınlık haklarına saygılı, demokrasiyi özümsemiş, iyi yönetimin gelişmiş olduğu bir devlet.

Bu nedenle topyekûn bir bahar temizliği yapma umudumuz var. Bugünün küçük hesapları yüzünden yarınlarımızı karartmaktan vazgeçersek, buluşacağımız ortak payda, ezici çoğunluk için daha iyi bir Türkiye getirecek.

Orta Vadeli Program

Ümit İzmen 21.09.2009

Her halde hükümet iç ve dış siyasetin yoğunluğundan olsa gerek ekonomiyle ilgilenecek zamanı bulamıyor diye düşünüyordum. Açıklanan Orta Vadeli Program, bu şüphemi gidermedi.

Dünyanın 1929 büyük buhranından sonra gördüğü en şiddetli krizden çıkış sürecinde hazırlanan yol haritasında bu özel durumun damgası yok. Doğru, artık finansal paniğin arkada kaldığı kabul ediliyor. İkinci çeyrekte ekonomideki daralmanın şiddeti de azaldı. Yılın son çeyreğinde büyümenin yeniden başlaması mümkün.

Ama şu gerçeği de kabul etmek gerekiyor ki, bu krizde birçok ülkenin performansı Türkiye'den daha iyi oldu. Bu ülkeler, dünya krizden çıkarken, büyümelerini neyin üzerine inşa edecekleri üzerine kafa yormaya çoktan başladılar. Bunu şimdiden yapmak gerekiyor çünkü bazı adımların hayata geçmesi zaman alıyor.

Oysa biliyoruz ki krizden çıkış tüm dünyada uzun ve sancılı olacak. Ülkelerin ihracat pazarlarındaki rekabeti kızışacak. Küresel fonlarda eski bolluktan eser olmayacak. Finansal piyasaların tabi olduğu düzenlemeler sistemik riski azaltmak üzere gözden geçirilecek. Yeni duruma uyum sağlayamayan şirketlerin finansman imkânları daralacak. Dünya üretim merkezlerinde kaymalar olacak; ABD'nin tek tüketici, Çin'in tek üretici olduğu dünya modeli değişecek. Bu değişikliklere şimdiden ayak uydurmaya başlamazsak, değişim kapıya dayandığında geç kalmış olacağız.

Orta Vadeli Program'da dünya ekonomisindeki değişimin izi görülüyor. Program, sanki olan biten sıradan bir krizmiş ve bu krizin yapısal hiçbir etkisi olmayacakmış gibi hazırlanmış. Herhangi bir yıl için olabilecek sıradanlıkta. Yine de bu sıradanlığına rağmen, ehveni şer. Çünkü içerdiği yapısal reformlar, geçmiş yıllara kıyasla daha incelikli çalışılarak somutlaştırılmış. Bir de çizdiği makro ekonomik çerçeve uygulanabilir, yani gerçekleştirilebilir nitelikte. Bu yanıyla da, Orta Vadeli Program, ekonomideki çok temel bir sorun olan geleceğe ilişkin belirsizliği azalttı.

Program gelecek üç yıl için ekonominin temel parametrelerini ortaya koydu. Böylece, gelecek yıl büyümenin yeniden başlayacağı, ancak hızlı bir büyümenin ufukta olmadığı anlaşıldı. Ekonomi uzun dönem ortalama büyüme hızı olan yüzde 5 seviyesini ancak 2012 yılında yakalayabilecek. Rakamların ortaya koyduğu ve hiç de iç açıcı olmayan bir başka nokta da işsizliğin yüzde 14 gibi yüksek bir oran civarında çakılı kalacağı oldu.

Bu iç açıcı olmayan rakamları analistler "gerçekçi" buldu. Son zamanlarda bu tür herkesin diline düşen tanımlamalara çok takılıyorum. Uzlaşma, demokratik, faşist gibi kavramlar çoktandır bütün içerikleri boşaltılarak kullanılır olmuştu. "Uygun bulduğum", "beğendiğim", "nefret ettiğim" türünden basit sıfatlar yerine, sözü daha etkileyici hale getirdiği vehmiyle sürekli kullanıldıkça bu kavramlar yıpranıp anlam kaybına uğruyor. Benzeri anlam kaymaları ekonomide de oluyor. Aslında gerçekçi derken, hepimizin dediği şu: "Bundan daha kötü bir sonucun ortaya çıkması zor. Dolayısıyla en kötüsü bu olur gibi davranabilirsiniz."

Doğrusu, ekonominin bu olumsuz senaryo hedeflerinin üzerinde şekillenmesi beni pek şaşırtmayacak. Ama burada önemli olan, herkesin gerçekleştirilebilir bulduğu, iç tutarlılığı sağlanmış bir çerçevenin olması. Böylece geleceğin ne olacağının hiç öngörülemediği bir durumda "bekle-gör" politikasını benimsemiş olanlar şimdi "bundan daha kötüsü zor" diyerek harekete geçecekler. Bu da ekonominin çarklarını yeniden döndürecek.

Programın belirsizliğin giderilmesine katkısı bununla sınırlı değil. İç talebi uyarmak için maliye politikası gevşetilmiş, yüksek kamu harcamaları ile beraber çeşitli vergi indirimlerine gidilmişti. Bunun sonucunda kamu açığı büyümeye başlamıştı. Krizle mücadele için normal olan bu durumun, kriz koşulları hafiflemeye başlayınca değişmesi gerekir. Aksi halde kamu açıklarının sürekli büyümesi ciddi sorunlara yol açar. Program, hükümetin, başka tehlikelerin yanı sıra bu tehlikenin de farkında olduğunu ve 2011'den itibaren kamu açığının yeniden kontrol altına alınacağını söylüyor. Getirilecek olan mali kural da, mali disiplinin sağlanacağını yasal güvence altına alacak.

Programın para politikası ayağında da, enflasyonla mücadeledeki kararlılık belirgin.

Özetle, program hem gelecek yıllara ilişkin bir rakamsal çerçeve çizerek, hem de bu dönemde izlenecek politikalara ışık tutarak belirsizliği ciddi ölçüde azalttı. Ancak, kriz sonrasında dünyada kartlar yeniden karılırken Türkiye nasıl konumlanacak sorusunun esamisi bile okunmuyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

IMF: Dün, bugün

Ümit İzmen 28.09.2009

Gelecek hafta İstanbul'da IMF ve Dünya Bankası'nın ortak yıllık toplantısı başlayacak. Eminim IMF ile anlaşma konusu sıcak tutulacak ama gündemin ağırlığı ister istemez küresel ekonomideki gelişmeler ve IMF'nin rolü üzerinde olacak. Toplantı nedeniyle tüm dünyadan çok sayıda iş insanı, bankacı, siyasetçi, ve bürokrat dünya ekonomisindeki gelişmeleri konuşmak üzere burada olacak.

Toplantı bir sürü karşıt gösteriye de sahne olacak. Toplantının yapıldığı başka ülkelerde olduğu gibi. Geçen hafta Pittsburgh'da yapılan G-20 toplantısı da benzeri protestolara sahne olmuştu. 20 yıl önce ben de onlar arasında olabilirdim.

Ama 20 yılda çok şey değişti. Sosyalizmin çöküşünü simgeleyen Berlin duvarının yıkılışına giden süreç bundan 20 yıl önce bu günlerde başlamıştı. Duvar henüz yıkılmamışken, dünyada henüz kapitalist ve sosyalist iki ayrı sistem varken, bu sistemlerin sembollerine eleştirinin anlamı farklıydı. Bu dönemde IMF karşıtı olmak, kapitalizm karşıtı olmaktı.

Aradan geçen süre içinde sosyalist bloktan geriye bir şey kalmayınca, IMF karşıtı olmanın ifade ettiği anlam da kaydı. O gün, "Kahrolsun emperyalizm" deyince, ABD'nin simgelediği kapitalist sistem karşıtlığı ile beraber sosyalizm savunuculuğu akla geliyordu. Bugün, "Kahrolsun emperyalizm" deyince akla ulusalcılıktan, içe kapanmacılıktan başka bir şey gelmiyor. Çünkü, bugün ya küresel ekonomik sistem içindesiniz ya da duvarları çekip dünyadan kopuk bir sistem kurarsınız. Kuracağınız bu sistem de asker sivil bürokrasinin güdümündeki kontrollü ekonomi olur.

Bir siyasi/bürokratik elit tarafından yönetilen ekonomik sistem iflas edip, tarihe gömülünce, ümitler yegâne yaşayan sistem olarak kalan piyasa ekonomisinin iyileştirilmesine bağlandı. Adam Smith'in deyişiyle kapitalizmin hayvani ruhunu ehlileştirmeye çalışmaktan başka çözüm kalmadı. Ama bunun pek kolay olmadığını anlamak için çok uzağa gitmeye gerek yok. Son kriz kapitalizmin vahşi yüzünün ne denli yıkıcı olabileceğini hepimize bir kez daha hatırlattı.

Geçen hafta yapılan G-20 toplantısına ve gelecek hafta yapılacak olan IMF-Dünya Bankası toplantısına küresel ekonomik sistemin işleyişini iyileştirme sürecinin bir halkası olarak bakmak gerekiyor.

Krizin ikinci kez dip yapması tartışmalarını da geride bıraktıktan sonra, şimdi krizden nasıl ve hangi hızla çıkılacağını konuşuyoruz. IMF'nin İstanbul'da açıklayacak olduğu Dünya Ekonomik Görünümü raporu, tarihteki finansal krizlerin iyi bir analizini barındırıyor. Raporda, kriz karşısında izlenen para ve maliye politikalarının kriz ertesinde sağlanacak olan orta vadeli büyüme performansı üzerindeki etkileri de incelenmiş. Bir genelleme yapacak olursak, şimdiye kadarki krizlerde, ekonomiyi canlandırmak üzere kamu harcamalarını arttırmak ve reel faizleri düşürmek, kriz sonrasında ekonominin daha hızlı ve kuvvetli büyümesini kolaylaştırmış. Bu krizde, sadece Türkiye'de değil, birçok ülkede para ve maliye politikasının zamanında ve önemli ölçüde gevşetilmiş olması, gelecek için ümit veriyor.

Öte taraftan, kriz karşısında kuvvetli bir politika reaksiyonu verilmiş olması tek başına bir anlam ifade etmiyor. Çünkü, bir o kadar gösterge de kriz ertesinde toparlanmanın zor ve zayıf olacağını gösteriyor. Bu çerçevede, para ve maliye politikalarındaki gevşekliğe ne kadar devam edileceği ciddiye alınması gereken bir soru. İstanbul toplantılarının ağırlık noktasını bu soru oluşturacak. Dünya liderleri, ekonominin toparlanmaya geçiş sürecinde para ve maliye politikalarını ne zaman sıkılaştırmaya başlayacakları üzerine kafa yoracaklar.

Ortak hareket, dünya ekonomisindeki toparlanmayı kuvvetlendirecek, enflasyonist riskleri azaltacak. Bunun için, gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelerin desteğine muhtaç. Çünkü dünya ekonomisinde zengin ülkelerin ağırlığı azalmış durumda. Üstelik bu ağırlık kayması önümüzdeki dönem sürecektir. Goldman Sachs'ın bir raporuna göre, 2050 yılında dünyanın en büyük 10 ekonomisinden sadece üçü zengin ülke olacak.

Yükselen piyasa ekonomilerinin ağırlığı artıyorsa, bu ülkelerin küresel ekonomik sistemin yönetilmesindeki rollerinin de artması gerekiyor. IMF'nin yönetiminde ABD'nin tek başına veto hakkının sınırlandırılması da, yönetimde zengin ülkelerin payı azalırken, gelişmekte olan ülkelerin payının artması da bu sürecin bir parçası olacak.

Küresel kapitalist sistem köklü değişikliklere gebe. Önümüzdeki dönemde IMF'nin, yapısının, yönetiminin ve görevlerinin, gelişen ekonomilerin ağırlığını yansıtacak biçimde değişmesi kaçınılmaz.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Önemsizi öne çıkarma

Ümit İzmen 05.10.2009

IMF, İstanbul'da Dünya Ekonomik Görünümü raporunu açıkladı. Aynı gün Meclis'in açılış oturumunda eskiden sadece protokol açısından önem taşıyan Cumhurbaşkanı'nın konuşması, demokratik açılım tartışmaları çerçevesinde tüm dikkatleri üzerinde toplarken, iş dünyası tarihsel önemi olan bir toplantı yapıyordu. IMF başkanına yapılan protestonun bütün bu gündemi gölgede bırakmasından da anlaşılacağı gibi önemsizi öne çıkarma ulusal bir özelliğimiz haline gelmiş sanki.

IMF raporu dünya ekonomisindeki gerilemenin bittiğini ve toparlanma dönemine girildiğini müjdeliyordu. Raporun taşıdığı küresel öneme karşılık, dikkatler Türkiye tahminlerinin ayrıntılarında yoğunlaştı. İki üç rakama kilitlenip kaldık.

Hükümetin tahminlerine kıyasla, IMF'nin Türkiye için 2009 yılında daha düşük bir büyüme, 2010 yılında daha yüksek enflasyon öngörmesinin analizine girişti çeşitli yazarlar. Derin analizlerin çıkış ve varış noktası, Türkiye ekonomisinin aslında ne kadar kötü durumda olduğu, ama hükümetin bunu farklı göstermeye çalıştığı oldu çoğu kez.

Bu bakış açısı, raporun açıklandığı basın toplantısında sorulan Türkiye'ye ilişkin soruda da görülüyordu. Verdiği yanıtta IMF yetkilisi, Türkiye'nin 2009'un ilk çeyreğinde çok hızlı daralmış olmasına karşın, ikinci çeyrekte çok güçlü bir toparlanma sürecine girdiğini söyledi.

Geçen hafta Türkiye'nin büyüme rakamları mevsimsel etkilerden ve tatiller nedeniyle oluşan işgünü kayıplarının etkisinden arındırılarak açıklandı. Birçok ülke, özellikle gelişmiş ülkeler, geleneksel büyüme rakamları yerine yaygın olarak bu ölçümü kullanıyorlar. Türkiye'de ilk kez açıklanan bu seri, her bir çeyreği bir önceki ya da bir sonraki çeyrek ile karşılaştırmaya imkân veriyor. Böylece bir önceki üç aya oranla ekonomik aktivitenin canlanıp canlanmadığı ölçülebiliyor.

Şimdiye kadar kullandığımız ölçümde, çeyrekleri kendi aralarında karşılaştırmak mümkün olmuyordu. Mesela tarımsal aktivitenin yaz aylarına yoğunlaşması yüzünden, yılın üçüncü çeyreği ile ikinci ya da dördüncü çeyreği karşılaştırılamıyor; ancak geçen seneye göre bu sene durum nasıl sorusu cevaplanabiliyordu. Bu geleneksel ölçüme göre, Türkiye ilk çeyrekte 14, ikinci çeyrekte ise yüzde 7 daraldı.

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılan yöntemle ölçüldüğündeyse, Türkiye 2009'un ilk çeyreğinde, 2008'in son çeyreğine göre yüzde 7 daraldıktan sonra, 2009'un ikinci çeyreğinde ilk çeyreğine göre yüzde 7 büyüdü. Yani ikinci çeyrek, ilk çeyrekteki daralmanın izini sildi. Bu büyüme hızı, birçok ülkenin çok üstünde. Yani Türkiye krizden hızlı biçimde çıkıyor. Şimdi konuşulması gereken, ikinci çeyrekte sağlanan kuvvetli ivmenin devam ettirilip ettirilemeyeceği.

IMF raporunda ortaya konan bulgulardan birisi, kriz sonrasında büyüme hızının kriz öncesi seviyelerine dönüyor olması. Öte taraftan, IMF'nin tahminleri, Türkiye için böyle bir performans beklentisi içermiyor. IMF, dünya ekonomisinin 2011-2014 yıllarında, 1996-2006 dönemine benzer biçimde yüzde 4,4 büyüyeceğini öngörüyor. Oysa 2014 yılında Türkiye'de büyümenin yüzde 3,5 ile tarihsel ortalamanın altında kalacağı tahmin edilmiş. Kaldı ki, dünya ekonomisindeki büyümenin arkasında yükselen piyasa ekonomileri, özellikle de Çin ve Hindistan var. Yani, Türkiye'nin dünya üzerindeki göreceli konumu açısından pek parlak bir tablo ile karşı karşıya değiliz.

Yine projeksiyonlardan anlıyoruz ki, petrol ve diğer emtia fiyatları yükselme eğiliminde olacak. Bu da Türkiye'nin cari açığı için pek iyi bir haber değil. Küresel sermaye hareketlerinde de kriz öncesi bolluk bir daha

görülmeyecek. Yükselen piyasa ekonomilerine giden yabancı sermaye yatırımları, 2007 seviyesinin ancak yarısı kadar olacak. Yani cari açık sorunu yaşamaya devam edecek olan Türkiye için dünya ekonomik ortamı, kriz öncesindeki kadar elverişli olmayacak.

IMF'nin dünya ekonomilerine ilişkin tahminlerinde dikkati çeken bir başka nokta ise, komşu ülkelerin performansı. Dünya ekonomisine kuvvetli biçimde entegre olan Türkiye'nin büyüme performansı, diğer ülkelerde ekonominin hangi hızla ve ne ölçüde toparlanacağı ile yakından ilişkili. Avrupa'da talebin çok zayıf kalacak olması, Türkiye'nin de büyüme perspektiflerini sınırlandıracak. Buna karşılık, Afrika ve Orta Doğu ülkelerinde büyüme tarihsel performanslara göre iyi olacak. Yani Türkiye'nin son yıllarda izlediği dış politika, IMF'nin raporunda yer alan kriz sonrası dünya ekonomisinin yeni dengelerine ilişkin ipuçları ile gayet tutarlı.

Büyük resimde olanlar yerine iki rakamın peşinde koşmak çok daha kolay. Ama olanı anlamak ve müdahale etmek isteyenlerin yöntemi, asla kolayı seçmek olamaz.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Teşvik değil yeniden yapılanma

Ümit İzmen 12.10.2009

Mart ayında alınan vergi önlemlerinin süresi dolunca, önlem tartışmaları bir kez daha gündemi işgal etti. Açıklanan sanayi verilerinin ağustos ayında zayıf olması da önlemlerin devam etmesinden yana olanlar için iyi bir fırsat olarak görüldü. Kaldırılan KDV ve ÖTV indirimlerinin yerine ne gibi taleplerle çıkılabileceği kafaları kurcalamaya başladı.

İmalat sanayii üretiminde 2008 ağustosunda başlayan gerileme bu yılın şubat-mart aylarında dip yaptıktan sonra toparlanma işaretleri vermeye başlamıştı. Ama üretimin gözle görülür şekilde artmaya başladığını bir türlü göremedik. Ağustos ayı verileri de yürekleri rahatlatmıyor. Üretim bir önceki aya kıyasla biraz kıpırdanmış. Bir önceki yıllara kıyasla yapıldığında görülen daralma azalıyor ama hâlâ geçen yılın ağustos ayına kıyasla üretim yüzde 7,2 daha düşük.

Yine de bu verilere bakıp paniklemek, ancak ilk kez böyle bir krizle karşılaşan acemi bir bürokratin ya da işinsanının yapacağı bir iş. Çünkü geçmişteki krizlere bakınca, benzer süreçlerin yaşandığı görülüyor. Claessens, Köse ve Terrones tarafından yapılan bir araştırma, ciddi krizlerde, sanayi üretiminin artış hızının kriz öncesi seviyeye dip noktası aşıldıktan ancak dört beş çeyrek sonra yaklaşıldığını gösteriyor. Krizin dip noktasını geride bırakalı iki çeyrek geçmiş olduğunu düşünürsek, sanayi üretiminin eski eğilimine girmesi için biraz daha zaman gerekiyor.

IMF'nin İstanbul'da açıkladığı son Dünya Ekonomik Görünümü raporunda da benzer bulgular yer alıyordu. 1870'ten beri görülen krizlerin incelenmesi, bu sefer yaşadığımız gibi ciddi bir krizde üretimin eski seviyesini yakalamasının uzunca bir süre aldığını ortaya koyuyor.

Krizlerde üretimin nasıl seyrettiği bilgisi, bugün güncel veriler karşısında paniklemek yerine serinkanlılıkla düşünmeyi gerektiriyor. Çünkü panik içinde sağa sola teşvik dağıtmanın ekonomideki rekabet ortamını bozmak ve etkinliği azaltmak gibi olumsuz bir sonucu oluyor. Çoğu zaman bu olumsuz etki, kısa vadeli kazanımları gölgede bırakıyor. Bozulan bütçe dengesi de cabası. Bu tür teşvikler, üretim yapısı üzerinde dönüştürücü bir etki yapmadığı, sonradan gelir yaratmadığı için bütçe açığı üzerinde kalıcı tahribat yaratıyor.

Bu krizi 2001 krizi ile karşılaştırdığımızda da, 2001'e kıyasla ekonominin çok daha hızlı daraldığını, ama daha hızlı da toparlanmakta olduğunu görüyoruz. Yani 2001'e kıyasla daha derin bir V tipi kriz yaşıyoruz bugün. 2001 ile karşılaştırmayı verimlilik açısından yaptığımızdaysa, bu sefer verimliliğin daha fazla düşmüş olduğu görüyoruz. 2001 krizinde sadece bir çeyrek yüzde 1,7 gerileyen verimlilik bu krizde dört çeyrek üst üste geriledi. 2008'in üçüncü çeyreğinden itibaren verimlilik bir önceki yıla göre sırasıyla yüzde 1,2, yüzde 11, yüzde 16 ve yüzde 5 azaldı. Üstelik işsizlik oranının 5-6 puan artmasına rağmen ortaya çıktı bu durum. Yani sorun tüketim ayağında değil, üretim ayağında. Bu nedenle tüketim talebini canlandırmaya çalışan teşviklerden çok fazla medet ummamak lazım.

Yukarıda sözünü ettiğim IMF raporu da, krizlerde görülen üretim kaybının yaklaşık üçte birinin verimlilikteki gerilemeden kaynaklandığını, talep ayağında ise, yatırım kaybının tüketim kaybının iki katı olduğunu gösteriyor.

Tüketim talebini canlandırmaya çalışmanın ek bir sakıncası daha var. Artan talep yurtiçi üretim yerine yurtdışı üretime yönlenebilir. Bu durumda, düzelmekte olan dış ticaret dengesi üzerinde şu sırada hiç gerekmeyen bir baskı oluşur.

Krizin etkisinin en ağır görüldüğü 2009'un ilk çeyreği üzerinden henüz altı ay geçmişken ve toparlanmanın pek kuvvetli olmayacağı endişeleri güçlüyken, ekonomiyi destekleyici politikalara devam etmek gerektiği açık. Ama bu politikaların taşıma suyla değirmen döndürmeye çalışan teşvikler olmaması gerekiyor. Bu tür teşvikler sadece beceriksiz işinsanlarının verimsiz şirketlerini halkın sırtından biraz daha finanse etmeye devam etmeleri dışında bir işe yaramayacak.

Nasıl ki 2001 krizi finansal sektörün yeniden yapılanmasıyla aşıldı, 2009 krizi de reel sektörün yeniden yapılanmasıyla aşılabacak. Zamanın ruhunu yakalayamayan, değişime gözlerini kapayan, hâlâ kapalı ekonomi, karma sistem günlerinden kalma alışkanlıklarla işi götürmeye bakan, devlet teşvikleriyle ayakta kalmaya çalışan eskimiş, köhne, verimsiz şirketler tasfiye olacak. Bu şirketlerin yerine, dünyadaki değişimi gören, gelmekte olanı fark eden, rant üzerinden değil verimlilik üzerinden para kazanmak isteyen şirketlerin önünü açmak lazım. Bu ise kaynakların, ekonomideki etkinliği arttıracak alanlara kaydırılmasını gerektiriyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Uyanın da balığa çikalım

Ümit İzmen 19.10.2009

İşsizlik oranı gerilemeye devam ediyor. Şubat ayında yüzde 16,1 olan işsizlik oranı her ay biraz daha düşerek temmuz ayında yüzde 12,8'e geriledi. Bu düşüşe rağmen, yine de oran yüksek.

İşsizliğin, krizlere girerken ve çıkarken, diğer ekonomik göstergelere göre daha geriden hareket ettiğini biliyoruz. Bu yüzden, ekonomi krizden çıkarken işsizlik yükselmeye devam ediyor. 2001 krizinden sonra da böyle olmuştu. İşsizlik oranı, krizle birlikte dört puan artmıştı. Sonraki yıllarda, yüksek büyüme hızlarına rağmen, işsizliği azaltmak mümkün olmamıştı. Literatürde buna istihdamsız büyüme deniyor. Bu sefer işsizlik oranı krizle birlikte önce beş puan arttı sonra artış üç puanda sınırlı kaldı. Gelecek aylar biraz daha iyileşme getirir mi bekleyip göreceğiz.

İşgücü piyasaları, toplumsal ve siyasi dinamiklerle ilgili çözümleme yapmak için epey veri sağlıyor. Bu veriler arasında en çok işsizlik oranına bakılıyor, özellikle şimdilerde çok yüksek seyrettiği için. Ama zaman zaman, farklı verilere bakmak, geçmişle karşılaştırma yapmak, bugünü anlamak açısından daha faydalı oluyor.

Mesela istihdamın sektörel dağılımı. Bu veri, öyle aydan aya değişmediği için, çoğu kez ihmal ediliyor. Tarımın toplam istihdam içindeki payı daha 2002 yılında yüzde 35 iken bu oran yüzde 24'e inmiş durumda. Bu fark, sanayiye ve hizmetler sektörüne kaymış. Sanayiın payı 2,5 puan artarak yüzde 21'e çıkmış. Nüfusun artık yüzde 50'si hizmetler sektöründe çalışıyor.

İstihdamın sektörel dağılımında bu son beş yılda meydana gelen değişim, Türkiye'de toplumsal hareketliliğin, geçişkenliğin hızla devam ettiğini gösteriyor. Geçtiğimiz altı yılda, tarımda istihdam edilen kişi sayısı 7,5 milyon iken 2,5 milyon azalarak beş milyona inmiş. Tarımdan boşalan bu nüfus, sanayi ve hizmetler sektöründe istihdam edilmeye başlamış. İnşaatla 300 bin, sanayide 450 bin, hizmetler sektöründe ise 1,5 milyon kişiye yeni iş yaratılmış.

Kırsal alandan kentlere gelen ve yepyeni bir hayata başlayan bu kesimin taleplerinin de değiştiğini, görmek lazım. Kentlerin yeni sakinlerinin otomotiv, beyaz eşya, mobilya, eğitim, sağlık vs. bir sürü yeni tüketim talebi var.

Ekonomiye ciddi bir dinamizm sağlayan bu toplumsal hareketlilik, Türkiye'nin tüm kentlerini değişik ölçülerde etkiliyor. Bu dinamizmin daha fazla görüldüğü kentlerin ekonomisi kriz koşullarında bile coşarken, çöküntü bölgelerinde, kriz daha ağır yaşanabiliyor. Değişimi görebilen ve ona uygun sektörlerde yapılanan, değişimin istediği ürünleri, dinamizmin görüldüğü kentlerde sunabilen şirketler büyümeye devam ederken, akıntıya kürek çekenler küçülüp gidiyor.

Toplumsal yapıda böyle bir dönüşüm olur da bunun siyaset üzerinde hiç etkisi olmaz mı! 2,5 milyon çalışan derken, aileleriyle birlikte bunun birkaç katı bir nüfustan konuşuyoruz. Siyaset açısından çok kayda değer bir büyüklük. Yer ve iş değiştirirken kendilerini temsil edecek siyasetçiyi niye değiştirmesinler. Sadece yeni istihdam edilenler değil, bu istihdamı sağlayanların da yeni siyasi talepleri olmasına şaşmamak lazım. Yani, hem büyük bir nüfusun hem de artan nüfuzun yeni siyasi temsil taleplerinden söz ediyoruz.

Toplumsal yapıda ve siyasi temsil taleplerinde meydana gelen değişimi doğru okuyan ve doğru yöneten partiler son yirmi yıl boyunca, değişime gözlerini kapatanları şaşırtan bir başarı kazandı. Bunu beceremeyenler ise silindiler ve silinmekte. Yeni siyasi projeler de bu noktayı merkeze almak zorunda. Mesela, klasik sol söyleme sıkı sıkıya bağlı kalıp, imalat sanayii işçisinden başka çalışanları radarında doğru konuma oturtmayan bir sol parti girişimi, gençliklerini yâd edip sohbet etmek isteyen yaşlılardan başka hiç kimsede heyecan

uyandıramaz.

Günümüzün kapitalist ekonomisinde, işçi, hele ki sendikaliysa, toplumun nispeten daha iyi koşullara sahip olan kesiminde yer alıyor. Sanayide çalışma koşulları çok daha uygar, ücretler daha yüksek. Hizmetler sektörü ise, hele ki bazı iş kolları, modern zamanların en alttaki tabakasını oluşturuyor.

Bu değişimi bile göremeyenlerin içeride ve dışarıda şimdi olan biten baş döndürücü dönüşümü algılayamamasına hiç şaşmıyorum. Sağda ve solda, aşağıdakiler ve yukarıdakiler arasında, bugünü sadece iki gün öncesiyle karşılaştıranlar var. Adeta balık hafızası. Böyle olunca hiçbir şey değişmiyor zannediyorlar. Aynen kendi dönemlerinde, yıllar ve yıllar boyunca her şeyin hep aynı kalması gibi. Uyanın da balığa çıkalım diyemeyeceğim. Sizinle balığa çıkmak bile istemiyorum.

Not: Bu dönüşümün hem ürünü hem aktörü olarak bugün gelecek grubun, gerektiği gibi karşılanmasını diliyorum. Hoş geldin barış!

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Reel sektör reformu

Ümit İzmen 26.10.2009

Her şey birbirine uyuyor. Dünya siyasetindeki yeni yönelimler, dünya ekonomisindeki değişim, Türkiye siyasetinde yıllardır çözülmeyen sorunların şimdi üzerine gidiliyor olması. Tabii ki bunlar bir tesadüf değil.

1929 Büyük Buhranı, dünya ekonomisi ve siyasetinde derin izler bırakmıştı. Ekonomik çöküntü ve ardından zirveye ulaşan işsizlik oranı yabancı düşmanlığını körüklemiş, krizle baş etmeye çalışan ülkeler içe kapanmayı seçmişti. İç talebi canlandırmak üzere kamunun devreye girmesiyle ekonomik sistem kamunun ağırlığı altında yeniden şekillenmişti. Bu sürecin sonu faşizmin ve II. Dünya Savaşı'nın dünyayı kasıp kavurması oldu.

Büyük Buhran'ın dünya üzerinde yaratmış olduğu bu dönüştürücü etkiye benzer bir etki bu krizden sonra da görülecek. Yol açacağı şiddet ve dehşet boyutuyla değil ama. Tam tersine. Büyük Buhran sırasında işbirliğini sağlayamayan ülkeler, gemisini kurtaran kaptan yaklaşımına sığınmışlar, bu da, krizi derinleştirmişti. Bu kez, ülkeler arası işbirliğinin sağlanabilmiş olması sayesinde 1929 Büyük Buhranı kadar derinleşme riski bulunan kriz çok daha hafif atlatılabildi. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kriz önlemleri konusunda uyum içinde davranması dünyayı yeni bir korumacılık dalgasından da korudu.

Krizin finansal piyasaların yapısından kaynaklanan nedenleri üzerinde çok duruldu. Ama finansal piyasa dinamiklerine odaklanan bu açıklamalar krizin daha derinde yatan nedenleri üzerinde yeteri kadar durulmasına engel oldu. Küresel krizin ortaya çıkmasına yol açan koşullar dünya üzerindeki üretim ve tüketim dengesizlikleri idi. Yani Çin'in sahip olduğu muazzam üretim kapasitesi ile ABD'nin bir türlü doyurulamayan tüketim hırsı. Çin üretti, ABD'ye ihraç etti, ABD Çin mallarını ithal etti, bunun sonucunda cari işlemler açığı verdi, bu açık Çin'in ABD tahvilleri satın almak için ABD'ye ihraç ettiği fonlarla finanse edildi.

Küresel kriz, bu dengesizliğin giderek artması üzerine çıktı. Kriz, bu dengesizliği otomatik olarak azaltıyor. Ancak, kriz koşulları ortadan kalkınca, ABD ve Çin arasındaki bu karşılıklı iki ucu keskin dengesizlik durumunun eski haline dönmesini engelleyecek önlemlerin de alınması gerekecek. Türkiye'nin akılcı bir politika ile önlemlerin getireceği değişimden kârlı çıkması mümkün. Ama bunun iki koşulu olacak:

Bunlardan ilki, dış politika açılımlarının devam ettirilmesi: Bu açılımlar Türkiye'nin ciddiye alınan bir küresel ve bölgesel aktör haline gelmesine katkı sağlıyor. Ama dar ekonomik anlamda da mantıklı olduğu görülüyor. Dünya ekonomisinin yavaş büyüyeceği yıllarda, komşu ekonomiler nispeten daha hızlı büyüyecek. Zaten krizden bu yana Türkiye'nin AB'ye ihracatı gerilerken, başta Orta Doğu ve Kuzey Afrika olmak üzere diğer ülkelere ihracatı artıyor. Çevre ülkeler grubuna yapılan ihracatın payı yüzde 14'ten yüzde 22'ye yükseldi.

İkinci koşul ise, reel sektörde köklü bir yeniden yapılanma. Nasıl ki 2001 krizinin ardından bankacılık sektöründe çok kapsamlı bir yeniden yapılanma oldu, bu kriz sonrasında da reel sektörde ister istemez köklü değişimler olacak.

Hatırlarsanız Kore 1997-98'de çok ağır bir kriz geçirmişti. Krizin arkasından, sadece finansal sektörü değil, özel sektörü de yeniden yapılandıran Kore, kısa sürede krizin etkilerinden sıyrılıp yeniden hızla büyümeye başladı. Kore'nin krizinde belirleyici rolü olan Kore holdinglerinin, yani *chaebollerin* ekonomi ve siyaset üzerindeki etkisi daraltıldı. Kriz öncesinde beş holdingin satışlarının GSMH'nin yüzde 50'sine ulaştığı Kore'de kriz sonrasında şeffaflık, hesap verebilirlik, uluslararası muhasebe standartları, azınlık hissedarlarının haklarının korunması gibi kurumsal yönetim alanında yapılan düzenlemeler, "batmasına izin verilemeyecek kadar büyük" algısının yol açtığı suiistimallerin önüne geçilmesine imkân sağladı.

Türkiye'de ise, 2001 krizinin ardından bankacılık sektöründe başlayan yeniden yapılanma, sıra reel sektöre gelince kesintiye uğradı. Bunun en çarpıcı örneği, yukarıda Kore için sayılan hususların tamamını ve daha fazlasını içeren yeni Türk Ticaret Kanunu'nun yıllar geçmesine rağmen bir türlü çıkartılamaması.

Allahtan dünya ekonomisinde ve siyasetinde ülkeler arası işbirliği eğilimleri güçlendi de, yeni bir yabancı düşmanlığı dalgası görülmedi. Sürecin öbür türlü gelişmesi durumunda, bugün Türkiye'nin uğraştığı siyasi konuların hiçbirisiyle uğraşmak mümkün olmaz, açılımlar gündeme gelemezdi. Küresel gelişmelerin ekonomik ve siyasi yeniden yapılanmayı sağlayacak açılımlara güç verecek biçimde seyrediyor olması, Türkiye için gerçek bir fırsat.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Goriller aramızda

Ümit İzmen 02.11.2009

Başbakan geçen gün demokrasi-ekonomi ilişkisi üzerinde durmuş. Demokrasi ve hukuka ilişkin her tartışmanın, her türlü müdahalenin her şeyden önce ekonomiyi etkilediğini belirterek Türkiye'nin demokrasisinin

standartlarını geliştirerek ekonomisini de büyüteceğini söylemiş. Doğrusu, demokrasi-ekonomi ilişkisi benim de çok önemsedığım bir konu.

Geçtiğimiz son 50 yılda çok hızlı büyüyen ekonomilerin çoğu Asya'nın hiç demokratik sayılamayacak ülkeleri. Örneğin Kore. Kore'de kişi başına gelir 1960 yılında Türkiye'nin yarısı kadarken, 2000'lerin başında Türkiye'nin iki katına ulaşmıştı. Kore bu ekonomik gelişimi demokrasi değil, tam tersine diktatörlük altında sağlamıştı. Yani hızlı büyüme için demokrasi bir önkoşul değil.

Ancak tam buraya iki kayıt düşmek gerekiyor. Birincisi demokrasi, hızlı büyümenin önkoşulu olmasa da ortaya çıkan ekonomik faydanın adil bölüşümü için vazgeçilmez bir koşul. Toplumsal dokuyu paramparça edebilecek gerilimleri kabul edilebilir sınırlar içinde tutmak için demokrasi gerekli. Yoksa ekonomik ve toplumsal gelişim eski otoriter yapıyı sökölüp atılacak çağdışı bir kabuğa dönüştürür. Türkiye de bu duruma kitaplık bir örnek olacak bir süreçten geçiyor.

İkincisi, demokrasiye müdahale, kısa ve orta vadede ekonomiyi her zaman Başbakan'ın söylediği gibi olumsuz etkiliyor.

Çünkü bu müdahaleler çok yoğun bir belirsizlik ortamı yaratıyor. Oyunun kurallarının keyfi bir biçimde değiştirildiği bir ortamda karar da alınamaz, yatırım da yapılamaz, istihdam da yaratılamaz. Bu koşullar altında yatırım kararını ancak müdahaleyi yapana yakın olanlar alabilir. Doğal olarak çok para yatırırlar ve çok para kazanırlar. Diktatörlüklerde bazıları bu sayede hızla zengin olurlar.

Türkiye'nin şu anki haline bakın. Bir yanda bir dizi siyasi açılım; hepsinin ekonomik sonucunun çok olumlu olacağı aşikâr. Öbür tarafta ise, hemen her açılımın önünü kesecek çeşit çeşit tıkaçlar. Bu açılımların başarısız kalması, Türkiye'yi düşük büyüme hızlarına mahkûm edecek: İşsizliğin başını alıp gitmiş olduğu bir ekonomide iç talep ne kadar canlı olabilir ki! Tüm dünya derin bir resesyona boğuştuğu için dış talepten de medet ummak mümkün olmayacak. Böyle bir atmosferde, bir de siyasi sistemde belirsizlik ortaya çıkarsa, ekonomide alınabilecek tek tük kararların da önü tıkanır. Hiçbir şeyin akıbetinin belli olmadığı bir ortamda kimse bu kadar risk alıp karar almaz.

Kürt açılımının başarıya ulaşması, sadece bölgenin değil tüm Türkiye'nin ekonomik gelişmesine büyük bir ivme katar. Komşu ülkelerle yürütülen diplomasi, ekonomide beklenecek gelişmenin çitasını yükseltir. Enerji hatları üzerinde sürdürülen görüşmeler ve yapılan anlaşmalar, Türkiye'nin yıllardır rivayet edilen stratejik öneminin belki de gerçek olabileceğini düşündürüyor. Hele bir de Kıbrıs'ta çözüme gidilmesi ve AB sürecinin hızlanması sağlanabilirse, Türkiye ekonomisi 2002-2007 döneminin de üzerinde bir performansla gelişme gösterir.

Bugün için bu açılımların hepsi bir ihtimal. İhtimaller güçlendikçe demokrasi güçlenecek ve ekonomi gelişecek: Tersî durumda ise, en iyi koşulda her şey şimdiki gibi olacak. Bu süreçte demokrasiye dışarıdan yapılacak bir müdahalenin olumsuz sonuçlarının apaçık olmasına karşılık, süregiden tartışmalar bana yönlendirilmiş algının yol açtığı dikkat körlüğünü ortaya koyan bir psikoloji deneyini hatırlatıyor. Bu deneyde, birbirlerine top atan bir grup insanı gösteren bir video izlettirilerek deneğe toplam kaç pas atıldığı soruluyor. Videoyu izleyen denek, atılan pas sayısına o kadar yoğunlaşmış oluyor ki, oyunun ortasında top oynayanların arasına girerek göğsünü yumruklayan gorili fark etmiyor bile. Video bittiğinde, garip bir şey fark edip etmediği sorulan denek, en fazla "bir karartı vardı, doğru saymamı engelledi" diyor. Videoyu ikinci kez izleyenler, gorilin ilk seferinde kesinlikle görülmediğine yemin billah edebiliyorlar. (İlgilenenler deneye <http://viscog.beckman.illinois.edu/flashmovie/15.php> adresinden ulaşabilir.)

Şimdi bize de birileri topları sayın demiş. Saf saf topları saymakla meşgulüz. Bu arada oyunun ortasına bir goril dalmış; gözümüz görüyor ama beynimiz algılamıyor. Kaç pas atıldı diye tartışıp dururken işin özü tamamen gözden kaçıyor.

Bu deneyde olduğu gibi, dikkatimizi belgenin ortaya çıkmasının zamanlamasıymış, gelen grubun karşılanmasındaki sevincin aşırılığıymış gibi meselelere yoğunlaştırıp gidilen yolun önemini gözden kaçırmak riski var. Eğer girmiş olduğumuz demokratikleşme yolunda ilerleyemezsek bunun bedeli ağır olur.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kafalardaki duvarları yıkmak

Ümit İzmen 09.11.2009

Resesyondan çıkmaya başlayınca ekonomi köşeleri de yavanlaşmaya yüz tuttu. En hararetli tartışmaları krizin başlarında yaptık. Bu krizin 1929 Büyük Buhranı'na benzer hatta daha kötü olduğunu tartıştık bir süre. Krizin kapitalizmin sonunu getirebilecek kadar kötü olacağına vehmedenler ne sevdikleri ne de anladıkları Marks'ın adını ağızlarından düşürmez oldular. Krizin bu kadar da derin olmadığı ortaya çıktıktan sonra ne kadar süreceğini tartıştık uzun uzun. Her kriz gibi bu krizin de sonu görününce bu sefer de ikinci kriz korkusu sardı yürekleri. Son günlerde bu tartışma da tavsadı.

Bu hafta dünya Berlin Duvarı'nın yıkılışının 20. yılını tartışıyor. Bundan önceki tartışmaları içeriye taşımaya pek meraklı olan medyamız bu defa pek hevesli olmazsa hiç şaşmam. Çünkü dünyadaki tartışmaların odağında, Duvar'ın çökmesinden sonra birçok ülkenin piyasa ekonomisini benimsemekte gösterdikleri başarıyı demokratikleşme konusunda gösterememiş oldukları yer alıyor. Ama demokratikleşme hâlihazırda Türkiye'de "netameli" bir konu olduğu için, açılımlara ithal tartışmalarla destek vermek işlerine gelmeyecektir. Ama bence şu anda bu tartışma Türkiye için öncekilerden daha anlamlı.

20 yıl önce bugün yıkıldı Berlin Duvarı. Duvarın çökmesi bizim kuşak için çok temel bir olay. İçine doğduğumuz, bildiğimiz, tanıdığımız ve hatta inandığımız dünyanın bir anda sonu geldi. Bu sadece sosyalizme inananlar için bir boşluk yaratmakla kalmadı, reel sosyalizmin çökmesi için var güçleriyle çalışanları da bir anda atıl hale getirdi. Değişen dünyaya ayak uydurmak hiç kimse için kolay olmadı.

Çöküşü getiren nedenlerin hem bireysel refah hem de siyasi temsil hakkı ve özgürlük talebi olması gibi, çöküş sonrasında da hem siyasi hem ekonomik restorasyon gerekti. AB bu sorunu Doğu Avrupa ülkelerini birliğe dahil ederek çözmeyi seçti. İki Almanya'nın yeninde birleşmesi bile uzun ve sancılı oldu. Aradan 20 yıl geçmiş olmasına rağmen, eski sosyalist ülkelerin global kapitalist düzene entegre edilmesinin sancıları hâlâ devam ediyor.

Duvarın çökmesinden sonra, Batı'nın gelişmiş ülkelerinin ekonomik sistemleri kısa sürede tüm dünyada standart haline geldi. Küreselleşme muazzam hız kazanırken Batı demokrasisi aynı hızla yaygınlaşmadı. Bizim

için tanıdık bir durum: Türkiye de Batı'nın ekonomi anlayışını benimsemekte hep pek hızlı, ama siyasetini benimsemekte de bir o kadar yavaş hareket etti. Kuruluş felsefemizde bile var: Batı'nın ilmini alacağız, maneviyatını değil diye çıkmışız zaten yola. Ama belki de tam bu nedenden dolayı tam bir dünyalı olamamışız. Eklemlenmiş de, bu hep kenarından köşesinden olmuş.

Ekonomik liberalizme ayak uydurmaya çalışıp siyasette otoriterlikten vazgeçmeyince, dünyadaki değişimi yakından takip etmeyi başaramamışız. Üstelik birbirini bütünleyen bu yapıda, siyasi sistemdeki değişimin sürekli olarak geride kalması, kaçınılmaz olarak bir süre sonra ekonomik sistemin de performansını düşürüyor. Bu nedenle demokratikleşmeyi sırf piyasa ekonomisinin daha düzgün işleyişini sağlamak için bile savunmak mümkün.

Dünyadaki değişimi takip edemediğimiz için kendimiz değişirken dünyanın aynı kaldığını zannedebiliyoruz. Ama unutmayalım ki dünya ekonomik sistemine gayet sıkı biçimde eklemlenmiş durumdayız. Ve bugünün küresel ekonomisi tüm ülkelere aynı ekonomik anlayışı dayatıyor. Küresel ekonomiden daha fazla pay alabilmenin kuralları belli. Bu kuralları biz koymuyoruz ve etkileme gücümüz de sınırlı. Üstelik küresel oyunu kurallarına göre ve etkin biçimde oynamak için siyasi yapının geçmişin ölü ağırlıklarını atması ve toplumun dinamiklerini daha tam olarak yansıtmaları gerekli. Ekonomik sistem dönüşür, ekonomik güç el değiştirirken, siyasi sistemin bundan etkilenmemesi mümkün olmuyor.

Türkiye hâlâ ekonomik liberalizasyonla demokratikleşmenin senkronizasyonunu sağlamanın uzağında. Bunun da nedeni kafalardaki duvarlar. Aynen Doğu Almanya yurttaşlarını sınırlar içinde tutmayı hedefleyen duvar gibi Türkiye'de de sorunları bulundukları yere hapsetmek üzere örülmüş duvarlar var. Bu duvarlar demokratikleşme taleplerini engelliyor.

Ama Türkiye'nin içindeki bu duvarlar çoktan delik deşik olmuş durumda. Kürt sorunundan inanç özgürlüğüne, askerî vesayetten kuruluş mitlerine, duvarın birçok parçası bir daha yama tutmayacak biçimde çökmüş. Şimdi kalan son birkaç parça var. Bunların da dayanamayıp yıkılacağı ve ekonomik sınırların ardından otokratik bariyerlerin de aşılacağı gün gibi aşîkâr.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Barişin bereketli döngüsü

Ümit İzmen 16.11.2009

Dünya ekonomisi yavaş yavaş toparlanıyor, beklentiler sürekli yukarı doğru çekiliyor. Yurtdışı gelişmeler içeriye de yansımaya başladı. Türkiye ekonomisinde bundan sonra açıklanacak verilerde iyileşme görmeye başlayacağız. Bu iyileşmenin detaylarına bakmak mümkün tabii. Ne de olsa 80 senede bir gelen bir krizle karşı karşıyayız. Bir iktisatçı olarak bu durumun keyfini çıkartmalıyım: ne de olsa böyle bir krizin her aşamasını bütün ayrıntılarıyla, günü gününe analiz etme fırsatı her halde bir daha elime geçmeyecek. Ama siyasette olan biten bundan da nadir.

Bir iktisatçı olarak krizlerin kapitalizmin doğasında olduğunu biliyorum. Aynen deprembilimcilerin İstanbul depreminin olacağını bilmesi gibi. Yani küresel de olsa, 80 yılda bir de olsa, sonuç olarak kriz tanıdık bir şey. Ama Türkiye'nin şimdi girdiği demokratikleşme sürecini ben 1980'den beri rüyamda bile görmedim. Kürt açılımı dediğimiz konu bu hafta Meclis'e geldi. Konuşulanların Meclis kürsüsünden konuşulabilir olmasının

kendisi zaten açılım.

Kürt açılımı adına bu aşamada yapılanları ve yapılacağı açıklananları desteklemek insan olmanın gereği. Temel insan haklarından konuşuyoruz. Siyaset yok bu işin içinde, siyaset yapmaya imkân verecek asgari şartların yaratılması söz konusu. İtiraz edenler de buna itiraz ediyor, itiraz ettikçe çirkinleşip insanlıktan çıkıyorlar.

Öte taraftan, süreç ilerledikçe, insan haklarına saygılı, hukukun üstünlüğüne dayalı, demokratik bir devletin gerçekleşebilme ihtimali yükseldikçe, ileriye dönük ümitler de artıyor.

Ayrımcılığın ortadan kalkmasının, yatırımların önündeki bürokratik engellerin değil de insani engellerin ortadan kaldırılmasının nasıl bir ekonomik etki yaratacağını ölçemiyoruz. Zararını ölçemediğimiz gibi. Belki ekonomik zararı ölçebiliyor olsaydık, Kürt sorununu bu hale getirmiş olmanın insani boyutlarının yanında ekonomik kayıplarını da anlardık kim bilir.

Demokratikleşmenin Türkiye'ye sağlayacağı ekonomik avantajı ölçemiyor olsak da, Türkiyeli iktisatçı Daron Acemoğlu'nun çalışmaları, demokratikleşme ve kurumsal reformun büyüme hızında nasıl sıçramalara yol açtığını ortaya koyuyor. Dünyanın en saygın iktisatçıları arasında yer alan ama maalesef saçma sapan bir askerlik meselesi yüzünden Türkiye'ye giremeyen Daron Acemoğlu, ekonomik performansı yükseltecek reformların yapılabilmesi için toplumsal oyunun kurallarının değişmesi gerektiğini, bunun için de hem fiili (de facto) hem de kanunun verdiği (de jure) politik güç dengesinin değişmesi gerektiğini ileri sürüyor.

Bu dengelerin değişmesi kolay değil. Kanuni çerçevenin sağladığı gücü elinde tutanlar, bu çerçevenin değişmesine ve gücün ellerinden gitmesine şiddetle karşı çıkıyorlar. Sahip oldukları ekonomik zenginlikten dolayı siyasi güce sahip olanlar da ellerindeki gücü sistemin kendi kendisini yeniden üretmesi üzerine kuruyorlar. Bu denge çoğu kez ancak teknolojiye veya uluslararası ilişkilerde meydana gelen değişikliklerle bozulabiliyor.

Şu anda Türkiye'de yargıdan askeriye meydana gelen değişimle beraber ekonomik yapıda süren ve krizle birlikte hızlanan değişim Acemoğlu'nun analizleriyle uyumlu. Hem fiili, hem de kanun gücüyle sağlanan siyasi güç dengeleri değişiyor. Ekonomik gücün dağılımı da değişiyor. Bu değişim oyunun kurallarını yeniden belirleyecek.

Kürt sorununun aşılmasının getirisi biraz daha dışarıdan bakınca daha somut olarak görülebiliyor. Yabancı dergi ve gazetelerde yapılan analizler bunu gösteriyor. Örneğin Washington Amerikan Üniversitesi İhtilaf Önleme ve Barış Kurma Programı direktörü, Türkiye ile Irak Kürdistanı'nın doğal ekonomik ortaklar olduğunu yazıyor. Irak Kürdistanı'nın Batı'ya açılmasının yegâne yolunun Türkiye, Türkiye'nin de Irak ve diğer bölge ülkelerine çıkış kapısının Irak Kürdistanı olduğunu vurguluyor.

Irak Kürdistanı'nda satılan malların yüzde 90'ı Türkiye'den gidiyor. Bu senenin ocak-eylül döneminde Türkiye'nin toplam ihracatı geçen senenin aynı dönemine göre yüzde 30 azaldı, buna karşılık Irak'a ihracat yüzde 40 artarak 3,8 milyar doları buldu. Önümüzdeki yıl bunun katlanması bekleniyor. Bu kaba veriler bile açıkça gösteriyor; ekonomik aklın, vicdan ve adalet duygusuyla böylesine paralel düşmesine pek sık rastlanmaz: Kürt sorunu hafifledikçe bunun bölge ekonomisine olumlu yansımaları artacak. Bölgede geri kalmışlığın etkileri silindikçe, sosyal ve siyasi sorunları çözmek kolaylaşacak. Ekonomik kalkınma, siyasi demokratikleşme ve sosyal gelişme süreçleri birbirini besleyerek derinleşecek. Baskının yarattığı kısır döngünün yerini barışın bereketli döngüsü alacak.

Bu sefer farklı

Ümit İzmen 23.11.2009

İstihdam cephesinde işler parlak değil. Nisan ayından itibaren iyileşmekte olan işsizlik oranı yeniden artarak yüzde 13,4'e yükseldi. Böylece son bir sene içinde işsizlik oranı dört puan artmış oldu. Belki daha önemli olan oranlardan ziyade mutlak rakamlar. Son bir sene içinde kentlerde istihdam edilenler 290 bin azaldı ve işsiz sayısı 780 bin arttı.

İşsizliğin krizlerde artış gösterdiği ve üretim toparlansa bile artmaya devam edebildiği biliniyor. Sanayi üretimi genelde krizin başlamasından dört çeyrek sonra düzelmeye başlıyor ve altı çeyrek sonra yeniden pozitif büyüme oranları görebiliyoruz. Oysa krizle birlikte artmaya başlayan işsizlik oranları aradan üç sene geçse bile düzelmeyebiliyor. Buna istihdam yaratmayan büyüme deniyor. 2001 krizinden çıkışta da Türkiye uzun süre yüksek işsizlik sorunuyla boğuşmuştu. 2001 ikinci çeyreğinde yüzde 6,2 olan işsizlik oranı 5,3 puan artarak 2002'nin ilk çeyreğinde yüzde 11,5'e yükselmiş ve ancak 2006 yılının ikinci yarısından itibaren iyileşme göstermeye başlamıştı.

Bu sefer durum 2001 krizinden de zor olabilir. Tabii Türkiye'de işsizliğin yüksek olmasının krizler dışında yapısal nedenleri var. Bu nedenlerin başında ülkede tarımdan kopuş sürecinin devam etmesi ve sürekli bir transformasyon yaşanması geliyor. Tarımda çalışanların yüzdesi 2002 yılında yüzde 35'ten 2008 yılında yüzde 24'e geriledi. Artık tarımda istihdam edilmeyen işgücünün kentlerde hizmetler ve sanayi sektörlerinde istihdam edilmesinin önünde çok ciddi bir eğitim sorunu var. Bu sorun zaten işsizliğin yüksek olması için başlı başına kuvvetli bir neden. Şimdi bir de buna krizin getirdiği ilave zorluklar ekleniyor.

Üstelik bu kriz 2001 krizinden çok farklı. Her şeyden önce 2001 krizi bizim kendi başımıza açtığımız bir sorundu. Bu sefer, ABD'de başlayan küresel krizin bize de bulaşması söz konusu. Bu nedenle dış ticaretin seyri çok farklı. 2001'de ihracatı arttırmak ve düşen iç talebi dış talep artışı ile dengelemek ve üretime devam etmek mümkün olmuştu. Bu kez dış talep de çok hızlı düştüğü için ihracatta artış bir yana yüzde 30 gibi ciddi bir gerileme var.

Bir başka fark da enflasyon ve faiz oranlarının seyrinde. Şimdiye kadarki bütün krizlerde enflasyon ve faiz oranlarında bir patlama görülürdü. Üretimde hızlı bir daralmaya yol açsa da bu artışlardan sonra dengeler yeniden kurulurdu. Bu sefer enflasyon yüzde 5'ler seviyesine düşerken Merkez Bankası faiz oranları da yüzde 6,5'a kadar geriledi.

2001 krizinde enflasyon bir anda 40 puan artınca reel ücretler baş aşağı gitmiş ve çalışanların patrona maliyeti reel olarak azalmıştı. Bir yandan işçi çıkarmaya da devam edilmiş ve bu sayede verimlilik seviyesi korunabilmiş ve kâr marjları hızla yükselmişti. Bu kez enflasyon artmak bir yana geriliyor, reel ücretlerin düzeyi korunuyor. Çalışanların patrona maliyeti bir önceki krizde olduğu gibi azalmak bir yana reel olarak artıyor. İşçi çıkartmalara rağmen, aynı anda üretim de hızla daraldığı için verimlilikte sert düşüşler görülüyor. Artan ücret maliyeti ve düşen verimlilik, kâr marjları üzerinde kuvvetli bir baskı oluşturuyor. Bu sefer geçen krizde olduğu gibi enflasyon artmayacağı için reel ücretler gerilemeyecek ve kâr marjları üzerindeki baskı devam edecek.

Enflasyonun seyrindeki fark, 2001 kriziyle bu kriz arasındaki en belirleyici fark. Hatırlarsanız geçen sene kriz

patladığında, Merkez Bankası'nın enflasyon konusunda biraz daha gevşek davranması ve krizle para musluklarını açarak mücadele edilmesi önerileri ortaya atılmıştı. Bu öneriler yerini bulmuş olsaydı, bugün yukarıdaki resmi tersinden okumamız gerekecekti. Enflasyon yükselmiş olsaydı, çalışanların ücretlerinin patronlara yükü azalacaktı. Bu durumda belki üretim daha önce artmaya başlayacak ama çalışan kesimin refahında ve satın alma gücünde kayıplar olacaktı.

Çalışan kesim bu sefer bir önceki krizde olduğu gibi ezilmemiş olmasına rağmen işsizlikte vahim bir tablo oluştu. İç ve dış talebin zayıf kalmaya devam etmesi üretim artışını sınırlayacak. Bu da, işsizliğin kriz koşulları ortadan kalkınca kendiliğinden düzelmeyeceği anlamına geliyor. İşsizlikte hızlı ve kolay bir iyileşme olamayacağına göre, hükümetin bu konuda ilave önlemler alması gerekiyor.

2001 krizi iktidarı darmadağın etmiş, siyasi partilerin silinmesine yol açmıştı. Kriz süreci muhalefetin bu yöndeki beklentilerini destekleyecek şekilde evrilmedi. Üstelik siyaset alanı ekonomi dışı etkenlerle aşırı yüklü durumda. Hükümet işsizlik sorununu çözemesse bile kontrol altında tutabilirse, bu krizin ciddi siyasi tercih kaymalarına yol açmasını önleyebilir.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dubai krizi hatırlattı

Ümit İzmen 30.11.2009

Şimdi bir de Dubai krizi çıktı. Hazır piyasalar yükselmeye başlamış, ekonomi toparlanma sürecine girmişti. Neredeyse ikinci bir dip ihtimali bile konuşulmaz olmuştu. Dubai'nin borçlarını ertelemek durumunda kalacağını duyurması piyasalarda endişelerin tazelenmesine yol açtı.

İktidarı zayıflatacağı umuduyla ekonomideki kötü gidişata bel bağlayanlar gözlerini küresel ekonomiye çevirmiş durumdalar. Bu nedenle en ufak bir olumsuzluk karşısında bile pire deve yapılıyor. Emimin bu sefer de böyle olacak.

Piyasa ekonomisinde, bilgiyi eğip bükerek buradan para kazanmaya çalışanlar olur. Ama Türkiye'de bu iş sadece para kazanmak için yapılmıyor. Bir zamanların moda deyimiyle "tamamen duygusal" nedenlerle de yapılabilir. Burada söz konusu olan siyasi duygusallık.

Dubai'nin 80 milyar dolarlık borcu, küresel krizi tetiklemiş olan Lehman Brothers'ın 600 milyar doları aşan yükümlülüklerinin yanında pek küçük. Üstelik bu, gelecekte ortaya çıkabilecek sorunların habercisi olmaktan çok geçmiş dönemin bir kalıntısı gibi. Petrol açısından diğer emirlikler kadar şanslı olmayan Dubai, küresel finansman bolluğu sayesinde hızla borçlanarak önemli inşaat projelerine girişmiş ve hızlı ve parlak bir büyüme göstermişti. Ama geçmiş dönemin bu politikası gayrimenkul piyasasında şişme yarattı ve Dubai'yi borçlarını zamanında ödeyemez hale getirdi.

Kriz öncesinde geçerli olan yüklü borçlanma imkânları küresel kriz sonrasında geçerli olmaktan çıktı. Buna karşılık, yüksek borçluluk oranları hâlâ devam ediyor. Bu durum, finansal piyasaların istikrarı açısından sürekli bir risk unsuru. Dubai de piyasalarda devam eden kırılganlığın bir örneği. Geçen seneki krize yol açmış olan temel dengesizlikler önemli ölçüde azalmadan piyasalardaki kırılganlıkların geçmesini bekleyemeyeceğiz. Belli ki, borç rasyoları normal düzeylerine dönene kadar kredilerin artış hızı daha bir süre yavaş seyredecek. Bu da

yüksek büyüme hızlarına dönmenin kolay olmayacağını gösteriyor. Türkiye gibi büyümesini yurtdışından kredi temin ederek finanse edebilen bir ülke için geçmiş beş yıldaki büyüme performansı önümüzdeki yıllarda yakalanamayabilecek.

Ancak Dubai'nin yarattığı esas korku, bunun da aynen daha önce Arjantin, Uzak Asya ve Rusya örneklerinde gördüğümüz gibi diğer gelişmekte olan ülkelerin de borç ödeme sorununu tetikleme riski. Ne de olsa dünya nadir görülen şiddetteki bir krizi henüz geride bıraktı. Son birkaç yıl içinde o kadar çok olumsuz gelişmeyle yüz yüze kaldık ki artık pek az şeye şaşıyoruz. Batması imkânsız denecek büyük şirketlerin battığını hatta ülkelerin satışa çıkarıldığını gördük. En ufak bir olumsuz haber karşısında hemen akla gelen ilk yorum hep her şeyin en kötüsü oluyor.

Dubai'nin yarattığı riskin boyutunu bayram ertesinde piyasaların yeniden açılınca anlayacağız. Şimdilik elde olan göstergeler bu sorunun yeni bir yaygın borç ödeme sıkıntısına yol açma ihtimalinin düşük olacağını gösteriyor. Buna karşılık, toparlanmaya başlayan gelişmekte olan ülkelere yatırım ilgisinin zarar görmesi çok daha muhtemel. Bu zararın en çok hissedileceği ülkeler de makroekonomik temellerinde sorunlar olan ülkeler olacak.

Türkiye kriz süresince temel dengelerini düzeltmek konusunda iyi bir sınav verdi. Cari açık azaldı, enflasyon yüzde 5'lere doğru inmeye başladı, reel faiz oranları birkaç puana geriledi. Kurlarda ılımlı bir değer kaybı oldu. Tek bozulma kamu maliyesinde görüldü. Böylece temel parametrelerde gelişmiş ülkelerle olan fark önemli ölçüde azaldı. Buna benzer bir süreç başka yükselen piyasa ekonomilerinde de yaşandı. Sonuç olarak Türkiye'nin de aralarında bulunduğu bu ülkelerin risk primi düştü.

Geçen gün *Financial Times*'da Gilliann Tett'in yazdığı gibi, Türkiye ve Yunanistan'ın kredi sigorta maliyeti aynı seviyeye geldi. Bunun, arkasında AB desteği olan ve avronun gücüne sırtını dayayan Yunanistan karşısında kayda değer bir performans olduğunu düşünüyorum.

AB'ye üyelik sürecinde tüm ülkelerde ekonomi güçleniyor. Türkiye'de de böyle oluyor. Ama belki biz esas etkiyi ekonomide değil, demokratik standartların yükseltilmesinde göreceğiz. AB üyesi olan bir ülkede şeriat umacısı masalı artık kimseyi korkutamayacağı için eşitliğin önüne set çekme oyununa gelecek kimse de kalmayacak.

Kafeslenecek kuş kalmayınca, en ufak bir kırılmalık karşısında hemen dünya ekonomisinin sonunu ilan etmeye kalkanların da işi bitecek. İlk fırsatta işi kapitalizmin sonunun geldiğine inanmaya kadar vardırıanların da söylem değiştirmeye başlamış olduklarına bakarsak, sürecin zor kısmının geride kaldığı sonucuna varabiliriz.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İyimserliğin, kötümserliğin ötesinde

Ümit İzmen 07.12.2009

Eski bir arkadaşım mail atmış: bir yazımdan alıntı yaparak "hâlâ ümitli misin memleketin gidişatından" diye soruyor. Aslında sormuyor. Ümitli olmamam gerektiğini ima ediyor. Biliyorsunuz ben pek iflah olmaz bir iyimserim. Doğru, ortada kötümserliğe yol açacak kadar negatif gelişme dolaşıp duruyor. Ama iyimser olmak isteyen için de yeterli malzeme var.

Mesela son sorgular. Doğrusu bundan üç beş sene önce sorsalardı, Türkiye’de darbe yüzünden bir kuvvet komutanının ancak devrimden sonra soruşturulabileceğini söyledim. Bugün ne devrim oldu, ne de 12 Eylül Anayasası değişti. Ama dönemin ruhu değişti. Toplumsal değişimin dinamiği, yasal çerçevedeki değişimin önüne geçti. Belki sorgulamaların kendisinden de daha önemli olan şey (sonuç olarak beş yıl öncesinin başarısız darbe girişimi söz konusu olan) bu sorguların toplumda olağan ve olması gereken olarak algılanması.

Şimdi, eski ile yeninin mücadelesi var. Eski hâlâ direniyor. Yeni henüz egemen değil. Ama kritik bir eşik aşıldı. Bu yüzden eskinin, can havliyle, çok daha sert manevralarına şahit olabiliriz. Geri adımlar, bocalamalar, kararsızlıklar olsa da, Türkiye’nin yüzünün ileriye dönük olduğundan ve ileri doğru yol almayı sürdüreceğinden kuşku yok.

Ekonomide de verilerden bağımsız bir ruh hali olmaya başlayan yaygın kötümserliği hiç paylaşmıyorum. Tabii iyimserlik yapısal sorunlar üzerine düşünmeye ve tartışmaya engel değil. Tam tersine, yaygın kötümserliğin uzun vadeli sorunların ciddiyetle ele alınmasını engellediğini gözlemliyorum.

İyimserlik-kötümserlik ikileminin ötesinde bir bakışla üzerinde durulması gereken konulardan biri, dış ticaret ve üretim yapısı ilişkileri. Kısa vadeye bakarsak dış ticaret cephesinde olumlu haberler var. İhracat nihayet geçen senenin üstüne çıktı. Ekim ayında ihracat geçen seneye oranla yüzde 3,9 arttı. Yıllık bazda artış görmeyeli o kadar çok oldu ki; başka zaman olsa önemsemeyeceğimiz bir rakam herkesi sevindirdi.

Son ay rakamlarına göre AB’ye ihracat yüzde 12 arttı. Biliyorsunuz, Türkiye’nin en büyük ihracat pazarı AB. Küresel krizin en fazla etkilediği ve bu nedenle dış ticareti en hızlı daralan bölgelerden birisi AB oldu.

Zaten bu krizde, tüm dünyada dış ticaret muazzam bir hızla daraldı. Bütün küresel krizlerde hep böyle oluyor: dünya ticareti dünya üretiminden çok daha şiddetli daralıyor; ticaretteki daralma, üretimdeki daralmanın beş katını buluyor. Bu krizde, dünya üretimi yüzde 1,5 artarken, dünya ticareti yüzde 15 daraldı. Öyle ki, krizin ilk yılında dünya ticaretindeki daralma 1929 Büyük Buhranı’nın iki katına çıktı. Türkiye de bu şiddetli daralmadan nasibini aldı. Ama şimdi dünya durgunluktan çıkarken dünya ticareti de genişlemeye başladı. AB ekonomisinde talep kıpırdayınca Türkiye’nin bu ülkelere ihracatı artmaya başladı.

İthalat ise hâlâ azalmaya devam ediyor. İlk on ayda ithalat yüzde 36 geriledi. İthalat gerilerken ihracatın artması dış ticaret açığını düşürüyor. Böylece Türkiye kronik bir sorun olan cari işlemler açığında ciddi bir iyileşme yaşıyor. Ama kısa vadenin olumlu değerlendirmeleri de bu noktada tükeniyor. Çünkü yurtiçinde talep eninde sonunda artmaya başlayacak. Hammadde fiyatları zaten hızla artıyor. Öte taraftan, ihracat imkânlarındaki artış geriden gelecek. Bu da bir süre sonra cari işlemler açığının yeniden yükseleceği anlamına geliyor.

Cari işlemler açığını gelecekte sınırlayacak hiçbir önlem almıyoruz. Önlem derken tabii kur, enerji fiyatı gibi maliyet unsurlarından değil, üretim yapısının dönüşümünden söz ediyorum.

Türkiye’de üretimin ithalata bağımlılığı öteden beri biliniyor. Geçen haftalarda Merkez Bankası tarafından açıklanan bir çalışma bu durumu bir kez daha ortaya koydu. Türkiye’de aramalı üretimi talebin ancak yüzde 10-20’lik bölümünü karşılayabiliyor. Yatırım malında bu oran yüzde 5’e kadar iniyor. Üretimde kullanılan aramalı ve yatırım malında ithalata yönelmenin nedeni maliyet değil, ürünün Türkiye’de yeterli miktar ve kalitede üretilmiyor olması.

Üretimin ithalata bağımlı yapısında hiç şüphesiz üretimin küresel bir nitelik kazanmış olmasının etkisi var. Üretim zincirleri ve çokuluslu şirket bünyesinde yapılan üretim, aramalı temininde ithalatçının sağladığı finansman imkânları gibi faktörler, üretimin ithalata bağımlılığını artırdı. Yani Türkiye ihraç etmek için ürettikçe daha fazla ithalat yapmak zorunda kalıyor. Bu denklemde de dış ticaret açığı kapanamıyor.

Gelecekte bu yapıyı değiştirecek adımlar atılmış değil. Krizin ardından küresel ekonominin dönüşümüne ilişkin beklentiler, Türkiye'nin üretim yapısındaki değişim ihtiyacını daha da yakıcılaştırıyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Risk primi niye yüksek

Ümit İzmen 14.12.2009

Türkiye'nin risk priminin ekonomik verilerin işaret ettiğinden daha yüksek olması hep bir şikâyet konusu oldu. Türkiye hâlâ yatırım yapılabilir ülke kategorisine alınmadı. Fitch son yaptığı kredi notu arttırımında, aslında ekonomik koşulların elvermesine rağmen geçen sene siyasi riskin yüksek olması nedeniyle kredi notu artışına gidilmemiş olduğunu açıklamıştı. Değerlendirmeyi belki bugünlerde yapsa yine benzer bir sonuca varırdı.

Niçin ekonomik verileri bizden daha kötü ülkelerden daha ağır koşullarda kredi bulabiliyoruz? Neden Türkiye onca potansiyeline rağmen yatırım yapılabilir bir ülke kategorisinde değerlendirilmiyor? Bu soruların cevabını, rating kuruluşlarındaki sömürücü düşmanlarımızda, uluslararası finans çevrelerinin hain komplolarında aramak gülünç oluyor tabi ki.

Kredi verenlerin ve yatırım planları yapanların gözünde Türkiye siyasi geleceği öngörülemeyen, hukuk sistemi güven vermeyen bir ülke. Son hafta yaşananlara bir dönüp bakın, elinizi vicdanınıza koyup söyleyin, haksızlar mı?

Meclis'te mutlak çoğunluğa sahip iktidar, gayrimeşru muhalefet odaklarının manevraları karşısında iktidarsız. Yüksek mahkemelerin neredeyse her kararı tartışma konusu oluyor. Ülkenin bir yarısı kararları tezahüratla karşılarken, bir yarısı da protesto için sokaklara dökülüyor. Böyle bir ülkenin risk primi yüksek olmayacak da hangi ülkenin olacak?

Anayasa Mahkemesi'nin DPT'nin kapatılması konusunda vermiş olduğu kararın bir dizi siyasi sonucu olacak. Bu sonuçlar siyasi riskte artış getirecek. Artan siyasi risk, düşen ekonomik performanstır her zaman. Siyasi risk artıyor ve ekonomik performans düşüyorsa, bu iktidar için zor günler demektir. İktidarın hareket alanının daralması, her zaman siyasi ve ekonomik riskte artış getirir. Yani, DTP'nin kapatılma kararının arkasından yaşanacak fiili sonuçlar bir tarafa, önümüzde siyasi ve ekonomik riskin artmakta olduğu bir dönem.

Ama neyse ki, ekonominin içinde bulunduğu koşullar bundan bir süre öncesine kıyasla daha olumlu bir tabloya işaret ediyor.

Bu yoğun siyasi gündem içinde bir parça arka planda kaldı ama geçen gün açıklanan büyüme rakamları Türkiye'de dört dönemdir devam eden daralmanın artık sonuna gelinmekte olduğunu ortaya koydu. 2008'in son çeyreğinde yüzde 6,5 daralan ekonomi, 2009'un ilk çeyreğinde yüzde 14,7 ile küçülme evresinde dip noktaya indi. Gerileme hızı bunan sonra azalmaya başladı. İkinci çeyrekte yüzde 7,9'a inen daralma hızı üçüncü

eyrekte ise yüzde 3,3'e geriledi. Beklenen 2009'un son çeyreğinde ekonominin yeniden büyüme sürecine geçmiş olması.

Büyüme rakamlarının alt ayrımlarına bakınca,  ne çıkan birkaç husus oluyor. Bunlardan birincisi kamunun frene basm ı olması. Kamunun yatırım harcamalarının bu dönemde yüzde 10,6 azalm ı olması, büyüme hızını aşağı çekti. Gelecek dönemde daha hızlı büyüyebilmek için bugünden yapılması gereken yatırımların niye kısılm ı olduğunu anlamak pek mümkün değil. Çünkü küresel kriz karşısında ekonomiyi canlandırmaya çalışan birçok ülke tam da bu yolu seti. Örneğin Çin bu dönemde alt yapı yatırımlarına ağırlık verdi. Böylece hem yurtiçi talebi canlandırd  hem de gelecek dönemde ekonominin rekabet gücünü arttırdı.

Kamu yatırımlarının azalmasına karşılık mal ve hizmet alımlarının yüzde 8,6 artm ı olduğu görülüyor. Bu tür harcamalar da talep yaratır. Ama bu sayede yaratılan talep esas olarak o döneme ait olur. Yani kimden mal ve hizmet satın alınıyorsa, o şirketlere bu dönemde ilave talep yaratılm ı olur. Doğal olarak, bu ilave talep uzun vadede kalıcı olmaz. Oysa yatırım harcamaları uzun vadede sürdürülebilir büyüme açısından gereklidir.

Bu rakamlara bakarak, AKP'nin ekonomi politikasında uzun vadede elde edilecek faydalar karşısında kısa vadeli olanları tercih ettiğini söylemek sanırım fazla ileri giden bir yorum olmayacaktır. Aynen demokratikleşme doğrultusunda yapılan palyatif/ilkesel c z m tercihlerinde olduğu gibi. Siyasi parti kapatılmasını zorlaştırmak, anayasa değişikliği yapmak, siyasi partiler ve seçim sistemlerini değiştirmek konusunda yıllar geçmiş olmasına rağmen atılmam ı adımların ceremesini çekiyoruz bugün.

Güncel göstergelere bakılırsa, ekonomik durumun bundan alt  ay öncesinden daha olumlu olduğu ortada. Sevinelim. Tabii siyasi gelişmeler sevinmeye mecal bırakm ışsa...

Provokasyonlar arka arkaya gelirken, protestocular sokaklara dökülürken, siyaset alanında şimdilik tek olumlu gösterge, kapatılan DTP'nin yöneticilerinden gelen itidal ve sağduyu ağrıları. Umalım ki bu çağrıları, kapatma kararının yaratacağı olumsuz havadan nemalanmak isteyenlerin heveslerini kursaklarında bıraks n.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Teferruat ve sahicilik

Ümit  zmen 21.12.2009

Geçtiğimiz hafta 2010 yılı bütçe görüşmeleri başladı. Tabii onca yüklü siyasi gündem arasında bütçe mantığı, gelir ve harcama politikaları değildi Meclis'te esas heyecanı yaratan. Yoğun bakım odasında uyutulmaya alınan demokratik aılımin fişi çekilecek miydi mesele.

Yakın geleceğin nasıl şekilleneceği büyük ölçüde bu soruya bağlı olduğuna göre, gündemin böyle oluşması elbette normal. Normal olmayan ülkenin hali. "Normal" bir ülkede yurttaşların gelirlerinin ne kadarını ayırıp vergi olarak vereceği, bu vergilerin nerelere, nasıl harcanacağı siyasi gündemin en önemli maddesi olurdu. Tütün işçilerinin grevi de, maden ocağındaki g  k de derin tartişmalara yol açardı.

Sahici sorunları köhne bir hamasetle, kaba kuvvetle, vatan-millet-ulus-ankaya edebiyatıyla c zmek mümkün değil. En önemli konuları "teferruat" haline getiren bu anormallik, kendilerine "devlet adamlığı" sıfatını uygun bulan siyasiler ve ülke ekonomisinde belirleyici ağırlığı olan işadamları tarafından nasıl benimsenip sindiriliyor

gerçekten anlamıyorum.

Bunu bir yana bırakıp, ben anladığım konulara döneyim.

Geçen hafta kasım ayı bütçe gerçekleştirmeleri de yayınlandı. Sonra YÖK üniversiteye girişte uygulanacak katsayılarla ilgili yeni bir karar açıkladı. Ve işsizlik rakamları bu ay da can sıkıcı oldu. Bunları yan yana koyup bütçe harcamalarının etkinliği konusunu ele alayım.

Ocak-kasım döneminde, geçen senenin aynı dönemine göre, bütçe gelirleri hemen hemen sabit kalırken, giderleri yüzde 18,6 artmış. Bu senenin bütçe açığında ciddi bir artış olduğu görülüyor. Kriz karşısında maliye politikasının gevşetilmesinin doğal bir sonucu bu. Bu sadece Türkiye'ye özgü de değil. Bu krizde bütçe dengesinde meydana gelen bozulmanın IMF programı uygulayan ülkelerde bile yüksek olduğu görülüyor.

Yıllık bozulmaya karşılık, kasım ayı rakamları maliye politikasında iplerin yeniden sıkılmakta olduğunu gösteriyor. Geçen senenin aynı ayına göre kasım ayında bütçe giderleri yüzde 2, gelirler yüzde 1 azalmış. Para politikasında da, Merkez Bankası faiz indirme sürecine bu ay devam etmeyerek aşırı gevşemeye gidilmeyeceğini gösterdi. Her iki politika alanındaki bu gelişmeler, uygulanan desteklerin enflasyonda yükselme ve kamu maliyesinde sürdürülebilirlik endişelerini azaltacaktır.

Uygulanan genişlemeci politikalara rağmen işsizlikteki artış can sıkıcı. Başka ülkelerde de işsizlik artıyor, ama bu bir teselli değil. Türkiye gibi istihdama katılım oranı düşük, üstelik genç nüfus oranı yüksek bir ülke için sorunlu bir durum. Yüksek işsizliği, sosyal ve siyasal sorunlarla birlikte düşünürsek durum daha da vahimleşiyor. İşsizlik özellikle gençler arasında yüksek. Neredeyse her dört gençten biri işsiz.

Daha da kötüsü, işsizlik bir süre daha yüksek seyredecek. Bundan önceki krizlerde de hep böyle olmuştu. İşsizlik, üretim toparlanmaya başladıktan epey bir süre sonra düşmeye başlıyor.

Ayrıca işsizlik ile eğitimsizlik ele ele gidiyor. Üniversite mezunlarının yüzde 14'ü, lise mezunlarının yüzde 26'sı işsiz. Lise altı eğitim görenler arasında ise işsizlik oranı vahim: yüzde 60. Eğitimin yoksa hiç iş aramaya kalkışma demek.

Gençlerin önü eğitimle açılmazsa, yapısal işsizliği düşürmek hiç mümkün olmaz.

Üniversite eğitimi gelir dağılımının düzelmesi için de önemli. Yapılan araştırmalar ABD'de bir yıllık eğitimin yıllık geliri yüzde 10 arttırdığını ortaya koyuyor. Zengin ülkelerde eğitime yapılan kamu harcamalarının GSYH'ya oranı yüzde 5,9. ABD ve Fransa'da yüzde 5,9, Finlandiya'da yüzde 6,5, Danimarka'da yüzde 8,4 olan bu oran, Türkiye'de yüzde 4'te kalıyor. Brezilya'da bu oranın yüzde 10,7 olduğunu bilmek daha da moral bozuyor. Kamu harcamalarından eğitime ayrılan pay Türkiye'de yüzde 13,6 ile yine ortalamaların hayli altında. Bütçe görüşmelerinde bunu tartışıyoruz bile.

Eğitim konusunda durum bu kadar kötüyken, bir de bu berbat tablonun üzerine tüy diker gibi, gençlerimizin bir bölümünün önüne çıkarılan suni engeller var. Dar kafalı bir hesapçılık ve vicdansızlık, başörtülü, meslek liseli, imam hatipli gençlerin geleceğini daha da karartmaya çalışıyor. Oysa Türkiye'nin ihtiyacı, ayırım yapmadan tüm gençlere üniversite eğitimi imkânı sağlamak.

Türkiye'de eğitim seviyesi düşük. Kamu harcamalarından eğitime ayrılan pay diğer ülkelerin altında. Ve Türkiye

son bir senedir krizle mücadele etmek için kamu harcamalarını arttırıyor. Ama eğitime aktarılan kaynak hâlâ düşük. Bu senenin ocak-kasım döneminde faiz hariç bütçe giderleri yüzde 22,3 artarken eğitim hizmetleri için yapılan harcamalar yüzde 15 artmış. Keşke eğitim harcamaları diğer harcamalardan daha hızlı artmış olsaydı. Böylece ekonomi canlandırılırken Türkiye'nin çok temel sorunlarının çözümü yolunda adım atılmış olurdu.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hak edilmeyen kriz

Ümit İzmen 28.12.2009

Zaman zaman bir adım geri çekilmek, güncel bilgi ve veri bombardımanından korunmak ve duman yere çöktükten sonra ortaya çıkan manzarayı değerlendirmek gerekiyor. Yıl dönmeleri bu tür değerlendirmeler için bir fırsat.

Bu fırsatı kullanıp 2008 krizini daha önceki krizlerle karşılaştıralım ve uygulanan politikaların basiretini ve elde edilen ekonomik performansın gücünü değerlendirelim.

Büyümesini yurtdışından temin edilen kaynaklarla canlı tutan ülkeler için, küresel finansal sistemi alt üst eden bir krizden etkilememek mümkün değil. Bu konuda yapılmış çok sayıda araştırma var. Türkiye de küresel krizden illaki etkilenecekti. Ama hak etmediği kadar etkilendi. Niye?

2001 krizinden sonra Türkiye kapsamlı bir yeniden yapılanma sürecinden geçmişti.

Kamu maliyesine disiplin gelmiş, Merkez Bankası, hükümetlerin para basma matbaası olmaktan kurtulmuş, bütçe açıkları neredeyse sıfırlanmış, kamu borç göstergeleri iyileşmişti.

Enflasyonla 30 yıldır devam eden mücadelede nihayet bir noktaya gelinmişti. Enflasyon belki yüzde 5'in altına çekilememişti ama tek haneye indirilmişti.

Faiz oranları ve reel faizler düşürülmüş, kamu kâğıtlarının eski cazibesi kalmamış, üretimin önemi artmaya, yatırımlar yeniden hız kazanmaya başlamıştı.

Bankacılık sektörünün regülasyonlarında, yönetim yapısında, denetim ve gözetiminde köklü değişiklikler olmuştu. Bu sayede 2008 krizi çıktığında Türkiye'de bankacılık sektörü sağlamdı. Sermaye yeterlilik oranı yüksek, sorunlu kredi oranı düşük, kur riski düşük bir bankacılık sektörü ülke için ciddi bir avantajdı.

Türkiye, 2008 küresel krizine diğer gelişmekte olan ülkelere, özellikle de Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine kıyasla daha sağlam bir ekonomik altyapı ve güçlü makroekonomik politikalarla girdi. Ancak, sonuçlar hiç de bu sağlam yapı ile orantılı değil. Çok daha az etkilenmesi beklenen Türkiye, küresel krizin en çok vurduğu ülkelerden birisi oldu. Niye?

Sağlam ekonomik yapısına rağmen, en hızlı daralan ve işsizliğin en hızlı arttığı ülkelerden birisi olmanın nedeni, kriz karşısında alınan veya alınmayan önlemler mi? Değil tabii. Bankacılık sektöründe sorun yoksa, mevduat garantisi vermek gerekmez. Hatta sonrası için zararlıdır bile. Ekonomi güçlüyse, alınacak tedbirler de başka olur. Nitekim de öyle oldu. Maliye politikası ve para politikası gevşetilerek krizin etkileri azaltıldı.

Tüketimi canlandıracak teşvikler uygulandı. Buralarda hatalar oldu tabii. Ama bu hatalar, ekonomik temeller ile gerçekleşme arasındaki muazzam farkı açıklamaya yetmiyor.

Finansal akımların kesilmesi mi büyümeyi bıçak gibi kesen? 2001 krizinde Türkiye'den çıkan sermayenin boyutu, görece olarak bugünkünden daha yüksekti. Kaldı ki 2001'de finansal akımların yeniden artıya dönmesi neredeyse iki yıl almışken bu sefer beş ay kadar sürdü. Yani yabancı sermaye akımlarını da suçlamak mümkün değil.

Bankacılık sektörünü kredi musluklarını kapattığı için suçlamak da anlamlı değil. GSYH'ya oran olarak bakınca 2001'e kıyasla bu krizde kredilerdeki daralmanın çok cüzi kaldığını görüyoruz. Kötü performansı bu da açıklıyor.

Bir fark dış talep. Bu sefer dış talep bıçak gibi kesildi. 2001 krizinde düşen iç talebin yerine ihracatı ikame edebilmiş olan Türkiye bu krizde onu yapamadı. Komşu ülkelere ihracat arttı artmasına ama bu AB'ye ihracattaki azalmayı telafi etmekten çok uzak kaldı. TL'nin değerinde meydana gelen kayıp da geçmiş krizlere oranla düşük kaldı ve kısa sürede TL yeniden değerlenmeye başladı. Bu da ihracatçı açısından pek iyi olmadı.

İkinci bir fark da krizin faturası geçmiş krizlerden farklı olarak bu sefer sadece halka çıkartılmadı. Bundan önce patlayan enflasyon sayesinde işçilik maliyeti azalıyor, kâr oranları artıyordu. Bu sefer çalışan kesimin satın alma gücü erimedi ama kârlarını korumak isteyen işveren işçi çıkartmaya gitti. Bu yüzden işsizlik geçmişe göre çok daha yakıcı hale geldi.

Üçüncü fark ise beklentiler. Ekonominin temellerinin güçlü olmasına rağmen beklentiler 2001 krizine oranla çok hızlı ve keskin bir biçimde bozuldu. Felaket tellallığının bunda payı olduğu açık. Beklentiler bu kadar bozulmuşken alınan tedbirlerin de etkinliği azaldı. Türkiye 10,25 puan ile faizleri en çok indiren ülke olmasına rağmen, ekonomiyi canlandıramadı. Reel faizler 1-2 puan ile tarihte görülmemiş seviyelere inmiş olmasına rağmen, kredi talebi artmadı. Artmaz da. Ülkenin nereye gideceği belirsizse eğer, ne kredi kullanılır, ne ev-araba alınır, ne yatırım yapılır, ne de istihdam artar.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

2010'da ekonomi siyasetin gölgesinde kalacak

Ümit İzmen 04.01.2010

Geçen yazıda 2009 yılında Türkiye'nin küresel krizden hak etmediği ölçüde çok etkilendiğini vurgulamıştım. Siyasi gelecek ne kadar belirsiz, istikrarsızlık ihtimali ne kadar yüksekse, ekonomik performans da o kadar düşük oluyor. Bu açıdan 2009 yılı çok ders çıkartılması gereken bir laboratuvar gibiydi.

Krizlerin bir tek iyi özelliği var. Her krizin fırsatları da beraberinde getirdiğini ve Çince krizin bu iki anlamı barındıran bir kelime olduğunu söylemeyeceğim. Krizlerin en iyi tarafı bir gün bitecek olmaları. Hatta daha da iyisi, ne kadar sürecekleri, ne zaman ve nasıl bitecekleri hakkında eldeki çalışmalar epey fikir veriyor.

2010 yılında küresel krizin gündemden düşmeye başlayacağını söylemek büyük bir feraset gerektirmiyor. Kriz sonrasında dünya ekonomisinde büyümenin çok hızlı olmayacağını söylemek de şaşırtıcı değil. Bu koşullar altında Türkiye ekonomisinde ancak orta karar bir performans beklenebilir.

Küresel kriz sonrasında dünya finansal sisteminin düzenlenmesinde önemli değişiklikler olacak. Eski gevşek düzenleme ve denetim anlayışı değişecek. Tek tek finansal kurumların riskini kontrol etmeye dayalı düzenleme anlayışı yerini sistemi bir bütün olarak ele alan yaklaşıma bırakacak. Finansal piyasaların bu yeni sisteme kendilerini uyarlamalarına kadar geçecek süre içinde, Türkiye gibi büyümesini dış kaynaklara dayalı olarak gerçekleştiren ülkeler sıkıntı yaşayacaklar.

Finansal sistemin çalışma esaslarındaki değişiklikler, reel sektör üzerinde de etkili olacak. Üretim zincirlerinde meydana gelecek değişikliklere bağlı olarak üretimin ve dış ticaretin dünya üzerindeki dağılımı da değişecek. Yılın son günlerinde ABD'nin Çin'den ithal edilen çelik ürünlerindeki gümrük vergilerini bir kez daha yükseltmesinde olduğu gibi. Dünya üzerinde ticaret savaşları yoğunlaşacak. Bu savaştan Türkiye'nin kazançlı çıkması zor.

2010'da ihracata bel bağlanamayacak. Ülkeler 2009'da krize karşı pompaladıkları devlet yardımlarını 2010'dan itibaren geri çekmeye başlayacak. Kamu harcamalarındaki bu azalmayı özel sektör telafi edemeyecek. Çünkü artan işsizlik, düşen gelirler ve eriyen varlıklar özel sektörün talebini sınırlandıracak. Türkiye'de de bütçe açığındaki bozulmayı frenlemek üzere 2010 yılına girerken kamu hizmetlerinde yapılan zamlar, iç talep artışını olumsuz etkileyecek. Yüksek işsizlik zaten yurtiçi talebi yavaşlatıyor.

Bu koşullar altında Türkiye ekonomisi 2010'da ancak yüzde 3-4 civarında büyüyecek. Hiç heyecan verici değil. Bu rakamlarla iktidarı ne göklere çıkarmak mümkün olur ne de yere batırmak. Peki, 2011'de heyecan artar mı? Bu sorunun yanıtı son günlerde iyice ısıtılmış olan erken seçim tartışmalarına da malzeme oluyor. Ama 2010 ile 2011 arasında seçimlerin tarihini etkileyebilecek bir ekonomik performans farkı olmayacak.

IMF anlaşmasının yapılıp yapılmaması bu genel resmi kaydadeğer ölçüde etkilemeyecek. Belki en önemli etkisi, ekonominin gündem içinde ne kadar yer işgal edeceğini belirlemek olacak. IMF ile anlaşma olması durumunda ekonomi iyice arka planda kalacak. Olmaması durumunda ekonomi politikalarındaki risk algısı daha yüksek olacağı için hükümet politikaları eleştiriye daha açık olacak.

Krizin ikinci bir dip yapma ihtimali gibi konularla gündemin ekonomiye kayacağı ve işler daha kötüye gitmeden erken seçime gidileceği iddiaları olsa olsa hedef saptırma olarak yorumlanabilir. Sağlı sollu popülist çığırkanlıklara rağmen, ekonomi erken seçim ihtimalini etkileyebilecek bir heyecan içermiyor.

Ekonomik performansın artmasının önündeki engeller bugün politika tercihleri ve uygulama becerileri olmaktan ziyade yapısal konular. Türkiye hem hızla büyümek hem de daha adaletli, dengeli, doğaya saygılı bir ekonomik yapı oluşturmak zorunda. Karşı karşıya olunan sorunları bugünden yarına çözmek mümkün değil. Çözüm için önce önyargılardan arınmış olarak sorunları önümüze koymak, sorunun tüm taraflarının adil temsil edilebildiği bir süreç içinde konuyu etrafıca tartışabilmek gerekiyor. Mevcut siyasi ortam bu tartışmaya imkân vermiyor.

Ekonomik performansı esas belirleyecek olan eğitimdeki sorunların aşılması, teknoloji ve Ar-Ge'ye ağırlık verilmesi, Kürt coğrafyası başta olmak üzere, geri kalmış bölgelerin ekonomik potansiyelinin açığa çıkarılması gibi faktörler ancak şimdi boğuştuğumuz siyasi sorunlar aşıldıktan sonra hak ettikleri ciddiyetle ele alınabilir. Askerî vesayet devam ettiği ve siyasi istikrar askerî-bürokratik seçkinlerin rehinesi olmayı sürdürdüğü sürece, kimse Türkiye'den ekonomik sıçrama beklemesin.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İş, aş, linç

Ümit İzmen 11.01.2010

Dağdan geldiler; bağdakileri kovdular... Türkiye toplumunun geçmişinde pek nadiren görülen ama son zamanlarda birdenbire sıklaşan linç olaylarının gerekçesi olarak ekonomik koşulların bozulması sürülüyor ortaya. *Eskiden bizim durumumuz iyiydi. Göçle gelenler yüzünden durumumuz bozuldu. Onlar bizden daha zengin oldular. Bizden daha iyi yaşamaya başladılar. Onlardaki ev, araba bizde yok...* Benzeri değerlendirmeleri okuyoruz her linç girişiminin ardından. Son olarak Selendi'deki olaylardan sonra da aynı yorum yapıldı.

Bu yorum yanlış olduğu kadar dayanak yapılan ekonomik mantık da hatalı. Kürtlerin Türklerden daha zengin olduğunu, Romanların Türklerden daha müreffeh bir hayat sürdüğünü kimse ileri sürmesin lütfen. Bu yorumlara sadece pes denir.

Türkiye'de bölgesel veri üretilmesinden bilinçli olarak kaçınıldı. AB üyelik süreci bu alanda da olumlu bir etki yaptı ve bu sayede bazı adımlar zoraki olarak atılmaya başlandı. TÜİK önce gelir ve yaşam koşulları araştırmasını ve il bazında işsizlik verilerini yayınladı. Sonra bölgeler arası gelir farklılıklarını yorumlamakta kullanılabilecek gayrisafi katma değer verilerini açıkladı. Yeni başlayan bu seriler tarihsel bir analize imkân vermiyor. Öte taraftan, rakamlar, bölgesel dağılımdaki korkunç adaletsizliği olanca çıplaklığıyla ortaya koyuyor.

Kaba bir hesaplama, Türkiye'de toplam katma değerden Batı'nın aldığı pay yüzde 80 iken, Doğu'nun payı yüzde 20. Kişi başına katma değer rakamlarında da fark en yüksek bölge ile en düşük bölge arasında beş kata ulaşıyor. İstanbul 10 bin dolar ile 26 bölgenin başında yer alırken, son ayların olaylı kentlerinden İzmir altıncı sırada, Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli bölgesi beşinci, Manisa'yı da içine alan bölge on birinci sırada. Buna karşılık Van, Muş, Bitlis ve Hakkâri'yi içine alan bölge 2.355 dolar ile son sırada. Diğer doğu ve güneydoğu kentlerinin de son sıralarda olduğunu söylemeye gerek yok.

Aynı adaletsiz tablo işsizlikte de var. En yüksek işsizlik oranları yüzde 16 ile Güneydoğu Anadolu bölgesinde. İşsizlik oranı Şırnak'ta yüzde 22'ye çıkıyor. Linç vakalarının görüldüğü İzmir'de yüzde 11,8, Manisa'da yüzde 9,8, Edirne'de yüzde 14,3, Çanakkale'de yüzde 7.

Ülkenin doğusuyla batısı arasındaki gelir ve servet dağılımının bozukluğu ayan beyan ortadayken Kürtler ya da Romanlar şehrimize geldiler, işimizi, aşımızı elimizden aldılar demek sadece arka plandaki kışkırtmaları saklamaya yarar. Şimdiye kadar herkesin kaçınmış olduğu etnisite temelli ayrışmanın, özellikle Türk-Kürt çatışmasının bugün ortaya çıkmasını ekonomik gerekçelendirmeyle açıklamak olanaksız. Veriler buna izin vermiyor.

Ama hem veriler hem de yaşanan olaylar gelir ve servet uçurumlarının her türlü kışkırtma için nasıl verimli bir tarla yarattığını da ortaya koyuyor.

2001 sonrasında makroekonomik alanda sağlanan performans, bölüşüm ilişkilerine yansımada. Siyasi gerilim giderek artarken, ekonomik büyüme adaletsizlik sorunlarının üstünü kısmen örten bir peçe oldu. Ekonomi büyürken toplumsal çatışmalardan kaçınmak nispeten daha kolay. Çünkü ne de olsa, herkesin durumu bir sene önceye göre bir parça iyileşiyor. Ama büyümenin durduğu, pastanın büyümediği bir ortamda pastadan pay kapma yarışı kızışıyor. Büyüme yerini daralmaya bıraktığında, küçülen pastadan alınan payı koruma kaygısı, toplumsal gerilim için sürülmeye çok elverişli bir tarla yaratıyor. Aynen şimdi olduğu gibi.

Sorunlar bu kadar derin olunca, bu sorunları zayıf, ürkek, dağınık önlemlerle çözmek de mümkün olmuyor. Bir tarafın durumundaki küçük bir iyileşme, ancak bir başkasının durumundaki gerileme pahasına yapılabiliyor. Böyle olunca ne birine yaranılıyor ne diğerine. Ekonomik koşulları geriye gidenin itirazı normal de, durumunda ancak ufak bir iyileşme olan da bununla yetinmiyor. Yetinmiyor çünkü görelî iyileşmeye rağmen, mutlak durumu içler açısı.

Yine bölgesel adaletsizliklere dönecek olursak durumu örneklemek için, işsizlik oranları Güneydoğu Anadolu bölgesinde düşüyor. Bu iyi bir gelişme ama Güneydoğu Anadolu'yu işsizliğin ve yoksulluğun en yüksek olduğu bölge olmaktan kurtaramıyor. Görece iyileşmeye rağmen, sorun tüm vahametiyle devam ediyor. Üstelik işsizlik Batı'da yükseliyor. Linç olaylarıyla gündeme gelen Batı Marmara'da üç puan, Ege'de iki puan artıyor. Bu bölgeler işsizliğin en hızlı arttığı yerler.

Kısaca, sorunda kayda değer bir düzelme sağlamadan toplumun çoğunluğunu mutlu eden çözüm bulmak imkânsız. Sistemi varolduğu biçimiyle veri alan çözümler sorunu bir yerden öbür yere taşımak dışında bir sonuç doğurmuyor. Daha radikal düşünmek ve daha cesur davranmak gerekiyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ekonomik milliyetçilik

Ümit İzmen 18.01.2010

Fransız otomotiv üreticisi Renault'nun, Clio 4 üretimini, üretim maliyetinin daha düşük olduğu gerekçesiyle Türkiye'de yapmak istemesi Fransa'da ciddi tepkilere neden oldu. Tepki gösterenlerin başında Sarkozy vardı. Fransız hükümeti Fransız işçilerin işlerini kaybetmemesi için Renault'nun üretimine Fransa'da devam etmesini istiyordu.

Fransız sendikalarının talebi de, gerekçeleri de iktidardaki Fransa sağ ile aynıydı. Buna karşılık, Türkiye'deki, özellikle Bursa'daki işçiler ve sendikaların çıkarı açıkça, üretimin Türkiye'de yapılmasındaydı. Bu örnekten yola çıkarak ekonomik milliyetçiliğin özellikle yeni sol çerçevesinde tartışılması gerektiğini düşünüyorum.

Ekonomik milliyetçilik milliyetçiliğin bir türü. Milliyetçiliğin daha geriye itilmiş olduğu toplumlarda bile güçlü kökleri var. Emperyalizme karşıtlığı temel siyasi öncelikler arasına yerleştirenler, her ne kadar işçi sınıfının enternasyonalizmine inansalar bile bu konuda pozisyon alırken zorlanıyorlar. Somut durumda karar bir parça hangi milliyetten olunduğuna göre değişim gösterebiliyor. Yani mesele tekil durumlara gelince, temel ilkelerden çark edilebiliyor.

Renault örneğine biraz daha yakından bakalım. Öncelikle, bu ilk akla geldiği gibi Fransa'nın Türkiye'ye karşı olmasından kaynaklanan bir dış politika meselesi değil. Çünkü Renault, hükümetten ve sendikalardan gelen baskılar sonucunda Slovenya ve İspanya'daki üretimini de Fransa'ya kaydırıyor. Nedeni, Fransız işlerini Fransız işçilerine vermek. Fransız sendikaları, Fransızlar için üretilen araçların başka ülkelerde üretilip Fransa'ya ithal edilmesine karşı çıkıyor. Nitekim, Clio 4 üretiminin Türkiye'de yapılması kararı Fransa'daki istihdamın korunması şartına bağlandı. Karara işçi sınıfı açısından bakacak olursak, yerli işçi, yabancı işçi ayrımını yapacak mıyız, yapmayacak mıyız? Burada pozisyonu netleştirmek gerekiyor.

Fransız devletin Renault'da yüzde15 hissesi var. Bu son mesele ortaya çıktığında, Renault'da karar alma süreçlerinde daha aktif hale gelmek için payını arttırmayı gündeme getirdi.

Fransız hükümeti geçen sene şubat ayında, küresel krizin yol açtığı likidite kriziyle boğuşan iki büyük otomotiv üreticisine, işgücü kayıplarına yol açmamaları için 6 milyar avroluk yardım yapmıştı. Yani Renault işçi çıkartmamak için hükümetten çeşitli tavizler kopartmayı alışkanlık haline getirmiş. Bu sefer de üretimi Türkiye, Slovenya ve İspanya'dan Fransa'ya taşımının getireceği ek üretim maliyetini üstlenmeye hiç hevesli olmayan otomotiv üreticisi, yerel vergileri ödememek için hükümeti ikna etmiş durumda.

Karar hiç şüphesiz Fransız işçiler için kazanım.

Ama Türkiye'deki işçiler için bir kayıp. Dolayısıyla, hem buradaki çıkarları savunmak, hem de ekonomik milliyetçiliğe karşı çıkmak bu örnekte hiç de zor değil. Ama eğer aynı durum Türkiye'deki bir otomotiv üreticisi açısından söz konusu olsaydı ne yapacaktık?

Örneğin burada kurulu olan bir fabrikayı kapatıp üretimi Mısır'a ya da Pakistan'a kaydırmayı isteyen bir tekstil üreticisi karşısında nasıl bir tavır alınmalı? Ekonomik milliyetçiliğe karşı isek, enternasyonalizmi savunuyorsak, itiraz etmemek gerekir. Bu durumda emperyalizm ve ezilen işçi sınıfı değerlendirmeleri ile laf çevirerek oyalanmak yerine somut söz söylemek gerekir. Somut olarak ya "Türkiye fabrikaları Türklerindir, fabrika burada kalmalı, Türk işçileri çalışmalı" denecek ya da denmeyecek.

Tabii ki denmemeli. Ekonomik milliyetçilik, işçi sınıfının çıkarına değildir.

Renault örneğinde, ekonomik milliyetçilikten birkaç bin Fransız işçisi kazançlı çıksa da, Fransız işçileri uzun dönemde hayat pahalılığıyla kaybedecektir. Siyasi olarak da, milliyetçiliğe ve düzene bağlandığı ölçüde kaybeden yine Fransız işçileri olacaktır. Fransız patronlar yerel üretimin yüksek maliyeti bahanesiyle yeni tavizler kopartacaktır. Sonuçta ekonomik olarak da politik olarak da bu durumdan kazançlı çıkan Fransa'nın işçileri değil, siyasetçileri ve patronları olacaktır.

19 Ocak'ta 14:30'da Agos'un önündeyiz.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İktidar yozlaştırır

Ümit İzmen 25.01.2010

Mutlak iktidar mutlak olarak yozlaştırır. Balyoz planında bir örneğini gördüğümüz gibi. Türkiye'de bizim gündelik hayatta sayısız örnekle doğrulayabildiğimiz bu davranış tarzı, deneysel psikolojide epey karmaşık araştırmalara konu oluyor.

Yakın zamanlarda güç ve iktidar sahibi olmakla yozlaşma ve ahlaki bozulma arasındaki ilişkiyi inceleyen bir deneysel psikoloji araştırması yapıldı. *The Economist* dergisi Dr. Lammers ve Dr. Galinsky tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarını özetliyor.

Çalışmaya katılan denekler iki gruba ayrılıyor. Psikolojik yöntemlerle bir grubun kendisini güç ve iktidar sahibi,

diğer grubunsa güçsüz ve iktidarsız hissetmesi sağlanıyor. Bu iki gruba etik yaklaşımlarını açığa çıkaracak sorular soruluyor ve deneyler uygulanıyor.

Deneyin ortaya koyduğu sonuçlar şunlar: Kendilerini iktidar sahibi hissedenler net bir biçimde ahlaki olarak tartışmalı davranıyor. Sonunda maddi ödül olan oyunda bariz şekilde daha çok hile yapıyorlar. Üstelik başkalarının hal ve tavrı söz konusu olunca daha yargılayıcı oluyorlar. Başkalarını şiddetle eleştiriyor, ama kendilerini hoş görüyorlar. Yani iktidar kişileri sadece yozlaşmaya daha açık hale getirmiyor, aynı zamanda çifte standartlı ve ikiyüzlü yapıyor. Deneyde, vergi yasalarını çiğnemek söz konusu olduğunda iktidar sahipleri başkalarında affetmedikleri bu suçu işlemekte beis görmüyor. Güçsüz ve mağdur olanlarsa, diğerlerinin suç işlemesini mazur bulurken kendilerinde böyle bir hak görmüyor.

Deneyin bir sonraki aşamasında araştırmacılar deneyi değiştirerek iktidar duygusuyla hak etme duygusunu ayrıştırma yoluna gidiyor. Sonuçlar yine yurdum insanı için şaşırtıcı değil: İktidar sahibi olanların ahlak kurallarını çiğnemesi sadece davranışlarının sonuçlarından yakayı sıyrabileceklerini düşünmelerinden kaynaklanmıyor. Aynı zamanda, bir biçimde böyle davranmaya hakları olduğunu da düşünüyorlar. Ancak deneyin Türkiye insanı ile olan benzerlikleri burada bitiyor. Çünkü bundan sonra deney iktidar sahibi olup da kendilerini haklı hissetmeyenlere odaklanıyor. Ne de olsa bizim topraklarda pek izine rastlanmayan bir canlı türü bu.

Kendilerini güçlü ama haksız hissedenler beklenmedik bir tavır sergiliyor ve yanlış davranışı kendileri açısından asla kabul edilmez buluyorlar. Yani iktidar sahiplerinin ahlak dışı yollara başvurusuyla kendilerini haklı hissetmeleri mutlaka birarada oluyor.

Şimdi, bu deneyin sonucuna bakıp, eğer darbeci subaylara “böyle yapmaya hakları olmadığını” anlatabilirsek, ahlak dışı işler yapmaya şiddetle itiraz edecekleri sonucunu çıkartmamı beklemeyin. Bu pek kolay olmaz. Nasıl olsun ki? Balyoz planının ekonomi politikaları, bu planı hazırlayanların anlama kapasitelerine ışık tutuyor.

Planın ekonomi politikaları, 1 Mart 1922'deki gibi bir dünya için hazırlanmış. Tam bağımsızlık, devletçi ekonomiye geri dönüş ve ulusal bağımsızlık ilkesi içinde gerçekleştirilecek bir kalkınma. Osmanlı'nın dış borçlarını bile reddetmeyerek uzun yıllar ödemeye devam etmiş ve bu nedenle Latin Amerika ülkelerinin aksine hiç borç batağına düşmemekle öğünmüş olan Türkiye, borçlarını canı ne zaman isterse ve ne kadar ödemek isterse ancak o kadar ödeyecek. Çünkü artık IMF, Dünya Bankası, AB gibi Sevr sendromu örgütlerin boyunduruğundan kurtularak ekonomik bağımsızlık sağlanacak. Özelleştirilen KİT'ler yeniden devletleştirileceği gibi, azınlıkların ve yabancı şirket ve şahısların banka hesaplarına da el konulacak. Vergiler arttırılacak, servetin kaynağını izah edemeyenin servetine el konacak. Bu kadar el koymadan sonra değil bütçe açığı, bir 50 yıl yetecek kadar kamu kaynağı oluşur herhalde ama bütçe açığı var diye, ne olur ne olmaz, emeklilik yaşı yükseltilecek. Herhalde uzak görüşlü bir hükümet bu.

Bu kadar manasız bir program ancak konudan tamamen bihaber, ama kendinde mutlak güç vehmeden, üstelik aklına eseni yapmanın en doğal hakkı olduğunu düşünen bir kafanın ürünü olabilir.

Gerçekten vahim.

1920 kafası 2020'yi anlamaz!

Ümit İzmen 01.02.2010

Bu hafta Davos zirvesi, Fed başkanının atanması, finansal sektör düzenlemeleri, IMF tahminlerinin iyileşmesi ve dünyanın çeşitli köşelerinden gelen faiz arttırımı kararları ve büyüme haberleri vardı. Bu yoğun gündeme rağmen Apple'ın yeni ürünü iPad dünya ekonomi basınında birinci sayfalarda, manşetlerde çok ciddi bir yer tuttu.

Bu çok da şaşırtıcı olmamalı: Bilişim teknolojilerindeki baş döndürücü değişim birçok sektörü sil baştan dönüştürdü, hayatımıza yepyeni ürünler kattı ve nice ürünü de tarihe gömdü. iPad'in de, kitap ve gazete okuma, müzik dinleme ve film seyretme alışkanlıklarının elektronik ortama taşınması sürecini daha da hızlandırması ve bu yüzden medya sektöründe köklü değişikliklere yol açması muhtemel.

Teknolojik değişim ekonomik ve toplumsal hayatı kökten etkiliyor. Üstelik sadece üretim yöntemlerini ve tüketim alışkanlıklarını değil, ekonomik ve siyasi sistemlerin örgütlenmesini de etkiliyor. Mesela demiryolu ve telgrafın 1800'lerin sonunda Amerika kıtasının en uca noktalarına kadar girişi, dolaysız sonuçlarının yanı sıra kuvvetli bir küreselleşme dalgası da yaratmıştı.

Önümüzdeki on yılı, sürekli hızlanan teknolojik dönüşüm ve yaşadığımız küresel krizin uzun vadeli etkileri belirleyecek. 2020 yılı 2000 yılından çok farklı olacak.

Küresel kriz, dünyaya hâkim olan zenginlik hırsının ve tüketim çılgınlığının yol açtığı felaketlere bir örnek ekledi. Kapitalizmin çirkin yüzü olanca çıplaklığıyla gözüktü. Banka yöneticilerinin gelirlerinin kısıtlanması tartışmalarında olduğu gibi, bu açgözlülük eskisi gibi doludizgin yaşanmayacak.

Halk, finansal sektörü kurtarmak için adeta helikopterden savrulmuşçasına dağıtılan paraları daha uzun yıllar ödedikçe, geçmişe dönmeye razı olmayacak. Belli ki, kapitalizmin beşiği İngiltere'nin işveren örgütünün de dediği gibi, hakkaniyetin, etik davranışın, çevrenin ve çalışanın haklarının daha fazla gözetildiği bir döneme gireceğiz.

2000'li yılların başından bu yana hüküm süren "altın çağ" küresel krizle birlikte tarihe gömüldü. Bu dönemde yüksek büyüme hızları elde edilmesini mümkün kılan likidite bolluğu küresel kriz sonrasında yerini finansman sıkıntısına bırakacak.

Finansal sektörün düzenlenmesi ve denetlenmesinde olası değişiklikleri dikkate aldığımızda, şirketlerin banka kredilerine erişiminin uzun bir süre kriz öncesi seviyelerin çok altında kalacağı görülüyor. Finansman sıkıntısı, şirketleri yeni arayışlara yöneltecek.

Banka kredilerinden doğacak boşluğun yerine şirket özkaynakları ve ana şirketin üretim zinciri içindeki yavru şirketlere sağladığı finansman gibi araçlar gelecek. Bu hem şirketler arası ilişkileri hem de bu şirketlerin kurulu olduğu ülkelerin arasındaki ekonomik ilişkileri etkileyecek. Diyelim dünya çapındaki bir otomotiv devine yan ürün üreten yerli bir şirket, yurtiçi bankalardan temin edemediği kredi yerine ana şirketin sağladığı finansmanla, o şirketin koyduğu kurallar uyarınca yapacak girdi ve diğer tedariklerini. Bu koşulların bağımlılığı

arttırmasını düşünmek zor değil.

Üretim zincirlerinin geleceği, finansman imkânlarının yanı sıra, artan enerji fiyatlarına bağlı olarak ulaştırma maliyetleri, çevre kirliliğine yol açma endişeleri gibi faktörlerden de etkilenecek. Avrupa ülkeleri işverenleri arasında yapılan anketler, karar alma mekanizmalarında üretim maliyetlerindeki ucuzluğun öneminin azalmakta olduğunu ortaya koyuyor. Yani 2000’li yıllarda hızla gelişmekte olan ülkelere kayan faaliyetlerin bir bölümünün geri dönmesi şaşırtıcı olmaz.

2020’ye giderken bizi bekleyen değişiklikler hakkında daha da konuşmak, olasılıklar ve geleceğe yön verme imkânları üzerine uzun uzun tartışmak mümkün. Ama şurası çok açık ki, “1920 zindeliğine” takılı kamış kafalarla 2020’yi anlamak mümkün değil. Anlamak mümkün olmayınca değiştirmek de mümkün olmaz. Bu kadar eskide kalmış, günün ruhunu anlamaktan bu kadar uzak düşmüş kafalar, tam da bu yüzden plan üzerine plan yapmalarına rağmen başarılı olamıyorlar.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Seçimlere doğru TEKEL işçileri

Ümit İzmen 08.02.2010

Türkiye’nin artık bir seçim atmosferine girdiği ortada. En son CHP’nin işsiz aileler için önermiş olduğu yardım, seçim vaatleri mevsiminin açılmış olduğunu gösteriyor. Seçimler yaklaştıkça, ekonomik konuların da ağırlığı artacak gibi görünüyor. TEKEL işçileri konusu da bunlardan birisi.

Ekonomik tartışmanın ağırlık noktasını bu kez makroekonomik politikalar tek başına işgal etmeyecek. Şimdiye kadar vatandaşın gelir ve harcama düzeyini etkileyen politikalar pek tartışma konusu olmazdı. Bunun bir nedeni partilerin tartışmaya geçecek mikro politika üretmek konusunda kapasitelerinin olmamasıydı; ama memleket ekonomisinin genel durumunun vahameti de konunun bu ayrıntıya inmesine müsaade etmezdi.

Halkın gerçek sorunlarını gerçekleştirilebilir politikalar üzerinden tartışma kültürünü geliştirmemiz lazım. Aksi halde bol hamaset az fikir üretiyoruz.

TEKEL işçileri kamuoyunu ender rastlanan ölçüde arkasına aldı. Günlük siyaset çerçevesinde MHP’sinden en devrimci soluna, sermaye kesimlerinden AKP’ye yakın isimlere varana kadar değişik kesimler tarafından destekleniyorlar.

Konunun özünü işçilerin 4/C ile tanımlanan geçici işçi statüsünü kabul etmemeleri oluşturuyor. Hükümet daha sonra 4/C statüsünde iyileştirmeye gitmiş olsa da, sendikal hakların tanınmamış olması ve geçici personel tanımının devam etmesi ücret artışlarının cazibesini azaltıyor. Ve bu noktada iş kilitlenmiş gözüküyor. Öyle ki, hükümet sonunda işçilerin direncini kırıp 4/C’yi dayatmayı başarsa da, işçilerin taleplerine daha yakın yeni bir ara çözümde uzlaşma sağlasa da, bu süreçten hasar görmeden çıkamayacak.

Kısa vadeli, oy uğruna, samimi olmayan, "AKP'ye dönük her türlü muhalefet mubahtır" noktasından yola çıkan tepkileri bir tarafa bırakırsak, konunun bu denli yaygın sahiplenilmesinin anlaşılır ve güçlü bir duygusal temeli var. Sol siyasetten gelenler, ailesinde, çevresinde işçi olanlar, zorlu bir hayat mücadelesi verenler için TEKEL işçilerinin desteklenmesinden daha doğal bir tavır olamaz. TEKEL işçilerinin mücadelesinin detayları, işin ekonomik mantığı, bu gruptakiler için önem taşıyor. Onlar, kendilerini TEKEL işçileri ile özdeşleştiriyorlar ve bu direnişi kendi mücadeleleri olarak görüyorlar.

İşe hukuk ve ekonomik mantık açısından bakanların çoğuna göre TEKEL işçilerinin taleplerinin kabul edilmesi zor. İşsizliğin yüzde 13'lerde gezindiği, asgari ücretin de altında çalışmaya razı milyonların olduğu bir ortamda önerilen 4/C statüsünün ve ücretin reddedilmesi ekonomik mantığa oturmuyor. Özel sektörde iş garantisinden hiç söz edilmezken kamuda hayat boyu çalışma garantisi talebinin savunulmasının ise hiçbir mantığı yok.

Ancak ekonomik mantığın görmediği, işçileri destekleyenlerin ise sadece sezgi boyutunda bıraktıkları bir nokta var: TEKEL işçilerinin talepleri "haklı" talepler değil, hak-hukuk çerçevesini zorlayan, neyin hakkaniyetli olduğuna ilişkin algıyı değiştiren talepler. Kabul edilebilir ücret düzeyi, çalışma ve iş güvenliği koşulları, yasaların, yönetmeliklerin değil, açık ifadesi bulunmayan bir toplumsal mutabakatın ürünüdür. Bu tür herkesi tavır almaya zorlayan TEKEL işçilerinin direnişi gibi olaylar da, bu toplumsal mutabakatın çalışanlar açısından bir üst basamağa taşınmasında dönüm noktası olurlar.

TEKEL işçilerinin direnişi böyle bir nitelik taşıyor. Bu konuda alınacak tavrı ayrıştıracak olan gelecek tasavvurudur. Meseleye salt AKP muhalefeti açısından bakanların, varolan toplumsal mutabakatı, çalışanlar açısından bir ileri noktaya taşımak gibi bir dertlerinin olmayacağı açıktır. Aynı kaygısızlık konuya salt ekonomik mantık açısından bakanlarda da geçerlidir. AKP'nin bu süreçte benimsemiş olduğu yaklaşım da zaten, muhafazakâr merkez sağ parti kimliği ile tutarlıdır.

TEKEL işçilerinin "iş güvencesi olan kamu çalışanı olmak" taleplerinin varolan toplumsal mutabakatı, çalışanlar açısından ileri bir noktaya taşımak adına yetersizliğini de görmek gerekiyor. 1960'ların, 1970'lerin devletçi kapitalizmine geri dönmek Türkiye'deki çalışanları ileri taşımayacaktır.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tahterevalli

Ümit İzmen 15.02.2010

Felaket tellallarının olumsuz senaryoları hâlâ varlığını korusa da, belli başlı ülkelerde krizden çıkış artık netlik kazandı. Türkiye'de de ekonomik göstergelerdeki düzelme artık belirgin hale geldi. Önümüzdeki aylarda düzelme yerini büyümeye bırakacak. Siyasi istikrar ne olur bilinmez, ama ekonomi istikrar kazanıyor.

Türkiye'de geçmişte siyasi istikrar ve ekonomik istikrar arasında hep çok kuvvetli bir ilişki vardı. 2001 krizini Anayasa kitapçığının havalarda uçuştığı bir MGK toplantısının başlattığını hatırlıyoruz. Bu ve benzeri tüm siyasi gerilimlerin döviz kurlarında ve faiz oranlarında patlama, borsada çöküşle sonuçlanması standarttı. Bu

aslında, ekonomik yapıları yeteri kadar gelişmemiş, siyasi sistemleri demokratikleşmemiş tüm ülkelerde böyle.

Bu ilişki Türkiye’de artık kırılmaya başladı. Siyasi ve ekonomik istikrarsızlık kaçınılmaz olarak birarada hareket eden değişkenler olmaktan çıkıyor. İyi bir gelişme. Ancak, fazla rahatlamamanın âlemi yok. İlginçtir, bu iki alandaki istikrarsızlık birbirini dengeler hale gelmeye başladı. Biri yükseliyorsa diğer alçalıyor. Daha doğru ifadeyle, biri tırmandırılıyorsa, diğerine gerek duyulmuyor.

2001 krizinden sonra alınan önlemlerle güçlenen ekonomik yapı dalgalanmalara eskisi kadar duyarlı değil. Kapitalizmin en ciddi krizlerinden birinin yaşandığı, ekonominin yüzde 6 civarında daraldığı bir yılda bile, siyasi tansiyondaki gelgitler borsa, kur, faiz gibi kısa vadeli değişkenler üzerinde pek az etkide bulunuyor.

Bir başka ülkede olsa iktidarı ve tüm kurumları derinden sallayacak çapta olayların her hafta görülmesinin vakayı adiyeden sayıldığı bir ortamda, olan bitenin ekonomiye etkisi şaşırtıcı derecede az. Meclis’teki kavgalar ya da sürekli bir yenisi ortaya çıkan darbe girişimi haberleri ertesinde bozulmayan sükûnete şükretmek gerekiyor.

Son rakamlar, resesyondan çıkışın tüm alanları etkisi altına aldığını ortaya koyuyor. Sanayi üretiminin 2009’un aralık ayında, 2008’e göre, yüzde 25 artmış olduğu görüldü. Kurban bayramının 2008 yılında aralık, 2009 yılında kasım ayında olması, artışın çok yüksek çıkmasına neden oldu. Ama çalışılan gün sayısı ve mevsim etkilerinden arındırdığımızda da, artış yüzde 8,3 gibi gayet yüksek bir rakam. Kaldı ki bu artış artık tüm sektörlere yayılmış durumda. Yani, dipten, hızlı ve ekonominin geneline yayılmış bir çıkış var. Piyasa bilgileri sanayi üretimindeki hızlı artışın ocak ayında da devam ettiğine işaret ediyor.

Sanayiden gelen bu veri, dış ticaret rakamlarıyla da destekleniyor. 2009’un ikinci yarısından itibaren toparlanma eğiliminde olan ithalat, 2008’in eylül ayından itibaren kasım ayında artmaya başladı. Aralık ayındaysa artış yüzde 31’i buldu. Ara malları ve yatırım malları ithalatı da hızla artarken, tüketim mallarında artışın yüzde 50’nin üzerine çıkması, tüketim talebinin geri gelmekte olduğunu gösterdi.

İhracat da nihayet aralık ayında toparlandı. Sadece ihraç edilen miktar değil, ihracat rakamları da yeniden yükselmeye başladı.

Türkiye yurtdışında kredi bulmakta artık eskisi kadar zorlanmıyor. Aralık ayında hem reel sektör hem de bankacılık sektörü, yurtdışına yaptığı kredi geri ödemesinin daha üzerinde borçlandı. Borçlanma kabiliyetinin geri gelmiş olması sevindirici.

Sonuç olarak göstergeler 2010 yılında ekonominin tahmin edilenden daha iyi bir performans gösterebileceğine işaret ediyor. Ama unutmamak lazım ki, seçimler, zamanında yapılacak olsa da, muhalefetin erken seçim zorlaması ülkeyi seçim eğik düzlemine yerleştirmiş durumda.

Yani, bu yıl muhalefet açısından ekonomik istikrarsızlık iyi verim vermeyeceğe benziyor. Herhalde tahterevallide siyasi istikrarsızlığa yüklenecekler.

Tahterevalliyi daha az heyecan verici, daha güvenli yapmak gerekiyor. Bunun için siyasette de kolayca istikrarsızlık yaratabilecek yapıyı dönüştürmek, demokrasiyi güçlendirmek lazım.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bas edilemeyen ıssızlık ve sündürölmüs devrim

Ümit İzmen 22.02.2010

Geçen hafta tam bir som agızlılık yapmısim.

Siyasi ve ekonomik istikrar arasında tahterevalli benzeri bir denge olustuguna dikkati çekmistim. Ekonomik göstergelerin iyilesmekte olduğunu, bu nedenle erken seçim zorlamasıyla siyaset alanında gerilimin yükseleceğini yazmıstım. Yazıyı "bu yıl muhalefet açısından ekonomik istikrarsızlık iyi verim vermeyeceği benziyor. Herhalde tahterevallide siyasi istikrarsızlığa yüklenecekler" diye bitirmistim. Sağlaması hemen geldi.

Yargıda kopan fırtına, yasanmakta olan dönüşüm sürecinin bir baska tezahürü. Türkiye adeta sündürölmüs bir devrim sürecinin içinden geçiyor. Siyasetteki bu had safhaya varmış olan istikrarsızlığa rağmen, ekonomi nadir rastlanan bir küresel krizin ardından hızlı ve sağlam bir toparlanma gösteriyor.

Kesif siyasi istikrarsızlığın resesyondan çıkışla kesistigi bu noktada, ekonominin en dikkat çekici alanı istihdamdaki gelişmeler olmalı.

Geçen hafta isgücü piyasalarıyla ilgili kasım ayı rakamları açıklandı. Genel bir değerlendirme, bu alanda da düzelmenin başladığını gösteriyor. Geçen seneye oranla istihdam 742 bin artmış durumda. Ama bu istihdam artışı ıssızlık oranının yine de 0,5 puan artmasına engel değil.

Istihdam artarken ıssızlık niye artıyor? Türkiye genç bir ülke. Isgücü, nüfus artısından daha hızlı artıyor. Geçen bir senede nüfus 811 bin kişi artmışken, çalışma çağına giren nüfus artışı daha fazla olmuş. Sadece bununla kalsa belki ıssızlık oranı bu kadar artmayacak ama krizin yol açtığı gelir kayıpları nedeniyle yaklaşık 110 bin kişi daha çalışma hayatına girmek istemiş ve sonuçta isgücü 975 bin kişi artmış. Bu da ıssızlık oranını arttırıyor.

Tarım dışı sektörlerde görölen istihdam kaybı, ekim ayından sonra yerini istihdam artışlarına bıraktı. Krizde istihdamın en olumsuz etkilendiği sektör sanayi idi. Istihdam piyasalarında en kötü nokta olan nisan ayından sonra bütün sektörlerde bir kipiırdanma görölmüştü. Ama sanayi sektöründe 475 bine varmış olan istihdam kaybının telafisi vakit alıyor. Kasım ayı itibarıyla istihdam kaybı 50 bine gerilemiş durumda.

Krizlerin yol açtığı ıssızlığın tüm ekonomik, sosyal ve psikolojik sonuçlarının açığa çıkması epey vakit alıyor. Ve daha kötüsü, bu etkiler, ekonomi daha sonra yeniden sağlıklı bir büyüme sürecine girse ve istihdam yaratılmaya başlansa da, kolay kolay silinmiyor.

Issızlığın bu uzun vadeli olumsuz etkileri en çok gençler üzerinde kendini gösteriyor.

Kriz dönemlerinde iş hayatına atılan gençler, iş hayatına ekonominin parlak olduğu bir sene önce ya da sonra girenlerle kıyasla çok şanssız oluyorlar. İş bulamamaları bir yana, buldukları işlerin niteliği kötü, maaşı düşük oluyor. ABD’de yapılan bir araştırmaya göre, ıssızlıktaki her bir puanlık artış, giriş maaşlarının yüzde 7

düşmesine neden oluyor. Bu ücret makası, sonraki yıllarda da bir türlü kapanamıyor. Dahası, isini kaybetme korkusu sonraki yıllarda da bu gençlerin peslerini bırakmıyor. Yapılan araştırmalar depresyondan alkol bağımliliğine kadar bir dizi psikolojik sorunun genç yaşlardaki işsizlikle yakından ilişkili olduğunu gösteriyor.

Türkiye’de genç nüfusta işsizlik oranı yüzde 24,4. Fenasi, bu oran yıllardır hep çok yüksek. Yani Türkiye’nin karşı karşıya olduğu işsizlik problemi, geçici bir problem değil. İş, krizin yarattığı etki ile mücadele ve kriz öncesi düzeylere geri dönmek kadar basit değil. Çok daha fazlasını hedeflemek gerekiyor.

Türkiye’de genç işsizliğinin kişisel travmalara yol açmanın yanında toplumsal gerilimleri radikalleştirip siddete açık hale getirdiği de asikâr. Yasadığımız radikal dönüşüm sürecinin uzlaşmalarla ilerlemeyip, çatışmalı ve sürdürülmüş bir devrim süreci olmasının sebeplerinden biri de bu olsa gerek.

İstihdam yaratma kapasitesini arttırmamanın hiç kolay yolu yok. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından oluşturulan İstihdam Danışma Konseyi bu hafta sonu üç günlük bir toplantı yaptı. Dilerim bu çalışmadan anlamlı sonuçlar elde edilsin.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Baş edilemeyen işsizlik ve sürdürülmüş devrim

Ümit İzmen 22.02.2010

Geçen hafta tam bir şom ağızlılık yapmışım.

Siyasi ve ekonomik istikrar arasında tahterevalli benzeri bir denge oluştuğuna dikkati çekmiştim. Ekonomik göstergelerin iyileşmekte olduğunu, bu nedenle erken seçim zorlamasıyla siyaset alanında gerilimin yükseleceğini yazmıştım. Yazıyı “bu yıl muhalefet açısından ekonomik istikrarsızlık iyi verim vermeyeceği benziyor. Herhalde tahterevallide siyasi istikrarsızlığa yüklenecekler” diye bitirmiştım. Sağlaması hemen geldi.

Yargıda kopan fırtına, yaşanmakta olan dönüşüm sürecinin bir başka tezahürü. Türkiye adeta sürdürülmüş bir devrim sürecinin içinden geçiyor. Siyasetteki bu had safhaya varmış olan istikrarsızlığa rağmen, ekonomi nadir rastlanan bir küresel krizin ardından hızlı ve sağlam bir toparlanma gösteriyor.

Kesif siyasi istikrarsızlığın resesyondan çıkışla kesiştiği bu noktada, ekonominin en dikkat çekici alanı istihdamdaki gelişmeler olmalı.

Geçen hafta işgücü piyasalarıyla ilgili kasım ayı rakamları açıklandı. Genel bir değerlendirme, bu alanda da düzelmenin başladığını gösteriyor. Geçen seneye oranla istihdam 742 bin artmış durumda. Ama bu istihdam artışı işsizlik oranının yine de 0,5 puan artmasına engel değil.

İstihdam artarken işsizlik niye artıyor? Türkiye genç bir ülke. İşgücü, nüfus artışından daha hızlı artıyor. Geçen bir senede nüfus 811 bin kişi artmışken, çalışma çağına giren nüfus artışı daha fazla olmuş. Sadece bununla kalsa belki işsizlik oranı bu kadar artmayacak ama krizin yol açtığı gelir kayıpları nedeniyle yaklaşık 110 bin kişi daha çalışma hayatına girmek istemiş ve sonuçta işgücü 975 bin kişi artmış. Bu da işsizlik oranını arttırıyor.

Tarım dışı sektörlerde görülen istihdam kaybı, ekim ayından sonra yerini istihdam artışlarına bıraktı. Krizde

istihdamın en olumsuz etkilendiği sektör sanayi idi. İstihdam piyasalarında en kötü nokta olan nisan ayından sonra bütün sektörlerde bir kıpırdanma görülmüştü. Ama sanayi sektöründe 475 bine varmış olan istihdam kaybının telafisi vakit alıyor. Kasım ayı itibariyle istihdam kaybı 50 bine gerilemiş durumda.

Krizlerin yol açtığı işsizliğin tüm ekonomik, sosyal ve psikolojik sonuçlarının açığa çıkması epey vakit alıyor. Ve daha kötüsü, bu etkiler, ekonomi daha sonra yeniden sağlıklı bir büyüme sürecine girse ve istihdam yaratılmaya başlansa da, kolay kolay silinmiyor.

İşsizliğin bu uzun vadeli olumsuz etkileri en çok gençler üzerinde kendini gösteriyor.

Kriz dönemlerinde iş hayatına atılan gençler, iş hayatına ekonominin parlak olduğu bir sene önce ya da sonra girenlere kıyasla çok şanssız oluyorlar. İş bulamamaları bir yana, buldukları işlerin niteliği kötü, maaşı düşük oluyor. ABD’de yapılan bir araştırmaya göre, işsizlikteki her bir puanlık artış, giriş maaşlarının yüzde 7 düşmesine neden oluyor. Bu ücret makası, sonraki yıllarda da bir türlü kapanamıyor. Dahası, işini kaybetme korkusu sonraki yıllarda da bu gençlerin peşlerini bırakmıyor. Yapılan araştırmalar depresyondan alkol bağımlılığına kadar bir dizi psikolojik sorunun genç yaşlardaki işsizlikle yakından ilişkili olduğunu gösteriyor.

Türkiye’de genç nüfusta işsizlik oranı yüzde 24,4. Fenası, bu oran yıllardır hep çok yüksek. Yani Türkiye’nin karşı karşıya olduğu işsizlik problemi, geçici bir problem değil. İş, krizin yarattığı etki ile mücadele ve kriz öncesi düzeylere geri dönmek kadar basit değil. Çok daha fazlasını hedeflemek gerekiyor.

Türkiye’de genç işsizliğinin kişisel travmalara yol açmanın yanında toplumsal gerilimleri radikalleştirip şiddete açık hale getirdiği de aşikâr. Yaşadığımız radikal dönüşüm sürecinin uzlaşmalarla ilerlemeyip, çatışmalı ve sündürülmüş bir devrim süreci olmasının sebeplerinden biri de bu olsa gerek.

İstihdam yaratma kapasitesini arttırmanın hiç kolay yolu yok. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından oluşturulan İstihdam Danışma Konseyi bu hafta sonu üç günlük bir toplantı yaptı. Dilerim bu çalışmadan anlamlı sonuçlar elde edilsin.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ekonomi çökmez!

Ümit İzmen 01.03.2010

Başbakan’ın korkmasına gerek yok: köşe yazarlarının yaptığı değerlendirmeler ne olursa olsun ekonomi çökmez! Bu yanlış varsayımdan yola çıkıp basına saldırmak anlaşılır gibi değil. Gerçi varsayım doğru da olsa ifade özgürlüğüne dil uzatmak kabul edilemez.

Daha önce de yazdım. Türkiye’nin ekonomik yapısı 2001 sonrasında epey güçlendi. Öyle ki artık siyaset sahnesindeki onca kavga gürültüye rağmen, ekonomi çökmüyor; ayakta kalıyor. Bir parça beli bükülebiliyor, ama ziyarı yok, bir süre sonra bozulan göstergeler düzelmeye başlıyor. Bozulmanın şiddeti de geçmişe kıyasla çok daha ılımlı.

Doğru, geçen hafta başlayan gözaltılardan sonra borsa düştü, TL değer yitirdi. Niye? Niye olmasın. Sabah uyanınca yapılan ilk işin her şey normal mi diye pencereden bakmak, televizyonu açmak ve darbe olmamış

diye sevinmek olduğu bir ÷lkede başka ne olabilir ki? Bu ortamda ekonominin süt liman olması, borsanın yükselmeye devam etmesi, yabancı yatırımcıların paralarını koşa koşa buraya getirmesi, TL'nin, dolar ve avro karşısında değeri kazanması beklenebilir mi? Komik bile değil.

Bir düşünsenize, ÷lkenin siyasi geleceğı hakkında muazzam bir belirsizlik oluşmuş. Bundan sonraki günlerin, aynen bir önceki gün gibi olma ihtimali neredeyse hiç kalmamış. Her şey ya çok daha iyi olacak; ya da çok daha kötü. Bu kadar şiddetli bir belirsizlik altında borsa, döviz kuru, faiz gibi kısa vadeli değışkenler elbette olumsuz seyreder.

Hafta boyunca özellikle yabancı finansal kuruluşlardan gelen değeriendirmeler de hep bu yönde oldu. Türkiye ile ilgili finansal analizlerin hepsi artan siyasi riske dikkat çekti. Ama çöküş senaryoları da kurulmadı. Çünkü son yıllarda, *Taraf*'ın yayıncılığının da katkısıyla, Türkiye'nin demokratikleşme doğrutusunda ciddi bir mesafe kat ettiğinin sağır sultan bile farkında artık. Yatırımcı niye olmasın. Bu yolda atılan her yeni adım, erişilmiş olan noktayı biraz daha perçinliyor, geriye dönüş gemilerini birer birer yakıyor. Geçen haftaki soruşturma dalgası da bu sürecin yeni ve belirleyici önemde bir adımı oldu. Son birkaç gündür yapılan yorumlara bakıyorum da, herkesin demokratlık katsayısının artık mecburen artmış olduğunu görüp keyifleniyorum.

Pazartesi gününün ilk şaşkınlığı geçtikten, perşembe günkü zirve yapıldıktan sonra, demokratikleşme yolundan geri dönüş ihtimali biraz daha azaldı. Yani, siyasi belirsizlikteki artışın nedeni ortadan kalktı. Bu da Türkiye'nin artmış olan risk priminin düşmesini gerektirecek. Zaten cuma günü düzelme başladı. Arkası gelecek.

Sonuç olarak, endişeye mahal yok. Ne Başbakan'ın endişelenip, olumsuz hava yayan köşe yazarlarına saldırmasına gerek var; ne de ekonomi olumsuz etkilenir değeriendirmesi altında demokratikleşme mücadelesinin yavaşlatılması kandırmacılarına. Çünkü bu kısa vadeli geçici dalgalanmaları bir tarafa bırakırsak, demokratikleşme doğrutusunda atılacak her adım, gelecekteki ekonomik performansı yükseltecek.

"Borsa düşüyor, dolar artıyor, hep hükümetin yüzünden. Ne gerek var bu boş işlerle uğraşmaya; ekonomiye odaklanmak lazım. Zaten daha küresel kriz de tam geçmedi. Her an yeni bir kriz olabilir. Esas zamanı ve eforu ekonomiye harcamak lazım." Böyle diyenler politik açıdan akılsızca olduğı kadar, bilerek ya da bilmeyerek, ekonomi için de hatalı bir değeriendirme yapıyorlar.

Çünkü 80 yıldan beri biriken sorunlar tek bir yere yığıldı artık. Hani birbirine girmiş bir yumağı çözmeye uğraşır da kördüğüm edersiniz ya sonunda, onun gibi. Büyüme hızından ekonomik istikrara, hukuk sisteminden, orduya, temsilde adaletten Kürt sorununa, işsizlikten kadın istihdamına, tüm sorunlar ya hep beraber çözölme yoluna gidecek, ya da kördüğümü çözmek için debelenip duracağız. Aynen Hümeýra'nın mükemmel *Kördüğüm* şarkısındaki gibi: çözdükçe dolaşacak. Bu kördüğümü, Gordion'un düğümü gibi kesip atmak gerekiyor. Kesecek alet de daha fazla demokrasi. Sonrası kolay. Borsa da artar; ekonomi de büyür; istihdam da yaratılır. Hepsi olur. Dahası, tüm bunlar daha adil, daha hakça bir paylaşım la olur.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kanun Namina Fiyatları Indiriyoruz!

Ümit İzmen 08.03.2010

Geçen haftaki yazımda "Amman dikkat! Bu gidisle ekonomi çökecek" safsatasının temeli olmadığını yazmıstım.

Siyasi istikrarsızlığın ekonomiyi olumsuz etkileyeceği yorumları bu hafta da gündemden düşmedi. Ama bu yorumların arka planında gerçekten ekonominin bozulmasından duyulan korkunun değil de, bazen belli belirsiz, bazen daha aleni bir korkutmacanın olduğu izlenimi ediniyorum.

Korku mu, korkutmaca mı diye düşünürken, basit bir sorudan gidiyorum. Siyasi istikrarsızlık ekonomiyi hangi koşullarda olumsuz etkiler? Cevap tek: belirsizlik artar, ekonomik degiskenler öngörülemez hale gelirse, ekonomide kararlar alınamaz ve piyasalar daralır. Bu belirsizlik niye olur? İktidarın, ya da uyguladığı ekonomi politikaların değişme ihtimali ortaya çıktığı için.

Her değişim belirsizlik içerdiği için piyasaları ürkütür. Değişimin boyutuna göre ekonomi etkilenir. Örneğin, sadece bir bakanın ya da bir müstesarin değişmesi, piyasalarda o kadar çok tereddüt yaratmaz. Geçen hafta olduğu gibi olayların hangi yönde gideceğinin belli olmadığı dönemlerde de risk primi yükselir.

İktidarın el değiştirme ihtimali ise ekonomi politikalarında şiddetli bir değişim riski içerir. Bu değişimin istenmeyen yönde olma ihtimali güçlüyse, ekonomi çok olumsuz etkilenir.

İktidar değişimine en uç örnek olarak mesela AKP iktidarının yerine Balyoz planında oluşturulacağı iddia edilen iktidarı alalım.

Büyük bir görev askıyla dört bası mamur bir biçimde hazırlanmış olduğu her halinden belli olan Balyoz planında hayali hükümetin ekonomi politikası da unutulmamıstı.

Balyoz planına göre, ekonomide şimdi izlenen liberal politikalardan radikal biçimde vazgeçiliyordu. Serbest piyasa anlayışının yerini 1920'lerin kurucu ruhunu yansıtan naftalin kokulu bir ulusalcılık ve devletçilik alıyordu. Bunun, ekonomi politikalarında çok şiddetli bir kopuş anlamına geldiği aşikâr. Bu ihtimalin ufukta belirmesiyle yerli yabancı tüm girişimcilerin bundan ürkmemesi mümkün değil.

Peki, sizce son tutuklamalarla birlikte yayılan "ekonomi bozulacak" korkusu AKP'nin iktidardan gitme ihtimaline bağlı olarak ortaya çıkan belirsizlikten mi kaynaklanıyor? Eğer böyleyse, AKP'nin yerine geleceklerin ne gibi politikalar uygulayacağını bilmeyen girişimcilerin bundan tedirgin olması çok doğal. Ama AKP muhaliflerinin bu durumdan tedirginlik duymaması gerekiyor.

Kendilerine daha yakın bir iktidar ihtimali, ekonomik beklentilerinin bozulmak bir tarafa, tam tersine düzelmesine yol açmalı.

AKP'nin ele geçirdikten sonra bütün sistemi değiştireceği ve esas bunun tedirginlik yarattığı düşüncesi bile ekonomik istikrarsızlık korkusunu açıklamaya yetmez. Çünkü bu durumda bile ekonomide meydana gelebilecek değişiklik, Balyoz planının yanında hafif kalacak.

Ama telasa mahal yok! Her hal ve şartta Danistay, uygulanabilecek ekonomi politikalarını kontrol etme, denetleme ve sınırlama yetkisine sahip. Ankara'da Belediye'nin zam kararı üzerine Danistay "eller yukarı; fiyatlar aşağı" demiş ve zamları iptal ederek, otobüslerin, halk otobüslerinin ve minibüslerin fiyatlarını altı sene önceki seviyesine indirmiş. Belli ki Yüksek Yargı Partisi seçim kampanyası dönemini başlatmış. Kampanyanın ekonomi politikası fiyat belirlemenin piyasa dinamikleriyle değil de, yüksek yargı kararıyla yapılacağını vaat ediyor.

Bu vaade iş dünyası ne der bilemem ama vatandaş pek memnun. Bir sitede bu haberin altındaki okuyucu

yorumlarından birisinde, birlik olunup tüm fiyatları böyle düşük gelirli ailelerin bütçesine uygun hale getirme çağrısı yer alıyordu. Eger Yüksek Yargı Partisi saflarında birleşme sağlanırsa, iste bütün fiyatlar böyle düşer ve Türkiye binyilin ekonomik mucizesine imza atar!

Yukarıdaki soruya geri döneyim. Sizce kopartılan fırtına gerçekten ekonomik analizden kaynaklanıyor olabilir mi? Öyle olsaydı, hukuku bir yana bırakıp vatan kurtarıcılığına soyunmuş yargı gücünün piyasaya müdahalesine piyasa aktörlerinden ciddi itirazların duyulması gerekirdi. Anlaşılan ekonomide korku değil korkutmaca var. umitzmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Biten hikâyenin ardından

Ümit İzmen 15.03.2010

İki senedir devam eden, bitmeyen IMF anlaşması hikâyesi, geçen hafta IMF ve Türkiye

Hazinesi tarafından yapılan açıklamalarla bitti. Bu habere piyasalardan daha çok gazeteciler bozuldu. Çünkü iki senedir tüm ekonomi röportajlarının değişmez sorusu idi IMF.

Soru sıkıntısı çekildiğinde hemen imdada koşan, cevap olarak beylik lafların sıralandığı ne güzel konumuzdu IMF.

IMF anlaşması olmazsa Türkiye'nin mahvolacağı öne sürülen günlerden bugüne kat edilen mesafe gerçekten kayda değer.

Anlaşmanın olmayacağı açıklandı ve neredeyse hiçbir şey olmadı. Diyorum, Türkiye'nin ekonomik yapısı epey güçlendi. Siyasetten kaynaklanan onca çalkantı yaratacak habere de, IMF anlaşmasının olmayacağını anlaşılmamasına da ekonomi tepki vermiyor.

Bu tepkisizliğe biraz daha yakından bakalım.

IMF anlaşması niçin isteniyordu? Özel sektörün dış borçlarını ödemekte zorlanacak olması, ileri sürülen nedenlerden birisiydi. Oysa borçların ödenmesinde bir sorun olmadığı kısa sürede ortaya çıktı. Özel sektörün borç çevirme oranı yüzde 70'ler civarında seyretti. Sorun yaşanmadığına göre, IMF anlaşmasının olup olmamasının bir önemi kalmamıştı.

IMF anlaşmasının ikinci nedeni uygulanmakta olan ekonomi politikalarının kredibilitesi idi. Türkiye'nin kendi başına başarılı bir ekonomi yönetimi sürdürebileceğine güveni olmayanlar, IMF anlaşmasının bu durumu telafi edebileceğini düşünüyordu. Anlaşma olmayacağı açıklamasının kayda değer bir olumsuz etkisi olmadığına göre demek ki IMF'siz de başarılı ekonomi yönetimi olabileceği artık benimsenmiş durumda.

Gerçi Başbakan'ın IMF ile yolların ayrılmasıyla ilgili açıklamasında belediye borçları gibi aslında ekonomi yönetimine güvenin sorgulanmasını akla getirecek malzeme eksik değildi. Mahalli idarelerin sıkı bütçe uygulamaları, Gelir İdaresi'nin özerkliği, asgari ücret ve emekli zamlarını telafi edecek mali düzeltme ve KİT fiyatlarında düzenleme gibi konular tartışma konusuydu. IMF ile yolların ayrılması, seçim yaklaşırken, hükümetin harcama serbestisini sınırlamak istememiş olmasına bağlandı.

Ekonomik yapının bir IMF anlaşmasını gerektirmeyecek kadar güçlenmiş olması başka bir şey, siyasi gerekçelerle IMF anlaşmasının yapılmamış olması başka bir şey.

Geçen hafta TÜİK'in açıklamış olduğu sanayide istihdam ve ücret istatistikleri, krizin atlatılması için sanayicinin IMF'ye ihtiyacının kalmamış olduğunu ortaya koydu. Şimdiye kadarki tüm krizlerden Türkiye sanayide reel ücretleri muazzam biçimde bastırıp çalışan başına üretimi, yani verimliliği arttırarak çıkmıştı.

Malum bu krizde enflasyon patlamadı. Böyle olunca reel ücretlerde kayda değer bir azalma olmadı. Krizin etkisinin en derin hissedildiği 2009 yılının ilk üç ayında sanayi üretimi bir sene önceye oranla yüzde 22 daralırken, istihdam kaybı daha az olmuş, yüzde 10 seviyesinde kalmıştı. Aynı dönemde, enflasyondan arındırılmış toplam ücret ödemeleri de yüzde 12 azalmıştı.

Bundan önceki krizlerde reel ücretlerdeki gerileme, verimlilik kaybını kat kat telafi eder ve böylece sanayicinin zarar etmesini engellerdi.

IMF'ye de tam bu noktada önemli bir görev düşerdi. Reel ücretlerde kâr oranlarının korunmasına imkân sağlayacak ayarlama yapıldıktan sonra sıra, enflasyonun kontrol altına alınmasına ama ücretler üzerindeki baskının devam etmesine gelirdi.

Bu kez senaryo böyle çalışmadığı için standart IMF programına da ihtiyaç kalmadı. Krize karşı savunma mekanizması ücretler üzerinden çalışmayınca istihdam üzerinden çalışmak zorunda kaldı ve işsizlik oranı kriz sırasında yüzde 16'lara kadar tırmandı. Sanayide işçi çıkarma 2009'un ikinci çeyreğinde de devam etti.

Bu sayede verimlilik oranları 2009'un üçüncü çeyreğinde yüzde 2, son çeyreğinde ise yüzde 17 artış gösterdi. Aynı dönemlerde toplam ücret ödemeleri üçüncü çeyrekte yüzde 10, dördüncü çeyrekte de yüzde 4 azaldı.

Türkiye ekonomisinin IMF'ye ihtiyacı kalmadığı konusunda şimdi hükümet de, IMF de, iş dünyası da hemfikir. Uzun zamandır bir türlü sağlanamayan uzlaşma nihayet bir konuda sağlandı. Bugün artık işçi, işveren, hükümet, milliyetçiler, ulusalcılar, sosyalistler, hep beraber IMF'den kurtulmuş olmayı kutlayabiliriz!

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sefalet endeksi ve siyaset

Ümit İzmen 22.03.2010

Başbakan'ın Türkiye'deki kaçak Ermeni işçilerle ilgili açıkça gayrı insanî, gayrı ahlâkî, gayrı demokratik ve ayıp sözleri ve ardından, gelen eleştirilere karşı yükselttiği kibirli öfkesi, gitgide sıklaşan zikzakları düşünülürse şaşırtıcı değil. Roman açılımıyla sinema sanatçıları toplantısı arasına sıkışmış utanç verici açıklamalar: Umutlandırıcı açılımların popülizm bataklığında boğulma riskini gözler önüne seren bir örnek.

AKP ekonomik popülizmden de, siyasi popülizmden de uzak düşen adımların ve uygulamaların sahibi. Ama Kürt açılımının daha hemen başlarında belirginleşen mütereddit, ürkek, statükocu tavır, AKP'nin yerleşik milliyetçi/şoven devlet zihniyetinden ayrışma yeteneğinin sınırlarını ortaya koymuştu. Öyle gözüküyor ki AKP, hızla kendisinden önceki tüm partilerin bildikleri yegâne politika yapma tarzı olan popülizme kayıyor.

Bu tavırda gelecek sene yapılacak olan seçimler karşısında duyulan güvensizliğin payı olsa gerek. Kısa süre sonra gündeme gelebilecek olan referandum da aynı yönde bir baskı yapıyor herhalde. Bu baskı, hatalara, kaba

popülizme yol açmamalı. Bana kalırsa, ekonomi açısından AKP'nin seçim kaygısı taşıması gerekiyor. Aşağıdaki grafik neden böyle düşündüğümü özetliyor.

Bu grafikte, ekonomi literatüründe sefalet endeksi diye bilinen bir endeksin Türkiye uyarlaması var. İşsizlik oranı ve enflasyon oranının toplamından oluşuyor. İşsizlik rakamının açıklanma dönemlerine göre başlangıçta altı aylık, sonra üç aylık, sonra aylık veriler kullanıldı. İşsizlik oranı mevsimsel etkiler nedeniyle aydan aya dalgalanabiliyor. Bu yüzden grafikteki her bir nokta yıllık ortalama rakamı gösterecek şekilde oluşturuldu.

Grafikte, çubuklarla gösterilen seçimlerden hemen önce endeksin çok yükseldiği dikkati çekiyor. Bunu, işsizlik ve hayat pahalılığındaki artışın hükümetler üzerinde baskı yaratarak seçimleri zorunlu kılması olarak yorumlamak mümkün. Tabii sefalet artışı beraberinde iktidar değişimini getiriyor. Grafikte dikkati çeken bir diğer nokta ise, 3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra endeksin süratle aşağı düşmüş olması. Yani, AKP döneminde sefalet endeksinde kuvvetli bir iyileşme oluyor. Bu iyileşme esas olarak enflasyondaki düşüşten kaynaklanıyor. 2007 seçimlerinde endeksin hiç olmadığı kadar düşük bir seviyeye inmiş olması ile AKP'nin bu seçimde yüzde 47 oy alması arasında bir ilişki olsa gerek.

Küresel krizin etkisi altında endeks 2008'in sonlarında yükselişe geçti. Bu yükselmenin ortasında gerçekleşmiş olan 2009 seçimlerinde AKP oy kaybetmişti. Endeks 2009 sonunda en yüksek noktaya ulaştıktan sonra düşmeye başladı. Bundan sonra, enflasyonun ve işsizliğin seyri, endeksi, dolayısıyla da seçim performansını etkileyecek. Ekonominin gidişatı, seçimin yapılacağı Temmuz 2011 tarihine kadar endeksin bozulma ihtimalinin yüksek olmadığını düşündürüyor. Enflasyon bu sene sonunda yüzde 8'e düşecek ve sonra bu seviyelerde kalacak gibi gözüküyor. Son yedi aydır düşme eğiliminde olan işsizlik oranı, normal koşullar altında biraz daha düşer. İşsizlik oranında iki-üç puan daha düşüş olması hiç şaşırtıcı olmaz. Bu da endeksin 2009 seçimlerindeki yakını bir değer alması anlamına gelir ki, endeks ile oy verme davranışları arasındaki ilişki bizi AKP'nin oy oranının pek değişmeyeceği çıkarsamasına götürür.

Geleceğe ilişkin bu ufak egzersiz, AKP'nin yaklaşan seçimlerde ekonomiden değil, siyasi hatalardan korkması gerektiğini gösteriyor. Ekonomik performansın arkasında popülist ekonomik yaklaşımlardan uzak durmanın yattığını herkes görüyor. Kaba popülizmin, hele köklü dönüşüm dönemlerinde, siyasi başarı açısından işe yaramadığını görenlerin çoğalması gerekiyor.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Toplumsal vasat değişiyor

Ümit İzmen 29.03.2010

Reformun getireceği değişimi yetersiz bulanlar oldu. Statükocular ise iyice çileden çıktı. İktidarı oy gücünü insafsızca kötüye kullanmakla suçladılar. Yasama sürecinin suiistimal edildiğini ileri sürdüler. İktidarın gizli kötü emelleri doğrultusunda bir manevra yaptığını söylediler. Bu haince girişimin de daha öncekiler gibi başarısızlığa uğratılacağını iddia ettiler.

AKP'nin anayasa reformundan değil, ABD'deki sağlık reformundan söz ediyorum.

Uzun ve sıkıntılı bir sürecin sonunda sağlık reformu ABD’de kıl payı ile kabul edildi. Bir tek lehte oy kullanmayan Cumhuriyetçiler, Demokratları “sosyalist ütopyelerinin köşe taşını Amerikan halkının sırtına yıkmakla” suçlayacak kadar hırçın bir muhalefet sergiledi. Bu muhalefetin ölçü tanımaz eleştirilerini örnekleyen Krugman’ın alay ettiği gibi, “kimilerine göre yasama süreci, çoğunluğun kendini ortaya koymasını sağlayan oylama gibi şeyleri hiç içermemeli”.

Bu 1960’lardan bu yana yapılan en radikal sosyal reform. Uzun yıllar sonra çalışanlar lehine atılmış çok önemli bir adım. Kamu kaynaklarının zenginler ve yoksullar arasındaki paylaşımına yapılmış ciddi bir müdahale. Küresel kriz sonrasına denk gelmesinin de özel bir yeri var. Bankacıların itibarını yerle bir eden bu krize zenginlerin aç gözlülüğünün sebep olduğu yaygın olarak düşünülüyor. Piyasa mekanizmasının kontrolsüz işleyişı durumunda dünyanın bir felakete sürükleneceğini düşünen, piyasanın dizginlenmesi gerektiğini inananlar çoğaldı. Krizden çıkışın ancak kamu kaynaklarının seferber edilmesi sayesinde mümkün olması, sosyal devletin önemini herkese bir kez daha hatırlattı.

Bu arka plan, yapılan reformu daha da önemli kılıyor.

Sağlık reformu, krizden çıkış için önemli bir politika aracı işlevi görecek. Ama reform, kamu kaynaklarının sadece bir seferlik değil, kalıcı olarak yoksullar lehine daha fazla kullanılmasını gerektiriyor. Ve bu niteliği ile toplumsal olarak neyin makul olduğu algısını da değiştiriyor.

Barınma hakkı, eğitim hakkı, sağlığa erişim hakkı, çalışma hakkı gibi konularda kişilerin, siyasi ve toplumsal aktörlerin çok ileri talepleri, hedefleri, özlemleri olabilir. Ama bu “haklar” konusunda, insanların “gerçek beklentilerini” damgalayan bir toplumsal vasat var. Tarihin belli bir ânında neyin makul ve meşru olarak algılanacağını bu toplumsal vasat belirliyor.

Sınıf mücadelesi terimleriyle düşünülürse, sağlık reformu emekçiler lehine çok önemli bir kazanım. Çünkü sağlık alanında makul ve meşru olanın çerçevesini emekçiler lehine geliştiriyor. Bu kazanım global sistemin kalbinde elde edildiği için, ABD sınırlarını aşan bir öneme sahip. Muhafazakârların iddialarına gülüp geçebiliriz: Obama elbette sosyalizmi getirmeye çalışmıyor, elbette işçi sınıfının önderi falan değil. Ama görmek gerek: Emekçiler için bu kadar önemli bir kazanımın altında Obama’nın imzası var. Kıssadan hisse: “doğru” işleri her zaman “doğru” adamlar yapmayabiliyor.

Dönüp Türkiye’ye, demokratik ve toplumsal standartların son on yıldaki yükselişine bakalım. İsteyen beğensin, istemeyen beğenmesin: Bu yükselmenin baş aktörleri, teslim etmek gerekiyor ki, AKP ve Kürt hareketi.

Evet, açılımların hiçbirisi sonuçlanmadı, mücadeleler hedefine ulaşmadı. Hiçbir alanda öyle çok da kaydadeğer yasal bir kazanım olmadı. Başörtüsü meselesinde de böyle, Ermeni meselesinde de, Kürt meselesinde de. Ama bunların tamamında neyin meşru olduğu konusunda daha birkaç yıl önceye kıyasla bile çok muazzam farklar var. Toplumsal ilerleme de bu zaten.

Anayasa tartışmasında da çok önemli bir eşik artık aşıldı. Darbe anayasasına kimse açıkça değişmesin diyemiyor. Önerilen değişiklikler, Türkiye’de yeni bir dönemi başlatacak.

Değişiklikler bir kez referandumda kabul edildikten sonra, bunlardan kim vazgeçmek isteyecek?

Kim “YAŞ kararlarına itiraz edilemesin”, ya da, “darbeciler yargılanmasın” demeye cüret edecek?

Kim yüksek yargının bir kast olarak örgütlenmesini ve bir siyasi parti gibi davranmasını savunabilecek?

Değişikliklerin tartışılması ve referandum süreci demokraside yeni bir eşik oluşturacak. Asıl önemli olan da bu.

Veriler bahane, büyüme şahane

Ümit İzmen 05.04.2010

Haberi duydunuz mu? Türkiye batmakta olan komşusundan bile daha çok küçüldü. Duydunuz herhalde. Peki, şu haberi duydunuz mu? Türkiye krizi dünyanın en güçlü ekonomilerinden olan Almanya ve İngiltere'den daha hafif atlattı. Sanmıyorum. Çünkü her şeyin olumsuz tarafını göstermek mubah, olumlu tarafını söylemek günah! 2009'un son çeyreğinde Türkiye'nin Çin'den sonra en hızlı büyüyen G-20 ülkesi olduğunu söyleyeni de dokuz köyden kovuyorlar. Çünkü bu da AKP'nin, IMF desteği olmadan ekonomiyi yönetebilmiş olduğu gerçeğinin ifşa edilmesi demek oluyor.

İstatistik, sayılarla yalan söyleme sanatıdır diye bir klişe vardır. Haliyle, bir Türkiye vatandaşı olarak sık sık hatırlarım bu sözü. Özellikle son zamanlarda, AKP iktidarına karşı verileri eğip büküp neyi nasıl öcü haline getiririz diye muazzam bir gayret içinde olan epey kamuoyu biçimlendiricisi var.

Bu süreç, krizin başında mükemmel çalışmış ve Türkiye sırf bu yüzden hak etmediği derinlikte bir krizin içinde bulmuştu kendini. Ama yalancı çoban hikâyesinde olduğu gibi sürekli anlatılınca işe yaramaz oluyor. Şimdi olduğu gibi.

Kampanyanın arkasındaki anafikir şöyle: "Halk, ekonomi çok kötü diye düşünsün ve iktidardan desteğini çeksin. Zaten bir torba kömüre oyunu satan halk sadece cebini düşündüğü için oy verir. Eğer halk ekonominin çok kötü olduğuna ikna edilebilirse, AKP'nin oyları garanti düşer!"

Kötümserlik pompalayan ekonomi haberlerinin hedefi ekonomiyi değil, siyaseti etkilemek. Sonuçtan gidelim: ekonomi beklentilerden daha hızlı büyüdüğüne göre, ekonomide karar alıcılar, bu olumsuz kitle ruhu yaratma operasyonundan etkilenmiyor demek ki. Ama sadece karar alıcılar değil, manipüle edilebilir zannedilen halk da etkilenmiyor.

Ekonomik göstergelerin yorumlanmasında "iyi de demeyelim, kötü de demeyelim, üçüncü yola başvuralım" yapmaya da hiç gerek yok. Anayasa değişikliği teklifinde gerek olmadığı gibi. Görünen köy kılavuz istemiyor. Veriler kafaları filan karıştırmıyor, eğer siz başkalarının kafasını karıştırmak istemiyorsanız. Geçmişe doğru yapılan revizyonlarda da bir numara aramaya gerek yok. Revizyon bu ülkede hep yapıldı. Bundan sonra da yapılacak. Verilerde revizyon, sadece burada değil, diğer ülkelerde de, gelişmiş ekonomilerde de olur.

2009'un son çeyrek verileri ekonominin beklentilerden daha süratle düzeldiğini gösteriyor. Genel kuraldır: nasıl küçülürsen, öyle büyüsün. Krizin başında halk fazlaca korkutulunca ekonomi yüzde 14,5 daralmıştı. Durumun zannedildiği kadar vahim olmadığı anlaşıncı, normale dönüldü. 2009'un son çeyreğinde büyüme yüzde 6'yı buldu.

2010'un ilk çeyreğinde de ekonomi tahminen en az yüzde 10 büyüyecek. Ama hiç kuşkunuz olmasın, büyüme hızı yüzde 12'ye bile ulaşsa, yine bu rakamlara bakıp korku hikâyeleri anlatanlar olacaktır. Söylenecek en ılımlı eleştiriyi ben size şimdiden söyleyeyim: "Bu büyüme hormonlu; çünkü geçen sene yüzde 14,5 daralmıştı. Bu daralmanın üzerine geldiği için büyüme bu kadar yüksek çıktı."

Büyüme verilerinde kopartılan bu fırtınalarda özel tüketim harcamalarının seyri üzerinde gerektiği kadar durulmadı. Türkiye 2001 krizinde yüzde 5,7 daralmıştı. Bu sefer yüzde 4,7'de kaldı. Ama esas fark tüketim harcamalarında oldu. 2001 krizinde yüzde 5,5 daralan tüketim bu krizde sadece yüzde 2 daraldı. Bu da artan işsizliğe rağmen, krizin vatandaşların refah seviyeleri üzerindeki olumsuz etkisinin uygulanan politikalarla azaltılabilmiş olduğunu ortaya koyuyor.

AKP'nin müzmin muhalifleri için bu haberin vereceği rahatsızlıktan dolayı üzgünüm ama iktidar krizin faturasının halka çıkartılmasını sınırlamakta geçmiş iktidarlara göre çok daha iyi bir performans gösterdi. Bundan önceki krizlerin, hele, 2001 krizinin faturasının tamamen halkın üzerine yıkılmış olduğunu hatırlayalım. Seçimlere giderken, AKP'nin ekonomiden korkmasına gerek yok. Kaygılanması gereken alan, ekonomi değil siyaset! Şimdi esas gerekenin güçlü bir demokrasi hamlesi olduğunu hiç unutmaması gerekiyor.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İç talep tamam, ya dış

Ümit İzmen 12.04.2010

Türkiye ekonomisinin krizden hızla çıktığına ilişkin göstergelere sürekli yenileri ekleniyor. 2009'un son çeyreğine ait büyüme rakamlarının ardından sanayi üretimi ve dış ticaret endeksleri de üretim tarafında hızlı bir büyümeye işaret ediyor. Enflasyon, tüketim malları ithalatı, tüketici güven endeksi gibi veriler de tüketim talebinin canlı olduğunu gösteriyor.

Bu resimde eksik bir boyut dış talep gelişmeleri. Burada da gidişat şimdilik çok parlak olsa da, özellikle Avrupa ekonomisine ilişkin gelişmelerin çok yakından takip edilmesi gerekiyor.

Dünya ekonomisi de tahmin edilenden daha hızlı toparlanıyor. Küresel ekonomiye ilişkin risk göstergeleri Ekim 2007'den bu yana en düşük noktaya inmiş durumda. İstanbul borsasının yanı sıra birçok borsa yeni rekorlar kırıyor. Küresel talebin bir göstergesi olarak petrol ve diğer hammadde fiyatları süratle yükseliyor. Petrol fiyatı 90 dolara yaklaştı. Beklenenden hızlı toparlanma nedeniyle birçok kurum büyüme tahminlerini yukarı çekiyor.

Ama komşuda işler o kadar parlak değil. Yunanistan'ın kamu borcunu nasıl çevirebileceği bir soru işareti. Kamu borçlanması faiz oranı sürekli yükseliyor. Yunanistan'da kamu borcunun GSYH'ya oranı yüzde 110'u geçmiş durumda. (Türkiye'de yüzde 50'nin altında.) Yunanistan'da devlet tahvilleri bir haftada yüzde 8 değer kaybetti. Bu durum bankacılık sektörünü de zorluyor. Yunanistan bankacılık endeksi bir haftada yüzde 13,4 düştü.

Yunanistan için geliştirilen formül pek fazla işe yarıyor gibi gözüküyor. IMF ya da AB ülkelerinden kuvvetli bir yardım gelmeksizin Yunanistan'ın borçlarını çevirebilmesi çok zor gözüküyor. İşler bu raddeye gelirse, Yunanistan Euro içinde kalmakta zorlanacak. Devalüasyona gitmesi kaçınılmaz hale gelecek. Bu ise bir başka felaket demek. Yani komşuda işler hiç iyi gözüküyor.

Avrupa'daki tek problemlili Yunanistan olsa yine iyi. İrlanda, İspanya, Portekiz ve İtalya'da da durum parlak değil. Yani AB kendi içinde bir formül üretilip Yunanistan'ı kurtarsa, açılan bu yoldan zor durumdaki diğer ülkeler de geçmek isteyecek.

Zaten bu sorunlar yüzünden küresel krizden en yavaş çıkacak bölge Avrupa olacak. Avrupa'da büyümenin yavaşlaması ise Türkiye'yi olumsuz etkiler. Bu yüzden çok dikkatli olmakta fayda var.

Öte taraftan, Çin'in ihracattaki rekabet gücünü korumak üzere para birimini dolar karşısında düşük tutmasına gelen tepkilere daha fazla karşı koyamayacağı anlaşıyor. Çin'in, parasının değerlenmesine izin vermesi, küresel ticaret dengelerini etkileyecek. Çin'de ithal ürünler ucuzlarken, ihracatı daha pahalı hale gelecek. Çin'in ihraç ürünlerinin fiyatındaki küçük bir artış bile Türkiye gibi ülkelerin rekabet avantajı açısından olumlu.

Eğer önümüzdeki günlerde, bir yandan Avrupa ekonomisinde sorunlar görülecek, öte yandan da uluslararası ticarete gelişmekte olan ülkelerin rekabet şansı yükselecekse, Türkiye ihracat stratejisini gözden geçirmek durumunda. Gelecek, hem fırsatlar hem tehditler içeriyor. Şimdiye kadar güçlü avro, TL'deki değerlenmenin olumsuz fiyat etkisini telafi etmiş ve Türkiye'nin AB pazarlarına girmesini olanaklı kılmıştı. Belli ki artık farklı bir süreç var. Buna karşılık, özellikle komşu ülke pazarlarında Türkiye bu kez Çin malı ürünler karşısında eskisi kadar dezavantajlı olmayacak. Geçen sene kriz koşullarında AB'de talep düşünce, Türkiye'nin diğer ülkelere ihracatında hızlı bir artış olmuştu. Bu sene AB yeniden büyümeye başlayınca ihracatın tekrar AB pazarlarına yöneldiği görülüyor. Bu esneklik, küresel ekonomideki dalgalanmalara karşı ülkeyi koruyor.

Küresel ekonominin getireceği tehditleri bertaraf etmek ve fırsatları avantaja dönüştürmek iyi bir strateji ve uygulama gerektiriyor. TİM'in hazırlıklarını sürdürdüğü ihracat stratejisi bu açıdan önemli. Uzun vadeli bir hedef ortaya koyan, buna karşılık küresel ekonominin kısa vadeli çalkantılarına hızlı uyum gösterebilecek kadar esnek bir strateji oluşturulabilirse, Türkiye, yurtiçi ve yurtdışı talebi dengeleyerek sağlıklı bir büyüme tutturabilir.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Üç tarz-ı münazara

Ümit İzmen 19.04.2010

Yazılarımı okuyanlardan son zamanlarda sıkça duyduğum bir soru var: ekonomi gerçekten bu kadar iyi mi gidiyor? Sosyal bilimlerde hiçbir soru, zaman diliminden ve karşılaştırmalı bir perspektiften yoksun olarak yanıtlanamıyor. Yanıtı verirken kafanızda referans olarak aldığınız bir dönem ve ülkenin kendi geçmişi ile ya da diğer ülkelerin şimdiki durumları ile yaptığınız bir karşılaştırma oluyor. Bu da tabii, yanıtın seçilen döneme ve yapılan karşılaştırmaya bağlı olarak değişmesi anlamına geliyor.

Türkiye'nin şimdiki hali gibi, siyasi yarılmının bu denli keskin olduğu bir dönemde, sosyal bilimlerin alanına giren herhangi bir olguyu ele alırken yaptığınız bu seçimler sizi otomatik olarak bir kampa yerleştiriyor. Bu yüzden hukuk, ekonomi, dış politika gibi birçok alanda uzmanlar arasında muazzam fikir ayrılıkları var.

Son günlerin ekonomi tartışmalarındaki fikir ayrılıklarına bakalım. Önce birkaç tipoloji çizelim:

1- Yeminli muhalif: Siyasi tercihleri nedeniyle AKP döneminde herhangi bir şeyin iyi olmasının mümkün olmadığına iman eden uzman. Verilere bu gözle bakacak ve işine yarayan bir veri bulana kadar baktığı dönemi, karşılaştırma yaptığı ülke ve tarih dönemini değiştirecektir. Bırakın farklı konuşmaları, aynı konuşma içinde bile tutarlılık derdi olmayacaktır. Ne gam. Bilimsel tutarlılık ve namusu kim kaybetmiş ki yeminli muhalif bulsun.

2- Pollyannacı iyimser: Geçmişte her şey o kadar kötü gitmiş ki, Bektaşî'nin tatmadan "bu daha iyi" demesi gibi, işler bundan sonra ancak daha iyiye gidebilir diyen uzman. Nasıl olsa, Türkiye tarihinde de, başka ülkelerde de bugünden çok daha kötü olan bir referans noktası bulunur.

3- Kafası karışık yin-yangcı: Her şeyin bir iyi ve bir de kötü yorumunu eşit mesafede durarak yapmaya çalışan uzman. Doğrucu Davut olmaya çalışırken, kötünün içindeki iyiyi veya iyinin barındırdığı kötüyü, nerede ve kimlere söylediğine bağlı olarak ya her dönemin adamı olur ya da her daim müzmin muhalif.

Bu kategorizasyonu işsizlikle ilgili yayınlanan yeni verilere uygulayalım. Yeminli muhalife göre işsizlik geçen aya göre bir puan artmıştır. Pollyannacı uzmana göre, geçen seneye göre işsiz sayısı 59 bin azalmış, çalışan sayısı 1 milyon 300 bin artmıştır. (Burada seçilen dönemlerin farklılığına dikkatinizi çekerim!) Yin-yangcı uzmanı kimse ciddiye almadığı için biz de bir tarafa bırakalım.

Pollyannacı uzmana göre, mart ayında tüketici güven endeksi geçen seneye göre yüzde 3,5 artmıştır. Yeminli muhalif ise, verilere baktığında, endeksin iyimser durumu gösteren 100 seviyesinin altında olduğunu görür.

Kamu maliyesinde mart rakamlarına bakıp iyimser olmamak kolay değil. Ama azmin elinden de hiçbir şey kurtulamaz. Ocak-mart döneminde vergi gelirleri yüzde 37,5 artmış olsa da, müzmin muhalif mutlaka dikkatimizi personel harcamalarının yüzde 12, cari transfer harcamalarının ise yüzde 15 arttığına çekecek ve bizi seçim döneminde hükümetin kamu harcamalarını siyasi amaçları doğrultusunda kullanacağına ve bu gidişle bütçe açığının ciddi bir tehdit olacağına ikna etmeye çalışacaktır.

Cari açık söz konusu olduğunda, bu kez de Pollyannacı uzmanın hayal gücünün genişliği devreye girer. Çünkü veriler geçen senenin ilk iki ayında 800 milyon dolar olan cari açığın bu sene 5,6 milyar dolara çıktığını gösteriyor. Sorun apaçık iken, Pollyannacı bu rakamların ekonomideki hızlı büyümeye işaret ettiğini söylemekte beis görmez.

Örnekleri uzatmak işi "gördüğünüz gibi tüm ekonomik göstergelerin bir iyi bir de kötü yönü var, sayın okuyucular" noktasına sürükleyebilir. İyisi mi keseyim. Çünkü önemli olan iyimserlik veya kötümserlikten öte toplumsal değişimi bir gelecek tasavvuruna göre yorumlamak. Bu da resmin bütünü görmeyi ve içinde bulunulan durumu bu referans noktasıyla karşılaştırmayı gerektiriyor. Bu açıdan bakınca, Türkiye krizden hızla çıkıyor ve bu iyi. Uzun vadede ekonomik gelecek parlak gözüküyor. Ama bugünkü koşullar bu geleceğe ulaşmayı garantilemiyor. Son örneği Ahmet Türk'e saldırı olan faşizmin ayak sesleri ve Yılmaz Özdil örneğindeki gibi faşizme şak şak sesleri kesilmeden, parlak gelecekte söz etmek anlamlı değil.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyasi temsil yoksa vergi de yok!

Ümit İzmen 26.04.2010

Erol Katırcıoğlu son iki yazısıyla bence Türkiye'deki kayıtdışı tartışmasına çok önemli bir boyut ekledi. Mevcut ekonomik ve siyasi sisteme duyulan hoşnutsuzluğun kayıtdışında kalma tercihinde oynadığı role dikkat çekti. Gerçekten de devlete güvenmeyen, devlete teslim ettiği paranın kendisinin onaylamadığı yerlere harcandığını, buna karşılık kendince harcanması gereken yerlere para verilmediğini düşünen birisinin vergiden kaçınması anlaşılır bir durum.

Mesela Kur'an kurslarının desteklenmesi gerektiğini düşünen birisi, devlet buna kaynak ayırmıyor diye vergisini ödemek yerine kendisinde tutup, sonra kendi imkânlarıyla bu faaliyeti hayata geçirmeyi, belki bir Cami yaptırmayı ve topluma olan yükümlülüğünü böylece yerine getirmeyi tercih edebilir.

Geçenlerde duyduğum bir anekdot tam da buna karşılık geliyordu. İrice bir firmanın sahibi, yanında çalışanların ücretlerini düşük göstererek ve bir bölümünü kaçak çalıştırarak vergisini ödemiyor. Fakat belli ki mesele açgözlülük değil. Çünkü aynı işinsanı, milyonlarca lirayı dinî vecibelerini yerine getirmek için ayırabiliyor.

Tersi bir örnek de verilebilir. Tüm şehir ve kasabalara opera salonları kurulması gerektiğini düşünen bir vergi mükellefinin İstanbul'a bile doğru düzgün bir opera salonu yapamayan bir hükümete vergi vermeye istekli olmayacağını düşünmek hiç de zor değil.

Bu örneklerin çok açık olarak ortaya koyduğu gibi vergi ile siyasi temsil arasında doğrudan bir ilişki var. Vergi ödemek, ülke yönetiminde karar alma mekanizmasına ortak olma hakkı verir. Seçim sisteminin de bu hakkın kullanılmasına imkân tanınması gerekir. Vergiyi tastamam toplayıp, iş, toplanan vergilerin nerelere, nasıl harcadığına gelince vergiyi ödeyenlere söz hakkı verilmemesi düşünülemez.

Demokratik bir sistem, vergiyi ödeyenlere harcamalar üzerinde söz hakkı verir. Türkiye'deki gibi, siyasi sistemin temsilden bürokratik vesayete bin türlü sorunla malul olduğu bir ülkede, bu ilişkinin aksaması gayet olağan. Erol Katırcıoğlu'nun yazısındaki kapitalizm ve demokrasi ilişkisi de bu açıdan son derece doğru. Demokrasisiz kapitalizm olunca işte böyle Türkiye'deki gibi oluyor.

Doğrusu demokrasi ile kapitalizm arasındaki ilişkinin her zaman ve her yerde bu denli çıplak ve doğrudan olduğunu düşünmüyorum. Sorunların kördüğüm olduğu ve kabuk değiştirme sancıları çeken Türkiye'de ekonomik gelişme ile demokratikleşme ilişkisi son derece geçerli. Ama, açık ve net söylemek gerekirse, evrensel olarak düşündüğümüzde demokrasisiz de kapitalizm oluyor. Bu kapitalizm biraz vahşi oluyor, tekellerin hegemonyası altında, çalışan kesimlerin haklarının fena halde budandığı, ekolojik dengenin umursanmadığı, tarihî ve kültürel değerlerin hiçe sayıldığı, buna karşılık özel mülkiyet üzerine kurulu piyasa mekanizmasının, kısa vadeli kâr maksimizasyonu işlevini pekâlâ yerine getirdiği, siyasi hakların belli bir zümrenin tekelinde toplandığı bir sistem oluyor.

Böyle bir sistemde kayıtdışı ekonomi gayet "anlaşılır". Ama anlamak, kayıtdışılığın ciddi bir sorun olduğu gerçeğini değiştirmiyor. Kayıtdışı üretim demek, sadece güvenilmeyen devlete ödenen vergilerin düşük olması demek değil, aynı zamanda bu işletmede çalışanların da zarara uğraması demek. Kayıtdışı işçi çalıştırılması beraberinde daha az ücreti, daha az sosyal hakkı, sosyal güvenlik sisteminden mahrumiyeti, sağlıklı çalışma koşullarından ve iş güvenliğinden yoksunluğu getiriyor. Kayıtdışı üretimde ürün standartlarının gözetilmemesi, tüketilen ürünlerin insan sağlığı açısından sorun oluşturmaları riskini doğuruyor.

Kayıtdışı için geçerli olan bu sorunlar, kayıtlı kesimde de yansımaları buluyor. Çünkü bunlar birbirinden tamamen izole iki sistem değil. Kayıtlı kesimin aldığı mal ve hizmetlerde kayıtdışının izi var. Her ikisi de aynı hastalıklı sistemin ortak yaşam içindeki parçaları.

Kayıtdışı sorununu kayıtlı kesimi ayrı tutarak çözmek mümkün değil. Çözüm, sistemde topyekûn bir düzelmeye sağlanabilir ancak. Demokrasi ise bu düzelmenin ön koşuludur.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yunanistan krizinin Türkiye'ye etkisi

Yunanistan'daki krizin diğer AB ülkelerine sıçrama ihtimali Türkiye için de bir risk oluşturuyor. IMF'nin geçen hafta açıkladığı 2010 yılı büyüme tahminleri ocak ayına göre birçok ülke için daha hızlı bir büyümeye işaret ediyor. Amerikan ekonomisi de hızlanıyor. Ama Euro bölgesinde beklentiler iyileşme göstermiyor. Zaten yavaş büyüyecek bir AB, Yunanistan'daki krizin etkileri ile daha da yavaşlarsa, Türkiye'nin ihracatı olumsuz etkilenir mi? İhracat düşüşü büyümeyi daha da aşağı çeker mi? Bu koşullarda zaten yüzde 14'lerde olan işsizlik oranı daha da yükselir mi?

Yunanistan'daki kriz gayet olumsuz bir tabloyu akla getiriyor. Ama son açıklanan dış ticaret rakamları, bu denli olumsuz bir kehaneti doğrulamıyor.

2010 yılı mart ayında, 2009 yılının aynı ayına göre ihracat yüzde 22, ithalat yüzde 43 gibi epey yüksek bir hızda arttı. Bunun sonucunda da ihracatın ithalatı karşılama oranı geriledi ve dış ticaret açığı da beş milyar dolara ulaştı. Artan dış ticaret açığı, cari açığı arttıracak ve uluslararası sermaye hareketleri, artan cari açığın kolayca finanse edilmesi için henüz yeterli değil. Dolayısıyla, dış ticaret rakamları geleceğe ilişkin bir soruna işaret ediyor.

Ama bu konjonktürel değil yapısal bir sorun. Türkiye ne zaman büyümeye başlasa, dış ticaret açığı da artmaya başlıyor. Dış açığın azalması ise ekonominin yavaşlaması ve hatta daralması anlamına geliyor. Yani her durumda iyi ve kötü birarada. İki sorunun beraber çözülmesi için ekonominin yapısının değişmesi gerekiyor. Üretimin ithalata bağımlı yapısının yerini daha fazla yerli aramalı ve yatırım malı kullanımı almalı.

Üretimin bugünkü yapısında, üretim artışı hemen beraberinde ithalat artışını, özellikle aramalı ithalatı artışını getiriyor. Mart ayında da aramalı ithalatı artışı yüzde 47 oldu. Ama tüketim malı ithalatının da hızla artmış olması, iç tüketimin gayet canlı olduğunu, yani Türkiye'nin hızlı bir büyüme sürecinde olduğunu gösteriyor.

Başlangıçtaki sorumuza geri dönüp AB ülkelerine ihracatımıza bakalım. Görünen o ki, AB'ye ihracat yeniden hızlanıyor. AB ülkelerine ihracat toplam ihracatın iki katı hızla, yüzde 46 artıyor. AB ülkeleri arasında da Türkiye'nin ihracatında en büyük paya sahip olan ülkeler Almanya, Fransa, İtalya gibi AB içinde büyük ve güçlü ekonomiler. Mart ayında en hızlı bu ülkelere yapılan ihracat arttı. Yunanistan'daki kriz bu ülkelere vahim bir sıkıntıya yol açmaz. Dolayısıyla bu ülkelere ihracat belli bir tempoda devam eder.

Doğrusu, AB ve ABD ekonomileri, güçlü yapıları nedeniyle her zaman çok cazip birer ihracat pazarı. Krizlere karşı daha dayanıklı bu ülkeler döviz gelirlerinin istikrarı açısından önemli.

Ama Türkiye'nin ihracatının yaklaşık dörtte birinin yapıldığı çevre ülkeler de özel bir önem taşıyor.

Dünyadaki büyüme dinamiklerine baktığımızda gelişmiş Batı ülkeleri daha yavaş. Buna karşılık gelişmekte olan Doğu ülkeleri daha hızlı büyüyor. 1980'lerin başında G7 denen zengin ülkeler dünya ekonomisinin yarısından fazlasını oluştururken, payları giderek geriledi. Kriz bu süreci hızlandırdı. Çünkü gelişen Asya ekonomileri, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri krizde biraz yavaşlamakla birlikte yine de hiç fena sayılamayacak bir oranda büyümeye devam ettiler.

2020'ye geldiğimizde Batılı G7 ülkelerinin dünya ekonomisindeki payı yüzde 30'a doğru gerilemiş olacak. Dünya ekonomisinin ağırlık merkezinin Batı'dan Doğu'ya doğru kayıyor olması, Türkiye için cazip fırsatlar doğuruyor. Yani Yunanistan krizi Türkiye'nin ihracat performansı açısından ciddi bir risk oluşturmuyor olsa da, uzun vadede ihracat pazarı çeşitlenmesine gitmek şart.

Yunanistan krizinin Türkiye'yi etkileyebileceği iki alan daha var: Türkiye'ye sermaye girişinin yavaşlaması ve beklentilerdeki bozulma. Şu notu düşmek gerekiyor: dünya sermaye piyasalarında hep aynı gözde piyasalara artık daha fazla yatırılamayacak fonlar gidecek uygun yer arıyor. Mevcut konjonktürde Türkiye kesinlikle iyi bir alternatif.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Son perdeye gelindi mi

Ümit İzmen 10.05.2010

Tam küresel krizden çıktık derken bu sefer de Yunanistan'ın kamu borçlarından kaynaklanan sorunlar dünya piyasalarını sarsmaya başladı. İşin ekonomi politik boyutu gerçekten çok ilginç seyrediyor. Bu seyir, dünya krizler tarihine farklı bir yunan tragedyası olarak geçecek belli ki.

Geçen hafta sonu AB ve IMF ortak 110 milyar avro civarında bir kurtarma paketi üzerinde anlaştılar. Yardım tutarının bu kadar yüksek olması, AB'nin bu işi çözme konusundaki siyasi kararlılığını gösteriyordu. Çünkü krizi çözememenin bedeli çok ağır. Bu bedeli, AB ekonomilerinin yavaşlamasından başlayıp en uç noktada (her ne kadar şu aşamada pek muhtemel gözükme bile) yeni bir küresel krize, hatta Avro'nun çökmesine ve AB'nin çözülmesine kadar uzatmak mümkün.

Gelecek üç sene için Yunanistan'ın ödemek zorunda olduğu borçları karşılayabilecek kadar yüksek olan bu yardım paketinin krizi bitirmesi beklenirdi. Ama öyle olmadı. Bu yardıma rağmen Yunanistan'ın borçlarını geri ödeyebileceğine kimse ikna olmadı. Bu yüzden Yunanistan'ın borçlanma faiz oranları Almanya'nın 10 puan üstüne tırmandı.

Yardımanın çare olmamasının nedeni Yunan halkının bu pakete verdiği tepki. Mesele kabaca şu: Yunanistan'da yıllardır kamu harcamaları kamu gelirlerinden fazla olmuş; ortaya çıkan açık borçlanmayla karşılanmış. 2000'li yıllarda küresel finansal piyasalarda o kadar çok likidite vardı ki, çok düşük faiz oranlarında yüklü miktarlarda borçlanma yapılabilirdi. Sonuçta bugün toplam kamu borcunun miktarı Yunanistan'ın bir yılda üretebileceği toplam değer (GSYH) yüzde 115'ine yükseldi. (Türkiye'de kamu borcunun GSYH'ya oranı yüzde 50'nin altında.) Ama küresel kriz sonrasında likidite kuruyunca borçlanma muslukları kapandı.

Üstelik Yunanistan'da ekonomi daralıyor. Bu sene yüzde 4, gelecek sene yüzde 2,6 küçüleceği hesaplanıyor. Yani durum daha kötüye gidecek. Şimdiye kadar borç vermiş olanların, verdikleri parayı geri alma ihtimalleri giderek azalıyor. Bu nedenle yeni borç vermeye kimse yanaşmıyor. Bu da aslında iflas noktasına gelindiğini gösteriyor. AB ve IMF'nin ortak yardım programı, iflası önlemeye çalışıyor. Kimsenin borç vermediği bir ortamda borç vererek Yunanistan'a işleri toparlaması için zaman kazandırılıyor. Bu süre içinde Yunanistan'ın bütçe açığını hızla düşürmesi gerekiyor.

Yunanistan'ın ileride borcunu geriye ödeyebilmesi bugün harcamalarını kısmasına bağlı. Yunan hükümeti bunun için maaşları düşürmeyi, işten çıkartmaları kolaylaştırmayı, emeklilik yaşını yükseltmeyi, emekli maaşlarını düşürmeyi, vergileri arttırmayı, her yere sirayet etmiş olan yolsuzluk ve kayıtdışı ile mücadeleyi hedefliyor.

2000'li yıllarda dış borçlanma sayesinde müreffeh bir hayat yaşamaya başlamış olan Yunan halkı ise, elde ettiği hayat standartlarını düşürmemek için müthiş sert bir mücadele veriyor. Öyle ki parlamento önünde protesto gösterileri düzenlendi. Acropolis'e Yunan Komünist Partisi bayrağı çekilerek Avrupa halkları ayaklanmaya çağrıldı. Bu sert tepkiyi, Avrupa'da solun yeni bir yükselişi olarak yorumlamak mümkün mü? Kapitalist Avrupa'da IMF'ye karşı çıkan bu halk, piyasa dışı, dayanışmaya dayalı bir çıkış üretebilir; yeni bir siyasi dalga yaratabilir mi?

Öyle gözüküyor. Çünkü bu direnişlerin hiçbir yerinde yeni bir anlayış yok. Hedef, eski çürümüş sistemi korumak. Çünkü herkes buradan nemalanıyordu. Birilerinin kendi imkânlarının üzerinde bir hayat standardı tutturması için başka birilerinin bunu finanse etmesi gerekir. Yunan halkının ürettiğinin üzerinde harcamasına diğer AB ülkelerinin halkları razıysa mesele yok. Oysa Yunanistan'a yardım edilmesi gerektiğini savunan AB halkları değil, paraları batmasın diye çırpınan burjuvazi. Almanya'daki, Fransa'daki işçiler, kendi vergileriyle Yunanistan'ın muhteris politikacılarının kurtarılmasına karşı çıkıyorlar.

Yunanistan'daki soruna serbest piyasa anlayışı dışında bir çözüm mutlaka ulusalcılığın dar kalıplarının aşılmasını, AB çalışan sınıflarını topyekûn kavrayacak yeni bir siyasi duruşu gerektiriyor. Ufukta böyle bir şey görünmediği gibi, Yunanlılar da başlarına geleni emperyalist devletlerin vakur Yunan halkına karşı bir komplosu olarak görüyor ve bu "komploya karşı ulusal mücadele bayrağını" yükseltiyor! Bu anlayış sosyalizme açık yeni bir ruh üretmek yerine, bir önceki dönemin sağcı iktidarına güzellemelere dönüşebilir rahatlıkla. Hele de son seçimlerde faşistlerin oy oranını ciddi biçimde arttırmış olduğunu dikkate alırsak.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mali kural

Ümit İzmen 17.05.2010

Türkiye'nin bu hafta açıkladığı mali kural, Avrupa'yı kasıp kavuran kamu açıklarının yol açtığı kamu borcu sorununun burada da ortaya çıkmasını önlemek için zamanında atılmış, iyi bir adım oldu. Mali kural uzunca bir süredir bekleniyordu. Ekonomiye disiplin sağlamanın ve güncel politikanın uzun vadeli dengeleri bozmasını engellemenin bir aracı olan mali kural, özellikle IMF ile anlaşmanın yapılmayacağının ortaya çıkmasından sonra daha da önem kazanmıştı.

Mali kural esas olarak kamu açığı üzerine bir üst sınır getirerek politikacıların kamu kaynaklarını kendi politik çıkarları doğrultusunda sürekli olarak kötüye kullanmalarını engelliyor. Getirilen kurala göre, kamu açığı oranının üst limiti yüzde 1, uzun dönemli ortalama büyüme hızı da yüzde 5 kabul ediliyor. Eğer kamu bunun üzerinde bir açık verirse, mali kural uyarınca yeniden yüzde 1 seviyesine dönmesi garanti altına alınacak. Ekonominin hızla büyüdüğü yıllarda, ilave büyümeden sağlanan gelirler tasarruf edilecek ve kamu açığı düşürülecek. Ekonomideki büyümenin zayıf olduğu yıllarda ise bütçe açığının genişlemesine izin verilecek. Bu kuralın yasalaşmasından sonra hangi hükümet olursa olsun Türkiye'de mali disiplin güvence altına alınmış olacak.

Mali kuralın bu sene açıklanması üç açıdan gayet anlamlı. Öncelikle, IMF anlaşmalarının sağladığı disiplin olmaksızın, hükümetin küresel krizi de fırsat bilerek kamu harcamalarında ipin ucunu kaçıracağından korkuluyordu. Krizin etkisiyle geçen sene bütçe açığının GSYH'ya oranı yüzde 5,5'e yükselmmişti. Ne de olsa

2011’de seçimler var. Bu yüzden hükümetin harcamalara tam gaz devam edeceği düşünülüyordu. Şimdi mali kuralı açıklayarak hükümet bu korkuların önünü alıyor. Kamu açığı oranı yüzde 1 hedefi doğrultusunda gelecek sene artmak bir tarafa, azalmak durumunda. Zaten bütçedeki toparlanma daha bu seneden başladı.

Mali kuralın bu sene getirilmesinin ikinci sonucu da dünya ekonomisinin durumuyla ilintili. Dünya ekonomisi, küresel krizin yaralarını sarıyor. Genelde hızlı bir düzelmeye görülmesine karşılık, kamu maliyesinde sorun yaşayan ülkeler bir türlü büyümeye geçemiyor. Küresel mali piyasalarda işler düzeldikçe, yatırımcılar yatırım yapılacak alternatif arıyorlar. Türkiye iyi bir alternatif sunuyor. Bu kural, Türkiye’nin riskini düşürerek çekiciliğini daha da arttırıyor.

Mali kural, faizlerin seviyesini de destekleyebilecek nitelikte. Geçen sene Türkiye küresel kriz ortamında enflasyonu yüzde 5 seviyelerine çekebilmiş ve faiz oranlarını da tek haneye indirebilmişti. Şimdi enflasyonun tekrar yükselmiş olması, faiz oranları üzerinde bir baskı oluşturuyor. Mali kuralın getirdiği disiplin, faizlerdeki artışın ötelenebilmesine ve sınırlanabilmesine imkân sağlayacak. Aksi halde, bütçe disiplini sorgulanan bir Türkiye, faizleri süratle arttırmak durumunda kalacaktı.

Toparlanma süreci hızlı, bankacılık sektörü güçlü, kamunun, şirketlerin ve hanehalklarının borçluluk oranları düşük olan Türkiye’ye, mali kuraldan sonra yurtdışından fon girişlerinin artması muhtemel. Mali kural bu yeni girişlerin kamu sektöründe değil, özel sektörde kullanılacağını gösteriyor. Bu da özel sektöre dayalı büyüme sürecini destekleyecek bir gelişme.

Sanayi sektöründeki toparlanma güçlü bir biçimde devam ediyor. Alt sektörlerle bakıldığında, birçok sektörde üretim seviyesinin kriz öncesi düzeye dönmüş olduğu görülüyor. Tüketim ürünlerinde ve aramalarında krizin etkisi atlatılmış durumda. Yatırım malları üretiminin seviyesi hâlâ 2008’e oranla bir hayli düşük ama en hızlı üretim artışı da burada görülüyor. Yani önümüzdeki dönemde yatırımların da canlanmasının öncü göstergeleri ortaya çıkmış.

Yatırım yeri arayan yurtdışı fonlar Türkiye’de yatırımları finanse etmek üzere kullanılabilir. Bu fonlar, üretim ve ihracat hacmini arttıracak alanlarda yatırıma dönüşmeli. Çünkü şimdiye kadar alınan önlemlerin hiçbirisi Türkiye’nin dış ticaret açığı probleminde bir çözüm getirmiyor. Çözüm, ihracatın rekabet gücünün artırılmasından geçiyor. Bunun için bir yandan TL’de aşırı değerlenme ortaya çıkmamalı diğer yandan üretim yapısında yüksek teknoloji ürün bileşiminin ağırlığı artmalı.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP ekonomisinin erke dönergeci

Ümit İzmen 24.05.2010

CHP’deki yenilenme ve değişim tesbitleri bir anda dört bir yanı sardı. Oysa Kemal Kılıçdaroğlu’nun kurultayda yaptığı konuşma, bir zihniyet değişimini hiç yansıtmıyordu. Şimdilik elimizde sadece yeni bir yüz ve propaganda çalışmalarında öne çıkarılacak konuların değiştiği izlenimi var.

Konuşmanın yolsuzluk, yoksulluk, işsizlik ağırlıklı olması, klasik CHP teması olan laiklik konusuna yer vermemesi, anayasa değişiklikleri gibi sıcak konuların gayet kısa ve eski şablonlarla geçilmesi, önümüzdeki dönemde muhalefetin ağırlık noktasının siyaset değil, ekonomi olacağı izlenimi verdi.

Ama bu muhalefet hattının işe yarayacağından hiç emin değilim. Çünkü CHP'nin bugünün küreselleşmiş dünyasında uygulanması gereken ekonomi politikaları hakkında pek bir fikri yok ki Kılıçdaroğlu'nun konuşması makroekonomik politikalara pek değinmeden, "hakça üretim, hakça bölüşüm" gibi 1970'lere yapılan göndermeler içeriyordu. CHP'nin sosyal demokrasiden uzaklaşmış olduğu eleştirilerini bertaraf etmek üzere emekçiler, dargelirliler, yoksullar ve emeklilere vaatler havada uçuştı. Köylüler, esnaflar, sanayiciler de ihmal edilmedi. Araya serpiştirilmiş 1970'lerden kalma sloganlar, üç gün önce yaptıkları Baykal ısrarını çoktan unutmuş, ama 33 yıl öncesine ilişkin hafızaları çok diri olan dinleyicileri coşturmakta çok başarılı oldu.

Bütün bu vaatleri üst üste koyunca anlaşılıyor ki CHP yeni döneme yeni bir buluşla giriyor: Erke dönergeci! Sonsuz enerji kaynağı, almadan veren, tüketmeden üreten mucizevî makine!

Aslında popülizm de eski zamanların ruhuna çok uygun. 1970'lerde, sonra 1990'larda Türkiye bol keseden vaatlere dayanan politikalardan başka politika uygulamadı ki. Toplumun tüm kesimlerine daha çok gelir veremezsiniz. Çünkü kaynaklar sonsuz değil sonlu... Eğer işçilere, işsizlere, yoksullara, çiftçilere daha fazla gelir taahhüt ediyorsanız bu ancak sanayiciye, tüccara, ihracatçıya daha az pay vermekle mümkün olur. Eğer bunu söylerseniz, o zaman dargelirli kesimlere verdiğiniz vaatler inandırıcı olur, aksi halde bu halk artık bunlara pabuç bırakmaz. Çünkü bu tür popülist politikaların sonuçlarını ağır bir bedel ödeyerek öğrenmişti.

"Almadan vermek Allah'a mahsus" derler. Bunu ekonomide yapmaya kalkışırsanız, toplumdaki tüm kesimlere mavi boncuk dağıtmaya kalkışırsanız, bunun sonucu artan kamu açıklarıdır. Yani mavi boncukların bedeli yine halktan çıkar. Ekonomik dengelerin altüst edilmesi de net zarar olarak herkesin hesabına yazılır. Türkiye bu tür politikanın çıkmaz yol olduğunu 2001 krizinde çok iyi anladı. Bu kriz sonrasında Türkiye'de ekonomide ve siyasette meydana gelen değişimi anlamak için krize yol açan koşulları anlamak gerekir. Bu kriz toplumsal yaşamda bir kırılmaya yol açtı. Bol keseden sorumsuz davranan devletin gün gelip iflas edebileceği yaşanarak öğrenildi. Şimdi aynı dersi Yunanistan halkı öğreniyor. Daha önce birçok başka ülke halkının öğrenmiş olduğu gibi. Ancak yine Kılıçdaroğlu'nun konuşmasındaki uluslararası vizyon eksikliği, başka ülkelerin tecrübelerinden ders alma ihtimalinin de düşük olduğunu gösteriyor.

Açıkçası popülist ekonomi anlayışı üzerine inşa edilmiş bir kampanyayla etkili bir muhalefet yapılabileceğini düşünmüyorum. Çünkü toplumu derinden yaran sorunlar bunlar değil. Bu sorunlara çözüm, iç ve dış politikada ulusalcılığın dar kalıplarını aşan, yenilikçi ve demokrat bir söylemden geçer.

Popülizmi bir kenara bırakırsak, ekonomide de gayet somut problemler var. Ölümlü iş kazaları gibi. Madenlerde ölüm, başbakanın zannettiği gibi kader değil. Kazalar pekâlâ önlenabilir. 30 kişinin ölümüne gösterilen hassasiyet de hiç abartı değil. Abartı olan, hükümetin işçi ölümlerini bu kadar hafife alması. Bu problemler, etkili bir muhalefet için zemin hazırlıyor. Ama bu zemin, üzerinde oturup kalınacak bir zemin değil. Sistemin açık adaletsizliklerini dert edinmek, hak arama mekanizmalarının çalışabileceği bir ortam için demokratikleşmeyi başa koymak lazım. Ve somut sorunlara somut projeler hazırlamak, neyin nasıl yapılacağı sorusuna cevap verebilmek lazım. Gerisi lafûgüzaf.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Popülizm değil, vatandaşın hizmetinde devlet

2009 küresel krizinin, sıradan bir ekonomik krizin çok ötesine giden sonuçlarının olacağını düşünüyorum. Derin bir kriz olduğu için servet ve gelir kaybı, işsizlik ve yoksulluk üzerindeki olumsuz etkileri uzun bir süre devam edecek. Ama krizi hazırlayan koşullar ve krizle mücadele politikaları, dünya üzerindeki ekonomik sistemin işleyişinde köklü değişikliklere yol açacak.

Geçen hafta ABD Senatosu'ndan geçen finansal reformlar, bizi bekleyen değişikliklerin ipuçlarını barındırıyor. Gelecekte dünyayı bekleyen finansal mimari tartışmalarını şimdilik bir kenara bırakıp, biraz geçmişî hatırlayalım.

İlk dönemlerde, devlet ekonomik alan içinde sınırlı bir role sahip. Ama 1929 Büyük Bunalımı karşısında uygulanan Keynesci politikalar sonucunda devlet bir ekonomik aktör haline geldi. 1930'lardan sonra tüm dünyada devlet, üretim ve bölüşüm içinde aktif bir rol oynamaya başladı. Bu durum 1970'lerdeki petrol krizlerine kadar devam etti. 1980'lerde İngiltere'de Thatcher ve ABD'de Reagan'ın başını çektiği düzenlemelerin esnetilmesi, serbestleştirme ve özelleştirme anlayışı, devletin ekonomideki rolünü en aza indirdi.

Keynesci politikalar bir tarafa bırakıldı. Devletin ekonomideki rolü sadece piyasaların sorunsuz işlemesine imkân verecek hukuki düzenlemeleri yapmak ve uygun çerçeveyi sağlamakla sınırlandı. Finansal sermaye ise, teknolojinin de sağladığı olanaklar sayesinde ulusal sınırların çok ötesinde bir hareket serbestisine kavuştu. Devletin rolündeki küçülmeye paralel olarak, sosyal politikanın da önemi azaldı. En iyi bölüşümün, piyasaların en etkin çalıştığı bir düzende ortaya çıkacağı kabulü yaygınlaştı.

İşyeri güvenliği, çalışma koşulları, çevreye saygı, çalışan haklarına saygı gibi konular tüketicinin tercihleri altında şekillendi. Öyle ki şirketler, marka imajı yaratmak için kurumsal sosyal sorumluluk adı altında eğitimden, kültürel haklara bir dizi alanda projelere girişti.

2009 krizi, dünyada egemen anlayışın "aslolan piyasadır" olduğu bir zamanda ortaya çıktı. Krizin önünün alınması da piyasa mekanizmaları içinde değil, 1929 Bunalımı'nda olduğu gibi bir kez daha Keynesci politikalarla mümkün oldu. Bir zamanlar büyük bir şevkle özelleştirilmiş olan şirketler, devletler tarafından kurtarılmak zorunda kaldı. ABD'deki finansal reformda olduğu gibi, esnetilmiş olan düzenlemeler yeniden sıkılaştırılmaya başlandı.

1929'da da böyle olmuştu. Her krizden sonra, o krizi yaratan koşullar ortadan kaldırılıp yola öyle devam ediliyor.

Bu kriz sonrasında da 1980'lere egemen olan piyasa köktencililiği anlayışı değişecek. Ama 1930'lardan 1970'lerin sonuna kadar devam etmiş olan devletçi, içe kapanmacı, modele de geri dönmeyecek. Çünkü tarih tekerrür etmiyor. Bugünün ekonomik yapısı, bilim, teknoloji, haberleşme, ulaştırma olanakları 1920'lerden çok farklı.

Kaldı ki bu kriz, 1929'dan farklı olarak ulusal devletlerin kendi çabalarıyla değil, devletlerarası işbirliği ile aşıldı. Bu nedenle bizi bekleyen küreselleşmenin geri döndürülmesi ve ulus-devletlerin yeniden güç kazanması değil; uluslararası sermayenin ne kadar yıkıcı olabildiği açığa çıkmış olan hareket serbestisi karşısında ülkeler arasında ortak bir anlayışın şekillenmesi.

Bu dönemde devletin önemi, daha fazla harcama yapacağı için değil, çöken piyasa köktencililiğinin karşısında, vatandaşın haklarının ve çıkarlarının daha iyi korunacağı bir sistemi inşa etmesi gerektiği için artacak. Krizle mücadele için seferber edilmiş olan kamu kaynakları o kadar büyük ki, önümüzdeki yıllarda kamu harcamalarında artış değil, azalma beklemek gerekecek. Zaten bu eğilim Avrupa'da bugünden ortaya çıkmış durumda. Buna karşılık, kriz nedeniyle işini kaybetmişlere yeni iş, geliri azalmışlara daha fazla gelir sağlamak

gerekiyor. Her yerde nüfus hızla yaşılanıyor. Daha iyi sosyal güvenlik hizmetleri gerekiyor. Bunlar, devletin vatandaşının hizmetinde daha iyi çalışması demek, hükümetlerin popülizm yapması değil.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eli çekiçli meczuplar

Ümit İzmen 07.06.2010

Geçen hafta krizin küresel ekonomide yol açacağı değişimi ele almış ve önümüzdeki dönem tüm dünyada devletin ekonomide daha aktif bir rol oynayacağından söz etmiştim.

Çöken piyasa köktencililiğinin karşısında devletin önemi artacak. Sol ve soysal demokrat politikaların gündeme gelmesi için ne kadar uygun bir zemin. Türkiye de bu sürece kaçınılmaz olarak ayak uyduracak. Bu nedenle siyasi tartışmaların ana eksenini ekonomik sorunlar oluşturacak. Ama henüz değil.

Siyaset ekonomik sorunların tarifi ve sorunlara hangi araçlarla, hangi kesimlerin yararına çözüm bulunacağı zemini üzerinde şekillenir. Normal bir demokraside beklememiz gereken bu. Bu nedenle, son dönemde CHP'nin siyasetin zeminini ekonomik konulara çekme girişimi, Türkiye'nin normalleşmekte olduğunun önemli bir göstergesi. Ama bu hafta da gördük ki, siyaset ekonomik konulara çekilemiyor.

Bu hafta enflasyon rakamları açıklandı. Yıllık enflasyon yüzde 10,2'den yüzde 9,1'e indi. Enflasyondaki bu düşüş önemli. Çünkü enflasyonun nasıl seyredeceği, satın alma gücünün seçimlere kadar olan dönemde nasıl şekilleneceğini etkileyecek. Artan refah, bugünkü hayat şartlarından duyulan memnuniyeti yükseltiyor. Enflasyondaki düşüşün esas olarak gıda fiyatlarındaki gerilemeden kaynaklanıyor olması, meselenin iş ve aş boyutunu daha ön plana çıkartıyor.

Bugün demokratikleşme sorunlarını geride bırakmış birçok ülke enflasyonla mücadele önceliklerini ve yöntemlerini tartışıyor. Çünkü fiyatlarda tüm dünyada geçen sene kriz nedeniyle görülen düşüş durmuş hatta yükseliş başlamış durumda. Ayrıca Batılı ülkelerde batan bankaları kurtarmak için hükümetlerin aktardığı muazzam fonlar, enflasyonu tırmandırma yönünde bir baskı yapıyor. Enflasyondaki bu riskler karşısında, uygulanabilecek politikaların kısıtları ve sonuçları ciddi bir tartışma alanı oluşturuyor.

Enflasyon riskini azaltmak için alınacak önlemlerin ekonomiyi yavaşlatma ve işsizlikle mücadeleyi zorlaştırma ihtimali, enflasyonla mücadelede her yolun mubah kabul edildiği kriz öncesi dünyaya kıyasla, küresel ekonomideki tehlikelerin henüz savuşturulduğu bugünün dünyasında, politikacıları çok daha fazla korkutuyor. Bu riskler dünya için olduğu kadar Türkiye için de geçerli. İktidar partisiyle mücadele stratejisini ekonomik konular üzerine kurgulamış bir muhalefet partisi için son derece uygun bir zemin.

Ama, zeminin uygun olması kullanılabilir olduğu anlamına gelmiyor. Çünkü Türkiye hâlâ temel hak ve hürriyet sorunlarını çözmek için boğuşuyor. Bu ortamda "ekonomi konuşurum, diğer konulara girmem" dersiniz, kimse ne dediğinizle ilgilenmiyor. Daha fenası, ekonomide söyledikleriniz de havada asılıp kalıyor.

Türkiye'de hangi ekonomik sorunun arka planına bakarsanız mutlaka toplumu ikiye bölen tartışmaların içinde buluyorsunuz kendinizi. Maden kazaları, bölgesel geri kalmışlık, sağlık sistemi, kadınların ekonomik hayata katılımı, emeklilik yaşı, alt sınıflardan üst sınıflara doğru sosyo-ekonomik dönüşüm... Neye elinizi atarsanız atın,

sorunun anlamlı, kalıcı bir çözümü Kürt sorunu, başörtüsü sorunu, imam-hatip sorunu, askerî vesayet sorunu gibi ekonomik alanın dışında kalan, ama ekonomik alanı şekillendiren bir çerçeveden bakmanızı ve önce buradaki sorunları çözmenizi gerektiriyor.

Sözüm sadece ekonomi temelli bir propagandanın sonuç alıcı olacağına inananlara değil. "İş, aş, benim çiftçim, benim işçim, benim emekçim, talan, soygun" sözlerinden etkilenen, "işte muhalefet böyle olmalı" diyen herkese:

Makine teklıyor. Orada bir vida gevşemiş, burada bir çivi yerinden oynamış, öbür tarafta hareket etmesi gereken bir parça, pas yüzünden yuvasına kaynamış. Tamir işi için aracınızı seçmiş, elinize çekici almışsınız.

Elinizdeki yegâne araç bir çekiç olduğu için tüm sorunlar size çivi gibi görünüyor. Ama ne yapacağınızı izlemek için toplananların sizi nasıl gördüğünü bir düşünün: diğerlerinin gözünde siz elindeki tek bir çekiçle koca bir makineyi çalıştırmaya çalışan bir meczuba dönüşmüş durumdasınız.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstihdam stratejisi üzerine

Ümit İzmen 14.06.2010

CHP'nin son dönemde aş ve iş vurgulu söylemi ile işsizlik oranlarındaki ürkütücü yükseklik, birbirini destekleyen bir ikili oluşturuyor. İşsizlik ve istihdam sorunlarından nasıl bir siyaset üretileceği önemli. Çünkü buradan sıg bir popülizme varmak da mümkün, yüksek işsizliğin iktidara oy kaybettireceği gibi boş bir hayale kapılmak da.

Konunun ekonomik olarak iki boyutu var: birisi bugünün sorunu. Yani küresel krizin getirdiği ilave sıkıntı. Alınacak önlemler ve bu önlemlerin sonuçları birbirinden farklı olduğu için bu iki boyutu birbirinden ayırarak tartışmak gerekiyor.

Meselenin konjonktürel boyutu, aslında görüldüğü kadar vahim değil. Herkes işsizlik oranına yoğunlaşıyor. Kriz öncesinde yüzde 10'lar civarında seyreden işsizlik oranı geçen sene yüzde 15 seviyesine kadar yükselmişti. Sonra küresel ekonomi biraz toparlanmaya başlayınca işsizlik oranı da iki puan civarında geriledi. Ama geçenlerde Başbakan işsizlik oranı önümüzdeki aylarda yüzde 10'a düşecek dediğinde, bu çok da inandırıcı bulunmadı. Oysa işsizlik oranında zaten bir düşüş eğilimi var. Bu eğilim yaz aylarında tarım, turizm gibi mevsimsel işlerin etkisiyle daha da kuvvetlenir. Bu doğal eğilim, bazı politika adımlarıyla desteklenirse, işsizlik oranı kısa sürede kriz öncesi seviyelere döner.

Öte taraftan, istihdam piyasasında ağır yapısal sorunlar var. Bu sorunların çözümü için sihirli değnek yok. 10-15 seneden önce sonuç almak mümkün değil. Bu nedenle, istihdamın yapısal sorunlarına dönük çözümler bir sene sonra yapılacak bir seçimde rol oynayamaz. Ama bu çözümlere de vakit kaybetmeden başlamak gerekiyor. Aksi halde sorun giderek kangrenleşiyor.

Bu hafta açıklanan işsizlik stratejisine de bu açıdan bakmak gerekiyor. Strateji, yapısal sorunları hedeflerken, alınacak önlemler mutlaka krizin istihdam piyasalarına getirdiği ilave sıkıntıları da hafifletmeye yardımcı olacak.

Strateji, istihdam piyasasında en çok mağdur olanlara el atmış. Genç, engelli ve kadın istihdamı sorununa dönük öneriler dikkat çekici. Engelli istihdamını arttırmak için 55 bin kişilik kontenjanın tamamının iki yıl içinde

doldurulacak olması önemli bir adım. Ama bu dezavantajlı grupların istihdamını arttırmak için atılacak adımlar nokta vuruşu olmamalı.

İstihdama katılma oranı engellilerde yüzde 22, kadınlarda ise yüzde 28. Oranların bu kadar düşük olmasının arkasında mutlaka toplumsal faktörler olmalı. Toplumsal hayatın örgütlenme biçimi her iki kesimin de sokağa çıkmasına, eğitim almasına ve çalışmasına elverişli değil. Öncelikle kentsel yaşam engellilerin rahatça içinde yer alabileceği yönde dönüştürülmeli. Kadınlar için de aynı şey geçerli. Kadınların toplumsal hayata katılımının önündeki ideolojik ve kültürel önyargılarla mücadele ederken pratik adımlar da çoğaltılmalı. Mesela her mahalleye bir kreş yerel yönetimlerin önceliği olmalı. Bu tür engelleri ortadan kaldırmadan, kayda değer ve kalıcı bir düzelme beklememek gerekiyor.

Türkiye'deki istihdam sorununun çözümünde en önemli boyut eğitim. Eğitim seviyesi yükseldikçe iş bulmak kolaylaşıyor, ücret seviyesi yükseliyor. Üniversite mezunları arasında istihdam oranı çok yüksek, işsizlik oranı düşük. Nitelikli işgücü açığı bir yana, eğitim seviyesinin yükselmesi ekonominin yapısal dönüşümünü hızlandıracak ve istihdam yaratma kapasitesini de arttıracak. Yani Türkiye'nin işsizlik sorununu çözmek esas olarak çok köklü bir eğitim reformu yapmayı gerektiriyor. Ama köklü bir eğitim reformunu başörtüsü, anadilde eğitim, din eğitimi gibi bu devletin zombi sorunlarını çözmeden yapmak mümkün değil.

Daha önce de yazmıştım. Ekonomi konuşmaya başlayınca iş, mecburen yine siyasete gelip dayanıyor. Türkiye kangrenleşmiş siyasi sorunlarını çözmeden ekonomik sorunlarını da çözemeyecek.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bıçak sırtı

Ümit İzmen 21.06.2010

Toplumsal süreç kendi mecrasında inişli çıkışlı giderken, algılar çok hızlı değişebilir. Bir bakarsınız ak kara olmuş. Aslında ak kara olmamıştır, ama algı değişmiştir. Bu algı değişmesi, politika ve ekonomi gibi, algıların ve beklentilerin önemli olduğu alanlarda çok çarpıcı sonuçlar doğurur.

Ekonomik ve politik olgular, bireylerin bugüne ilişkin algılarına ve geleceğe ilişkin beklentilerine uygun adımlarıyla şekillenir. Durumun doğru algılanmasına dayalı, serinkanlı, dengeli bir analiz, algıdaki sert değişimleri yumuşatır. Durumun olanca çıplaklığıyla doğru olarak okunabilmesi, ancak doğru, tam, eksiksiz, yansız bilgi varsa mümkündür. Türkiye'nin bu konuda sorunlu olduğunu biliyoruz. Bilgiyi çarpıtma üzerinden kamuoyu inşasının sayısız örnekleri ile doludur geçmişimiz.

Yunanistan'ın durumu öğreticidir. Bu ülkede kamu maliyesine ilişkin bilgilerin gerçek durumu yansıtmaması, algının çarpılmasına yol açmış, çıplak gerçek ortaya çıkınca bir anda her şey ters yüz olmuştu. Algılar o kadar hızla ve keskin biçimde değişti ki geçen hafta kredi derecelendirme kuruluşu Moody's Yunanistan'ın kredi notunu dört basamak birden düşürdü.

Koşulların sağduyulu değerlendirilemediği durumlarda siyasi krizlerin ve finansal krizlerin ortaya çıkmasına şaşırmamak gerekir. Fenası, iki süreç çoğu durumda birbirini besler.

2001 krizinin böyle patlak verdiğini hatırlayalım. Anayasa kitapçığının havalarda uçtuğu bir MGK toplantısı sonrasında, tarihinin en ciddi ekonomik krizinin içine sürüklenmişti Türkiye. Ama 2001 krizinin arka

planında çok ciddi ekonomik dengesizlikler olduğunu da gözardı etmemek lazım.

Bugün ekonominin yapısı 2001 ile karşılaştırılamayacak kadar sağlam. Ama daha geçen sene tarihî bir küresel krizle sarsıldığımız da unutulmamalı. Türkiye ekonomisi, krizden yeni çıkmaya başladı. Bu süreç kendi risklerini içinde barındırıyor. Beklentiler bir kez bozulunca, risklerin ağırlığı artar, aynı olgu farklı yorumlanmaya başlanır.

Mesela geçen hafta açıklanan rakamlar cari işlemler açığının 25 milyar dolara yükseldiğini ortaya koydu. Geleceğe ilişkin beklentilerinizin iyi olduğu bir ortamda bu rakamı, hızlı büyümenin ve yüksek iç talebin göstergesi olarak görürsünüz. Ama işler bozulmaya başladığında yüksek cari açık, ciddi risklerin işaretidir. Uluslararası finansal piyasalardaki sorunların devam ettiği bir ortamda, iyimser yorum yerini finansman ve döviz kuru endişelerine bırakır.

Büyüme hızlı ama ziyadesiyle iç talebe bağlı. İç talep geleceğe ilişkin beklentilerin bir fonksiyonudur. Kürt açılımının akamete uğraması, artan PKK saldırıları, köpürtülen eksen kayması tartışmaları, yargının kendi içinde ve toplumla tuttuğu kavga, Anayasa değişikliğinin geleceğinin belirsizliği, erken seçim ihtimali gibi her yönden birden gelen ataklar siyasi algıları süratle bozmaya başladı. Eğer bu durumun önü alınamazsa, ekonomiye de olumsuz yansımaları olacaktır.

Küresel ekonomideki gidişat da sancısız değil. Economic Cycle Research Institute adlı kuruluşun ekonomik büyümeyi tahmin etmekte kullanılan haftalık göstergesi mayıs ayından beri süratle düşüyor. Son veri yüzde 3,5'luk bir daralmaya işaret ediyor. 1968'den beri bu çapta bir daralmanın görüldüğü on durumun yedisi resesyonla biri durgunlukla sonuçlanmış.

"Türkiye ekonomisi küresel resesyondan sonra dünyada en hızlı büyüyen ülkelerden biri olmuş ve bu hızlı büyümenin sonucu olarak yükselen enflasyon, artan cari açık gibi bazı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır" değerlendirmesinin yerini, "yükselen enflasyon ve artan cari açık gibi sorunlar nedeniyle küresel resesyondan sonra girilmiş olan hızlı büyüme sürecinin devam ettirilmesi zordur" değerlendirmesinin alması hiç de zor değildir. Birkaç iktisatçının değerlendirmesini kastetmiyorum; somut sonuçlar doğuran kamuoyunun algısından söz ediyorum.

Algının hızla değişmesi riski ciddidir ve çözüm siyasettedir.

Ama siyasetin böyle bir rol oynaması, toplumsal sorunları çözmeye yetenekli olduğunu ortaya koyması durumunda mümkün olur. Yoksa "tablonun aslında tozpembe olduğuna" halkı ikna etmeye çalışarak değil.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İmkânsız üçlü

Ümit İzmen 28.06.2010

Kanada'da yapılan G20 toplantısının küresel ekonomi açısından heyecanlı bir sonuç çıkartması beklenmiyordu. Bu toplantı geçen sene Pittsburgh'da yapılan toplantı ile kasımda Seul'da yapılacak toplantıların arasında bir, ara basamağı oluşturuyor. Geçen sene Pittsburgh'da kararlaştırılan adımlar Seul'da gözden geçirilecek.

Bu toplantının gündeminde ise küresel dengesizlikler ve krizden çıkışta izlenecek büyüme politikaları, finansal sektör reformu, korumacılığın önlenmesi ve küresel ticaret politikaları yer alıyor. Toplantı genişlemeci maliye

politikalarına devam etmek isteyen ABD ve bütçe açıklarını kısmak için birbiri ardına paket açıklayan AB ülkeleri arasındaki çekişmeye sahne oldu.

Mali kural açıklayarak mali disiplinden yana pozisyon almış olan Türkiye, bir G20 üyesi olarak küresel ekonominin geleceğinde söz sahibi. Ama Türkiye’de G20 toplantısı Obama ve Erdoğan görüşmesi nedeniyle yine siyasi olarak ilgi çekti. Çünkü Türkiye’de öncelikli mesele ekonomi değil siyaset. Bu yüzden iş dünyasının bile öncelikli konusu ekonomiden çok, siyasi gelişmeler.

Oysa salt ekonomist bir mantıktan bakınca, bir yükselen piyasa ekonomisi olarak Türkiye’nin ekonomisini iyi yönetmesi durumunda önümüzdeki yıllarda dünya güç paylaşımındaki yerini pekiştirmesi kesin. OECD’nin geçenlerde açıkladığı bir çalışmaya göre OECD ülkelerinin küresel ekonomiden aldığı pay 10 sene önce yüzde 60 iken şimdi yüzde 50’ye düşmüş durumda. Gelecek 20 yıl içinde bu pay yüzde 40’a gerilerken gelişmekte olan ekonomilerin payı yüzde 60’a çıkacak.

Ama Türkiye’nin yıllardır buzdolabına tıkıştırmış olduğu siyasi sorunları, dünyada istediği rolü oynaması için ayak bağı olacak. Kaldı ki bu sorunlar artık buzdolabında bile kokuşmaya başladı. Gelen kötü kokular o kadar arttı ki, en pasaklılar için bile dolabın kapağını açıp temizlik yapmak farz oldu.

Türkiye bugün küresel ekonomik sistemin etkili bir oyuncusu olmaya soyunmuş durumda. Dahası, objektif koşullar bu iddiayı destekler nitelikte. Ama içerde bunu yapmaya çalışan iktidara karşı kuvvetli bir muhalefet var. Bu devletçi muhalefet, küresel ekonomiye eklemlenmeye değil de AKP’ye itiraz ediyor gözükse de, esas olarak şimdiye kadar tecrübe edilmiş olan hiçbir ulusal egemenlik hakkında feragat etmeye razı değil.

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra dünyaya hâkim olan izolasyonist ulus-devlet anlayışının etkisini üzerinden atamamış bu anlayış bugünün dünyasındaki karmaşık etkileşim ağını anlamaktan çok uzak. Bu bakış açısına göre, Türkiye finansal sistemden teşvik politikalarına kadar her türlü kararı dünyaya aldırış etmeden almalı. G20 çerçevesinde tartışılan finansal sektör reformlarının ya da maliye politikalarının uyumlaştırılmasının ulusal egemenlik sorununa dönüşmesi işten bile değil.

Bir de yıllardır üniter devletçi anlayışın çözmek bir yana hepten çözülemez hale getirmiş olduğu Kürt sorunu var. Bu son terör dalgasıyla AKP’nin yarım adımlarının da ne denli başarısız olduğu ortaya çıktı. Ancak, artık Kürt sorununun toplumda ele alınma ve tartışılma parametrelerinde ciddi bir değişimin meydana gelmiş olduğunu da görmek gerekiyor.

Durum 1990’lardan çok farklı. Öfke ve üzüntü benzer olsa da, bu son terör dalgası halkta 1990’ların ruh halini yaratmadı. Bugün CHP ve MHP’de ifadesini bulan geleneksel pozisyonlar, bir zamanlar bu sorunu tartışırken duyabileceğimiz yegâne pozisyonlar iken, şimdi muhatap meselesinden bölünme ihtimaline kadar, tartışmanın alanı genişledi, içeriği derinleşti. Meseleyi salt bir ekonomik mesele, çözümü de sadece askerî önlem olarak gören bakış açısının zayıflamakta olduğunu televizyonlardaki uzman görüşlerinde de, iş dünyası temsilcilerinde de görebiliyoruz.

Tercihler ne olursa olsun apaçık olan şu: Hem AKP’yi her ne yöntemle olursa olsun iktidardan uzaklaştırmaya kalkışmak, hem Kürt sorununu eski bildik yöntemlerle çözmeye çalışmak, hem de G20 üyesi olarak küresel ekonomide söz sahibi olmak: Üçü birarada olmaz. G20’nin etkili bir üyesi olmak, ancak askerî ve yargısal yüksek bürokrasinin siyaseti belirleyemediği, Kürt vatandaşlarıyla barışmış ve uzlaşmış bir devlet yapısıyla mümkün.

Baz gibi de büyüyor

Ümit İzmen 05.07.2010

2010'un ilk çeyreğinde elde edilen yüzde 11,7'lik büyümenin iyi mi, kötü mü olduğu konusunda yorumlar yine ikiye bölündü.

Müzmin muhaliflere göre, bu büyüme iyi değildi. Çünkü "baz etkisi" nedeniyle büyüme yüksek çıkmıştı. Yüksek büyümenin hükümet politikalarının sonucu olduğu gibi bir yanı sıra, hâşâ düşmemek gerekirdi. Ekonominin geçen sene ilk çeyrekte yüzde 14,5 daralması tabii ki sadece hükümetin beceriksizliğinin sonucuydu. Ama bu sene görülen yüzde 11,7'lik büyüme sadece baz etkisinden kaynaklanıyordu. Yılın ikinci yarısından itibaren bu etki ortadan kalkacağı için, büyümenin de düşmesi mukadderdi.

Baz etkisini bu kadar mistifiye etmemek gerekiyor. Evet, geçen seneki şiddetli daralmadan sonra hesaplanacak yüzde değişme oranının yüksek çıkması normaldir. Ama her şeyi sadece matematiksel ilişkilere bağlamakla da ekonomi yorumlanmaz.

Büyüme dediğimiz, ekonomide üretilen toplam nihai mal ve hizmet miktarının değişim hızı. Bu senenin ilk çeyreğinde geçen seneye oranla toplam üretim yüzde 11,7 daha fazla olmuş. Bu hızın yüksek olmasının iyi bir şey olduğu su götürmez bir gerçek. Dört işlemin içerdiği bilgiyi bir tarafa bıraktığımızda, geçen sene ekonominin birden bire beklenmedik bir şok nedeniyle şiddetli biçimde daralmış olduğunu ama bu durumun süratle atlatıldığını ve bu sene normale döndüğünü görürüz.

Öncelikle, bu hızlı normalleşme hiç de kendiliğinden olan bir şey değil. Bu denli şiddetli bir daralmanın ekonominin yapısal özelliklerinde bir değişime yol açması şaşırtıcı olmaz. Bu durumda daralmanın etkisinin kolay kolay atılamaması ve uzun bir yavaş büyüme sürecine girilmesi şaşırtıcı olmaz. 1929 Büyük Bunalımı'ndan sonra ABD'nin ve 1990'larda Japonya'nın içine düştüğü uzun süreli yavaş büyüme sürecinde olduğu gibi.

Bu küresel krizden sonra da bazı ülkelerin çok yavaş ve zayıf bir toparlanma içinde olması kuvvetle muhtemel. Özellikle AB ülkelerinde ve ABD'de bu yönde öngörüler var. Türkiye'nin yavaş değil, hızlı bir toparlanma göstermesi, iyi, olumlu ve sevinilmesi gereken bir gelişme.

Eğer meselemiz "AKP iktidardan gitsin de varsın ekonomi büyümesin" değilse, bundan sonrasına bakmak ve bu kuvvetli çıkışın devam etmesinin koşullarını yaratmak gerekiyor.

İlk çeyrekte sağlanan büyüme iç talep sayesinde oldu. Dış talebin büyümeye net katkısı olumlu değil, olumsuzdu. Dış talep koşullarında fazlaca bir değişiklik beklememek gerekiyor. AB'ye ihracat cılız seyredecek. Otomotiv ihracatının hazıranda gerilemiş olması bunun bir işareti. İç talep ise kuvvetli olacak ve ithalat artışı devam edecek. Yani yılın geri kalanında net dış talebin olumsuz etkisi olacak.

İçeride ise, hem tüketim, hem de yatırımlardaki artış kuvvetli oldu. İşin ilginç yanı, bu büyüme devlet eliyle sağlanan bir büyüme de değil. Artan özel sektör yatırımları ve harcamaları. Kamu yatırımları azalmış, kamunun diğer harcamaları ise aynı kalmış. Ağır bir krizin ardından, üstelik gelecek sene seçimlerin yapılacağı bir ortamda, siyasi çekişme bu kadar şiddetlenmiş iken, kamu harcamalarındaki bu itidal dikkat çekici. Bunu iki şekilde yorumlama mümkün. İlki mali disiplinden taviz verilmiyor oluşu. İkincisi ise, yılın geri kalanında kamu

harcamalarını arttırmak yoluyla büyümeyi canlandırma imkânının olması. Yani şimdiye kadar bütçe disiplinine dikkat edilmiş olması, yılın kalanında bütçe harcamalarının arttırılmasına imkân sağlıyor.

Yani yılın kalanında nispeten olumsuz koşullar hüküm sürse dahi, önümüzde çok karanlık bir resim gözüküyor. Dünya ekonomisindeki büyümenin yavaş olması, AB ekonomilerindeki sıkıntıların devam etmesi durumunda bile, özel sektör yatırımları ve tüketimi, yılın tamamında büyümeyi yüzde 5'lerde tutmaya imkân sağlayacak.

Ben işlerin biraz daha olumlu gideceğini ve yılın tamamında büyümenin yüzde 6'nın üzerine çıkabileceğini düşünüyorum. Siyasette atılacak vahim yanlış adımlar dışında ciddi bir risk unsuru ufukta görünmüyor.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ekonomi 'evet' diyor

Ümit İzmen 12.07.2010

12 eylülde yapılacak referandumu AKP için bir nevi güven oylaması olarak görenler için ekonomik durum bir barometre işlevine sahip. Geçen yazıda, 2010'un ilk yarısında ekonomideki performansın hiç de kötü olmadığını yazmıştım. Şimdi önümüzdeki iki aya bakalım. Önce küresel ekonominin seyri.

Geçtiğimiz aylarda küresel ekonomideki gelişmeler yeniden ikinci dip tartışmalarını tetiklemişti. Yunanistan'da başlayan kamu borç krizi diğer AB ülkelerini de etkisi altına almış ve Türkiye'nin en önemli dış pazarı olan AB ekonomisinin zayıf görünümünün, Türkiye için de sorun yaratacağı düşünülmüştü.

Ardından ABD ekonomisinden gelen yavaşlama sinyalleri, AB'deki sorunları gölgede bırakmış, üzerine Çin, Kore, Tayvan ve Hindistan gibi dünya ekonomisinin üretim üssü olan Asya ülkelerinde sanayi üretiminin yavaşlamakta olduğu belirtileri, küresel ekonomide durgunluktan çıkışın yavaşlayabileceği korkularını beslemişti. Haziran ayıyla birlikte öncü göstergeler, mayıs ayına göre düzelme gösterdi.

AB ekonomisinde de avronun değer kaybı, ekonomisi ihracata dayalı olan ülkelerin rekabet gücünü arttırmalarına imkân sağladı. Türkiye'nin en büyük ihracat pazarı olan Almanya'dan gelen veriler hiç fena değil. Son olarak Çin'in haziran ayında ihracatının yüzde 44 artarak yeni bir rekora ulaşmış olması, küresel talebin yavaşlayacağı korkularının yersiz olabileceğini düşündürdü.

Ve IMF'nin güncellenmiş dünya ekonomisi tahminleri, büyümenin yavaşlayacağı düşüncelerini doğrulamadı. IMF, 2010 yılında küresel büyüme hızı tahminini yüzde 4,2'den 4,6'ya yükseltti. Bu revizyon AB ekonomilerinin sene başında beklendiği gibi yüzde 1 civarında büyüyeceğini ama ABD ve yükselen piyasa ekonomilerinde daha güçlü bir büyüme olacağını ortaya koydu.

Yine de küresel büyüme performansının yılın kalanında, ilk yarısı kadar güçlü olmaması kuvvetli bir ihtimal. Ama dünyada büyümenin yavaşlıyor olmasının Türkiye ekonomisine öyle çok büyük bir zararı olmaz. Çünkü Türkiye için hep iç talep dış talepten daha önemlidir. Yılın ilk yarısında kuvvetli olan iç talebin önümüzdeki aylarda gerilemesinin hiçbir maddi temeli yok.

Talebi belirleyecek olan büyük ölçüde gelir seviyesi. İstihdamın arttığı, enflasyonun gerilediği bir ortamda, satın alma gücünün düşmeyeceği aşikâr. Kredi, kredi kartı kullanımı, tüketici kredileri verileri de tüketim artışının

devam ettiğini ortaya koyuyor.

Mayıs ayına ait veriler de, sanayi üretimi artış hızının düşmediğini gösteriyor. Yüzde 15'lik yıllık büyüme hızı, tüketim talebinin artmaya devam ettiğinin bir göstergesi.

Dışticaret verileri de olumlu. Hem ithalat, hem ihracat yüzde 35 gibi yüksek bir oranda artıyor. Demek ki hem yurtiçinde tüketim canlı, hem de AB'deki tüm sıkıntılara rağmen Türkiye ihracatını arttırabiliyor. Kısaca önümüzdeki iki ayda ekonomide hükümete oy kaybettirebilecek ciddiyette bir olumsuzluk ufukta görünmüyor. Tek istisna, üreticilerin ve tüketicilerin piyasaya güvenini ölçen çeşitli anketlerde son aylarda başlayan bozulmanın haziran ayında belirginleşmiş olması. Maalesef beklentiler, ekonomide kendi kendini doğrulayan öngörüler olurlar.

Beklenti anketleri fiziki koşulları değil, insanların içinde oldukları psikolojik ortamı yansıtır. Zaten anketlerin detayına bakıldığında geleceğe ilişkin bazı beklentilerin birbiriyle tutarsız olduğu görülüyor. Bu da beklentilerdeki bozulmanın esas olarak yaratılan olumsuz havadan kaynaklanmış olabileceğini gösteriyor. Ama ne olursa olsun, fiziki temelleri olmadan, salt beklentileri etkilemek yoluyla ekonomik durum kökten değişmez.

Yani, AKP'nin ekonomide köşeye sıkışacağı hayalleri kuranların bir kez daha hayalkırıklığına uğradığını görmek şaşırtıcı olmayacak. 2008 krizinin yapamadığını, şimdi küresel ekonomide yeni bir yavaşlamanın yapabileceğini uman hayalperestlerin beklentileri boşa çıkacak. Muhalefet, bardağın dolu yarısını kötülemek yerine, bardağın boş yarısının nasıl doldurulacağı üzerine somut ve ikna edici öneriler geliştirmeli.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mali Kural mazide kural olmasın

Ümit İzmen 19.07.2010

Bireyler için geçerli olan ekonominin toplamı için de geçerli oluyor. Nasıl ki gelecekte işini kaybetmekten korkan birisi bugünkü harcamalarına dikkat ederse, gelecekte ekonominin nasıl bir seyir alacağını bilmediği, hükümetin politikalarına güvenin azaldığı bir durumda da ekonomi olumsuz etkilenir.

AKP hükümetine toplumun bir kesiminde güven yok. Bu da ekonomi politikalarının güven uyandırmasını daha önemli kılıyor. Bu yüzden 2011 yılında uygulanacak olan Mali Kural'ın mayıs ayında açıklanmış olması çok yerinde bir karardı. Mali Kural'ın Parlamento tatile girmeden önce yasalaşacağı söylenmişti. Ama geçen haftaki gelişmeler sürecin ekim ayına kalabileceğini gösterdi. Bunun da hemen olumsuz yorumlara yol açması hiç şaşırtıcı olmadı. Niye böyle olduğuna biraz daha yakından bakalım.

Mali Kural kamu açığı üzerine bir üst sınır anlamına geliyor. Getirilen kurala göre, kamu açığı oranının üst limiti yüzde 1. Eğer kamu bunun üzerinde bir açık verirse, mali kural uyarınca yeniden yüzde 1 seviyesine dönmesi gerekecek. Yani politikacıların kamu kaynaklarını kendi politik çıkarları doğrultusunda sürekli olarak kötüye kullanmaları engellenecek. Kamu açığının kanunla sınırlanması, 2011 yılında seçimler olduğu dikkate alındığında daha da anlamlı hale geliyor.

Kanunun geçmesi, hükümetin seçim ekonomisi uygulamasını engelleyecek. Yüzde 1 hedefi gelecek sene kamu açıklarının azalmasını gerektirecek. Mali Kural'ın ikinci önemli parametresi de büyüme hızı. Kural'ın çalışma mekanizmasında uzun dönemli ortalama büyüme hızı yüzde 5 kabul ediliyor. Ekonominin hızla büyüdüğü

yıllarda, ilave büyümeden sağlanan gelirler tasarruf edilecek ve kamu açığı düşürülecek. Ekonomideki büyümenin zayıf olduğu yıllarda ise bütçe açığının genişlemesine izin verilecek. Bu sene ekonominin yüzde 5'in üzerinde büyüyeceği görülüyor. Ama gelecek sene büyüme zayıflayabilir. Harcamalardaki artışın üst sınırını, büyümenin yüzde 5'in ne kadar altına ineceği belirleyecek. Yani, seneye hükümet, seçim yılı olmasına rağmen, harcamaları gönlünce arttırmayacak. "Aş ve iş" in ön plana çıkartılacağı seçim kampanyaları için Mali Kural hükümet adına önemli bir taahhüt.

Daha önce Meclis yaz tatiline girmeden kanunlaşacağı açıklanmış olan Mali Kural'ın ertelenmiş olması, işte bu yüzden ciddi bir eleştiri konusu yapılacak. Yoksa bütçe disiplini açısından ortada panik yapılacak bir durum yok. Sonuç olarak kanun temmuz ayında da geçse, ekim ayında da geçse uygulama 2011'de başlayacak. Yani geç kalınmış bir şey yok.

Eğer Mali Kural gelecek senenin bütçesinden önce kanunlaşacaksa ve öngörüldüğü biçimde uygulamaya geçecekse problem bulunmuyor. Ama sorun şu ki, Kürt açılımı örneğinde olduğu gibi, hükümetin başlattığı pek çok girişimin sonunu getiremeyip vazgeçtiğini de biliyoruz. Bu olumsuz karne, Mali Kural'ın da aynı akıbete uğraması ihtimalini getiriyor akıllara.

Geçen hafta açıklanan bütçe rakamları bu açıdan dikkatli bir yorumu hak ediyor. Ocak-haziran dönemi bütçe performansı, geçen seneye göre ciddi bir düzelmeye işaret ediyor. Yılın yarısındaki bütçe açığı geçen seneye göre üçte bir oranında daha az. Düzelmeye gelir artışı rol oynamış. Harcamalar enflasyona paralel olarak yüzde 9 artarken, gelirler yüzde 19 artmış. Yani bu seneki bütçe performansı sorunlu bir duruma işaret etmiyor.

Ama bu olumlu performansın özellikle yılın ilk beş ayına ait olduğunu da gözden kaçırmamak lazım. Yoksa haziran ayında gelirler geçen seneye göre yüzde 20 artmışken giderlerdeki artış yüzde 33 olmuş. Tek bir aya bakarak yorum yapmak doğru değil, ama bu rakamların Mali Kural'ın ertelenebileceği endişeleri için uygun bir zemin yarattığını da görmek gerekiyor.

Mali Kural'a uyulmadığı zaman yasal bir yaptırım yok. Mali Kural, ekonomi politikalarına güven arttıran, hükümetin güvenilirliğini güçlendiren, ama bir yandan da ekonomiye yön verenlerin güvenilirliklerinden beslenen bir ilke. Başka birçok ülkeye kıyasla mali göstergelerin çok daha olumlu olduğu bir zamanda hükümet Mali Kural'ı yasalaştıracağını açıklayarak, ne yapsa etkileyemediği siyasi güvensizliği ekonomide dengeleyen bir adım atmıştı. Şimdi verdiği sözü tutmaması, kendi bindiği dalı kesmek anlamına geliyor.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sıra dışı konular, sıradan tartışmalar

Ümit İzmen 09.08.2010

Son birkaç haftadır normalleşme sürecinin şiddetli sancıları yine nüksetti.

Türkiye hiçbir normal ülkenin gündemini işgal etmeyen onca sorunla boğuşuyor. Askerî vesayetten, yargının siyasallaşmasına; seçilmişlerin üzerine konan ipoteklerden, iç savaş çıkartma girişimlerine, zamanımızı bin türlü garabet işgal ediyor ve enerjimizi tüketiyor. Varoluşsal sorunlarla uğraşmaktan, normal bir ülkenin gündeminde olması gereken meseleleri tartışmaya gelmiyor sıra hiç. Ve gündelik meseleleri tartışmamak,

bunların çözülmenden kalmasına, çözümsüzlüğün kronik hale gelmesine, sorunların birikmesine ve kördüğüm olmasına yol açıyor.

Bu konulardan birisi de askerî harcamalar. Var olan askerî vesayet sistemi devam ettikçe, kamu kaynaklarının ne kadarının askerî harcamalara ayrılması gerektiği konusu tartışılmıyor. Bırakın tartışmayı, yapılan askerî harcamaların miktarı uluslararası kurumlara bildirilirken, topluma hesap vermeyi reddetmenin bir nişanesi olarak kamuoyuna açıklanmıyor. (Gülay Günlük Şenesen'in kamuoyuna açıklanmayan askerî harcamalar konusundaki çalışmaları, askerî harcamaların ekonomik sonuçlarının tartışılmasına katkı sağlıyor.)

Askerî harcamaların şeffaf olmaması bir yana, sivil denetim de yapılamıyor. Bu yüzden askerî harcamaların yerindeliği ve usule uygunluğundan, tedarikçi özel sektör şirketleriyle ilişkilere, OYAK ve bağlı şirketlerin rekabeti bozucu etkilerine kadar birçok konu da sumen altında kalıyor.

Geçen hafta TESEV'in yayınladığı "Türkiye'de Askeri-İktisadi Yapı: Durum, Sorunlar, Çözümler" başlıklı çalışma Türkiye'deki askerî sorunun ekonomik boyutunu tam zamanında gündeme taşıdı. İsmet Akça tarafından hazırlanan çalışma askerî vesayeti besleyen ekonomik mekanizmayı gözler önüne seriyor.

Meseleyi özünde tartışıp çözemeyince, konu bir kayıkçı kavgasına dönüşüyor. Çok daha derinde süren bir sivilleşme mücadelesi, görüntüde isimler üzerinde bir tartışma, bir ahmet-mehmet meselesi halini alıyor.

Silahlanma harcamalarının bütçeden ne kadar pay alması gerektiğini; askerî harcamalardaki artışın eğitim ve sağlık harcamalarına ayrılan payı azaltıp azaltmadığını; askerlerin kurdukları ve yönettikleri şirketlerin rekabet avantajlarını, kriz dönemlerindeki performansta savunma sanayii ilişkilerinin rolünü, yerli savunma sanayiinin gelişmesinin ülkenin teknolojik ilerlemesine ve istihdam yaratmasına katkısının boyutlarını askerî vesayet nedeniyle tartışmıyoruz diyelim. Ama çok daha sıradan olan bir sürü konuyu da doğru düzgün tartışmıyoruz.

Bugün dünyanın en çok tartıştığı ekonomik konular, maliye politikasıyla kur politikası. Ekonominin yeniden büyüme sürecine girmesinde maliye politikasının daha ne kadar esnetilebileceği konusu dünyanın gündeminde. Ama Türkiye'de bu konuda ekonomi politikası tartışması yapmak imkânsız. Konu ânında 2011 seçimleri ve seçim ekonomisi suçlamalarına gelip tıkanıyor.

Tüm dünyada hararetle tartışılan ama Türkiye'de derinlikli tartışılmayan bir başka konu da kur politikası. Türkiye'de kur tartışmasının bir ucundan ihracatçıya kaynak aktarımı talep edenler tutuyor, diğerinden ise hükümetin Merkez Bankası'nın bağımsızlığını zayıflatacağını iddia edenler. Oysa kur politikası tercihini, sermaye girişleri ve ihracatın rekabetçiliği üzerindeki etkilerini, fiyat istikrarı üzerindeki etkileri ile beraber tartışabilmek, mevcut kur sistemi içinde neler yapılabileceğini araştırmak gerekiyor.

Bu gibi konularda zamanında yapılamayan tartışmalar, sorunların çözümünü erteliyor. Çözülemeyen sorunlar birikip krize dönüşünce tercihler, meselenin toplumun farklı sınıfları ve kesimleri üzerindeki etkileri hiç dikkate alınmadan yapılıyor.

Ama son zamanlarda bir normalleşme sürecinden geçtiğimizi ve çetrefilli birçok konuda tabuların kırıldığını ve ülkeyi daha da normalleştirecek tartışmaların başladığını da gözardı etmemeli. Kürt meselesinde, asker meselesinde başlayan tartışma ortamının şu sıradan ekonomik politikalarda da başlaması lazım.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kamu yararı kimin yararı

Ümit İzmen 16.08.2010

Geçen hafta yapılan elektrik dağıtım ihalelerini Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) bundan öncekiler gibi Danıştay'a taşıyacakmış. Anayasa'ya aykırıymış. Özelleştirmelerde kamu yararı yokmuş.

Kim bu kamu? Kamunun yararı benim yararımdan ne kadar farklı?

Peki, neyin kamunun yararına olduğunu kim söyleyecek? Bunu EMO mu bilecek? Danıştay mı karar verecek? Rekabet Kurumu ve Enerji Piyasası Denetleme Kurumu kamu yararını gözetmez mi ilkesel olarak? Yoksa bunu da mı en iyi anayasa hukukçuları bilir?

Bu konu da Türkiye'de devam eden kurumlar arası kapişmanın bir başka tezahürü. Bir ülkede en temel mallardan birisi olan enerjinin hangi kaynaklardan, nasıl, kim tarafından üretilceği, nasıl, kim tarafından satılacağı ciddi olarak tartışılmalı. Siyasetin yapılması gereken hakiki bir alan bu. Ama bu da diğer birçok konu gibi güme gidiyor. Tartışma teknik insanlar arasında yapılıyor ve sorunun çözümü bir kez daha hukuka terk ediliyor. Hemen her konuda olduğu gibi bu konu da siyasetin alanından çıkıyor, hukukun alanına giriyor.

En tuhafı da solun tartışma dışı kalması. Bir takım kocaman ama içi boşaltılmış, gündelik siyasette neye tekabül ettiği anlaşılamayan kavramların peşinde koşarken, somut siyasette sözsüz kalmak, pozisyon alamaz hale gelmek...

Bu kamu yararı lafına çok takılıyorum. Şimdi eğer hepimiz kamuysak, evinde azıcık elektrik tüketen benim çıkarlarım ile fabrikasında çok elektrik tüketen bir sanayicinin çıkarları aynı mı? Elektrik fiyatlarının düşük ya da yüksek olmasında kimin ne kadar yararı var? Elektrik fiyatını düşük tutmanın ekonomiye toplam maliyeti ne kadar? Bu maliyeti karşılamak için bütçede hangi harcamaların azaltılması ya da ne kadar daha fazla vergi toplanması gerekiyor?

Bu konulara niye biz vatandaşlar tartışarak siyaseten karar veremiyoruz da meselenin çözümünü hukukçulara bırakıyoruz? Galiba burada da kamu diye ne idüğü belirsiz bir kavrama sığınılıyor. Bu tartışmada kamunun biz vatandaşlar olmadığı apaçık; kamu denen devletin ta kendisi. Elektrik dağıtımında kamu yararını koruma denen şey de, devlet aygıtının, vatandaş adına karar alma yetkisinin daraltılmasını engellemek. Eğer elektrik üretimi ve dağıtımı kamu tekelinde kalmaya devam ederse, fiyatı da kamu belirleyecek, zarar ederse, zararı nasıl karşılayacağını da.

Şimdi deniyor ki ihalelerde çok yüksek fiyat verilmiş. Dağıtımı alan şirketler verdikleri bu yüksek meblağdan kâr elde edebilmek için elektrik fiyatlarını mutlaka arttıracakmış, bu da kamu yararına olmazmış. Peki ya nasıl olsaydı? İhalelerde daha düşük teklif verseler, bu dağıtım şirketleri şimdiki bedelin diyelim yarısına özelleştirilmiş olsaydı daha mı kamu yararına olacaktı?

Bir de işe bütçe açısından bakalım. Bu ihalelerden 5,7 milyar dolar gelir elde edildi. Önemli olan bu gelirin vatandaş lehine kullanılması. Ama zurnanın zırt dediği bir başka nokta da burası. Gelecek sene seçimler var. Ne de olsa bu halk ("biz" değil tabii, "ötekiler") oyunu birkaç kilo bakliyat ve bir torba kömür uğruna satacak kadar onursuzdur ya! Şimdi muhalefet, iktidarın elindeki bütçe hakkını seçimleri etkilemek için kullanacağından endişe ediyor. Bu ihaleler seçim ekonomisi uygulamak için kullanılabilecek imkânları 5,7 milyar dolar arttırdı. Hiç de fena sayılamaz!

İhale gelirleriyle artan imkânlar seçim öncesinde halka verilebilecek hizmetleri arttırmakta kullanılabilir. Hatta maazallah memura, emekliye belki fazladan maaş artışı bile verilir.

Ya da belki bu 5,7 milyar dolar seçim ekonomisi için kullanılmaz da bütçe açığını azaltmak için kullanılır; böylece kamu borcu azalır ve harcama imkânları bu yıldan gelecek yıllara aktarılmış olur. Bu sene bize sağlanan imkânlar belki biraz azalır ama sonra rahat ederiz.

Hangisinde kamu yararı var?

Burada siyasetin konuşması, tartışması, karara bağlaması gereken çok şey var. Bunların tümünü tek bir kelimenin içine tıktırmak ve kamu yararı deyip işin içinden çıkmak, siyasetin dışında kalmayı kabullenmek anlamına geliyor.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İşçi patron elele, hayır demeye

Ümit İzmen 23.08.2010

Anayasa paketinde sendikal haklarla ilgili değişiklikler, işçi ve memurlar açısından iyi mi olacak, kötü mü, işçi ve patron kesimlerinden gelen tepkilere bakınca kafam karışıyor. Bazı sol kesimden yazarlar ve sendikalar, değişikliklerin işçiler lehine olmadığını, hatta mevcuttan geriye gidiş olduğunu söylüyor. Dönüp işveren örgütlerine bakıyorum; onlar da bu değişikliklerin, işçiler lehine olduğunu, ekonomiyi çok olumsuz etkileyeceğini söylüyorlar.

Tabii anayasa paketinin geneli üzerinde her iki kesimin kendi içinde pozisyon farklılıkları var. İşçi ve memur sendikaları arasında da, işveren örgütleri arasında da hem evet diyen var, hem hayır. İşçilerin ve işverenlerin arasında hayır diyenlerin niye hayır dediklerine bakınca ilginç bir manzara çıkıyor. Birbirine taban tabana zıt çıkarlar, hayır konusunda anlaşıyor.

İşveren örgütleri işçilerin birden çok sendikaya aynı zamanda ve aynı iş kolunda üye olmasına ve aynı dönem içinde birden çok toplu sözleşme yapılmasına, işyerinde yetki karmaşasına ve huzursuzluğa yol açacağı için karşı çıkıyorlar. Sendikalar da, bu durumun zayıf ve güdümlü sendikacılığa yol açacağından endişeli. Hem işveren, hem sendika karşı çıkıyorsa, o çok özlenen toplumsal mutabakata ulaşılmış demektir! Ama bu değişikliğin mutlaka çok kötü olduğu konusunda varılan bu ortak pozisyon işçilerin de çıkarını yansıtır mı acaba?

Genel grev ve hak grevi konusundaki değişikliğe, iki kesim de yine zıt gerekçelerle karşı. İşveren kesimi, grev ve lokavtla ilgili yasakların kaldırılıp, genel grev, dayanışma grevi, siyasi ve sempati grevi gibi eylemlerin serbest bırakılmasını kamu düzenini ekonomiyi olumsuz etkileyeceği için yanlış buluyor. Sendikalar ise, grev sadece toplu sözleşme sırasında başvurulabilecek bir araç olmakla sınırlanmış olduğu için genel grev ve hak grevinin önünün kesildiğini iddia ediyor. Hangisi doğru acaba?

Kamu çalışanlarına toplu sözleşme hakkıyla ilgili düzenleme, işveren kesiminin ilgi alanının dışında. Hayırcı sendikalar bunun bir iyileştirme değil, tam tersine mevcut anayasa hükmünden daha geri bir düzenleme olduğunu, zorunlu tahkim sistemi ile memura örtülü bir grev yasağı getirildiğini ileri sürüyor. Eğer böyleyse,

KESK'in niye "toplu görüşme sürecine, Anayasa referandumundan sonra toplu sözleşme yapmak üzere ara verelim" önerisinde bulunduğu anlaşılır gibi değil.

Grev esnasında işçinin, işyerine kasten verdiği zarardan sendikanın sorumlu tutulmamasına işveren kesimi şiddetle karşı çıkıyor. Sendikalarda bu konuda bir yoruma rastlayamadım.

Bildik sınıf mücadelesi pozisyonlarından farklı bir durum var ortada. Bildik, tanıdık çerçeve ne rahattır. İşveren kesimine bakarsın, onlar eğer karşı çıkıyorsa, sendikal kesim destekliyor olur. Birinin ak dediğine diğeri kara der. Ama, şimdi hayır ve eveti belirleyen sınıfsal konum değil; siyasi duruş. Türkiye'nin içinden geçmekte olduğuna benzer tarihi dönemeçlerde, eldeki şablonlar işe yaramıyor. Değişim çok hızlı, çok boyutlu ve karmaşık olunca, böylesi tuhaf ittifaklar oluşuyor.

Sendikal haklarla ilgili değişikliklerin, paketin HSYK ve Anayasa Mahkemesi'nin yapısı kadar fazla tartışma kopartmamış olması da ilginç. İşveren kesiminin söyleminde, sendikal haklara sıra gelemiyor bir türlü. Eğer Anayasa değişikliği ayrı ayrı maddeler halinde oylansaydı acaba ortaya nasıl bir durum çıkardı?

İşveren kesiminin, sendikal haklarla ilgili düzenlemeler nedeniyle hayır demesi çok anlaşılır bir durum. Hatta kamuoyuna çıkıp değişikliklerin gerçekten ekonomiyi, çalışma hayatını ve kamu düzenini nasıl sarsacağını bir güzel anlatmaları beklenir. Ama bu durumda, DİSK ve Türk-İş'in hayırcı sendikaları işverenlerin yanında saf tutup bu düzenlemelere itiraz edebilirler miydi? Sanırım edemezlerdi.

Düzenlemeler, sendikal haklar açısından ideal olmaktan uzak olabilir. Ama geriye gidişten söz etmek belli ki zorlama. İşveren kesiminin, itirazlarını böylesine mütevazı bir konuma çekmesi sayesinde sendikalar, zorlama yorumlarla itirazlarını yükseltme, "sendikal mücadele" yapma fırsatı buluyorlar.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anadolu sermayesi niye 'evet' diyor

Ümit İzmen 30.08.2010

Anadolu sermayesi, son günlerde referandum vesilesiyle gündemde. Samimi olalım: Anadolu sermayesi kavramının içini nasıl doldurduğumuz, biraz da siyasi duruşumuza bağlı.

Popüler dilde Anadolu sermayesi, bir tarafta Anadolu'da ekonomik hayatın güçlenmesini işaret edecek tarzda Anadolu kaplanlarına dönüşüyor, öbür tarafta ise, AKP eleştirisi ile yüklü olarak İslami sermayeye. Bu ikinci tarafta en sık rastladığımız yorum, AKP'nin kendi burjuvazisini yarattığı, bu yeni burjuvazinin de AKP'yi koşulsuz, şartsız desteklediği.

Gerçekten de, Anadolu'da yeni güçlenen bir girişimci sınıf olgusu var ve oy dağılımları da bu kesimde AKP tercihinin yaygınlığına işaret ediyor. Ama salt buna bakarak, AKP kendi zenginlerini yaratıyor ve kendi siyasi gücünü arttırmak için onlar üzerinde baskı kuruyor demek fazla indirgemeci, basmakalıp bir yorum. Bu yorumun arkasından gidenler, referandum yaklaşırken Anadolu'daki iş dünyası temsil örgütlerinin aldıkları evet tavrının arkasındaki dinamikleri anlamaktan aciz kalır.

Her şeyden önce, bugünün dünya ekonomisiyle bütünleşmiş, ağır aksak da olsa AB ile üyelik müzakerelerini sürdüren ve AB ile gümrük birliği içindeki Türkiye'sinde, AKP'nin elinde, durduk yerde bu denli ciddi bir

ekonomik güç yaratabilecek araç yok.

Toplum ve Bilim dergisinin son sayısının ana konusu kapitalizmin Anadolu'nun taşra kentlerine nüfuzu. Dergide bu tartışma açısından ilginç yazılar var. Ayşe Buğra ve Osman Savaşkan'ın makalesinde devletin işadamları yaratmakta kullanabileceği mekanizmaların pek azalmadığı söyleniyor. Makalede, devletin belli sermaye gruplarına avantaj sağlayabildiği araçlar olarak kamu ihale kanunu, yerel yönetimler ve TOKİ üzerinde durulmuş. Bu yöntemlerin geçmişe oranla daraltılmış bir çerçeve oluşturduğu açık. Devlet eliyle burjuvazi yaratma politikaları, Cumhuriyet'in öncesinde ve sonrasında hep kullanıldı. Aslında bu, devletin mayasında var olan bir yaklaşım. Geçmiş, sayısız örnekle dolu. "Teamüllerin" ne kadar inatçı olduğu malum. Ama Anadolu sermayesinin yükselişini burada aramak yanlış.

Dergide yer alan bir başka makale, Anadolu sermayesinin devletten uzak durarak geliştiğini örnekliyor. Ayşe Durakbaşı'nın makalesinde işlerini büyütmek için bürokratlarla, siyasilerle bağlantı kurmayı reddeden bir girişimci sınıftan söz edilebileceğini görüyoruz. Makalede incelenen örneklerden bir tanesi KİPAŞ. KİPAŞ'ın ortaklarından Hanefi Öksüz "...bak işte kardeşi milletvekili de, dayısı milletvekili de bu paralar nereden geldi diye halk dedikodusunu yapar... Devletle de bir iş yapmadık zaten; hiçbir işimiz yok devletle" diyor.

Devletten nemalanmamış, statükonun cenderesinin dışında yollar bularak büyümüş olan bu yeni girişimci sınıf, varlığını Özal dönemiyle birlikte Türkiye'nin küreselleşme sürecine eklememesine borçlu. Geçen yüzyılın ilk yarısında egemen olan tek bir çatı altındaki dev üretim merkezi yerini küreselleşme ile birlikte üretim sürecinin bölünüp parçalanmasına bıraktı. Sermayenin kârını maksimize etmesi için artık tek yol ölçek ekonomisi olmaktan çıktı. Üretim süreci, hangi parça nerede daha ucuza yapılabilecekse bundan yararlanmak üzere parçalandı. Dış ticaret ve ardından finansal sektördeki liberalizasyondan sonra, Anadolu'da çokuluslu üretim zincirlerine mal üreten, uluslararası piyasalara mal satan, dünyanın dört bir tarafında ticari fırsatlar arayan yeni girişimciler ortaya çıkabildi.

İçer kapalı Türkiye'de, devlet tarafında yaratılmış sermaye kesimiyle rekabet edebilmesi mümkün olmayan bu yeni sınıfın statükoya karşı olmasına şaşmamak gerekiyor. Varlık nedeni statükonun çözülmesi olan bu sınıfın siyasi tercihi de, hâlihazırda statükoyu en fazla sarsan parti olacak. Statükonun içinden gelmeyen AKP'ye teveccühün arkasında bu var. AKP'nin kendisinin de vesayetçi sistemle sorun yaşaması, bir anlamda kader birliği yarattı. Anadolu sermayesi esasen statükonun çözülmesini istediği için, statükoyu zayıflatan değişikliklere referandumda evet diyecek.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyasetin önünü açmak için EVET

Ümit İzmen 06.09.2010

Bakan Eroğlu demiş ki "Herkesin bir ihtisası vardır. Herkes bilmediği bir konuya burnunu sokarsa çok yanlış olur" ve eklemiştir: "Bilim adamları karar verir ne yapılacağına, ona göre yapılır."

Bu düşüncenin bizi götüreceği yer belli: halkın ve siyasetin devre dışı bırakılması. Her konu için uzmanına bırakılacak, herkes yerini bilecek, kimse bir başkasının alanına girmeyecek, herkes sadece son derece daraltılmış bir alandan, kısıtlanmış bir ufuktan bakacak meselelere. Kimse konusunun diğer alanlar üzerindeki

etkileri üzerine kafa yormayacak. Atomize bir toplumsal örgütlenme. Peki, en iyi teknisyeni/bilim adamını kim seçecek? Baraj yapımında olduğu gibi, toplumu ilgilendiren bir konuda alınacak kararın birbirinin içine giren bin bir veçhesi var. Bu durumlarda karar verici kim olacak? Bu karar vericiyi kim nasıl seçecek? Bu seçimi dağdaki cahil çobana emanet edemiyorsak, çok eğitilmiş, çok laik, çok seçkin vatandaşlara bırakmamız gerekiyor.

Peki ama bu mantık tam da siyasetin üzerindeki vesayeti kırma yönünde bir adım olan referandumun özüyle çelişmiyor mu? Allahtan sonra Eroğlu'nun bu açıklamasına Ertuğrul Günay ve Hüseyin Çelik'ten tepki geldi. Eroğlu dolaylı olarak bana da kendi ihtisas alanımın hâşâ dışına çıkmamamı, burnumu ekonomiyi aşan alanlara sokmamamı söylüyor. Bu üst perdeden, siyaset cahili, teknokratça öğüdü ciddiye alsam, her tarafın siyasete kestiği, ekonominin bile referanduma endekslenmiş olduğu bu ortamda susmam gerekecekti

Doğrusu, içerideki gündem sadece Anayasa değişikliği etrafında dönüyor. Ekonomi haberleri pek yavan. Gündemde ancak referandumdaki oy tercihlerini etkileme potansiyeli oranında yer buluyor. Mesela enflasyon. Kimbilir şu son 35 sene içinde kaç yüzüncü "salatalık zam şampiyonu" haberini okuduk gazetelerde. Salatalığın yeşilbiberi geçip şampiyon olması kimsede herhangi bir heyecan uyandırmadı.

Bir nebze heyecan uyandırabilecek konular, memur maaş artışları, esnafa kullandırılan kredi faiz oranlarında indirim ve vergi borçlarının yeniden yapılandırılması gibi belli kesimlerin ekonomik çıkarlarını yakından alakadar eden konulardı. Ama, bütün bunların altında oy avcılığı arayan köşe yazısı sayısı beklentilerimin pek altında kaldı. Hani, oyunu bir çuval kömüre satılığa çıkartan vatandaşlar olduğu varsayımıyla her seçim öncesi yazılan yazılar bu sefer çok yer bulmadı. Herhalde tükürükler kurudu, laflar tükendi bu tür yorumlarda.

Zaten, hükümetin farklı üyelerinin popülizme kayabilecek bu tür çıkışlarının ardından, konuyu toparlama, ifrata vardırma gayretini de gördük. Mehmet Şimşek'in son açıklamalarına göre ağustos ayında bütçe fazla vermiş. Yani bütçe politikası referandumda evet oylarını arttırmak üzere seferber edilmemiş. Veriler eylül ortasında açıklanınca durum daha net ortaya çıkacak. Darısı 2011 seçimlerinin başına.

Ekonomide bu hararetli gündemde yer tutabilecek çapta bir şey olmayınca, birçok ikincil gelişme de gözden uzak kaldı.

Bilmem farkında mısınız, siyasi tansiyonun aşırı yükselmiş olmasına karşılık ekonomide tansiyon tamamen düşmüş durumda. Ekonomide istikrarsızlığın "i"si bile yok. Piyasalar adeta sütliman. Borsa rekor kırarak 60.000 seviyesini aştı. Dolar 1,5 TL'nin altına geriledi. Faiz oranları yüzde 8'e indi. Bu sükûnet, piyasalarda referandumun evetle sonuçlanacağı tahmininin ağırlık kazandığını gösteriyor. Zaten Merkez Bankası'nın iktisadi gidişat göstergelerinde de geleceğe ilişkin beklentilerde belli bir iyimserlik okunabiliyor.

Sanırım Anayasa oylamasının etkileri geçtikten sonra, ekonominin performansını daha fazla konuşmaya başlayacağız. Gerçi bu tarihten sonra da gözler 2011 seçimlerine çevrilecek ama seçimlerde ekonomik performans daha belirleyici olacak. Herhalde CHP de bir noktada ekonomi politikasını köylü kasketi, yolsuzluk, yüce divandan kaçma temaları üzerine artık kurmaktan vazgeçip üzerinde konuşmanın mümkün olabileceği bir çerçeve çizecektir.

Velhasıl, gündemde benim de ihtisasıma göre konuşabileceğim konulara yer açılabilir.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyasette netleşme, ekonomide belirsizlik

Ümit İzmen 13.09.2010

Aylardır hepimizin dikkat kesildiği referandum sonuçlandı. Siz bu yazıyı okurken sonuç netleşmiş olsa da ben şimdi yazarken sonucu bilmiyorum. Tahminim (ve gönlümden geçen) "evet" çıkmış olması. Bu sonucun hayırlı olacağını düşünüyorum. Ama aslına bakacak olursanız, sonuç "hayır" bile çıkmış olsa, referandum sürecinin (kısa vadedeki tüm olumsuzluklarına rağmen) uzun vadede ülkedeki normalleşme sürecini ileri taşıyacağını umuyorum. Artık Türkiye'nin demokratikleşmesinde kritik bir eşik aşıldı.

Bu sürecin bir sonraki adımı yeni bir anayasa olmak zorunda. Toplumda son yıllarda giderek hızlanan dönüşüm, artık yeni bir anayasayı zorunlu kılıyor. Aksi halde siyasette de, ekonomide de yeni bir sıçrama yapmak mümkün olmayacak.

Bundan sonra önümüzdeki süreç 2011 seçimleri. Kısa bir süre içinde tüm gündemimizi bu sefer seçimler kaplayacak. Referandumdan çıkan sonuç da, seçim süreci üzerinde etkili olacak. Geçen yazımda vurgulamıştım, şimdi geri planda kalmış olan ekonomik konular, seçime kadar olan süreçte pek revaçta olacak. Hepimiz daha düne kadar hukukçu, hatta anayasa uzmanı kesilmişken, bu kez ekonomist kesileceğiz. Ve ekonomi de, en az hukuk kadar çok sayıda mayın barındırıyor olacak.

Tartışma hemen başlayacak. Çünkü bu hafta epey veri açıklanıyor. Yarın ikinci çeyrek büyüme rakamları, hemen ertesi gün cari açık, işsizlik ve bütçe verileri açıklanacak. Seçim döneminin ekonomi politikalarını anlamak için bunların her birini ayrı ayrı ele almak gerekecek.

İkinci çeyrek büyüme rakamlarının yüksek gelmesi şaşırtıcı olmayacak. Yılın ilk yarısında hiç fena sayılmayacak bir performans var. Ama ikinci yarı ve 2011'in ilk yarısında süreç daha zorlu olacak. Çünkü her şeyden önce, ikinci bir dip ihtimali zayıf olsa da, dünya ekonomisinde büyüme henüz cılız. Bu durum hem Türkiye'ye yönelecek sermaye akımları, hem de dış talep açısından, kriz öncesinden daha zorlu koşullara işaret ediyor. Yani, ekonominin motoru iç talep olacak. Hem bu dünya konjonktüründe büyümenin sürdürülmesi için ekonominin bir gereği olarak, hem de kutuplaşmanın bu denli keskinleşmiş olduğu bir toplumda seçimlere giderken siyasetin bir gereği olarak iç talebi destekleyecek ekonomi politikalarının uygulandığını göreceğiz.

Ama ekonomide popülizmin dozunun ne kadar artacağı biraz da referandum sonuçlarına ve CHP'nin alacağı tavra bağlı olacak. Referandumda kuvvetli bir "evet" çıkmaması halinde, iktidarın daha cömertleştiğini göreceğiz. CHP'nin referandum öncesindeki, "kim ne veriyorsa beş misli" tavrını devam ettirmesi de, popülizm dozunu yükseltecek. Bu durumda TL'deki değerlenmenin dizginlenmesinden, faizlerin düşürülmesine, bütçe harcamalarının hızlanmasından, çeşitli vergi aflarına kadar bir dizi gelişme şaşırtıcı olmayacak. Zaten son birkaç haftada bunların izlerini görmeye başladık.

Mesela Mali Kural. Yasalaşılıyor derken, ertelenmesi gündeme geldi. Geçen hafta Başbakan'ın yaptığı açıklama ile mesele tamamen rafa kalktı. Bütçe rakamlarının açıklanması ile birlikte Mali Kural tartışmaları yeniden alevlenecek.

Daha önce de çeşitli kereler yazdım. Bu denli şiddetli bir küresel krizde, denk bütçe beklenemez. Ama bozulmanın da bir sınırı olmalı. Benzer bir ikilem faiz oranlarının düşürülmesi ve TL'nin değeri için sözkonusu. TL'nin değer kaybetmesi ihracatçı için iyi, tüketici için kötüdür. Faizlerin düşmesi iyidir ama enflasyonun yükselmesi kötüdür. Sadece ekonomik olarak değil, siyaseten de mahzurludur.

Sonuç olarak siyaset netleşirken ekonomide belirsizliğin arttığı bir döneme giriyoruz. Seçime kadar ciddi bir sorun ufukta görünmüyor ama sorumlu bir iktidardan, hele ki iktidarını devam ettirmeyi uman bir hükümetten seçimden sonrayı da gözetmesi beklenir. Aynı şekilde, sorumlu bir muhalefetin de, tutulması imkânsız vaatlerden uzak kalması beklenir diyeceğim. Tabii eğer böyle bir muhalefet umudu varsa... CHP'nin açıklayacağını ilan ettiği ekonomi programı belli olduğunda durumu anlayacağız.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Güçlü 'Evet'e şaşırırlar büyümeye baksın!

Ümit İzmen 15.09.2010

AKP muhalifleri siyaseti korku üzerinden inşa etmeye çalışıyor. Benden söylemesi; başarısızlığın temel nedeni bu. Yoksa Kılıçdaroğlu'nun, olmadığı ayan beyan ortada olsa da, liderlik vasıfları değil.

Şimdi de referandumdaki başarısızlıklarını, AKP'nin yürüttüğü kampanyanın para ve baskı üzerine kurulduğu safsatası ile açıklamaya çalışarak kendi yanlışlıklarını anlamak, düzeltmek ve sonuç olarak 2011 seçimlerinde yeni bir hezimet önlemek şansını kaçırıyorlar.

Derdim AKP muhaliflerine akıl vermek değil. Nasıl olsa, içinde bulundukları haletiruhiye, söyleneni anlamalarına engel. Esas gelmek istediğim yer ekonomi. Ekonomik performanstan, bir umacı yaratarak oy kapmaya çalışmanın imkânsızlığı.

Karşısındakini aptal ve cahil yerine koyan, söylemlerini bunun üzerine kuran, kendi söylemi ile efsunlanıyor. Yarattığı umacı, istediği korku sonucunu yaratmayınca, dozu biraz daha arttırmaktan medet umuyor. Geldiğimiz yer, korku söylemlerinin komediye dönüştüğü nokta.

Dünya ikinci dip ihtimalini tartıştı, evet. Bu ihtimalden korkanlar kadar, hatta onlardan daha fazla, böyle bir riskin önemli olmadığını söyleyenler vardı. Türkiye'de ise ikinci dip, bir ihtimal değil, sanki kaçınılmaz bir felaket gibi sunuldu. Şimdi IMF Başkanı da nihayet ikinci dip ihtimalinin düşüklüğünü teyit etti.

Büyüme rakamları açıklandı. Rakamlar, ekonomide umacı yaratma çabalarının aslında ne kadar gülünesi olduğunu gösterdi. İlk çeyrekteki yüzde 11,7'lik büyümenin ardından ekonomi ikinci çeyrekte de yüzde 10,3 büyüdü. Ben ki iyimser bir ekonomistim, tahminim yüzde 9,5'ti.

Mevsim ve çalışılan gün sayısının etkisinin temizlendiği verilere bakıldığında da, 2010'un ikinci çeyreğinde ekonominin ilk çeyreğe oranla yüzde 3,7 büyüdüğünü görüyoruz. Böyle bir performans, verinin tutulduğu 45 çeyrek içinde sadece beş kere görüldü. Bu çeyreklik veriyi yıllıklandırırsak yüzde 15'lik bir performansa işaret ediyor. Büyümedeki bu parlak performans, Türkiye'yi krizden en hızlı çıkan birkaç ülkeden biri haline getirdi.

Yine çizilen karamsar tablolara rağmen, ihracat artış hızı yüzde 12,1'e yükseldi. İthalat artışı ise yüzde 17,8'e geriledi.

İşin enteresan tarafı bu büyümenin kamu eliyle olmaması. Büyüyen özel sektör tüketim ve yatırım harcamaları. Tüketimdeki artış yüzde 6,2, özel sektör yatırımlarındaki ise yüzde 32,1. Bu da referandumda "açlık var, sefalet var" diyerek "Hayır" oyu isteyenlerin ne kadar inandırıcı olduğunu ortaya koyuyor. Üstüne artan istihdamı da

ekleyelim. Unutmayın, işsizlik oranı üzerinden kopartılan tüm fırtınalara rağmen, son bir yıl içinde 1,8 milyon yeni istihdam yaratıldı.

Türkiye'nin en önemli avantajı, tüketime aç ve çevresi merkezle bütünleşmeye can atan bir toplumsal yapı. Dünya ekonomisinde kara bulutların hâlâ dağılmamış olduğu bu ortamda, Türkiye'yi rakiplerinden ayırtıran da bu. Siyasette ve pazarda daha fazla pay isteyen, bunu mümkün ve erişilebilir gören geniş bir nüfus.

Referandum sonuçları ile büyüme verilerini birlikte değerlendirmek, siyaseti okumayı kolaylaştırıyor. Ama geleceğin ekonomi politikalarının yönünü anlamayı da kolaylaştırıyor. Türkiye ekonomisi krizden çok hızlı ve güçlü biçimde çıkıyor. Bu performansın önünde siyasetin blokajının kalkması, süreci hızlandıracak. Pazartesi günü piyasaların verdiği tepkinin de ortaya koyduğu gibi yabancı yatırımcıların Türkiye'ye ilgisi katlanarak artacak. Tabii bunun için yapılması gereken bazı şeyler de var.

Öncelikle, hükümetin referandum öncesinde sıkıştırılmış olduğu popülizmin işe yaramadığını, hatta çeşitli sakıncaları olduğu tesbitini yapalım. Başbakan'ın referandum sonrasında, siyasetin nasıl şekilleneceğine ilişkin ipuçları verdiği konuşmayı ben ekonomide de popülizme savrulmayacağını bir işareti olarak gördüm. Şimdi yapılması gereken ilk iş, darbeci zihniyetin aldığı yaranın ardından, artık ziyadesiyle hak edilmiş olan pırıl pırıl bir anayasa yapmak. Bu anayasanın önünü açacağı bir ekonomik yapı, Türkiye'deki dönüşümü şimdiye kadar görülmemiş bir seviyeye taşıyacak.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Güçlü TL ile yaşamaya alışın

Ümit İzmen 20.09.2010

Türkiye'de kur tartışması 1970'lerden bu yana hep vardır. Hep ısıtılıp ısıtılıp servis edilir. Şimdi bir kez daha gündemde. Ve bu kez konu Merkez Bankası'nın bağımsızlığı tartışmasına bağlanıyor. Çünkü kur politikası Merkez Bankası'nın kontrolünde ve banka bağımsız.

Sanki bağımsız olmasa, hükümete bağlansa ve ihracatçıların dediği olup da TL değer kaybetse sorun kalmayacak. Bu iki sonuç arasında o kadar çok basamak var ki, söylendiği gibi bir sonuç hiçbir şekilde garanti değil. Bu tartışma çok yazı kaldırır. Bugün konuya TL'nin değerlendirilmesini en genel hatlarıyla yorumlayarak başlayalım.

TL'nin değer kaybetmesi, ihracatçı için tabii ki bir tercih sebebidir. İhracatçının hayatını kolaylaştırır. Verimliliği arttırma zorunluluğunu azaltır. Daha ucuza, daha iyi üretim yapmak yerine, üretime eskisi gibi devam edip bunu dolar olarak daha ucuza satmayı, ama karşılığında daha fazla TL elde etmeyi mümkün kılar. İhracatçılar için iynin toplumun geri kalanı için iyi olmayabileceği tartışmasını da sonraya bırakalım; işin en temel noktasına bakalım:

TL'deki değerlendirilme, Türkiye ekonomisindeki parlak performansın bir sonucu. Bu performans bu şekilde devam ettiği sürece de, TL değerlendirilecek. Geçmiş, zaten bu durumun bir kanıtı gibi.

Paranın değeri, bir ülkenin itibarıdır. TL'nin değer kazanması da Türkiye'nin ekonomik itibarının arttığını gösterir. Hem ekonomi iyi olsun, hem de TL değer kaybetmesin demek pek tutarlı değil. Son rakamların da ortaya

koyduğu gibi, sağlam bir ekonomi, yabancı yatırımcıları ülkeye çeker. Daha fazla fon girişi, piyasadaki döviz arttırır ve TL'ye değer kazandırır.

Ülkeye güven arttıkça, geleceğe umutlu baktıkça, sadece yabancıların değil, halkın da kendi para birimine güveni artar. Hatırlayın eskiden kimse TL üzerinden iş yapmazdı. Herkes kendini korumak için parasını döviz çevirip tutardı, Borçlar TL üzerinden değil, döviz üzerinden alınır verilirdi. Evlenenlere bile "döviz takılırdı". Bu yüzden halkın elinde çok fazla döviz birikti. Ama 2002'den bu yana ekonomi iyiye gittikçe, TL değer kazandıkça, yastık altında tutulan bu para orta çıkıyor, dövizden TL'ye çevriliyor, yatırıma gidiyor. Bu da piyasada döviz miktarını ve TL'ye talebi arttırıp, TL'deki değerlenmeyi besliyor. Bu süreç hâlâ devam diyor. Ekonomi iyi gittikçe, saklanan dövizler TL'ye çevrilmeye devam edecek.

Piyasada dövizin bollaşmasına karşılık son zamanlarda Merkez Bankası'nın rezervleri arttırması gerektiği tezini duyar olduk. Başbakan da dile getirdi bu tezi, TİM de, bazı ekonomi yorumcuları da.

Rezervlerin arttırılmasına temelde hiçbir itirazım yok. Türkiye'nin rezervleri biraz daha yüksek olsa, hiç şüphesiz daha iyi. Ama döviz alım müdahaleleri TL'nin değer kaybetmesini sağlayacak mı? Hiç garanti değil. Merkez Bankası Başkanı'nın TİM'de yaptığı sunumda gördüğümüz gibi, gerek Türkiye, gerek diğer ülke deneyimleri, döviz alım müdahalelerinin kura etkisinin sınırlı olduğunu gösteriyor. Yine aynı sunumda, Brezilya'nın sermaye girişlerini vergilendirmesine rağmen, Brezilya parası, TL'den daha değerli. Demek, bu da çözüm değil. Peki, faizleri düşürmek işe yarar mı? Cevap vermeden önce 1994'te Tansu Çiller'in politikalarını hatırlamak iyi olur.

Bunların hiçbiri işe yaramıyorsa TL nasıl değer kaybeder? Ben size çok kestirme ve sonucu yüzde 100 garantili bir reçete vereyim. Ülke istikrarsızlığa sürüklenirse TL değer kaybeder. Mesela AKP seçimleri kaybederse, yeni hükümet tutarsız ekonomik politikalar izleyeceğinin işaretlerini verirse, belirsizlik ve güvensizlik artarsa, ekonomik göstergeler bozulursa TL hızla değer kaybeder. Bu manzara hiç istenir değil, ama daha önemlisi hiç mi hiç muhtemel de değil. Onun için ihracatçılara tavsiyem, elbette kurun baskılanması için uğraşsınlar, etkili olduklarında fırsatları hızla değerlendirsinler. Ama günü kurtarmanın ötesinde, yarın da ayakta kalmak istiyorlarsa, kendilerini güçlü bir ekonomide, güçlü TL ile birlikte yaşamaya hazırlasınlar.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

TL'nin değeri düşmeli mi

Ümit İzmen 22.09.2010

Kur politikası tartışmasına devam edelim...

TL'nin değerli olmasının bariz ilk etkisi, elinde döviz tutanların ve döviz kazananların aleyhine, TL kazananların satın alma gücünü yüksek tutmasıdır. Bu işin abecesi, ama arada sırada abeceyi hatırlamakta yarar var.

İhracatçının TL'nin değerinin düşmesini istemesi çok anlaşılır: TL değer kaybederse, malını dış pazarlarda, daha ucuza, daha kolay satıyor. İthalatçı için aynı ürünün yabancı yerlisine göre daha pahalılaştığı için hayat zorlaşıyor. Herhangi bir üretici için durum biraz daha karışık; ama herkes girdileri içinde dövizle aldıklarının ağırlığına, yurtiçine ve dışına satışlarına bakarak bu durumdan nasıl etkileneceğini kestirebilir. Tüketici içinse bu durum tüm ithal ürünlerin fiyatının artması demek. Yerli üretimi olmayan ürünler de var. Mesela petrol ve

doğalgaz. İthalatın yaklaşık yüzde 15'ini oluşturuyor. TL'nin değer kaybı kaçınılmaz olarak enerji ithalatına yansıyor. Fatura yükselecek, tüm üretim süreçlerini etkileyeceği için enflasyon artacak.

Tabii, TL'nin değer kaybetmesinin ikincil etkileri de var. İhracatın artması, daha çok üretim, daha çok iş demek. Ama öte yandan da Türkiye'de ihracatın ithalat bağımlılığı çok yüksek. Yani üretebilmek için önce ithal etmek gerekiyor. Maalesef ithalat bağımlılığı artıyor. 1998'de yüzde 23 olan ithalat bağımlılığı 2002'de yüzde 30'a, 2007'de ise yüzde 37'ye yükseliyor. Üretim yapısı değişmedikçe, TL değer kaybetse de kaybetmese de, ihracatı arttırmak için ithalat yapmak zorunlu. Sadece kur politikasının bu tabloyu bugünden yarına değiştirmeye yetmediği ortada. Uzun vadede aslolan üretimin yapısının değişmesi.

Bütün ikincil ve dolaylı etkileri üç beş satırda toplamak mümkün olmadığına göre yakın geçmişe göz atalım. TL'nin değer kazanması ihracat açısından ne kadar kötü oldu?

Ekonominin istikrarsızlık içinde yaşadığı 1970'li ve 1990'lı yıllar, sert devalüasyonların yıkıcı sonuçları ile dolu. Serbest kur politikası yerine, sabit ya da yönlendirilmiş kur politikasının uygulandığı bu yıllarda ne ihracat performansı şimdiki gibi yüksek olmuş ne de ortalama büyüme hızı 2002 sonrası seviyelerine erişebilmiş. Öyle ki 1994-2001 arasında ortalama büyüme hızı sadece yüzde 2,4. Bu dönemde ihracatın artış hızı da yüzde 9,5'te kalıyor. İhracatın ithalatı karşılama oranı ise sadece yüzde 62.

2002-2008 döneminde ise ihracatın artış hızı yüzde 23. İhracatın ithalatı karşılama oranı da yüzde 65'e yükseliyor. Kriz yılı olan 2008 dâhil, ekonomi ortalama yüzde 6 büyüyor. Üstelik bu açıkça olumlu performans TL'deki hızlı bir değerlenme ile beraber yürüyor. Rakamlara bu ilk bakış, rekabet gücünün yegâne belirleyicisi değil, bileşenlerinden birisi olduğunu doğruluyor.

TL'deki değerlenmeye rağmen, ihracatın hızla artmış olması, rekabet gücünün diğer bileşenlerinin kurun yol açtığı olumsuzluğu dengeleyebilmiş olduğunu gösteriyor. 2002-2008 döneminde, enerji başta olmak üzere girdi fiyatlarının artmasına ve TL'nin değerlenmesine rağmen, faiz oranlarındaki gerileme ve verimlilik artışlarının rekabet gücünü yükseltmiş olduğu görülüyor.

Kalite, inovasyon, verimlilik gibi maliyet unsuru dışındaki unsurlar uzun vadede kurun sağlayabileceği faydalardan daha fazlasını sağlar. Son yıllardaki etkileyici ihracat performansını bunu bilen ihracatçılara borçluyuz.

Kur bir amaç değil, bir sonuç. TL'nin değer kaybetmesi, Türkiye'nin dış ticaret açığını zannedildiği kadar azaltmayacak. Bundan en çok faydayı, ithalatı az olan ihracatçılar görecek. Ama ithalata devam etmek zorunda olan üreticiler ve ihracatçılar açısından, TL'nin değer kaybetmesinin olumsuzlukları da yüksek. Özellikle kısa vadeli getirileri sınırlı ve belirsiz kalırken olumsuz etkileri yaygın ve çabuk hissedilir olacak. Üstelik artacak enflasyon, ekonominin karnesini de bozacak.

Zaten seçime gidilirken, politikalarda radikal değişiklikler yapmak akıllıca olmaz. Ekonomideki mevcut koşullar, iyi bir seçim başarısına işaret ediyorken, hiçbir hükümet getirisi garanti olmayan, götürüsü yüksek olan değişiklik yapmaz.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Büyük düşün: Öncelikle küçüğünü düşün!

Ümit İzmen 27.09.2010

Gerçekten toplumsal hayatın her alanında çok ciddi dönüşümlerden geçiyoruz. Bu değişimin yaygınlığına ve hızına her gün şaşırırmaya devam ediyorum.

Geçen hafta iki ayrı bakanın aynı yere yaptıkları vurgu, ekonomideki değişimin yeni bir evresine gireceğimizi düşündürttü. Elazığ'da Dış Ticaret Bakanı Zafer Çağlayan bölgesel kalkınma alanında, İstanbul'da Sanayi ve Ticaret Bakanı Nihat Ergün de KOBİ alanında veri sorununa işaret etti. Rakamlarla çalışan ve zamanında yeterli detayda veri bulma sıkıntısı çeken biri olarak bu vurgu beni şahsen çok mutlu etti. İnsanlık için muhakkak küçük ama benim gibi veriyle çalışanlar için büyük bir müjde. Ama veri meselesi bu basitliğin ötesinde de bir anlam taşıyor.

Düşünsenize; bu devlet şimdiye kadar bölgesel gelişmeyi de, KOBİ'lerin içinde bulundukları durumu da pek merak etmemiş. Merak edilecek önemde görmemiş. Merak etseydi muhakkak bu alanlarda elinde kapsamlı veri olurdu. Çünkü beylik laftır: "Ölçemezseniz yönetemezsiniz." Demek ki tüm görüntüdeki "bu konuları önemsiyoruz ve çözüm getirmek istiyoruz" yaklaşımına rağmen, şimdiye kadar kimsenin samimi bir çözüm derdi olmamış. Çözüm arayışı şimdi başlıyor. Bölgesel gelir farklılıklarını azaltmak için nasıl bir strateji uygulanması gerektiği sorusu, eldeki verilerin yetersizliğini ortaya çıkartıyor. KOBİ'leri verimli ve rekabet edebilir işletmelere dönüştürebilmek için hangi engelleri gidermek gerektiğini teşhis edecek veri seti de yok elimizde.

İşte bu nedenle iki bakanın artık bu alanlarda TÜİK'in daha fazla veri üreteceği ve eldeki verilerin birbiriyle uyumlulaştırılacağı vurgusunu ben, ekonomide önümüzdeki dönemin değişecek önceliklerinin işareti olarak gördüm. Belli ki artık sıra, makroekonomik istikrar ve yapısal reformlardan şu hep konuşulan mikro reformlara doğru kayıyor.

Makro ekonomik reformları yapmak, zannedildiği kadar zor değildir. Hani şu IMF reçetesi denen ve neredeyse bütün ülkelerde, üç aşağı beş yukarı aynı çizgilerde yapılan reformlar var ya, çıkan tüm gürültü patırtıya rağmen, hepsi birden hepi topu birkaç yıl içinde yapılabildi. Sözünü ettiğimiz, bütçe disiplininin ve fiyat istikrarının sağlanması, bankacılık reformu, sosyal güvenlik reformu, özelleştirmeler, tarım sübvansiyon sisteminin değişmesi gibi koca koca reformlar. Bunlar daha önce birçok başka ülkede yapılmıştır. Ne yapılırsa, ne olacağı önceden bilinir. Değişiklikler toplumun neredeyse tüm kesimlerini hemen hemen aynı ölçüde etkiler. Bu yüzden belli bir kesiminden çok şiddetli bir itiraz gelmez. Ve bu yüzden politik olarak yönetilmesi de nispeten daha kolaydır.

Ama bundan sonrası gerçekten zordur. Çünkü ortaya çıkacak değişim, toplumun bir kesimini olumlu, bir başka kesimini ise olumsuz etkiler. Etkiler çok somut ve gözle görülür olur. Bu sürecin yönetilmesi hiç kolay değildir. Ortada şablon da yoktur. Makrodan mikroya doğru inildikçe, ülkelerin koşulları birbirinden hayli farklılaşır. Kendi stratejinizi geliştirmeniz gerekir. Eğer daha önceden bu konularda hiç kafa yormamışsanız, hiç bilgi birikiminiz yoksa hayat daha zorlaşır. İşe durumun röntgenini çekerek, yani verileri önünüze koyarak başlamak gerekir.

Sözünü ettiğim iki konuşmadan anlıyorum ki, sıra artık mikro reformlara geldi. Türkiye eskiden olduğu gibi sadece makroekonomik istikrarı konuşmayacak. Dikkatimizi biraz da reel sektörün gelişimi, ekonomik aktivitenin coğrafi dağılımı, yeni gelişecek olan sektörler, KOBİ'lerin büyüme dinamikleri gibi konulara çevireceğiz. Ekonomik politikalar belirlenirken, İstanbul'un yanında Anadolu'nun, büyüğün yanında küçüğün dikkate alındığını göreceğiz.

24 eylülde yapılan KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı Ortak Akıl Çalıştayı'nda Sanayi Bakanı Nihat Ergün'ün konuşması, bu değişimin iyi bir göstergesiydi. Avrupa Birliği'nin Küçük İşletmeler Yasası, herhangi bir ekonomik düzenleme hazırlanırken öncelikli olarak KOBİ'lerin nasıl etkileneceğine bakılmasını öngörüyor. Bakan, Türkiye'nin de bu yaklaşımı benimseyeceğini açıkladı. Türkiye büyük düşünmeye başlıyor, sadece "büyüğü düşünme" devri bitiyor.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Esnaf ve sanatkârın tek ihtiyacı para mı

Ümit İzmen 29.09.2010

Esnaf ve sanatkârların kamuya olan borçlarına bir tür af Referandum öncesinde gündeme gelmişti. Şimdi ne kastedildiği biraz daha belirginleşiyor. Aslında, bu konuyu geçen yazımda vurgulamış olduğum değişen KOBİ anlayışı çerçevesinde ele almak gerekiyor.

Artık, ağza bir parmak bal çalmak türünden günübirlik adımların etkisi de anlamı da pek yok. Buna karşılık bir bütün olarak ekonomi politikalarının küçük işletmelerin artan önemini yansıtmaması, buradaki dinamizmi güçlendirmesi gerekiyor. İzlenecek makro ve mikro politikalarda küçük üreticilerin ve esnafın koşullarının daha fazla dikkate alınmasının işaretleri de var. Bu eğilimin geliştirilmesi gerek.

Küçük üreticilik, üretim süreçlerinin örgütlenmesi ve ekonomi politikaları üzerinde derinden ve dipten, ama mutlaka etkili oluyor. 20. yüzyıl, gelişen entegre üretimin devasa merkezlerde toplanarak verimliliği ve kârlılığı arttırmasına, büyük şirketlerin güçlenmesine ve ekonomi politikaları üzerinde etkili olmasına sahne olmuştu. Küçük işletmeler giderek kan kaybederken bu durum Avrupa'da yükselen milliyetçi ve faşist akımlar için de siyasi zemin oluşturmuştu. Ancak 1980'lerden sonra ulaştırma, lojistik ve haberleşmedeki gelişmeler, tek bir merkeze toplanmış üretim sürecinin parçalanabilmesini mümkün kıldı. İkinci küreselleşme dalgası, ABD'de ve Avrupa'da toplanmış olan üretimi önce geliştirmekte olan ülkelerdeki büyük şirketlere, ardından bu sefer, büyükten küçük şirketlere doğru kaydırmaya başladı.

Böyle bir sürecin ortasındayız. Bu ortamın yarattığı fırsatlardan en fazla yararlanabilmek için yapılması gereken de ekonomi politikalarında küçük şirketleri gözetecek değişikliklerin yapılması. Bu değişiklikleri yaparken, küçük işletmelerin esneklik ve dinamizmini ekonominin bütününe yansıtacak önlemler ile ucuz popülizm arasındaki farkı görmek, buna göre adım atmak işin zor yanı. Küçük işletmelerin yeniden yapılanmalarını desteklemek gerekli ve yerindedir; ama mesela, konuyu salt finansman imkânlarının genişletilmesi ile sınırlamak da ucuz popülizmdir.

Esnaf ve sanatkârların kamuya olan vergi ve prim borçlarının yeniden yapılandırılmasını da bu çerçeveye oturtup değerlendirmek gerekiyor.

Yapılan açıklamalarda, esnaf ve sanatkârlara bir af getirmek yerine, zamanında ödenmeyen vergi ve prim borçları için uygulanacak faiz oranının enflasyona göre düzeltileceği vurgulanıyor. Borçlara getirilecek bir affın, saf popülizm olduğu kadar, borçlarını zamanında ödeyenlere karşı bir tür haksız rekabet de yaratacağı aşîkâr.

Referandum sonuçları, hükümetin ucuz popülizmin tuzağına düşmesinin siyasi gerekçesi olmadığını ortaya koydu. Başbakan da çeşitli zeminlerde seçim ekonomisi uygulamayacaklarını söyledi. Gerçekten, şu anda küçük

işletmelerin ihtiyaç duyduğu şey, bol keseden vaat dağıtmak, yapılamayacak, yapılması tüm bütçe disiplini bozacak, manasız sözler vermek değil. Yapılması gereken, küçük üreticileri ve esnafı, geleceğe taşımak, üretim zincirlerinde yer alabilmelerinin koşullarını yaratmak, değişen koşulları fırsata dönüştürmelerini mümkün kılacak zemini hazırlamak.

Şu anda Türkiye'nin geçmekte olduğu gibi büyük değişim dönemleri, şimdiye kadar akla gelmemiş olan, denenmemiş olan birçok yeni alternatifi içinde barındırıyor. Eskinin koşulları değişiyor; eski kârlar azalıyor, eski ürünlere talep düşüyor, eski pazarlar kan kaybediyor. Yeninin işaretleri ufukta görünüyor. Ama gelecek net değil ve çok sayıda belirsizliği içeriyor. Eskinin alışkanlıkları, bakış açısı da hâlâ varlığını koruyor ve yeniyi görmeyi engelliyor. Büyük, köklü şirketler, bu değişimi kavramakta daha ağır davranıyorlar. Geleceğin belirsizlikleri karşısında risk almakta da isteksiz oluyorlar. Yeni kurulan küçük şirketler ise, hem fırsatları görmek, hem de risk almak konusunda daha avantajlılar.

Küçük şirketler için kurulduktan sonra ayakta kalabilmenin, fırsatları yakalamanın, büyümenin ve ekonomiyi büyütmenin önündeki başlıca engel de finansmana erişim. Uygun koşullarda finansmanın yolu, bu şirketleri kurumsallaştırmaktan, kayıt içine almaktan geçiyor. Yani ortada çok boyutlu, karmaşık ve uzun sürecek bir süreç var. İşin önemine uygun, kararlı ve sabırlı bir çalışma gerekiyor.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Brezilya dersleri

Ümit İzmen 04.10.2010

Dünkü başkanlık seçimleri öncesinde, dünya basınında, hatta akademik içerikli sitelerde Brezilya ekonomisinin gücü ve Lula'nın performansı hakkında sayısız makale yayınlandı. Türkiye'de de hafta sonu konuyu işleyen ve Türkiye-Brezilya, Lula-Erdoğan karşılaştırması yapan yorumlara rastladık.

Gerçekten Brezilya'nın performansı göz kamaştırıcı. Lula döneminde Brezilya'da büyüme hızı yüzde 4 ile 1990'lı yılların iki katından fazla oldu. On yıl önce krizlerle boğuşan Brezilya 2025'te dünyanın beşinci büyük ekonomisi olmaya aday. Bu ekonomik performans başka bir ülkeyi aklınıza getiriyor mu?

Brezilya'nın krizdeki performansı da dikkat çekici. Büyüme sıfıra düştü ama ekonomi daralmadı. Krize rağmen Brezilya'nın kredi notu yatırım yapılabilir seviyeye yükseldi. Brezilya'nın bütçe dengesindeki bozulma kriz dönemi için ciddi bir sorun olarak görülüyor. Yüzde 3'ün altındaki cari işlemler açığı da, kuvvetli sermaye girişi ile rahatlıkla finanse edilebiliyor. 2010'da ekonominin yüzde 7,5 büyümesi ve 2,5 milyon yeni iş yaratması bekleniyor.

Brezilya'da da ekonomi kıyı şehirlerinde yoğunlaşmış. Avrupalı sömürgecilerin ilk yerleşim yerleri olan bu kentler, sanayinin ve ticaretin ilk geliştiği, Brezilya'nın büyük limanlarının olduğu yerler. Buna karşılık iç kesimler yoksullukla mücadele ediyor. Dünyada gelir dağılımının halen en bozuk olduğu on birinci ülkesi olan Brezilya'da nüfusun beşte biri resmen yoksul. Lula'nın uyguladığı Bolsa Familia planı sayesinde yoksulluk üçte bir oranında azaldı ve eşitsizliği ölçen Gini katsayısı 0,6'dan 0,54'e geriledi. Yani durumda bir devrim olmasa da hissedilir bir düzelme var. Sağlık ve eğitim politikaları da başarılı. 1993-1995'te 5,4 olan ortalama eğitim süresi 7,6'ya yükseldi. Birçok yoksul Brezilyalı orta sınıfa taşındı. Yoksulluktan çıkan 20 milyon yeni tüketici, yerli ve yabancı sermayenin iştahını kabartıyor. Tanıdık bir başka ülke gibi sanki, değil mi?

Brezilya'da ekonomik büyümeyi sağlayan adam sekiz çocuklu bir ailenin hayata ayakkabı boyacısı olarak başlamış oğlu. Sendika liderliği ve Marksist geçmişine rağmen liberal ekonomi politikalar uygulayan Lula, Brezilya'nın küresel ekonomik sistemin kilit oyuncularından biri olmasını sağladı. Yoksul aile kökeninden başkanlığa yükselmiş bu adamın başarısı sayesinde Brezilyalılar yıllardır içlerine işlemiş aşağılık kompleksini üstlerinden atmaya başladılar.

Ülke içindeki bu dönüşüm, dış politikaya da yansıyor. Brezilya sadece ekonomisi ile değil, değişen dünya düzeninde artan ağırlığıyla da dikkati çekiyor. 2014 Dünya Kupası, 2016 Olimpiyatları ve BM Güvenlik Konseyi'ndeki sandalyesi bu değişimin göstergeleri. Küresel sistemde, aralarında Türkiye ve Brezilya'nın da bulunduğu ülkelerin önemi yükseliyor. Bu durumun hakkını verebilmek ve bu süreci hızlandırmak için iki ülkenin de önünde hem demokratikleşme, hem ekonomik büyüme hem de sosyal adalet konusunda kat edilmesi gereken ciddi mesafeler var.

Brezilya deneyimi derslerle dolu. Özellikle de Türkiye'de, sosyal demokratından, muhafazakârına, sendikacısından, patronuna, bürokratından devrimcisine, her kesim Brezilya kıssasından kendisine uygun hisseler çıkarabilir. Bir yandan paralellikler, bir yandan da mesafenin yarattığı nesnel bakış, Brezilya üzerine düşünmeyi burada olanı anlamak açısından çok faydalı bir iş haline getiriyor.

Bir zamanlar De Gaulle'ün "onu parlak bir gelecek bekliyor ve hep böyle beklemeye devam edecek" dediği Brezilya'yı bekleyip durmaktan kurtaran bir Marksist oldu. Brezilya'yı yıllarca yöneten egemenlerin baskı rejimi, sadece halkı değil, ülkenin geleceğini de bastırmıştı. Geleceğin önünü açmayı, halkı serbest bırakmayı, halktan korkmayan, halkın içinden gelen birisi yapabilirdi. Lula Brezilya'yı küresel kapitalist sisteme entegre ederek hem yaşam seviyesini yükselttiği halkın, hem de kapitalistlerin desteğini alabildi. İlk seçildiğinde Marksist geçmişiyse sermayeyi ürküten Lula'nın, şimdi görevinden ayrılırken arkasında yüzde 80'e varan bir destek var.

Peki, Türkiye'de şeriatı getireceğinden korkulan, "eğitimsiz", "cahil" halktan korkmayan, İslami kökenlerine rağmen ülkeyi küresel sisteme entegre eden kim?

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Enflasyon cephesinde yeni bir şey yok!

Ümit İzmen 06.10.2010

Ekonomi iyi mi kötü mü? Enflasyon yükseliyor mu düşüyor mu? Aynı veriye bakanlar arasında nasıl bu kadar farklı yorumlar oluyor? Taraflardan biri halkı kandırıyor; ama hangisi?

Bu sorular, ekonomik göstergelerin nesnel olduğu ve gerçekliği birebir yansıttığı varsayımından kaynaklanıyor. Oysa ekonomi denen alan, hiç de fizik, kimya gibi doğal bilimlerin nesnellğine ve bu nedenle keskinliğine sahip değil. Belki Türkiye'de hâkim olan pozitivist zihniyetin ürünü olarak, sosyal bilimlerin birçok alanına böyle bir kesinlik atfederek yaklaşıyor. Hukuktan, siyasete, birçok alanda, çözülmesi gereken sorunların öncelikle toplumsal dinamikler açısından yorumlanması gerektiği bir tarafa konuluyor ve her sorun için uzmanlarına bırakılıyor. Yeni anayasa toplumdan gelen taleplerle şekillenecek olmaktan çıkıyor, ülkedeki anayasa profesörlerinin becerilerini yarıştırdıkları bir müsabaka haline geliyor. (Gerçi bu çizginin mantıki uzantısında türban sorununun da ulemaya bırakılması var. Ama anladığım kadarıyla uzman denince anayasa profesörü, nanoteknoloji uzmanı filan gibi uzmanlıklar kastediliyor.)

Ekonomi ise hepten adeta bir uzaybilim keskinliğinde görülüyor. Valla 25 yıllık tecrübemle çok iyi biliyorum ki, kim ne derse desin hiç öyle değil.

Dün açıklanan enflasyon rakamları da benzer yorum farklılıklarına neden olacak. Çünkü enflasyon rakamı denince aslında tek bir rakam yok. Ortada enflasyon rakamı diye konuşulan rakamın bir sürü alt bileşeni var. Hepsine bakıp farklı yorumlar yapmak mümkün. Ayrıca, bunun aylık rakamı, yıllık rakamı var. Yine bunlar da farklı. Bir de üstüne enflasyonun gelecekteki seyrinin ne olacağı tahminleri var. Bunca çeşitlik, isteyene istediği yorumu seçme imkânı sağlıyor.

Bu çeşit çeşit enflasyon göstergelerine bakalım: Aylık enflasyon yüzde 1,3. Yıllık enflasyon da yüzde 8,3'ten yüzde 9,3'e çıktı. Bu veriler enflasyonun yükselmiş olduğunu söylüyor. Kesin ve net.

Peki, niye yükselmiş? Bu sorunun yanıtı, Merkez Bankası'nın enflasyonla mücadelede ne ölçüde başarılı olduğunu anlamak açısından önemli. Cevap: Çünkü gıda fiyatları artmış. Gıda ve içecek fiyatlarında son bir aylık artış yüzde 4,7. Bu ürünlerdeki yıllık fiyat artışı ise yüzde 15. Bu ürünlerde Merkez Bankası'nın uyguladığı para politikasının etkisi çok sınırlı. Gıda ve tarım fiyatları tüm dünyada da hızla artıyor. Bu hızlı artışın altında gelişmekte olan ülkelerdeki talep kadar iklim koşullarının da etkisi var. Ayrıca Merkez Bankası'nın politikasını belirlerken esas aldığı enflasyon göstergeleri (H ve I endeksleri) de yüzde 4'ün altına geriledi. Sonuç olarak enflasyondaki yükselişe bakarak bir başarısızlık tesbiti yapmak doğru olmaz.

Kaldı ki enflasyon gelecek aydan başlayarak düşecek. Geçen senenin son aylarında ve bu senenin ocak, şubat aylarında enflasyon yükselmişti. Bu yüksek aylık rakamların yerine daha düşük rakamlar geçince yıllık enflasyon oranı da düşmeye başlayacak. Yani enflasyon verilerine bakıp yapılan yükseliyor yorumu, gelecek aydan itibaren 2010'un ilk çeyreğine kadar yerini enflasyonun gerilemekte olduğu yorumlarına bırakacak. Sonra ise enflasyon yeniden yükselecek. Adeta lunaparklardaki inişli çıkışlı trenler gibi.

Tabii bir de enflasyon rakamlarını politik açıdan yorumlamak mümkün. Seçmen için önemli olan gıda fiyatlarındaki artışın yüksekliğine rağmen, konut ve ulaştırma fiyatlarındaki artış yüzde 7 ve yüzde 8. Gelecek sene için memur maaş zammının düşük ücretlerde ek ödemelerle birlikte yüzde 14'ü bulacağını dikkate alırsak, enflasyondaki bu geçici yükselme hükümet açısından önümüzdeki seçimlerde bir tehdit oluşturmuyor.

Zaman ufkunu biraz daha uzattığımızda ise, enflasyonun yüzde 5 seviyelerine bir türlü çekilemediğini ve bunun da hükümetin başarısızlık hanesine yazılacağını görüyoruz.

Bir de enflasyon rakamlarını, kur ve faiz politikaları açısından yorumlamak mümkün. Detayları atlayıp sonuca gelirsek: planlarınızı faizlerin düşürülmesi ve TL'nin değer kaybetmesi üzerine kurmayın.

Kafanız mı karıştı? Karışmasın. Ekonomist dediğiniz zaten anlaşılmasın şeyler söyleyen ve anlaşılmasının suçunu da karşısındakinde bulandır.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Muhalefete selam, büyümeye devam

Ümit İzmen 11.10.2010

Ben futboldan anlamam. Ama **Rıdvan Dilmen**'in Almanya maçı sırasında yaptığı milli takım yorumunu duyunca, anladığım kadarıyla buraya aktarmak istedim. Çünkü şu sıralar Türkiye'deki muhalefetin hali pür melali için iyi bir benzetme.

Daha Almanya'nın golleri gelmeden şu mealde konuşmuş **Rıdvan Dilmen**: milli takım bu kadro ve düzenle, ne hücum yapacak, ne de savunma yapacak durumda. Savunmaya odaklansa, ya da hücumu esas alan bir kurgusu olsa, belki şansı olabilirdi. Ama biraz ondan, biraz bundan yapınca, dağınık, amaçsız ve sonuç olarak hezimete götüren bir durum olması kaçınılmaz.

Türkiye'deki muhalefetin de kendi vizyonu, kendi ideali yok. Tek gaye AKP'ye muhalefet etmek. Bu amaçla ellerine o sırada ne gelirse, ona abanıyorlar. Bir sağdan bir soldan vurmaya çalışıyorlar. Ama sağcılar sağdan, solcular soldan eleştirmiyor. Bir oradan, bir buradan. Sonuç her yönden dayak yiyen bir iktidar olmuyor; ne dediği anlaşılmayan, kendi içinde tutarsız bir muhalefet oluyor. Bir dünya görüşünden beslenmeyen, yerleşik çıkarlara dayanan, AKP iktidardan gitsin de bizim eski müktesep haklarımız aynen devam etsin amacıyla yapılan muhalefet etkin olamıyor. Maçı almak bir yana, hezimet ağır oluyor.

Bu dağınık ve çelişkili eleştiriler siyaset için de geçerli; ekonomi için de. Ama ekonomi biraz daha teknik ve uzmanına bırakılan bir alan olduğu için, ortada çok nesnel bir ölçüm yapılmıyormuş izlenimini veren rakamlar olduğu için, bu kakofonik eleştiri, kendisinden beklenmeyecek bir etki yaratabiliyor. Geçen yazımda, enflasyon rakamlarından yola çıkarak, eğer iktidarı eleştirmek isterseniz, bu yorumunuza payanda yapabilecek bir sürü rakam bulabileceğinizi anlatmaya çalışmıştım.

Enflasyon rakamlarından sonra, sanayi üretim rakamları açıklandı. Ve doğrusu rakamlar, beklentilerin çok üstünde geldi. Bu rakamlara da eleştiri gözlüğüyle bakmaya çalıştım. Ezeli ve ebedî bir muhalifin işi zor gözüküyor. Sanayi üretimi istenen malzemeyi sağlamayınca, her zaman yedekte tutulan olumsuzluk kozları ortaya sürülecek. Mesela hâlâ yüksek olan işsizlik, mesela bozulan cari işlemler dengesi.

Sanayi üretim rakamları, krizin yaralarının nihayet sarılmış olduğunu gösteriyor. Kriz 2008 yılının eylül ayında başlamıştı. Üç aylık ortalama olarak bakınca, kriz öncesi seviyenin üstüne çıkılabildi. Mevsimsel etkiler ve çalışılan gün sayısının etkisi gözardı edildiğinde, aylık artış yüzde 2,7 gibi çok yüksek bir rakam. Sanayi üretimindeki bu kuvvetli artış, yılın son çeyreğinde ekonomide beklenen yavaşlamayı da yeniden düşünmeyi gerektiriyor.

Sanayi rakamları, üretimi sürükleyen alt sektörün dayanıklı tüketim eşyaları olduğunu da ortaya koyuyor. Bu da zaten, Türkiye'nin kuvvetli iç talebe dayalı bir büyüme sürecinde olduğu düşüncesini destekliyor. İç tüketimdeki canlılık büyük ölçüde Türkiye'nin demografik yapısından kaynaklanıyor. Nüfus hâlâ, görece hızlı biçimde artmaya devam ediyor. Daha önemlisi, sosyolojik dönüşüm devam ediyor. Kentleşme artıyor, geleneksel aile yapısı değişiyor, artan gelir, daha fazla tüketime yöneliyor. AKP iktidarının çevreyi merkeze eklemlenmede gösterdiği başarı bu süreci besliyor. Görünür gelecekte de, bu durumu değiştirecek bir faktör ufukta yok.

Referandum, "Evet" oyu verenlerin kendine güvenini biraz daha arttırdı. Üstelik, paradoksal biçimde, sadece "Evet" diyenlerin değil, "Hayır" demiş olanların da bu ülkenin geleceğine güveninin arttığını, sorunların çözüm yolunun açıldığını zannediyorum. Türkiye'nin kredi notunun yükseltileceği sinyali de geleceğe güvenin arttığının bir başka göstergesi.

Geçen hafta IMF başkanı, krizin geride kaldığını, dünya ekonomisinin yeniden büyüme sürecine girdiğini ve ikinci bir kriz ihtimaline inanmadığını açıkladı. IMF başkanından daha karamsar olmamı mazur gösterebilecek bir veri elimde olmadığı gibi, bir sebebim de yok.

Dolayısıyla, dünya ekonomisi ve dış talepten de korkmayın, ikinci bir küresel krizden söz edenlere de şüpheyile yaklaşın. Ekonomideki büyüme devam ediyor.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Cari işlemler açığı kolay azalmayacak

Ümit İzmen 13.10.2010

Uzun zamandır beklenen Orta Vadeli Program nihayet açıklandı. Programın kamu maliyesine ve enflasyona ilişkin hedefleri iddialı ve iyimser görünse de, büyüme ve dış denge rakamları ulaşılabilir görünüyor. Büyümenin bu sene için yüzde 6,8, 2011’de beklendiği gibi yavaşlayarak yüzde 4,5 olacağı öngörülüyor.

Cari işlemler açığının ise bu sene 39 milyar dolarla GSYH’nın yüzde 5,4’üne ulaşması bekleniyor. **Önümüzdeki üç sene boyunca cari işlemler açığının GSYH’ya oranı bu yüksek seviyelerde kalacak.** Programda, açığın azaltılması için uzun vadede sonuç verebilecek politikalara yer verilmiş. İhracatta pazar çeşitliliğini arttırmak ve krizden daha az etkilenen Afrika ve Asya Pasifik ülkeleri gibi bölgelere daha fazla ihracat yapılmasını hedeflemek gibi.

Türkiye’nin Rusya, İran ve şimdi de Çin ile yeni anlaşmalar yapmasını bu çerçevede değerlendirmek gerekiyor. Kur tartışmaları bir tarafa, ihracatın artması için geçen hafta Çin’le yapılan anlaşmalarda olduğu gibi belli başlı pazarları hedefleyen stratejilere ve bu ekonomilerdeki gelişmeleri daha iyi anlamaya ihtiyaç var.

Çin dünya ekonomisini sürükleyen ülke. Çin büyüyorsa dünya büyüyor, yavaşlıyorsa yavaşlıyor. Şimdi dünyayı sarmaya başlayan kur savaşları da Çin ve gelişmiş ülkeler, özellikle de ABD arasındaki çekişmeden kaynaklanıyor. Çin uzun yıllardır para birimi renminbinin değerini düşük tutarak ihraç ürünlerini destekliyor. Çin cari işlemler fazlası verirken, ABD cari işlemler açığı veriyor.

Kriz öncesinde ABD’nin 720 milyar dolarlık cari işlemler açığına karşılık Çin’in cari işlemler fazlası 370 milyar dolardı. Bu sene, Çin’in fazlası artarken, ABD’nin açığı azaldı. IMF’in tahminlerine göre 2015’e gelindiğinde ise Çin’in cari işlemler fazlası ABD’nin açığının üstüne çıkacak. Çin’in para birimi, dolar karşısında zayıf olmaya devam ettikçe de bu durum böyle devam edecek.

Kriz sonrası dünyada talep kuvvetli değil. Bu da ülkeleri ihracatlarını arttırabilmek için amansız bir mücadeleye sokuyor. Kırk yıldır dünyanın unutmış olduğu kur rekabeti geri dönüyor. Çin karşısında üretimi ucuzlatarak rekabette zorlanan ülkeler, çareyi para birimlerinin değerini düşürmekte buluyorlar. Dünyada deflasyon riskinin yaygın olduğu bir ekonomik ortamda, birçok ülkenin para birimi reel olarak değerlendiriliyor. **Yani bugün Türkiye’nin ve Türkiyeli ihracatçının yakındığı aşırı değerli kur, her tarafta problem.** Brezilya ve Kore’nin yanı sıra, Japonya da altı yıl aradan sonra, ihracatını koruyabilmek ümidiyle piyasalara müdahale ediyor.

Çin’in ihracata dayalı büyüme modelinin ilânihaye sürmesi düşünülemez. Çin, para biriminin değer kazanmasının önünü açmak durumunda. Bu hem ABD’nin cari açığının düşmesine, hem de gelişmekte olan ülkelerin ihracat imkânlarının yükselmesine olanak sağlayacak ve böylece dünya ekonomisindeki gücün dengelenmesini sağlayacak. Aksi takdirde, kur savaşlarının yerini ticaret savaşlarının alması ve ülkelerin gümrük duvarları arkasına sığınmaya başlaması riski ortaya çıkacak. Aynen 1929 Büyük Buhranı’ndan sonra olduğu gibi. Bu durum hafta sonu yapılan IMF yıllık toplantılarında da sık sık vurgulandı.

Türkiye, kendi ekonomik hedefleri ve ihracatını arttırma perspektifinin yanı sıra, uluslararası ticaret politikalarında ve kur politikalarında, uluslararası sistemin bir oyuncusu olarak da davranmak durumunda.

Türkiye ile Çin arasında yapılan anlaşmaların önemli bir ayrıntısını iki ülke arasındaki ticarete, dolar ve avronun yanı sıra renminbi ve TL'nin de kullanılması oluşturdu. Bu durum her iki ülkenin de ekonomi politikasındaki hareket kabiliyetini arttırıyor. Ancak, Çin'in uluslararası sermaye piyasalarında kendi parasını daha rağbet edilir bir konuma getirmek istediği de unutulmamalı. **Uluslararası ticarete Çin'in kendi parasının daha fazla kullanılması, renminbinin uluslararası para statüsü kazanmasına yardımcı olacak. Çin'in bu avantajına karşılık Türkiye'de Çin'e ihracatını arttırma imkânı bulacak.**

Türkiye'nin dünya ekonomik sistemindeki gelişmeleri dikkate alarak, cari işlemler açığındaki sürekli yükselişi yavaşlatabilmesi için bu tür imkânları kullanabilmesi önemli.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sanayi istihdamı önemlidir

Ümit İzmen 18.10.2010

Küresel krizle artan işsizlik oranının kriz öncesi düzeye dönmesi Türkiye'de nispeten hızlı oldu. Öyle ki, krizde azalan istihdamdan daha fazlası yaratıldı.

Mevsim etkilerinden arındırarak baktığımızda, krizin patlak verdiği 2008 eylülünden krizden çıkışın başladığı 2009 nisanına kadar geçen sürede istihdam kaybı 540 bin kişi olmuştu. Çıkış sürecinin başlamasından bu yana geçen sürede bu kayıp ziyadesiyle telafi edildi. Yaratılan istihdam 1 milyon 857 bin oldu.

İşgücüne yeni katılıp iş arayanlar yüzünden işsiz sayısındaki krizle gelen artış tamamıyla eritemedi. Ama yine de, işsizlik kriz öncesine göre sadece yarım puan yukarıda.

Son açıklanan verilerde olumlu bir başka eğilim göze çarpıyor: Sanayi istihdamındaki artış. Geçen sene 400 bin civarında gezinen sanayi istihdamı temmuz ayında 460 bin seviyesine yükseldi. Bu artış, istihdamdaki düzelmenin tarımdan kaynaklandığı eleştirilerini bertaraf etti. Kriz öncesinde yüzde 22 olan sanayi istihdamının toplam istihdam içindeki oranı krizle birlikte yüzde 18'e kadar gerilemişti. Şimdi yeniden yüzde 20 civarına yükseldi.

Sanayi istihdamı politik olarak da ekonomik olarak da önemli.

Çünkü diğer ülkelerde yapılan çalışmalara göre, **sanayide yaratılan bir kişilik istihdam, ekonominin genelinde üç kişilik yeni istihdam yaratılmasına neden oluyor.** Sanayide yaratılan istihdam ayrıca sigortalı çalışma, sendikalı sayısında artış ve daha yüksek ücret anlamına geliyor. Orta sınıfın güçlenmesi demek bu.

Tersi de doğru. Sanayi istihdamının bir kişi azalması, toplam istihdamda üç kişilik bir azalmaya neden oluyor. Krizle birlikte sanayi sektöründe işçilerin işten çıkartılması, daha sonra ekonomi toparlanmaya başladığında, büyümenin hızlanmasını engelliyor. Çünkü sanayide çalışan işgücü daha eğitilmiş, daha kalifiye. Ama sanayide teknoloji de hızla değişiyor. Bir yıl çalışmamak bazı durumlarda teknolojinin gerisinde kalmakla sonuçlanabiliyor. Bu durumda hem işçi bir daha eskisine benzer bir işe girme şansını geçiriyor, hem de şirket

kalifiye eleman bulmakta sıkıntı çekiyor. Bu yüzden **gündelik kâr hırsıyla değil, sürdürülebilir kârlılık oranı sağlamak ve kalıcı olmak amacıyla çalışan şirketler işçi çıkartmaktan kaçınıyor.**

İsrail'e yapmış olduğum ziyarette, İsrailli Iscar firmasının krizde bu yaklaşımı benimsemiş olduğunu öğrendim. Fabrikanın İsrail'in kuzey bölgesindeki Tefen kentinde yer alan merkezi, krizde işçi çıkartmamış. Çok yüksek bir mekanizasyon oranına sahip olan şirket, krizde ilginç bir yol izlemiş. Ağırlıklı olarak ihracata çalışan şirkette, dış pazarlardan gelen talep bıçakla kesilir gibi kesilince, işçiler **işten çıkartılmamış, daha önce makinelerin yaptığı işleri işçiler yapmaya başlamış.**

Iskar, şirketin kurucusu Stef Wertheimer'ın yaptığı sanayi parklarından birisinde yer alıyor. Nazilerden kaçarak İsrail'e gelen Wertheimer, İsrail'de tarımda ortak üretim ve yaşam kolektifleri olarak kurulmuş olan kibutzların bir benzerini sanayide hayata geçirmiş. Bu sanayi parklarında Yahudilerin ve Arapların, her mevkide ve her işte eşit şartlarda ve eşit oranlarda çalıştığı söyleniyor. Sanayi parkları, içinde yine Yahudi ve Arapların beraber okudukları okullar, müzeler, sanat galerileri, heykelleri ile klasik sanayi parklarının çok ötesinde bir kampus güzelliğinde. Benim çok dikkatimi çeken bir nokta ise, bizde şirketlerin üst düzey yöneticileri için ayrılan ve çoğu kez bomboş bekleyen lokantaların yerine, Wertheimer, her gün yemeğini çalışanları ile beraber yiyor. Bu yaklaşımın karşılığı hem kârlı bir şirket hem de prestijli bir ödül olmuş. Wertheimer, bugün Norveç'te Nobel Barış Ödülü'nün iş dünyasındaki karşılığı olan Oslo Barış Ödülü'nü alıyor.

Wertheimer'in iddiasının aksine, beraber iş yapabilmek, İsrail ve Filistin arasındaki sorunları çözmeye yetmiyor. Ama toplumsal değerleri ve dengeleri gözardı etmeyen, içinde yer aldığı topluma ve çevreye sorumluluğunu unutmayan bir şirket yönetimi anlayışı, aslında bazılarının zannettiği gibi hiç de aptallık değil. **Böyle şirketler sadece umut verici birer örnek olmakla kalmıyor, kendi başarılarına da sağlam bir temel kazandırmış oluyorlar.**

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Filler tepişirken

Ümit İzmen 20.10.2010

Kur savaşları dünyada tüm hızıyla devam ettiği gibi Türkiye'de de devam ediyor. Aslında Türkiye'de liranın özellikle dolara karşı değerlenmesinin arkasındaki faktörlerden birisi de bu küresel savaş. **Bir tarafını ABD'nin diğer tarafını Çin'in çektiği bu savaşta, filler tepişir, çimenler ezilir misali, arada Türkiye de zarar görüyor.**

Ama küresel düzlemde olan biteni görmezden gelip, her şey sanki sadece Merkez Bankası'nın ve bu arada Durmuş Yılmaz'ın ferasetine kalmış gibi yakınıyoruz. Burada tabii mesele bir görmezden gelme meselesi olmayabilir; tüm **küresel ekonomiye eklemlenme serüvenine rağmen dünya meseleleriyle gerçekten yakından ilgilenmeyi hâlâ layıkıyla beceremiyoruz.** Böyle olunca, TL'deki değerlenmenin önlenmesi için sanki faizlerin düşürülmesi ya da son zamanlarda başka ülkelerde örneklerini gördüğümüz sermaye girişlerini caydırıcı önlemler kesin çözüm olacak gibi bir algı oluşuyor.

Yükselen piyasa ekonomilerine sermaye akışı devam ettikçe, para birimleri de değer kazanacak. IMF de son dönemde sıcak paranın kısa vadede doğurabileceği aşırı dalgalanmaların olumsuz etkilerini önlemek üzere, sermaye girişlerine kontrol getirilmesi konusuna sıcak bakmaya başladı. Ama **kısa dönemli önlemlerin kurlardaki aşırı değerlenmeyi önleyebileceği konusu çok tartışmalı.**

Tayland geçen hafta sıcak para girişini frenlemek üzere kamu kâğıtlarının gelirlerine yüzde 15 vergi getirdi. Brezilya ise parasının değerlenmesinin önüne geçmek için sermaye girişlerine getirmiş olduğu vergiyi bir ayda ikinci kez arttırmak durumunda kaldı ve vergi oranını yüzde 4'ten yüzde 6'ya çıkarttı. Ama bu önlemler sorunu çözmeye yetmiyor. Tayland ve Brezilya paraları dolara karşı en çok değerlenen para birimleri arasında.

Yükselen piyasa ekonomilerine sermaye akışı 2010'da yeniden 800 milyar dolar seviyesine ulaştı. Bu hareketin duracağına ilişkin hiçbir emare ufukta görülüyor. Yani Türkiye, Brezilya, İsrail, Güney Afrika gibi ülkelerin paraları değer kazanmaya devam edecek.

Kur savaşlarının arka planında aslında ticaret savaşları var. **Çin, işçi ücretlerini bu kadar düşük tutabildiği sürece ihracatını arttırarak büyümeye devam edecek** ve dünyadaki kur tartışması da sürecek.

Ama uzun vadede Çin'in demografik yapısındaki değişim Çin'in ihracat politikalarını etkileyecek. Çalışma çağındaki nüfusun hızla artması sayesinde ortaya çıkan ucuz işgücü Çin'in sanayi üretimindeki maliyet avantajının ana kaynağını oluşturmuştu. Ancak tek çocuk politikasının sonucu olarak **Çin'de nüfus artış hızı süratle yavaşlıyor**. 15-29 yaş arasındaki nüfus 2011 yılından sonra azalmaya başlayacak. Bu gruptaki insan sayısı 2011 yılında 330 milyondan 2020 yılında 260 milyona gerileyecek. İşgücüne yeni ilavelerin azalması, ücretler üzerinde baskı oluşturacak. Artan ücretler Çin'in yurtiçi tüketimini arttıracak, yatırımlar ve ihracat ise yavaşlayacak. Bunun sonucunda **Çin'in potansiyel büyüme hızının da iki puan civarında düşebileceği hesaplanıyor**. Böylece Çin ekonomisi ile diğer gelişmekte olan ülkelerin yapısı arasındaki fark ve küresel dış ticaret dengesizlikleri azalacak.

Ancak küresel krizden sonra ekonomisinin toparlanma hızı pek de parlak olmayan ABD'nin bunu beklemeye takati yok. Bu nedenle Çin'i parasını değerlendirmeye zorlayarak ve Çin'den ithalata engeller getirerek mücadele etmeye çalışıyor.

Belli ki bu mesele kasımda Seul'da yapılacak olan G20 toplantısının da başlıca konusu olacak. Türkiye, eğer bir G20 ülkesi olmakla, dünya siyasetinde etkisini arttırmakla övünüyorsa, küresel ticari dengesizliklere ve kur savaşlarına küresel ekonomik dengeler perspektifinden bakabilmeli.

Küresel oyuncu olmanın iki temel düğüm noktası var:

İlki, içerde ayağımızdan tutup dibe çeken sorunları çözmek. (Burada bir parantez açıp Türkiye'nin Kürt yurttaşlarıyla barışmasının hayati öneminin altını çizeyim ve KCK davasında tutuklu yargılananların hemen salıverilmesi dileğimi seslendireyim.)

İkincisi ise, elbette, bütün sorunları ele alırken, çözümler düşünürken bütün dünyayı kapsayan bir ufka sahip olmak.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ekonomiyle bir yere kadar

Ümit İzmen 25.10.2010

Ekonomik ilişkiler, insanlar ve insan toplulukları arasındaki en temel ilişkilerden birisi. Derin, uzun vadeli ve kalıcı etkisi tartışılmaz. Bununla birlikte, **zaman zaman**, toplumu şekillendiren diğer dinamikleri gözardı ederek

her şeyi ekonomik ilişkilere indirgeyen bir mantığın, düşüncelere egemen olduğunu, bunun da toplumsal hayatın karmaşıklığını anlamayı engelleyerek **hataya yol açtığını** görüyoruz.

Bir örnek, Kürt sorunu. Kimlik meselesinden soyutlayıp baktığımızda, konuyu bir bölgesel gelişmemişlik meselesine indirmek, tahlil hatasının üzerine çözüm hatası yapılmasına yol açıyor. AKP'nin de Kürt politikasında böyle bir zaafı olduğunu düşünüyorum. Bölgenin geri kalmış olması (geri bırakılmışlık da var tabii) bir vakıa ve sorunu katmerleştiriyor. Ama bölgenin kalkındırılması ve gelir seviyesinin batıya yaklaştırılması, Kürtlerin anadilde eğitim, özerklik vb. haklı taleplerini geri çekmelerine yol açmayacak.

Ekonomik ilişki, hiçbir ilişki olmamasından iyi şüphesiz. Halkların ilişki içine girmesine ve **“yabancı”nın yarattığı korkunun ve öfkenin azalmasına katkıda bulunuyor.**

İsrail de Türkiye ile buzdolabına kaldırılmış siyasi ilişkileri, ekonomik ilişkilerle yumuşatmaya çalışıyor.

Bu amaçla geçenlerde bir grup gazeteciye İsrail'e götürdü. Bu davet bana da yapıldığında, hiç düşünmeden kabul ettim. Çünkü geçmişi bu kadar travmalarla dolu bir halkı ve ülkeyi tanımak için can atıyordum.

Doğrusu son derece iyi hazırlanmış, üst düzey görüşmelerle dolu, yoğun bir programdı. İsrail Merkez Bankası Başkanı, İsrail Sanayiciler Birliği (MAI) Başkanı, Weizmann Araştırma Enstitüsü Direktör Yardımcısı, İsrail İhracat ve Uluslararası İşbirliği Enstitüsü Direktörü ve bazı iş insanlarının olduğu programın kendisi bile İsrail'in Türkiye ile ilişkilerini, en azından ekonomik boyutta geliştirmek istediğinin bir göstergesiydi.

Tüm görüşmelerde de verilen mesaj buydu. Diplomatik ilişkiler ne olursa olsun, ekonomik ilişkilerin devam ettiği vurgulandı. Hem TÜSİAD, hem TOBB'a karşılık gelen İsrail Sanayiciler Birliği (MAI) başkanı, İsrail'de çok sayıda iş insanının Türkiye ile ilişkileri olduğunu, iş ilişkilerini geliştirmenin zaman aldığını ve ilişkilerin bozulmamış olmasından memnun olduğunu üstüne basarak anlattı. Mavi Marmara'dan sonra ilişkilerde bir parça bozulma olduğunu, ama bunun kalıcı olmadığını vurguladı. İki ülke arasında işbirliği imkânlarının zengin olduğunu ve karşılıklı heyetlerin artmasının sadece ekonomik ve ticari ilişkilere değil, iki ülke arasındaki ilişkilerin düzelmesine de katkıda bulunacağını söyledi.

Gerçekten de **karşılıklı ticarete bakınca, ilişkiler normale dönmüş görünüyor.** İthalat ve ihracat bu yılın ilk sekiz ayında geçen senenin yüzde 30 üstünde seyrediyor. Hiç şüphesiz, 2009 yılının kriz yılı olması, dış ticareti karşılıklı olarak azaltmıştı. Ama 2010'da dünya ekonomisinin toparlanmaya başlaması ve hem İsrail'in hem Türkiye'nin güçlü bir büyüme sürecine girmiş olması, dış ticareti yeniden kriz öncesi seviyelere getirdi.

İki ülkenin birbirini tamamlayıcı olabileceği ekonomik fırsatlar oldukça fazla. Zaten bu yüzden İsrail'in Türkiye'deki yatırımları artıyor, **özellikle KOBİ düzeyinde işbirliği önem kazanıyor.** İsrail şirketlerinin paraya değil, pazarını geliştirmeye ihtiyacı var. Son yıllarda ihracatını hızla arttıran Türk şirketleri ise finansman kısıtları yüzünden istedikleri hızla büyüyemiyorlar. Ar-Ge ve inovasyon projeleri, hızla büyüyecek olan ve özellikle teknoloji yoğun ürünlere talebi yüksek Ortadoğu ve Afrika pazarları dikkat çekici işbirliği imkânları sunuyor.

Ama bu imkânların değerlendirilmesi için her şeyden önce **İsrail yönetiminin Türkiye'ye bakış açısının değişmesi** gerekiyor. Bir görüşmede söylenmiş olduğu gibi, **İsrail'in, Türkiye'de yönetimin artık orduda olmadığını anlaması gerekiyor.** Türkiye değişiyor. Ekonomideki değişim, sosyal transformasyon, tüketime aç milyonlar bu değişimin önemli bir boyutu ama tek boyutu değil. Bu değişim her iki ülkede de tüm boyutlarıyla görülür ve kabullenilirse, o zaman ekonomik ilişkiler gerçekten işe yarar.

Seçim ekonomisi beklemeyin

Ümit İzmen 27.10.2010

En muhalif olanlar bile artık seçimlere kadar olan süreçte ekonominin olumlu bir seyir izleyeceğini kabullenmek zorunda kalıyor. Son günlerde gelen veriler ve dün açıklanan **Enflasyon Raporu ekonomik aktivitenin canlılığını koruyacağını, enflasyonun ise gerileme eğiliminde olacağını ortaya koydu.**

Ekonomideki canlılığa ilişkin olarak, kapasite kullanım oranı, geçen senenin aynı ayına göre yedi puan yükseldi ve yüzde 75 seviyesine ulaştı. Yüzde 75 yüksek bir rakam olmasına rağmen, kriz öncesinde görülen yüzde 80- yüzde 85 oranlarının altında. Ama zaten, nadir görülen bir küresel kriz sonrasında küresel talep bu kadar düşükken, üretimin çok hızla toparlanıp, kriz öncesi seviyeyi yakalaması beklenmez. Kaldı ki, yılın ikinci çeyreğinde ekonomide büyüme hızının yavaşlayacağı bekleniyordu. Bu veri, yavaşlamanın tahmin edildiği kadar fazla olmayacağını gösteriyor.

Ekonomideki canlanmanın devam etmekte olduğuna Merkez Bankası'nın açıkladığı Enflasyon Raporu'nda da yer verildi. Tüketim malları üretim ve ithalatının artmakta olması, tüketici kredilerindeki artış eğilimi, tüketici güven endeksindeki toparlanma, **özel sektör tüketim talebinin kuvvetli olduğuna işaret ediyor.** Referandum sonuçları da, siyasi riskleri düşürerek bu süreci destekleyici oldu. Yatırım ürünleri üretimindeki gelişmeler ve ithalat verileri, **yatırım harcamalarının da artış eğiliminde olduğunu gösteriyor.**

İç talepteki kuvvetli artışa karşılık dış talep hâlâ küresel ekonomideki sorunların etkisi altında. Özellikle Türkiye'nin ihraç pazarları olan gelişmiş ülke ekonomilerindeki toparlanma süreci yavaşlığını koruyacak. Bu koşullar altında petrol ve diğer hammadde fiyatlarında krizden çıkışta görülen artış devam etmeyecek ve enflasyon üzerinde bir baskı oluşturmayacak.

İç talebin öngörülenden daha hızlı artmasına karşılık dış talepteki sorunlar, Merkez Bankası'nın enflasyon tahminlerini değiştirmeden bırakmasına yol açtı. Bu da 2011'in son çeyreğinden önce para politikasında önemli bir değişiklik olmayacağı ve faiz oranlarının arttırılmayacağı sonucunu getirdi. Merkez Bankası, faiz oranlarının yurtiçi ekonomideki canlılığın zayıflaması durumunda düşürülebileceğini de vurguladı.

Kısaca, seçimlere kadar geçecek süre içinde ekonomideki olumlu gidişatin devam edeceği, talebin artmaya, faizler ve enflasyonun ise bu seviyelerde seyretmeye devam edeceği görülüyor. Yani, **ekonomi seçimler öncesinde AKP'nin elini güçlendiren bir unsur olacak.** Ama AKP'nin eli yeterince güçlü. **Farkında mısınız seçim tarihi yaklaşmasına karşılık altı ay önceki yoğun seçim atmosferi yok şimdi?**

Bu koşullar altında, AKP'nin ekonominin aşırı ısınmasına yol açacak adımları atması akıllıca değil. Faiz oranlarının daha da düşürülmesi, TL'nin değer kaybetmesine yol açacak adımların atılması, bütçe harcamalarının arttırılması gibi seçim öncesi dönemlere has uygulamalar, seçim sonuçları üzerinde olumlu bir etki yapmayacak. Zaten bu tür beklentiler de artık daha az dile getiriliyor. **Yeniden iktidar olma hesabı yapan bir parti, seçim sonrasında ekonomik dengelerin sağlanmasını ve olumlu performansın devam ettirilebilmesini zorlaştıracak adımlar atmaz.**

Kısa vadeli görünüm ciddi risklerden uzak olsa da, **Türkiye'nin son dönemde küresel ekonomide artan ağırlığının hakkını verebilmek için yapılması gerekenler olduğu da bir gerçek.** Özellikle üretim yapısındaki dönüşüm önemli. Türkiye, üretiminde katma değer oranını arttıramadığı takdirde, cari açık sorunda anlamlı

bir iyileşme sağlayamayacak ve enflasyonu Merkez Bankası'nın hedefi doğrultusunda yüzde 5'e çekmekte zorlanacak.

AKP iktidarında Türkiye makroekonomik istikrarı sağlayarak, ekonomide, toplumsal hayatta ve siyasette birbirini besleyen bir değişim sürecinden geçti. Halkın satın alma gücündeki artış, kentlerde ve sanayi ve hizmetler sektöründe artan iş imkânları, milyonları çevreden merkeze doğru hareketlendirdi. Bu süreç, siyaseti de yeniden şekillendirdi.

Ama varolan yapı üzerinden iyileştirmelerle elde edilebilecek başarının da artık sonuna geliniyor.

Muhtemelen 2011 seçimleri bu sürecin son seçimleri olacak. Bundan sonra kutunun dışına çıkmak gerekecek.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Vergi sistemi meze olmasın!

Ümit İzmen 01.11.2010

Seçim ekonomisi uygulanmayacak demiştim ama bu kadarını da beklememiştim. Ekonomi resesyondan henüz çıkıyor ve seneye seçimler var. Kamu maliyesi hiç fena durumda değil. Krizle mücadele sırasında artmış olan kamu açığı çoktan azaltılmaya başlanmıştı bile. Bunun üzerine bu hafta gelen zamlar; herkes için sürpriz oldu.

Mali Kural'ın uygulanmasının ertelenmesi, ağızlarda bir nahoş tat bırakmıştı. Ne de olsa, böyle bir kuralın varlığı hem ekonomi, hem siyaset için, ikili bir misyon üstlenecekti. Siyasi olarak, hükümetin kontrolsüz bir seçim harcamasına girmeyeceğini gösterecek; ekonomik olarak da, istikrarı sürdürme niyetinin güçlü bir ifadesi olacaktı. Ertelenmesi, her iki cephede de şüphelere yol açmıştı.

Bu şüphelerden siyasi olanı anlamlı değil. Çünkü vahim hatalar yapmadığı takdirde AKP'nin seçimi kazanması ve yeniden iktidar olması bekleniyor. Kendileri de şüphesiz böyle düşünüyorlar. Bu durumda, gelecek dönem için işlerini zorlaştıracak bir harcama furyasına kalkışmaları, üstelik işler bu kadar yolundayken mantıksız olur.

Ama bu şüphelerden ekonomik olanı için aynı şeyi söyleyemeyiz. Mali Kural'ın ertelenmesi ekonomide öngörü ufkunu bulanıklaştırmıştı. Üstelik erteleme, harcamaların hızla arttığı, bütçe açığındaki toparlanmanın görünür olmadığı yaz aylarına denk gelmişti. Tartışmalar sırasında, "niye kendi elimizi kolumuzu bağlayalım ki?" ifadeleri, tereddütleri besledi. Sonuçta erteleme 2011 yılı bütçe büyüklükleri üzerinde belirsizlik yarattı.

Oysa **yazdan sonra bütçe dengesinde gayet hızlı bir toparlanma başladı.** Orta Vadeli Program (OVP) da bu toparlanmayı teyit etti. OVP'ye göre bu sene bütçe gelirleri 250, bütçe harcamaları 300 milyar dolara yakın olacaktı. Şimdiye kadar olan gelişmeler bütçe açığının öngörülenden daha iyi olacağına işaret ediyor. OVP'de büyüme tahmini de yüzde 6,8. Muhtemelen daha yüksek olacak. Bu durumda 2008'de yüzde 1,8'den 2009'da yüzde 5,5'a çıkmış olan **bütçe açığının GSYH'ya oranı, OVP'de öngörülen yüzde 4'ten daha iyi olacak. Benim tahminim yüzde 3,2.** Gerçekleşmesi durumunda bu tartışmasız olarak iyi bir rakam. Hele ki geçen sene ekonominin yüzde 4,7 daralmış olduğunu hatırlarsak.

Peki o zaman, bütçe böyle iyi gidiyorken bu zamlar ve vergi artışları da nereden çıktı? Referandum öncesi olsa, şiddetli bir "memlekete şeriatı getirmek istiyorlar" propagandasına yol açardı. Bu defa muhalefetin sesi daha

kısıp çıktı. Ama yine de muhalefetin eksenini, içkiden alınan vergilerin arttırılmasını, içkiyi yasaklama zihniyetine bağlayan imalar oldu.

Peki ya İstanbul'daki taşıma ücretleri? Hadi hükümet alkollü içecekleri yasaklamak istiyor ve zaten oy tabanını rakıcılar oluşturmuyor diyelim. Ama aile bütçeleri içinde önemli bir payı olan ulaştırma harcamalarına yapılan zammı nereye oturtacağız?

İktidar, bütçe dengesini iyileştirmek ve istikrar sinyalleri vermek istiyor. Ekonomik açıdan anlamlı. Aldığı önlemler ve yükü nasıl dağıttığı ise kendi önceliklerini yansıtıyor. Bu öncelikler ise siyasi tartışmanın –olması gereken, ama bir türlü olamayan- temel konusu.

Söylemek istediğim şu: siyasette olduğu gibi ekonomide de hükümetin hataları yanlış yerde aranıyor. Nasıl ki, anahtarını karanlık sokakta kaybeden Nasrettin Hoca'nın, orası aydınlık diye evin önünde aradığı zaman bulma şansı yoksa, AKP'ye oy vermesin diye halkı, gerçek olmayan umacılarla korkutmanın da anlamı yok. Vergi sisteminin dolaylı vergilerden alınmasının adaletsizliğini, Kurumlar Vergisi'nin payının neredeyse yok denecek kadar az olmasını dert etmeyip, iş rakıdan alınan vergiye gelince feveran etmek, vergiyi seviyesiz bir muhalefet anlayışına meze yapmaya yol açıyor.

Önümüz seçim. AKP'nin politikaları hedef tahtasına alınacak. Sanal eleştirileri bir kenara bırakıp, gerçekte yapılanlar ve yapılması gerekenler üzerinden bir tartışma yürütmek gerekiyor.

Kamu maliyesi ve vergi politikası bu tartışmanın merkezinde olmalı. **Gündelik siyasetin döndüğü, paylaşım savaşlarının ve kaynak transferlerinin yapıldığı, uzun vadede güçler dengesinin şekillendirildiği alan burası.** Bir bardak rakıya feda etmek yazık oluyor.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kaçanı kovalamayın

Ümit İzmen 03.11.2010

Bir zamanlar dünya kapitalist ülkeler, sosyalist ülkeler ve üçüncü dünya olarak ayrılmıştı. Üçüncü dünya, adından da belli, küresel güç savaşının tali unsuruydu. Sonra sosyalist blok çöküp kapitalizm tek güç haline gelince, bu sefer dünya zengin ülkeler ve yoksul ülkeler olarak ayrıldı.

Sosyalist ve kapitalist ülkeler arasındaki yarış, zengin ve yoksul ülkeler arasında olmadı. Olamazdı. Yoksul ülkeler, zenginleri taklit etmeye, onların geçtiği yollardan geçip onlar gibi zenginleşmeye çalıştı. Ve bu ülkelerin bazıları da bunu başardı. **Bugün zengin ve yoksul ülkeler arasındaki fark azalma eğiliminde.**

1990 yılında zengin ülkelerin dünya ekonomisinden aldığı pay yüzde 55 idi. Bu oran 2008'e gelindiğinde yüzde 44'e düştü. Küresel kriz belli ki bu süreci hızlandıracak. Çünkü kriz esas olarak zengin ülkelerin krizi. ABD ve AB ekonomileri gelecek yıllarda ancak çok yavaş büyüyecek. Buna karşılık yoksul ülkeler hızla büyümeye devam edecekler. 2030 yılında yoksul ülkelerin dünya üretiminden alacakları pay yüzde 70'e yükselecek.

Bu eğilimler veri iken Türkiye'nin dış ticaretinin nasıl seyretmesini beklersiniz? Türkiye'nin en büyük ihracat pazarı AB ve diğer zengin ülkeler olagelmış hep. Dünya ekonomisinde aşırı dalgalanmaların kural olduğu 1990'lı yıllarda önceliği buraya vermenin bir mantığı vardı. 1980 sonrasında dünyaya yeni bir ekonomik

paradigma hâkim olmaya başlarken, bu sürecin sancıları yaşanmış, birçok geliştirmekte olan ülke dünya pazarlarına eklemelenmeye çalışırken ağır bedeller ödemişti. Geliştirmekte olan ülkelerin sürekli krizlerle çalkalandığı bu yıllarda, ihracat pazarının ekonomileri güçlü, para birimleri istikrarlı zengin ülkeler olması doğru bir tercihti. Bu tercih Türkiye'yi geliştirmekte olan ülkelerin krizlerinin etkilerinden nispeten koruyabilmişti.

Ama 2000'lerin dünyası çok farklı. Geliştirmekte olan ülkeler geçmiş krizlerden ders aldı. Bir ülkeyi krizlere daha dayanıklı hale getirmenin yolları belli. Bunun da başında makroekonomik çerçevenin düzgün olması geliyor. Düzgün makroekonomik çerçeveden kastımız enflasyonun düşük, bütçe açığının sınırlı, cari açığın ise küçük olması. İkinci önemli koşul ise bankacılık sektörünün sağlam, finansal gözetim ve denetimin standartlarının yüksek olması. Bugün Türkiye dâhil çoğu geliştirmekte olan ülke bu çerçeveyi büyük ölçüde sağlıyor. Bu yüzden 2008 krizi geliştirmekte olan ülkeleri korkulduğu kadar çok etkilemedi. **Gelişmiş ülkelerdeki kriz, Türkiye gibi geliştirmekte olan ülkeleri tökezletti ama belli ki bu ülkeler yollarına devam edecekler.**

Türkiye de ihracat pazarını artık bu eğilimlere göre değiştirmeli. Yoksa önümüzdeki yıllarda ihracatını arttırmakta zorlanacak. Çünkü AB ülkelerinde talep büyümesi yavaş olacak.

Son dış ticaret verilerinde bu sürecin izlerini okumak mümkün. Türkiye'nin ihracat hızı giderek yavaşlıyor, buna karşılık ithalatı hızla artmaya devam ediyor ve sonuçta cari açığı yükseliyor. İhracat artış hızı kriz öncesinde yüzde 20'lerin üzerinde seyrediyordu. Krizle birlikte ihracat önce geriledi, ardından 2009'un ikinci yarısından itibaren küresel ekonomideki toparlanmayla birlikte ihracat artışı yeniden bu seviyelere çıktı. Ancak bu hız sürdürülemedi ve ihracat artışı eylül ayında yüzde 5,5'e kadar geriledi.

AB ülkelerindeki sorunların çözülmesinin vakit alacağı ve bu ülkelerin uzun bir süre düşük büyüme hızlarına mahkûm olacakları ortaya çıktı. Türkiye'nin de bu ülkelere ihracatı yavaşlamaya başladı. Buna karşılık şimdiye kadar ihracat ilişkisinin yoğun olmadığı ülkelere ihracat hızla artıyor. **Gelecekte, Türkiye'nin dış ticaret açığını ve cari işlemler açığını azaltması, bu yeni pazarlarda ne kadar sürekli bir varlık gösterebileceğine bağlı olacak.**

TL'nin değer kazanıyor olması, bu süreçte zannedildiği kadar olumsuz bir rol oynamıyor. Çünkü değer kazanan tek TL değil. Başka birçok ülkenin de paraları değer kazanıyor.

Yapısal değişimi gözden kaçırırsanız, ortaya çıkan arazları düzeltmekle uğraşırsınız ve kaçanı kovalarken sürekli arkada kalmaya mahkûm olursunuz. **Oysa gidişatın yönünü anladıktan sonra, değişimi yönetebilirsiniz kovalayan değil, önde koşan siz olursunuz.**

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Domates yiyemeyen tura gitsin

Ümit İzmen 08.11.2010

Enflasyon rakamları açıklandı. Aslında rakamlar temel beklentilerin çok dışında değil. Ama bir eğilim giderek netleşiyor: **Bugünkü enflasyon ile yarıncı enflasyon arasındaki fark açılıyor.** Bugünü ölçen en temel enflasyon göstergesi olan TÜFE yüzde 8 civarındaki yüksekçe seviyesini koruyor. Ama enflasyonun ileride nasıl bir seyir izleyeceğine ilişkin fikir veren çekirdek enflasyon göstergeleri ise yüzde 3'ün altını işaret ediyor.

Enflasyon rakamları her daim tartışma konusu olur. TÜFE ile ölçülen enflasyon, sıradan bir tüketicinin satın aldığı malların fiyatlarındaki değişim. Ama gerçek hayat ortalamalar üzerinden gitmiyor. Herkesin satın aldığı mallar farklı farklı. Bu da herkesin enflasyon algısının bir diğerinden farklı olmasına yol açıyor. Bu yüzden en sık karşılaştığım soru hep bu oluyor: "Enflasyon iyi diyorsun ama çarşı-pazar el yakıyor. Enflasyon doğru ölçülüyor. Rakamlarla oynuyorlar herhalde." Tabii ki durum böyle değil.

Ekim ayının rakamları, halkın algıladığı fiyat artışı ile enflasyon dinamiklerinin birbirinden farklı olmasına iyi bir örnek. Teknik olarak bakınca enflasyonun düşme eğiliminde olması, parasını esas olarak gıda harcamalarına ayıran dar gelirli bir vatandaş ikna etmeye yetmez. Durumu netleştirmek için biraz daha ayrıntıya girelim.

Merkez Bankası para politikasını, piyasa dinamikleri ile belirlenen ürün fiyatlarındaki hareketleri esas alarak oluşturuyor. Yani altın gibi, enerji gibi esas olarak dünya fiyatlarıyla belirlenen ürünleri, tütün gibi, alkollü içecekler gibi fiyatı hükümetin zam kararlarından etkilenebilecek ürünleri ve gıda gibi iklim ve mevsim koşullarının fiyat üzerinde etkili olduğu ürünleri dışarıda bırakıyor. Merkez Bankası'nın en fazla dikkat ettiği bu özel kapsamdaki ürünlerdeki yıllık fiyat artışını gösteren çekirdek enflasyon yüzde 2,5 ile tarihinin en düşük seviyesine indi.

Umulan, tüm diğer fiyatların zaman içinde Merkez Bankası'nın takip ettiği bu göstergeye yaklaşması.

Ama halk açısından özellikle gıda ve enerji fiyatları çok önemli çünkü gelirin büyük bölümü bunlara gidiyor. Buradaysa farklı bir resim var. En can sıkıcı olanı da yüzde 18 civarında seyreden gıda fiyatları. Tek başına domates, son iki ay içinde enflasyonun 1,2 puan daha yüksek çıkmasına neden olmuş. Bazı ürünlerin fiyatlarında ise kuvvetli düşüşler var. Tur fiyatları bunlardan birisi. . Ama turla tatile gidebilecek hayat standardına sahip olanlar, bu fiyat hareketlerini ne ölçüde dert ediyordur onu da bilemem.

Domatesle turu toplayıp ortalamasını alınca bulunan enflasyon rakamı bu yüzden halkın çoğunluğunu ikna etmeye yetmiyor. Bu enflasyon hesabı makroekonomik analiz açısından anlamlı. Üstelik çekirdek enflasyonun bu kadar düşmüş olması ciddi bir başarı. Ama buna rağmen halkın nezdinde hükümetin performansı tartışmalı olabilir. **Herkes kendi deneyiminden oluşturduğu kanaate göre değerlendirecek enflasyonu ve hükümetin ne kadar başarılı olduğunu.** Siyasi tercihleri ve oyları da bu kanaat etkileyecek.

Peki, o zaman ne yapmak gerekiyor?

Enflasyon rakamları iki tehlikeye işaret ediyor. Bunlardan birbiriyle uyumsuz iki farklı politika önerisi çıkıyor:

1) Görünürdeki yüzde 8'e bakmayın. Talebe göre belirlenen ürün fiyatlarında enflasyon yüzde 3'ün altına iniyor. Demek ki kuvvetli bir talep baskısı yok. Kaldı ki sera üretiminin devreye girmesiyle önümüzdeki aylarda gıda fiyatları da gerileyecek. Büyümenin yavaşlayacağı önümüzdeki dönemde, ekonomi politikasının esas amacı büyümeyi teşvik etmek olmalı. Enflasyon bir tehdit oluşturmuyor.

2) Tarım fiyatlarındaki artış sadece Türkiye'ye özgü değil. Tüm dünyada görülüyor. Tarımın yanı sıra diğer hammadde ve değerli metal fiyatları da hızla artıyor. Hele ki ABD Merkez Bankası'nın 600 milyar dolarlık son parasal genişleme kararından sonra. Bu artışlar kolaylıkla üretim maliyetlerini arttırıp enflasyonu körükleyebilir. Zaten üretici fiyatlarındaki artış da yüzde 10 civarında. Enflasyon yüksek seyretmeye devam eder, bu da halkın satın alma gücünü düşürür ve iktidarı yıpratır. Yani, enflasyonla mücadele önceliği terk edilmemeli.

Son zamanlarda arka arkaya gelen zamlara bakılırsa, hükümetin önden yüklemeli bir strateji izlediğini ve politika değiştirmeden önce eğilimlerin netleşmesini beklediğini düşünüyorum.

Dünya dönüyor.

Ümit İzmen 10.11.2010

G20 toplantısı 11-12 kasımda Kore'de, Seul'de yapılacak. G20 liderler toplantısı her zamankinden farklı olarak, ilk kez gelişmiş ülkeler dışında bir ülkede ve bir Asya ülkesinde yapılıyor. Bu bile başlı başına dünyadaki değişen dengelerin bir göstergesi. Demek ki artık eskinin zengin ve muktedir ülkeleri, eskinin yoksul, şimdinin hızla zenginleşen ülkelerini karar alma mekanizmalarına dâhil etmeden dünya ekonomisindeki sorunları aşmanın mümkün olmadığını kabullenmiş durumdalar.

Toplantının yapıldığı Kore, çok değil bundan 40-50 sene öncesinin yoksul ülkesi. 1960'ların başında Kore'de kişi başına gelir 2000 doların bile altında. Kongo, Gana, Somali gibi Kara Afrika ülkelerinden daha yoksul bir ülke. 1960-1997 arasında ortalama büyüme hızı yüzde 8. Bu büyüme hızı, kişi başına geliri 10 kat arttırıyor. Ülkenin yoksul bir ülkeden zengin bir ülkeye dönüşümü bir insan ömründen daha kısa sürede gerçekleşiyor. Bu hızlı dönüşümü tek başına Kuzey Kore'nin varlığına ve Amerikan dış politikasına bağlamak, sadece Güney Korelileri küçümsemek değil, aynı zamanda resmi de doğru okuyamamak, değişimi getiren dinamikleri anlayamamak demek.

Bu hızlı değişimin sosyal ve siyasi sonuçları bir yana, 1996'ya gelindiğinde Kore'nin artık zengin bir ülke olduğu tescilleniyor ve OECD üyesi oluyor. Bu sene ise G20 liderler zirvesine ev sahipliği yapıyor.

G20 toplantısına dünyanın en büyük 20 ülkesinden biri olarak Türkiye de katılıyor.

Toplantıda dünya ekonomisindeki gelişmeler tartışılacak, dengeli, sağlam, hızlı bir büyüme için yapılması gerekenler ele alınacak, benzeri krizlerin bir daha tekrarlanmaması için finansal sektöre dönük önlemler görülecek.

Toplantının gündem maddelerinden birisi gelişmekte olan ülkelerin ağırlığını arttıracak biçimde IMF'nin yönetim yapısının değiştirilmesi. IMF'de gelişmekte olan ülkelerin oy hakkı, temsil ettikleri ekonomik gücün çok altında. Şimdi gelişmiş ülkelerin temsil gücünün yüzde 6 düşürülerek bu payın gelişmekte olan ülkelere aktarılması gündemde.

Türkiye'nin de IMF içindeki kotası artıyor. Böylece, daha önceki seneye kadar sürekli olarak IMF programları ile ayakta duran bir ülke iken, Türkiye şimdi IMF'nin icra kuruluna girebilecek bir ülke oldu.

IMF'nin kota sistemi ve ülkelerin temsil ağırlığı 2014 yılında bir kez daha gözden geçirilecek. Bu gözden geçirmede ülkelerin satın alma gücüne göre düzeltilmiş GSYH büyüklüklerinin daha fazla dikkate alınacak olması, Türkiye gibi ülkelerin IMF içindeki ağırlığının giderek artacağını gösteriyor.

Kriz sonrasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin toparlanma hızı arasındaki fark da bu görüşü destekliyor. Bugün dünya eski zenginler sayesinde değil, yeni zenginleşmekte olan ülkeler sayesinde bu krizin etkilerini atlatmaya çalışıyor.

Oysa Türkiye'de bu değişim dünyada olduğu kadar iyi anlaşılmıyor, kolay kabullenilmiyor.

Her yeni gelen veri, Türkiye’de toparlanmanın temkinli tahminlerden daha parlak olduğunu gösteriyor. Yılın ikinci yarısında büyüme hızının bir parça yavaşlayacağı bekleniyordu ama görünen o ki ekonomideki yavaşlama gayet yumuşak gerçekleşiyor. Sene başında yüzde 3 civarında olan büyüme beklentileri şimdi yüzde 7 seviyesine çıktı. Bu gidişle, içerde, siyasetteki her türlü itiş kakışa rağmen ekonominin yüzde 8’in üzerinde büyümesi şaşırtıcı olmayacak. Bu itiş kakış olmasa, büyüme de daha hızlı olacaktı.

Değişimin kabullenilmesi küresel düzlemde de zaman alıyor. Eski zenginlerin, daha da gerilememeleri, durumlarını koruyabilmek için yenilerle işbirliği yapmaları gerektiğini görmeleri, güçlerinin azaldığını teslim etmeleri ve başkalarının da söz hakkı olduğunu kabullenmeleri vakit alıyor. ABD ve AB ülkeleri bu değişime ne zamandır ayak diriyor. Ayak diredikleri için süreci yavaşlatabildiler. Ama süreç işliyor. Dengeler değişiyor.

Değişim içerde de vakit alıyor. Eski iktidar odakları direniyor. Değişim olabileceği hızda ve doğrusal bir hat üzerinde gitmiyor. Ama yine de dünya değişiyor.

Gücünü zamanın akışına karşı mücadelede tüketmeyip, bu akışla birleştirmeyi becerenlerin yarını biçimlendireceğini kestirmek hiç de büyük bir öngörü sayılmaz.

Bir de bakarsınız, bir insan ömründen kısa sürede Türkiye’de de çok şey değişmiş olur.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ekonomiyi soğutmak

Ümit İzmen 15.11.2010

Geçen hafta Ekonomiden Sorumlu Başbakan Yardımcısı Ali Babacan’ın sıcak para uyarısının ardından Merkez Bankası borç verme faiz oranlarını dört puan birden düşürdü ve TL zorunlu karşılık oranını yarım puan indirdi. Bu kararların amacı ekonomideki kredi genişlemesini ve sermaye girişlerini yavaşlatmak. Yeni açıklanan ödemeler dengesi verileri, alınan kararların ne ölçüde gerekli olduğunu yorumlamak için uygun bir baz sağlıyor.

Hükümet cari açığın sene sonunda 39 milyar dolar olacağını tahmin ediyor ama ilk dokuz ayda 33,5 milyar dolara ulaşmış açığının 43-45 milyar dolar civarına yükselmesi mümkün.

Cari açık Türkiye’nin şu anda karın ağrıtan en önemli ekonomik göstergesi. Zaten bütün analizlerde de vurgulanıyor.

Cari işlemler dengesinin açık vermesi, yurtiçinde ürettiğimizden daha fazlasını tüketiyoruz demek. Yani içerde canlı bir talep var. Bu, ekonominin hızlı büyümesini sağlıyor. Bu büyümeyi ise yurtdışından sermaye girişi ile finanse ediyoruz. Buraya kadar iyi. Alınan paralar geri ödenmeyecek olsa hiç mesele yok. Ama tabii, bir gün geri ödemek gerekecek. Üstelik bu finansmanın niteliği öyle ki, giren sermayenin ne zaman geri çıkacağı bizim kontrolümüzde değil. Çünkü sermaye girişlerinin büyük bölümü kısa vadeli dediğimiz nitelikte.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ancak beş milyarda kalıyor. Yani toplam açığın kabaca sekizde biri, sökülüp geri götürülemez nitelikteki sabit yatırım. Geri kalanı ise parasal. Bu sermaye girişinin de büyük bölümü kısa vadeli borç, hisse senedi ve Hazine bonosuna yöneliyor. Özel sektörün yurtdışından aldığı uzun vadeli borçlar, hâlâ geri ödemelerini karşılamaya yetmiyor. Kısa vadeli sermayenin ne kadar Türkiye içinde

kalacağı konusunda bir garanti yok. **Yurtdışında havanın tersine dönmesi durumunda, içeriye girişin de tersine dönme riski var. Bu riskin gerçekleşmesine ise finansal piyasalarda kriz diyoruz.**

Girişin çıkışa dönme riski bir yana; bir de hep şu konuşulan sıcak para ile büyüme meselesi var. Mekanizmanın geri planında, kısa vadeli sermaye girişi nedeniyle içerde kredi hacminin hızlı artması yatıyor. Kredilerdeki artışın çok hızlanması, ülkelerde finansal krizlere uygun bir ortamı hazırlayan unsurlardan biri. Türkiye’de son duruma baktığımızda böyle bir aşırı hızlanmadan söz etmek doğru olmaz: Kredi artışının hızlanmış olması ekonominin büyümekte olduğunu gösteriyor. Bu iyi. Artış hızı hâlâ kriz öncesi seviyelerin altında. Bu da ekonominin aşırı ısınmadığını gösteriyor.

Sermaye girişinin bir sonucu da TL’nin değerlenmesi. Tüm dünyada başta ABD ve Çin arasında olmak üzere kur üzerinde süren mücadele, doları zayıflatıyor ve Türkiye dâhil birçok ülkenin para birimini değerlendiriyor. TL’nin değerlenmesi ise ithalatın daha cazip, ihracatın daha az cazip olduğu bir ortamda, bu eğilimleri besliyor.

Başbakan Yardımcısı Babacan’ın açıklamaları ve ardından Merkez Bankası kararlarını bu arka plan üzerinden yorumlamak gerekiyor. **Yapılan, uzun vadede ekonominin yapısını değiştirerek daha az cari açık verecek bir üretim yapısının oluşmasını hızlandırmak değil. Bu uzun ve meşakkatli bir süreç. Dileyelim ki, 2011 seçimlerinden sonra, sıra iş bu tip konulara el atmaya gelsin.** Nasıl ki, Kürt sorunundan türbana, demokrasilerde ordunun yerinden, PKK ile görüşmelere, toplumsal vasatı meydana getiren algıdaki değişim artık yeni bir anayasa zorunlu kılıyorsa, aynı şekilde, makroekonomik istikrar ve Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisindeki yeni konumu da, artık üretim süreçlerinin örgütlenişinde ciddi bir değişimi zorunlu kılıyor.

Hükümetin bu uzun vadeli, kalıcı ve net çözüm yerine, kısa vadeli çözümlere yönelmesi, seçimler öncesinde ekonomide arıza istemediğini gösteriyor. Hükümet, zemini kuvvetlendirecek ve ekonomiyi hafifçe sıkacak önlemleri şimdiden alıp, seçimin yaklaştığı aylarda bu tür önlemler almak zorunda kalmamak istiyor. Bu da hükümetin popülizm yapacağından korkanların, gereksiz bir korkuya kapılmış olduklarını bir kez daha net olarak ortaya koyuyor.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bayram şekeri

Ümit İzmen 17.11.2010

Bayram arifesinde kamuya olan vergi, prim vb. borçların yeniden yapılandırılması ile ilgili çok kapsamlı bir paket açıklandı. Cumhuriyet tarihinin en büyük vergi affı olduğu söylenen pakette kamu alacakları yeniden yapılandırılıyor, vergi cezalarına ve düzgün tutulmamış kayıtlara af getiriliyor ve yüklü ceza faizi yerine enflasyon oranı uygulanıyor.

Böyle bir uygulamanın iki yönü vardır: 2011’de seçim yapılacağı veri iken ilk akla gelen, hükümetin birilerinin ağzına bir parmak bal çalmak istemesi olur. İkinci ihtimal ise, paketin kayıtdışıyla mücadele programının bir parçası olmasıdır. Özellikle paketin stok affı çerçevesinde gerçek durumla kayıtlar arasındaki çelişkileri giderme imkânı tanınması, kayıtdışı kesime bundan sonra kayıt altına girmesi için bir imkân tanıma olarak görülebilir. Zaten paketin tanıtımında konuşan Başbakan Yardımcısı Ali Babacan’ın bundan sonra

denetimlerin çok sıkılaşacağı ve kayıtdışı çalışanların işinin çok daha zor olacağı konusundaki uyarıları da bu yorumu destekliyor.

Açıkçası bugünkü görünüm her iki yorum için de malzeme sağlıyor.

Öncelikle kapsam çok geniş tutulmuş. TEDAŞ'ın elektrik alacaklarından, YURTKUR'un öğrenim kredisi alacaklarına, TRT'nin elektrik payı ve bandrol ücretlerinden kaynaklı alacaklarından, KOSGEB'in desteklerden kaynaklanan alacaklarına, TOBB'un oda aidatı ücretlerinden yerel yönetim alacaklarına kadar uzanan geniş bir alan söz konusu. Kapsamın genişliğini hem kayıtdışı ile mücadele açısından yorumlamak mümkün, hem de seçimler öncesinde ulufe dağıtmak olarak.

Ali Babacan'ın yasalaşma sürecinde paketin içeriğinin değişebileceği vurgusunu da, paketin biraz da bayram öncesinde hızla açıklanmış olduğu biçiminde yorumlamak mümkün.

Af getirilen kamu borçlarının şimdiye kadar ödenmemesinde kötü niyet ile ekonomik zorunluluk arasında bir fark gözetilmemesini de eleştirmek mümkün.

Küresel krizin patlamasının hemen ertesinde, birçok şirketin ciddi bir sıkıntı içine düşmüş olduğu bir gerçek. Bu dönemde, elde olmayan nedenlerle birçok işletme vergi, prim vb. borçlarını zamanında ödeyemedi. Bu borçların üzerine eklenen ceza faizleri, şirketleri ödeme sıkıntısı içine soktu. Ama buna karşılık, "nasıl olsa yeni bir af çıkar" düşüncesiyle, ödeyebilir halde olmasına rağmen borçlarını bilerek ve isteyerek ödememiş şirketler de var. Uygulama ihtilaflı kamu alacaklarını ve vergi incelemelerini de kapsayacak.

Krizin sillesini yemiş şirketlerle, krizde diğerlerini tokatlamaya çalışmış şirketler arasında bir ayrım gözetmeden her ikisine de aynı imkânı tanımak, adalet duygusunu zedeleyici. Karşılaştığı tüm zorluklara rağmen, kamuya olan borçlarını ne yapıp edip ödemiş olan şirketler açısından da ciddi bir haksızlık demek bu.

Bu tür af uygulamaları, hele ki çok sık yapılırsa, vergi sistemine duyulan güveni zedeliyor, vergiden kaçınmayı ve kayıtdışına çıkmayı özendiriyor.

Bu olumsuzluğa karşın Babacan konuşmasında kayıtdışı ile mücadelenin altını çok çizdi. Bu düzenlemelerle eldeki dosyaların azalacağını, bunun da denetime daha fazla ağırlık verilmesini mümkün kılacağını belirtti. Bundan sonraki dönemde denetim baskısının çoğalacağını vurguladı.

Babacan'ın dikkat çektiği bir başka nokta da, yüksek kamu açıkları nedeniyle özellikle gelişmiş ülkelerde vergi oranlarının artma eğiliminde olacağı öngörüsü. Dünyada vergi oranları artarken Türkiye'deki vergi oranlarının düşük kalacağını ve artık bu koşullar altında kayıtdışı kalmanın hiçbir mazeretinin olmayacağını vurguladı.

Gerçekten kayıtdışı ekonominin varlığı adalet duygusunu zedeleyerek, yol açtığı bin tane olumsuz ekonomik sonuç bir tarafa, bir de siyasi pratiği bozuyor. Yasadışılığın, orman kanunlarının, alavere dalaverenin siyaseti kuşatmasına ve ahlaki çürümeye neden oluyor.

Paket açıklanırken, hükümetin bir gelir hedefi koymamış olmasını olumlu buluyorum. Böylece esas amacın gelir değil etkinlik olduğu vurgusu öne çıkıyor ki; gayet yerinde. **Ama bu paketle birlikte gelecek yıllar için kayıtdışı ekonomide amaçlanan düşüş için bir rakamsal hedef verilmiş olsaydı yapılan işin kayıtdışı ile mücadele olduğu ve kapsamlı bir seferberliğe dönüşeceği iddiası daha inandırıcı olurdu.**

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başörtüsü ve istihdam

Ümit İzmen 22.11.2010

Dilek Cindoğlu tarafından hazırlanan Başörtüsü Yasağı ve Ayrımcılık: İş Hayatında Meslek Sahibi Başörtülü Kadınlar adlı araştırma, bir dizi yeni sorunun sorulmasına yol açarak başörtüsü tartışmalarını zenginleştirecek önemli bir çalışma. Üniversitedeki yasağın iş yaşamına da uzanan boyutları hakkında yer verilen anekdotlar karşı karşıya olunan ayrımcılığın boyutları, derinliği ve yeşil sermayeyi de içine alan yaygınlığıyla insanı sarsıyor.

Bu çalışma geçen hafta Yeşim Arat'ın *Birleşmiş Milletler Dergisi*'nde çıkan pek endişeli ve pek modern yazısını ve yine Birleşmiş Milletler'in İnsani Gelişme Endeksi'nde Türkiye'nin yeri hakkındaki yorumları okuyunca içimi kaplayan daralmaya da iyi geldi. Şimdi sıra, bu öncü çalışmada ortaya çıkan ipuçlarını daha geniş ve temsil gücü yüksek bir örneklemden elde edilecek verilerle araştırmakta.

Önce bir konuyu çok açık ve net koyalım: **AKP döneminde Türkiye'de kadın istihdamı gerilemedi. Bu iddia üzerinden yapılan her türlü muhafazakârlaşma yorumu yanlış.** Bunun insani gelişme sıralamasındaki yerimizi aşağı çektiği de yanlış.

Doğrusu şu: Türkiye'de hızlı bir kentleşme olgusu yaşanıyor. İnsanlar köylerden şehirlere göç ediyorlar. Bunun doğal sonucu olarak tarımda çalışan nüfus azalıyor. Köyde olduğu için, bağda, bahçede, tarlada çalışan kadın, kente geldiğinde artık çalışmaz oluyor. Kadınlarda işgücüne katılım oranındaki düşüş bu yüzden ortaya çıkıyor. Yani meselenin muhafazakârlıkla en ufak bir alakası yok. Ve bu süreç AKP iktidara gelmezden çok önce başladı. Rakam vereyim: 1988'de yüzde 35'lerde olan kadınların işgücüne katılım oranı 2001'de çoktan yüzde 27'ye düşmüştü. Bugün de hemen hemen bu civarda.

Kentlerdeki kadın istihdamı ise 1990'larda yüzde 17 civarındaydı. Bu oran 2004'ten sonra biraz yükselmeye başladı. Bugün ise yüzde 23-24 civarında. Yani **AKP döneminde kentlerde işgücüne katılma oranı erkeklerde pek değişmezken kadınlarda en az altı puan arttı. Bu oranın daha fazla artmasının önündeki başlıca engellerden birisi de başörtüsü yasağı.**

Üstelik başörtüsü yasağı, sadece başını örten kadınların değil, tüm kadınların ekonomik hayata katılım koşullarını kötüleştiriyor. Nasılının ipuçlarını Dilek Cindoğlu'nun çalışmasında buluyoruz.

Üniversitedeki başörtüsü yasağı, kadının okumasını engelliyor. Oysa, üniversite mezunları arasında hem işgücüne katılma oranı yüksek hem de işsizlik düşük. Ama mesele okul sonrasında da devam ediyor. Çünkü başörtülü kadına kapılar kapanıyor. Kamudaki başörtü yasağı, özel sektöre yansıyor. Birçok iş kolu, şu ya da bu şekilde kamuyla bir temas gerektiriyor. Bu da yasağın özel sektöre yayılması ile sonuçlanıyor. Sonuçta başörtülü kadın için çalışma olanakları son derece kısıtlı. Olanlarda da ücretler çok düşük. Yani **"eşit işe eşit ücret" ilkesi genelde kadınlar için bir kez çiğnenirken, başörtülü kadınlar için iki kez çiğneniyor.**

Düşük ücrete, düşük statü eşlik ediyor. Başörtülü kadınlar, becerilerinin altına razı gelmek zorunda kalıyorlar. Bu da kadının çalışma hayatından dışlanmasına yol açıyor. Kadını eve kapatıyor.

Bu noktada Türkiye'de başını örten kadınların oranının en az yüzde 60 olduğunu hatırlayalım. Demek ki, başörtüsü yasağının sonucu kadınların büyük bölümünü ev kadınlığına mahkûm ediyor; ekonomik bağımsızlığını kazanmasını engelliyor; iş ve toplum hayatından dışlanmasına yol açıyor.

Kadınların yüzde 70'inin iş ve toplum hayatından uzaklaşması, geri kalan yüzde 30'un mücadelesini de zorlaştırıyor. Kadınların çalışma koşulları, kreş, yarı zamanlı iş, gündüz bakım evi gibi taleplerinin daha kuvvetli

seslendirilmesini önlüyor.

Yani Yeşim Arat'ın makalesinde iddia edildiği gibi dini özgürlüklerin gelişmesi cinsiyet eşitliğine bir tehdit oluşturmuyor; tam tersine, dini özgürlüklerin önündeki yasaklar, cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretiyor.

Yükseköğretim görmüş kadınlarda istihdama katılma oranı yüzde 70. Üniversite mezunlarının yüzde 16,4'ünün başı örtülü. Kadınların ise yüzde 7,7'si üniversite mezunu. Yani 200-250 bin kadından söz ediyoruz. Türkiye bu 250 bin kadının başını örterek çalışma ve toplum hayatına katılmasıyla muhafazakârlaşmaz. Tam tersine normalleşir.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kadınların yüzde altmışı...

Ümit İzmen 24.11.2010

Başörtülü kadın istihdamı konusuna devam etmek istiyorum. Geçen günkü yazım üzerine gelen okuyucu mektupları, kadının ekonomik özgürlüğü ve laikliğin, Türkiye'de algılanması ve uygulanmasının çeşitli veçheleri üzerine daha çok konuşmak gerektiğini bir kez daha düşünmeme neden oldu.

Başörtüsü, şimdiye kadar hep "laikliğin ve uygarlığın gerekleri" çerçevesinde ele alındı. Başörtüsünü "seçkin çevrelerdeki nezih ortamın korunması" ile ilgili "başörtüsü sorunu" haline getiren de bu oldu. Öyle ki konuyu üniversiteler dışında tartışmayı gündeme bile getiremedik. Bu tartışmayı yapmayınca, gelen kimi mektuplarda da tekrarlanan, gayet sığ, on yıllardır çiğnenmekten artık çürümüş sakız misali lafları dinleyip durduk. Ben diyorum "bu ülkede kadınların en az yüzde 60'ı başını şöyle ya da böyle örtüyor; araştırmalar bunu ortaya koyuyor", o bana (gayet hafifleterek yorumluyorum) bunların çağdışı olduğunu ve "çağın ileri değerlerine" sahip olmayanların konuşma hakları olmadığını anlatmaya çalışıyor. Tabii ki anlatamıyor. Ne yapacaksınız bu yüzde 60'ı? Var mı bir öneriniz?

Bir başka yazı ise başını örten yüzde 60 içinde yer alan bir kadın okurundu. "Akademisyen olma isteği yasağa takılan bir lisansüstü öğrencisi olarak bu sorunu bizzat yaşayanlardan biriyim ben de" diyordu. Gayet başarılı olduğu ve hereksin gıpta ettiği bölümleri kazanabilecek kapasitede olduğu halde, başını örtme tercihi nedeniyle bu hayalini gerçekleştiremeyen, birçok genç kadın, okul sırasında kişisel tercihini şöyle ya da böyle baskılamak zorunda kaldıktan sonra, bu kez de üniversite sonrasında kimliği ile çelişmeden iş hayatında var olma mücadelesi veriyor. **Ya kimliğini terk etmeye zorlanıyor, ya da iş hayatını; çalışıyor olmanın getireceği, dik durma, ekonomik özgürlüğe sahip olma, ev dışında da söz söyleme imkânlarını.**

Her şeyden önce bir insanın on yıllar boyunca kimliği ile barışık bir toplumsal hayat yaşayamaması çok ciddi bir travma. Sorun sadece kişisel de değil. Çünkü bu sorunla karşılaşan milyonlarca kadın var. Türkiye artık kendisiyle barışmak zorunda. Ama, kadınlarının yüzde 60'ını böylesine reddeden bir toplum nasıl kendisiyle barışabilir ki? **Kadınlarının yüzde 60'ını fiilen ya da potansiyel olarak böyle bir açmazla karşı karşıya bırakan bir toplumda, düzenin meşruluğu esastan yaralanmış demektir.**

Dedim ya, meselenin birçok boyutu var. Ben gene istihdam ve ekonomi boyutu üzerinde durmaya devam edeyim.

Türkiye’de kadınların işgücüne katılma oranı çok, ama çok düşük. 2009 yılı için ülke genelinde yüzde 26. Dünyada da erkeklerin işgücüne katılma oranı kadınların 1,5 katı civarında. Eğer Türkiye dünya ortalamasına yakın olsa, burada da kadınların işgücüne katılma oranının yüzde 49 olması gerekiyor.

TÜİK’in istihdam verilerine göre Türkiye’de 12 milyon kadının işgücüne dâhil olmama nedeni ev işleriyle meşgul olmaları. Bu da **kadınların evden çıkıp toplum ve iş yaşamına katılmalarının teşvik edilmesini gerektiğini gösteriyor. İster başörtüsüyle ister başı açık.**

Kadınların çalışması birçok açıdan önemli. En başta etik gelir. Ama şimdi salt ekonomist bakış açısıyla konuşayım. İnsan gücünün yedi milyonunu bir başörtüsü yüzünden yitiriyor olmak, iktisadi akla zarar bir şey. İmkânından daha azını kullanmak, daha azına razı gelmek demek. Üniversite okuyabilecek kadınları okutmamak, ya da tercih ettikleri bölümlerde, daha başarılı olacakları alanlarda değil de, sırf başörtüsü serbest diye ikincil tercihlerinde okumaya zorlamak, iktisadın etkinlik mantığına aykırı.

Bir de başörtüsünün başını örtmeyen kadınlar üzerindeki etkisi var. “Mahalle baskısı olur ve başı açık kadın kalmaz” meselesi değil tabii ki. Başörtüsü nedeniyle istihdam piyasasındaki kadın sayısının daha az olması, işyerlerinde erkek egemen zihniyeti besliyor ve rekabeti erkekler lehine bozuyor. Yani **başörtüsünü sorun haline getiren zihniyet, başını örten ve örtmeyen bütün kadınların aleyhine; bütün kadınlara düşman.**

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AKP’nin hakkını teslim etmek

Ümit İzmen 29.11.2010

2011 yılı programı açıklandı. Kişi başına gelir 10.624 dolara yükseliyor. Kişi başına GSYH çeşitli şekillerde ölçülebiliyor. Ama **hangi ölçüyü alırsak alalım, gelir, gelecek yıl kriz öncesi seviyenin üstüne çıkıyor. Bu da Türkiye ekonomisinde krizin gerçekten kısa sürdüğünü ve ekonominin süratle toparlandığını gösteriyor.**

Bu arka planda, geçtiğimiz hafta Türkiye’nin küresel krizden ne kadar etkilendiği tartışması bir kez daha gündeme geldi. Başbakan, krizden Türkiye’nin az etkileneceğini söylediğinde, kendisine inanmadıklarını ve güldüklerini söyleyerek yakındı. Gerçekten de Türkiye ekonomisinin, krizi kısa sürede ve nispeten hafif bir biçimde atlattığı ortaya çıktı.

Reinhart ve Rogoff’un krizlerin temel özellikleri ayrıntılı biçimde inceledikleri “This Time is Different: Eight Centuries of Financial Follies” başlıklı çalışmasına göre, savaş sonrası dönemdeki en büyük krizlerde, kişi başına gelirin kriz öncesi seviyesine dönmesi ortalama dört buçuk yıl almış. 2008 krizi ise, bunlarla karşılaştırılamayacak kadar derin bir kriz. Ancak Büyük Bunalım ile karşılaştırılabilir nitelikte. Büyük Bunalım sırasında ise kişi başına gelirin eski seviyesine dönmesi birçok ülkede 10 yılı bulmuş. Yani bu tarihsel ve uluslararası karşılaştırma, gerçekten de krizin iyi yönetilmiş olduğunu ortaya koyuyor.

İstanbul iş çevreleri de artık böyle düşünüyor. Geçen hafta Mustafa Koç’un açıklamaları, krizin Türkiye ekonomisini çok olumsuz etkileyebileceği korkusunun artık geçtiğini gösteriyor. “Bugüne kadar hep IMF olsun dedik” diyen Koç “Hakikaten bir daha söyleyeyim; IMF’siz de çok iyi bir şekilde yönettiler şimdiye kadar. Ben bundan sonra da ciddi bir seçim ekonomisi uygulanıp harcamalar artacak, musluklar açılacak diye düşünmüyorum,” demiş.

Bu tesbit, Türkiye’de hızla devam eden normalleşme sürecinin bir başka işareti. **Nasıl ki asker-sivil ilişkilerinde, muhalefet partisinin muhalefet anlayışında, merkez medyanın yaklaşımında, bir değişme, bir normalleşme işareti var; aynı normalleşme iş çevrelerinin yaklaşımı için de geçerli.**

Zaten bu normalleşme olmadan işlerin rayına girmesi de mümkün değil. Çünkü **kendi burjuvazisi ile kavgalı bir hükümet, ekonomiyi uzun süre yüksek bir performansta götüremez.** Aynı şekilde, hükümetle kavgalı bir burjuvazi de, ekonomik performansı aşağı çektiğini bilir. Kehanet, kendi kendini doğrular. Sürekli olarak “ekonomi battı batacak, hükümet bunu götüremiyor” dersiniz, hakikaten sonunda duvara toslar. Yıkılan duvarın altında sadece hükümet kalmaz; burjuvazi de kalır. Bu nedenle, ilişkilerin normalleşmesi her ikisinin de lehinedir.

Dünyada büyük şirketlerin hepsinin kulaklarından para fışkırıyor. Bu parayı uzun süreli yatırımlarla bağlamak istemiyorlar çünkü henüz dünya ekonomisindeki tüm riskler atlatılmış değil. Ama bu paraların daha uzun süre nakitte durması da sözkonusu değil. Yani **dünyada para gidecek cazip ülke arıyor.**

Avrupa’nın durumu belli. “İzlanda, Yunanistan ve İrlanda’dan sonra sırada Portekiz, İspanya, İtalya ve hatta İngiltere mi var” sorusu soruluyor ister istemez. Türkiye hakkında ise, *The Economist* ve birçok başka yayında övgüler hiç eksik olmuyor. Fitch kredi notunun görünümünü iyileştirdi. **Türkiye’nin adres arayan bu sermaye için cazip bir merkez olduğu ortada.**

Bu ortamda, seçimlere girecek bir iktidar partisinin burjuvazi ile kavgaya tutuşması ne kadar anlamsız olursa, burjuvazinin de kendi bindiği dalı kesmesi o kadar anlamsız olur.

Bunu hemen klasik sol şablon içine sokup, bunlar anlaştı, emeği beraber ezecekler, sömürecekler demenin de âlemi yok. Çünkü bu olmasın da ne olsun? İki sene öncesine dönlüsün ve aynen “Kartaca yıkılmalı” der gibi, ne olursa olsun, isterse ekonomi batsın ama AKP gitsin” mi denilsin? Ekonomi daraldığında, burjuva karını kaybeder ama emekçi tek gelir kaynağı olan işini.

Aslına bakacak olursanız, ne iki sene önceki bu korkunun, ne de bugünkü hakkını teslim etme tavrının arkasında ekonomik temellerle ilgili nesnel bir değerlendirme var. O gün bu korku hiç güven duymadıkları AKP’ye karşı olmanın bir aracıydı. Bugün, AKP’nin hakkını teslim etmekten başka yapılabilecek bir şey yok.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çözüm üretim yapısının değişmesinde

Ümit İzmen 01.12.2010

Birçok ekonomik göstergedeki olumlu seyre rağmen, ve aslında biraz da bu yüzden, dış ticaret açığı bozuluyor. Dün açıklanan dış ticaret rakamları ihracat artışındaki düşüklüğe rağmen, ithalatın hızla artmaya devam ettiğini gösterdi.

İhracat yüzde 9’da kalırken ithalat artışı yüzde 36 oldu. Böylece yılın ilk 10 ayında da ihracat bir önceki seneye göre yüzde 11,4 artarken ithalat neredeyse üçte bir oranında artmış oldu. Bu gayet eşitsiz ve dengesiz, bu yüzden de aslında uzun süre devam etmesi mümkün olmayan bir gelişme.

Dış ticaret açığındaki bu artış Türkiye'deki kur tartışmalarını bir kez daha akıllara getirecektir. Kur tartışmasıyla birlikte, sıcak para tartışması da bir kez daha hatırlanacaktır. Zaten geçen hafta Başbakan'ın sıcak para ile ilgili sözleri, kurun değerlendirilmesinden zarar gören kesimlerin dikkatini çekmişti.

TL'deki değerlendirilme mutlaka az ya da çok dış ticareti etkiliyor. Ama TL'deki değerlendirilmenin önüne geçmenin, TL'nin değerini düşürmenin, dış ticaret açığımızı azaltacağının bir garantisi yok. Bunun garantisi olmadığı gibi, kura güçlü müdahalelerin bin bir türlü mahsuru da var. Bu mahsurları şimdilik bir kenara bırakalım. Sıcak para tartışmasına bakalım.

Başbakan'ın sıcak paranın kontrol altına alınmasıyla ilgili sözlerini, seçim sonrasında bu konuda bir politika değişikliğine gidileceğinin işaretleri olarak yorumlayanlar oldu.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Büyük uzlaşma: Mangal yasağı

Ümit İzmen 06.12.2010

İktidar ve muhalefet nihayet uzlaştı; **Türk Ticaret Kanunu ve Borçlar Kanunu tasarıları ocak ayında yasalaşabilecek.** Büyük haber. Çünkü **bunlar hem çok önemli kanunlar, hem de iktidar ve muhalefet bir türlü anlaşamıyordu. Tasarılar yıllardır Meclis'te bekleyip duruyordu.**

Haberin bir bu önemine, bir de televizyonlarda ve gazetelerde veriliş biçimine bakın. Haberlerde öne çıkan bazı başlıklardan notlar: Balkonda mangal yasak. Şehirlerarası yolculuklarda, yumurta, soğan, pide, lahmacun gibi kokulu yiyecekler yenilmeyecek. Otobüslerde, tavuk ve horoz gibi canlı hayvan taşınmayacak...

Bunlara bakınca siyaseti, medyası, entelektüel dünyasıyla Türkiye için umutsuzluğa kapılmamak zor. Yani bunlar bunca yıl balkonda mangal yakmayı yasaklayıp yasaklamamak üzerinde mi uzlaşamadılar? Şimdi tarihi uzlaşma otobüslerde canlı horoz taşımayı yasaklamak için mi?

Tamam, medyanın meselelere popülerize ederek bakmasını bir yere kadar anlayabiliyorum. Ama bir yere kadar. Tamam, sözkonusu kanunlar çok teknik ve çok detaylı. Üzerlerinde derinlemesine konuşmak, benim de sahip olmadığım ölçüde uzmanlık gerektiriyor. Ama mangal, horoz peşinde koşana kadar bir de durup iki dakika düşünmek lazım.

Bu kanunlar önemli, çünkü eldeki ticaret ve borçlar kanunları geçen asırdan kalma kanunlardı. Türk Ticaret Kanunu 1956, Borçlar Kanunu ise 1926 yılında kabul edilmişti. Bu kanunların düzenlediği iş hayatı, bugünkünden çok farklı. Bu farkın temelde iki boyutu var. **Bunlardan biri teknolojide ve bilişimde meydana gelen değişiklikler; diğeri ise dünyaya egemen olan küreselleşme süreci.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hızlı büyüme ve risk

Ümit İzmen 08.12.2010

Geçen hafta enflasyon rakamlarının ardından bu hafta da Merkez Bankası'nın yayınladığı Finansal İstikrar Raporu, finansal istikrar konusunu ön plana çıkarttı.

Finansal istikrar özellikle Avrupa'da günün en çok konuşulan konusu.

Avrupa ekonomisindeki sorunlar, tüm çabalara rağmen artık su yüzüne çıkmış durumda ve belli ki meselenin köküne inmeyen çözümlerle, kalıcı istikrarı yakalamak mümkün olmayacak. Bir zamanların gıpta ile bakılan Kelt kaplanı İrlanda, şimdi kocayınca, kedilerin maskarası olmuş durumda. Tayvan'da yapılmış olan bir çizgi film, İrlanda mucizesinin bugünkü zavallı durumu ile dalgasını geçiyor.

Bankacılık sektörü GSMH'nin neredeyse dokuz katına ulaşmış olan İrlanda'da sorun o kadar devasa bir hale gelmiş ki, çözmekle sorun bitecek mi, yoksa çözüm için seferber edilmesi gereken kaynaklar daha büyük bir soruna mı yol açacak, belli değil. Sorunun çözülmemesi, İrlanda bankalarındaki kayıpları diğer AB ülkelerine taşıyacak. Ama bu kurtarma işinin neye mal olacağı belli değil. Bu da tüm AB ekonomisi hakkında kafalarda soru işaretleri oluşturuyor. Avronun geleceği uzun süredir ilk kez bu kadar ciddi sorgulanır oldu.

Dünya ekonomisinde, özellikle de yanı başımızdaki Avrupa'da sıkıntılar giderek artarken, Türkiye ekonomisi, tüm uluslararası karşılaştırmalarda epey parlak bir resim ortaya koyuyor.

Türkiye'de enflasyon gerilerken, büyüme göstergeleri istikrarlı ve düzenli bir genişleme sürecinin devam ettiğini ortaya koyuyor. Yapılan uluslararası karşılaştırmalarda imalat sanayiinin sergilemiş olduğu büyüme ve mevcut gelişme eğilimi Türkiye'yi az sayıda ülkenin yanında oldukça avantajlı bir yere yerleştiriyor.

Yıllık enflasyon kasım ayında yüzde 8,6'dan yüzde 7,3'e geriledi. Ciddi bir düşüş. Bu gerileme büyük ölçüde gıda ve içecek fiyatlarındaki yüzde 1,9'luk düşüşten kaynaklandı. Merkez Bankası'nın takip ettiği, enerji, gıda, içecek, alkollü içkiler, tütün ürünleri ve altını dışarıda tutan özel kapsamlı enflasyon göstergesi ise yüzde 2,5 ile Türkiye tarihinde pek görülmedik düşük seviyelerde.

Son zamanların en popüler tartışma konusu olan sermaye girişlerinin devam edeceğini söylüyordum. Avrupa ekonomilerinde yaşanan sıkıntılara rağmen, Türkiye'nin hem makroekonomik görünümünün olumlu olması, hem de bankacılık sektörünün geçen sene verilmiş olan çok zorlu sınavda kanıtlanmış olan sağlamlığı, dünyada yatırım yapacak yer arayan sermaye açısından Türkiye'yi, biz ne yaparsak yapalım, ne dersek diyelim cazip kılıyor. Geçen gün Babacan'ın yapmış olduğu açıklamalar da aynı doğrultuda. Yani Türkiye'ye sermaye girişi devam edecek ve bu da enflasyondaki gerileme sürecini destekleyici olacak.

Finansal İstikrar Raporu'nda Merkez Bankası'nın finansal istikrar açısından dikkat çektiği iki alan cari işlemler açığındaki artış ve hanehalklarının ve şirketlerin borçlanmalarındaki hızlanma. Merkez Bankası önümüzdeki dönemde vade uzatımını ve TL cinsinden borçlanmayı teşvik edecek bir yaklaşım içinde olacağını ortaya koyuyor.

Bu da izlenecek olan para politikası açısından, faiz oranlarının daha uzunca bir süre düşük kalacağını gösteriyor. Şimdiye kadar Merkez Bankası'nın faiz oranlarını 2011'in son çeyreğinde arttırabileceği düşünülüyordu.

Ancak Avrupa'da borç sorununun giderek derinleşmesi ve gelişmiş ülkelerin izledikleri genişlemeci para politikaları, küresel likidite genişlemesinin sonucu olarak sermaye girişlerinin hızlanabileceğini, bunun da enflasyonu aşağı çekebileceğini ortaya koydu. **Sermaye girişlerinin ve enflasyondaki düşüşün hızlanması, faiz oranlarının aşağıya çekilebileceği bir zemin oluşturuyor.** Merkez Bankası bu durumda faiz oranını

aşağı çekerken kredi büyümesini yavaşlatmak gerekeceğinin ve bu amaçla faiz dışı araçların etkili bir biçimde kullanılabileceğinin altını çizdi.

Türkiye, ekonomi politikasında farklı bir döneme giriyor. Şimdiye kadar hep kriz yönetmeye alışmış, sorun çözmeye çalışmış bir zihniyetten, fazla iyilikten maraz doğabileceğinin de anlaşıldığı, bugünkü hızlı büyümenin gelecekte yaratabileceği riskleri de görebilen ve zamanında önlem alabilen bir zihniyete geçiyoruz.

umitizmen@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hayırsever kapitalizm

Ümit İzmen 13.12.2010

Sanki terimlerde bir çelişki var gibi. Ama Bill Gates'in başlattığı hareketin insanların kafasını biraz karıştırmaması da mümkün değil.

Küresel krizler beraberinde çok sayıda iflası getiriyor. Milyonlarca kişi işsiz kalıyor, milyonlarca insan yoksullaşiyor, çok sayıda küçük işletme batıyor; kimi çok büyük şirketler, imparatorluklar da çöküyor. Son küresel krizin kapitalizmin sonunu getirmiş olduğunu düşünenler bile olmuştu. Kapitalizmi çöküşün eşiğine getiren böyle bir durumda, zenginlerin vakıflara, hayır işlerine ayırdıkları payların da kesilmesi gerekirdi. Ama çok da öyle olmadı. Krize rağmen bağışlarda küçük bir azalma oldu sadece.

Sabancı Vakfı tarafından geçen hafta düzenlenen, 'Hayırseverlik dünyayı değiştirebilir mi?' başlıklı toplantıda *The Economist* dergisi Editörü Matthew Bishop, Bill Gates'in başlattığı hareket kapsamında 500 milyardan 57'sinin servetinin yarısını bağışlama kararı aldığını hatırlattı.

Peki, bir insan niye servetinin yarısını, gözünü kırpmadan verir? İlk akla gelen servetin miktarının büyüklüğü tabii. Eğer kişisel servetiniz pek sözü edilebilir bir şey değilse, isterseniz de namı yürümüş bir hayırsever olamazsınız. Ama eğer servetiniz 10 milyarlarca doları aşıyorsa, Warren Buffet örneğinde olduğu gibi 30 küsur milyarını gözünüzü kırpmadan verebilirsiniz.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İş ve aşın ötesi

Ümit İzmen 15.12.2010

Sahi, CHP ekonomik program hazırlıyordu, ne oldu ona? 12 eylülünden sonra açıklanacaktı. Son günlerde duyduğumuza göre, program hazırlıkları ilerlemiş; ocak başında açıklanacakmış. CHP'nin ekonomi programı insan ve üretim odaklı olacakmış. Ortaya iddialı bir sol program çıkmış. Çünkü genel başkan liberal rötüşlara karşı çıkmış ve Keynesci ve solda bir program hazırlanmış. Ama programın açıklaması daha da gecikebilirmiş. Özellikle vurucu hedeflerin açıklanmasının seçimlerin yaklaştığı mayıs ayına bırakılması da konuşuluyormuş.

Galiba bu gidişle biz biraz daha bekleyeceğiz.

Ama açıkçası **CHP'nin ekonomik programının öyle büyük bir ivme yaratacağını da düşünmüyorum. Çünkü, ajitatif iş, aş sloganları ancak konjonktür sıkıştırıyorsa halkı etkileyebilir. Ama geçen sene yüzde 4,7 daralmış ekonominin bu senenin ilk dokuz ayında yüzde 8,9 büyümüş olduğu bir konjonktürde değil.**

Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı günlerinden bu yana açlık toplumsal bir sorun değil. Sefalet, devletin Kürt politikalarının yol açtığı göçler dışında bir toplumsal sorun değil. Çok sayıda trajedi olabilir. Ama bunlar hep tekil örneklerdir, toplumun gündemini oluşturan meseleler değil.

Elbette somut ve yaygın bir daha iyi hayat özlemi var. Ama bugün halkın daha zenginleşmek, daha iyi yaşamak arzusunu sefaletten kurtulmak olarak formüle etmek yaşanan gerçekliği kavramaktan uzak bir anlayışa işaret ediyor. **İnsanların daha iyi yaşamak arzusunu iş, aş sloganlarıyla siyaset sahnesinde anlamlı bir söyleme dönüştürmek mümkün değil.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başörtüsü, Kürtçe ve ekonomi

Ümit İzmen 20.12.2010

Artan cari açık ve kısa vadeli sermaye girişi karşısında Merkez Bankası'nın bir yandan faiz oranlarını düşürürken öte taraftan da zorunlu karşılık gibi politika araçlarıyla kredi girişini yavaşlatmaya hazırlandığını daha önce yazmıştım. Bu politika uygulamaya girdi. *Financial Times*'da bu konuda yapılan değerlendirmede "çılıncı bir politika ama zaten çılıncı bir dönemde yaşamıyor muyuz?" dendi.

Bu tür önlemler kısa vadeye ilişkin. Ama sorunun kök nedenlerini çözemezseniz, kısa vadede hangi önlemi alırsanız alın, aynı sorun bir süre sonra tekrar karşınıza çıkar.

Türkiye'deki cari açığın ardındaki esas neden üretim yapısıdır. Bunun da gerisindeki temel nedenlerden biri eğitim sistemidir. İnsan gücü kaynaklarını en iyi biçimde kullanamayan bir ülke, büyüme hızını yükseltemez, katma değer içeriğini arttıramaz, teknolojik ürünlerde rekabet avantajı sağlayamaz, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltamaz.

Türkiye ekonomisinin yapısal sorunlarını çözmenin uzun dönemdeki birincil koşulu herkese daha iyi, daha çok ve daha kaliteli eğitimidir. Bu yüzden **eğitimin önündeki her türlü engelin kaldırılması, aynı zamanda bir ekonomik öncelik**dir.

Ekonomi, politika, akıl, vicdan, sağduyu, hepsi, kısa süre içinde Türkiye'de üniversitelerde başörtüsü sorununun çözülmesini ve anadilinde eğitim hakkının tanınmasını gerektiriyor.

Türkiye gibi zenginleşmek isteyen bir ülke, başını örtüyor diye kadınlarının neredeyse üçte ikisini işgücünün dışına çıkartma lüksüne sahip değildir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kızıl değil; pembe!

Ümit İzmen 22.12.2010

Herkes CHP ve CHP'deki değişimle yatıp kalkıyor. Benim ise hiç ilgimi çekmiyor. Tabii ki AKP'ye tanıdığım değişim hakkını CHP'ye tanımadığım için değil; AKP'de gördüğüm değişimi hiçbir şekilde CHP'de görmediğim için. Bu yüzden Kurultay'da Kılıçdaroğlu'nun yapmış olduğu konuşmadaki **kaba popülizmi** eleştirmek de hiç içimden gelmiyor. Zaten başka bir şey beklemiyordum. Şu açıklanacağı ilan edilen ekonomi programını açıklasın CHP, o zaman bakarız gerekirse.

Kaba popülizm derken, sanki geniş kitlelerin ekonomik çıkarını çok arttıracakmış görüntüsü verilmiş, üstelik bunu da itinayla yapma zahmetine katlanılmamış bir popülizmi kastediyorum. **CHP'nin popülizmi göstermelik olduğunu bas bas bağırıyor**; çünkü bugün CHP'nin esas destekçileri, partinin sosyal demokrat bir görüntü kazanmasına taraftar, ama böyle bir çizgiye gerçekten geçmesine şiddetle karşılar.

CHP'nin bu 1968 ruhunu geri mi çağırırsak yoksa 1923 zindeliğine mi geri dönsek diye bir ayağı **geçmişin çukurunda** debelenmesine karşılık, **Türkiye kendisini hızla 2020'li yıllara hazırlıyor**. Kürt meselesinde bugün gelmiş olduğumuz noktanın çok açık seçik gör dediği bir konu bu. Kim bugünün Türkiye'si, değil 30-40 yıl önceki, üç dört yıl öncekiyle aynı diyebilir ki?

Üstelik, dünya güç dengesinin de belki büyük yarılmalarla değil ama yavaş da olsa ısrarla değiştiği bir süreçten geçiyoruz. Burada 100 yıl önceyi korumak üzere çalışan bir zihnin gerilemesi ve giderek çağdışı kalması değil, gülünçleşmesi de kaçınılmaz.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Demokratik özerklik ve kalkınma ajansları

Ümit İzmen 27.12.2010

BDP'nin web sitesindeki Demokratik Özerklik Projesi dokümanını okudum. **Kürt meselesinde kritik bir eşiğin aşıldığı, geri dönülemez noktanın geçildiği ortada**. Bunun da temel aktörü AKP değil, Kürtlerin siyasi temsilcileri. Zaten son haftanın tartışmalarına bakınca bu apaçık görülüyor. CHP kongresi de, Genelkurmay açıklaması da, AKP'nin tavrı da, BDP temsilcilerinin demokratik özerklik önerileri kadar gündemi sarsmıyor.

Önümüzdeki günlerde, bu ilk infial geçecek ve özerklik talepleri ve uygulamalarının alt başlıkları etrafıca tartışılacak. Bu alt başlıklardan birini, bölgesel kalkınma konusunu ele almak istiyorum. Belki en "patlayıcı" konular arasında değil, ama hem önemli, hem de somut tartışmaya uygun bir konu.

Önce bir temel tesbitle başlayayım. **Bölgesel kalkınma fena halde geçmiş tarafından belirlenir. Yani bir bölge geri kalmışsa, hep geri kalır; bir bölge ileri çıkmışsa, hep önde koşar. Bu durum ancak iradi bir müdahaleyle ve zor bir süreç içinde değişir.**

Türkiye'deki durum da aynen budur. İstanbul ve genel olarak batı, Cumhuriyet'in kuruluşunda nispeten daha gelişmiş bölgeler olarak başladılar ve hep öyle kaldılar. **Çok eşitlikçi bir toplumuz ya, geri kalmış bölgelerin desteklenmesi bu eşitlik ilkesine aykırı bulunduğu için yıllarca Türkiye'de bölgesel gelişme diye bir konu, konu bile olamadı.** Tıpkı Kürt kimliğinin ifadesinin önüne engel olarak, göstermelik bir "eşitlik" iddiasının çıkarılması gibi.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kriz, milliyetçilik, demokratikleşme

Ümit İzmen 29.12.2010

Sene biterken geçmiş yılı değerlendiren ve gelecek yıla ilişkin öngörülerde bulunan yazılar pek revaçta oluyor. Bu yazıların çoğu yine bu dönemde her yeri kaplayan yıldız fallarından pek de bir farklı olmuyor. Bu yazıların bir özelliği gelecek yılın getirebileceği fırsatlardan bahsederken, belirsizliklere dikkat çekmek ve dikkatli olunması, ihtiyatlı davranılması konusunda uyarı yapmak. Bu reçete, yıldız fallarından, siyasi analizlere, oradan da ekonomik öngörülere kadar hemen her alanda geçerli.

İhtiyat tavsiyesi, ancak yüz yılda bir görülen bir küresel kriz ortamında hiç şüphesiz çok anlaşılır. Şu sıralarda **Türkiye'de olduğu gibi on yılları on günlere sığdırarak baş döndürücü hızdaki değişim** ve dönüşüm dönemleri için de her itidal tavsiyesinde mutlaka bir gerçeklik payı olur.

2011'e girerken manzara şu: Dünyanın bildiği ekonomik düzen duvara tosladı. 1980'lerden bu yana adeta tüm ülkelerin ezberi haline dönüşmüş bir ekonomik yaklaşım vardı: Serbest piyasanın önünü aç; piyasaları kısıtlayan düzenlemeleri kaldır; devleti tamamen ekonomik alanın dışında çek; her şeyi özelleştir; piyasaların kendi kendini denetlediği bir yapı kur; sermayenin ve malların dolaşımının önündeki ulusal sınırları kaldır.

Bu yapı aynı zamanda finans sektörünün dizginlerinden kurtulması ve ulusal sınırları tanımayan yükselişi anlamına geliyordu. Çünkü piyasaların serbestleşmesi, üretimin önündeki engellerin kalkması, daha hızlı ve daha fazla üretim zenginleşebilmek ancak finans sektörünün gerekli kaynakları sağlaması ile mümkündü.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Parayla saadet olur mu

Ümit İzmen 03.01.2011

2011 sadece yeni bir yıl değil; yeni bir on yılın da başlangıcı. Yeni bin yılın ikinci on yılı. Türkiye'nin sahici bir demokrasiye doğru dönüşümünün de ikinci on yılı. Dönüşümü başlatan, devletin ekonomik hayattaki hem varlığının, hem düzenleme kapasitesinin yetersizliğinin apaçık ortaya çıkmış olmasıydı. Ardından, askerin ve ordunun toplumsal rolünde değişim başladı.

İkinci on yıla damgasını vuracak olan ise Kürt sorununun çözümü doğrultusunda atılacak adımların dönüştürücü etkisi olacak. Yılın son iki gününde Cumhurbaşkanı'nın Diyarbakır'da bulunması ve büyük bir ilgiyle karşılanmış olması da bunun bir göstergesiydi.

Cumhurbaşkanı Gül'ün Diyarbakır ziyaretinde ekonomik konular beklediğimden de fazla ön plana çıktı. Rast geldiğim bir televizyon programında, katılan neredeyse tüm Diyarbakırlılar esas sorunların işsizlik, yoksulluk olduğunu vurguladı. Cumhurbaşkanı'na verilen notlarda da taleplerin iş ve aş konularında yoğunlaştığı haberleri geldi.

Kürt sorununun çözümü iş ve aş mı? Bölgeye yatırım yapılırsa mesele hallolur mu? Eğer bu kadar basitse şimdiye kadar niye açılmadı şu fabrikalar da, 40 binden fazla cana mal oldu?

Kürt sorununu işsizlik ve gelir seviyesine indirgemek sorunu eksik algılamak değil; sorunu çözmeye de niyetli olmamak; meseleyi ötelemek, topu taca atmak demek.

Kürt sorununun içinde tabii ki ciddi bir ekonomik boyut da var.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Enflasyon, faizler ve değişim

Ümit İzmen 05.01.2011

2011 yılı ekonomide iyi haberlerle başladı. Enflasyon beklentilerin altında geldi; faizler gerilemeye devam etti; ihracat hedefi aşmış gözüküyor.

2011 yılına ilişkin belirsizlikler ve riskler azalıyor. Ekonomide öngörü ufku uzuyor. Bu, yatırım ve üretim kararlarının daha rahat alınabileceği bir çerçeve sağlıyor. Bu olumlu çerçeve, yılın kalanında ekonomik performansı daha da iyileştirecek.

Ekonomide beklentiler, geleceği şekillendirmede çok etkili oluyor. Geleceğe ilişkin değerlendirmelerin olumlu olması, kendi kendini doğrulayan bir kehanete dönüşüyor. Eğer işlerin açılmakta olduğunu düşünüyorsanız, talebin artacağını bekliyorsanız, daha fazla üretiyorsunuz ve büyüme hızı böylece yükseliyor.

2008 yılında başlayan iç karartıcı atmosferden kısa sürede kurtulmuş olmak bu yüzden iyi. Birçok gelişmiş ülkede küresel krizin neden olduğu kasvet hâlâ devam ediyor. Türkiye ise yeniden büyüme sürecine döndü ve krizle birlikte bozulan makroekonomik göstergelerini düzeltti. Bunun yanı sıra, bazı yapısal bozuklukların giderilmesinde de mesafe alındı.

Türkiye'nin kısa vadedeki ekonomik performanstan bağımsız olarak bazı yapısal sorunları var. Bunların başında enflasyon geliyor. Hatırlarsanız, krizle birlikte enflasyon oranı yüzde 4,7'ye kadar gerilemiş ancak sonra yeniden yükselmeye başlamıştı. Dünya ekonomisinin toparlamaya başlaması, uluslararası piyasalarda emtia fiyatlarının yükselmesi ve içerde tarım fiyatlarındaki artış, krizle birlikte enflasyonla mücadelede sağlanan başarının kalıcı olmasını engellemiş ve enflasyon yeniden yüzde 10'a doğru yükselmişti.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Sanayi stratejisi: Yetmez ama evet

Ümit İzmen 10.01.2011

Değişen bir dünya. Değişen bir Türkiye. İki yol var: ya bu değişim üzerine düşünürsünüz; öngörmeye çalışırsınız ve diyelim 10 sene sonra dünyanın nasıl bir yer olacağını tahayyül eder ve bu tahayyülün içine gönlünüzden geçen bir Türkiye koyarsınız. Sonra bu gelecek tahayyülünün gerçek olmasını sağlayacak politikalar düşünür ve uygulamaya koyarsınız. İkinci bir yol daha var. Entelektüel kapasiteniz birinci yol için yetmiyorsa, kendinizi değişime bırakırsınız. Sürüklenirsiniz. Allah kerim.

Bir de tabii Türkiye’de görülen üçüncü yol var. Değişimi inkâr edersiniz. Başınızı kuma gömer; sanki hiçbir şey değişmeyecek; ya da değişecekse de geçmişe dönecek; mesela 1970’lerin dünyası ve Türkiye’si geçerli olacak sanırsınız. Böyle bir hayal âleminde politika üretmeye çalışırsınız.

Bunları bırakalım ve ilk yol üzerinde kalalım.

Geçen hafta açıklanan sanayi stratejisinde belli ki ilk yol tercih edilmiş. Edilmiş ama ortaya çıkan strateji, 10-20 yıl sonrası için Türkiye’nin üretim yapısında arzu edilen değişikliği sağlamak için yetersiz. **Bu yüzden sanayi stratejisi için de; aynen anayasa referandumunda olduğu gibi: Yetmez ama evet.**

Türkiye üretim yapısını değiştirmek zorunda. Bu, söylemesi kolay yapması zor bir iş. Çünkü sadece ekonomik değil. Siyasi ve toplumsal geniş sonuçları da olan bir süreç.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Sanayi üretimi: Bugün ve yarın

Ümit İzmen 12.01.2011

Büyüme pek hız kesmeden devam ediyor. Sanayi üretimi kasım ayında bir önceki yıla göre yüzde 9,1 artmış; ama bir önceki aya göre yüzde 9,7 azalmış. Birisi artış, birisi azalış olunca bu rakamları herkes meşrebine göre yorumladı.

Yorumların bir bölümünde hızlı büyümenin devam ettiği öne çıkartıldı. Ama bu durumu olumlu bulanlar kadar olumsuz bulanlar, ekonominin aşırı ısınmakta olduğunu iddia edenler ve TL’nin dolar karşısındaki değer kaybını dikkate alıp önümüzdeki aylarda enflasyonun tırmanacağını söyleyenler de oldu. Bir bölümü ise aylık rakamdaki azalışa bakıp ekonominin artık yavaşlama sürecine girdiğini söyledi.

Kim ne derse desin, krizin üretim seviyesi üzerindeki etkilerinin artık silinmiş olduğunu, yılın ilk yarısındaki hızlı çıkışın ardından ekonominin şimdi normal bir büyüme çizgisinde olduğunu görüyoruz. Öyle ki, ekonomide 2010’un ikinci yarısında tahmin ettiğimiz yavaşlamanın beklediğimiz kadar olmadığı açık. **Kasım ayı verisinden sonra 2010 yılında büyümenin en az yüzde 8 olacağını hesaplıyorum.**

Ekonominin genel çerçevesi de sanayideki artışı destekleyecek türde. Yani **2011 yılına yüksek bir büyüme ivmesiyle giriliyor ve öngörülür gelecekte bu durumu tersine çevirecek bir durum görülüyor. Türkiye**

ekonomisi, bilmem farkında mısınız, tarihî bir süreçten geçiyor. Krediler hızla artıyor. Vadeler uzuyor. Gösterge faiz yüzde 7'nin altında. Daha da düşmesi bekleniyor. 12 ay sonrası için enflasyon beklentileri yüzde 6,4.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sol, ekonomi ve Tunus

Ümit İzmen 17.01.2011

Geçen gün Roni Margulies bam telime basan bir yazı yazdı ve Marksistlerin ekonomik analiz konusundaki yetersizliklerine işaret etti. **Gerçekten de temelleri ekonomik analizle atılmış bir disiplinden esinlenenler, bırakın gerçekçi ve ayrıntılı ekonomik analizi bir tarafa, neredeyse hiç ilgi göstermiyorlar ekonomiye.**

Kendi arkadaş çevremden biliyorum. Siyasetle bu kadar ilgili, Marksist gelenekten gelen, hâlâ sol ve sosyalizm adına bir şeyler yapmanın peşinde koşanlar, en ufak bir siyasi gelişmeye gösterdikleri samimi ilginin onda birini çok temel ekonomik gelişmelerden esirgiyorlar. Oysa adı üstünde: ekonomi-politik. Marksist gelenekte de, konvansiyonel ekonomi disiplininin kökeninde de, disiplinin adı bu. Ama özellikle sosyalistler arasında sanki tam tersiymiş gibi, ekonomi bir tarafa bırakılıp, dikkatler bazen hiçbir kalıcılığı olmayan siyasi konulara yoğunlaştırılıyor.

Bu ilgi noksanlığının bir nedeni, hiç şüphesiz ana akım ekonomi disiplininin 1980'lerden bu yana oturduğu, neoklasik diye tanımladığımız yaklaşım. **Finansın ziyadesiyle ağırlık kazandığı, kısa vadeli göstergelerin analizine dayalı değerlendirmelerin gündemi işgal ettiği bir zeminde, ekonomiyle ilgilenmek solculara zül geliyor.**

Kur, faiz, borsa ne oldu sorusuyla ilgilenmek, solculuk racununa aykırı bir durum yaratıyor. Sanki bu konularla "sadece parası olan ve parası olanların hizmetinde çalışanlar ilgilenir/ilgilenmeli!" Bir anlamda "paranın kırı" giderek ekonomi-politik bakış açısına da hâkim oluyor ve politika perspektifinden ekonomiye bakmanın zemini kayboluyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tunus: Aslolan politika!

Ümit İzmen 19.01.2011

Bundan on, on beş sene kadar önce Tunus'u içerden gözlemleme imkânım olmuştu. Sonra da ne zaman Tunus'la ilgili bir şey görsem dikkatimi çekmişti. Bu yüzden Tunus'taki ayaklanma beni şaşırttı. Olaylar geliştikçe ve yeni hükümetin karakteri ortaya çıktıkça şaşkınlığım bir parça azaldı.

Kemalistler Türkiye-Tunus karşılaştırmasına pek bozuluyor. "Nasıl olur da Burgiba Atatürk ile kıyaslanabilir!" Oysa tam tersine, **Tunus neredeyse bir Kemalist cennet tasviriydi:** İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitle. Batı'ya açık ama milli değerlerine de son derece saygılı. Özel sektörün devlet gözetimi altında serpildiği, devlet

denetiminde bir ekonomi. Hem anayasal ilke olarak, hem de toplumsal hayatta, bizim buradaki laiklerin gıpta ile bakacakları bir laiklik. **Yani, bizim altı okumuz Tunus rejiminin altı sütunu şeklinde dimdik ayaktaydı.**

Bir de bunun üzerine nerede bir masa varsa mutlaka arkasında bulunan, çerçevelemiş çok sayıda Bin Ali fotoğraflarını ekleyin. Üstelik sadece resmî binalarda değil, lokantalardaki masaların bile üzerinden size gülümseyen halkın babasının fotoğrafları...

Şimdi sokağa dökülen öfkeli kalabalıklar için değilse bile, olayları endişeyle izleyen Tunus'un seçkinleri için mükemmel bir rejim vardı kısacası.

Acaba sorun ekonomide miydi? **Tunus'taki bu halk hareketine ilişkin duyduğum yorumlardaki ekonomik gerekçeler beni özellikle şaşırtıyor.** Çünkü Tunus'un ekonomik performansı hiç de fena değildi.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Demokratik özerkliğin ekonomik boyutu

Ümit İzmen 24.01.2011

TÜRKONFED (Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu) geçen hafta **Türkiye'de Bölgesel Kalkınma: Farklılıklar, Bağlantılar ve Yeni Bir Mekanizma Tasarımı** başlıklı bir rapor yayımladı. Akademik çalışmasının Sabancı Üniversitesi öğretim üyelerinden Alpay Filiztekin, Özgür Kıbrıs ve Mehmet Barlo tarafından yapıldığı bu rapor, Türkiye'de bölgesel kalkınma tartışmalarına çok ciddi yeni malzemeler sunuyor. (Geçen gün Pelin Cengiz bu raporla ilgili kapsamlı bir değerlendirme yazmıştı. Konuyla ilgilenenlerin bu yazıyı okumasını öneririm.)

Rapor, bölgesel kalkınmışlık farklılıkları konusundaki verileri biraraya getiriyor, matematiksel bir model üzerinden teorik bir mekanizma tasarımı geliştiriyor ve kalkınma ajansları uygulamasına ilişkin bazı gözlemleri aktarıyor. Çeşitli aşamalarında yakından takip etme imkânının olduğu bu çalışmayı bu yüzden, teoriyi, pratiği ve veriyi biraraya getirmiş olması nedeniyle çok yararlı, bir o kadar da önemli buluyorum.

Çalışmanın daha henüz dumanı üzerindeki demokratik özerklik tartışmaları açısından da incelenmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bu çalışma merkezîyetçi bir yapı ile bölgesel kalkınmışlık farklılıklarının aşılmasının bırakın pratikte, teorik olarak da imkânsız olduğunun kanıtını sunuyor.

Bölgesel kalkınmanın bir taraftan adalet, vicdan gibi etik değerlerle ilgili bir boyutu var ama öbür taraftan tamamen buz gibi bir mantıkla bakıldığında görülen son derece maddi bir boyutu var.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ekonomi politikalarında hedef orta-uzun vade

Ümit İzmen 26.01.2011

Bu ülkede dört aydan kısa bir süre sonra genel seçimler olacak. Bu durumda normal olarak beklemeniz gereken şey ekonominin biraz daha canlandırılmasıdır. Oysa olan biten neredeyse bunun tam tersi.

Merkez Bankası sürekli olarak zorunlu karşılık oranlarını arttırarak, piyasadan likidite çekerek ekonomideki ısınmayı önlemeye çalışıyor. Merkez Bankası'nın dün açıkladığı 2011 yılı ilk çeyrek enflasyon raporu önümüzdeki aylarda ekonominin nasıl bir seyir izleyeceğine ilişkin önemli ipuçları sunuyor.

Merkez Bankası'nın tesbitlerine göre Türkiye ekonomisinde 2010 yılının üçüncü çeyreğinde büyüme hızı bir parça yavaşladı. Ancak bu geçici bir durum oldu. Kısa vadeli göstergeler iç talebe dayalı ekonomik büyümenin kuvvetli bir biçimde devam etmekte olduğuna işaret ediyor. Özellikle kredi kullanımında hızlı bir artış var. Hem hane halklarına, hem de şirketler kesimine açılan krediler hızla artıyor. Kapasite kullanım oranı da geçen senenin aynı ayına göre, ocakta altı puan gibi kayda değer bir miktarda yukarıda.

Normal olarak bu kadar kuvvetli büyüyen bir iç talep, seçime giden her hükümetin pek hoşuna gider. Çünkü seçimlerdeki performans ile ekonominin performansı arasında kuvvetli bir ilişki vardır. Buna rağmen hükümet seçimler öncesinde popülist bir politika uygulamayacağını altını gayet kalın biçimde çiziyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sefalet politikası: Politikanın sefaleti

Ümit İzmen 31.01.2011

 Sefalet politikası: Politikanın sefaleti Geçenlerde İsmet Berkan köşesinde Ali Babacan'ın gündeme getirdiği iki tabloya yer verdi. Bunlardan biri görelî yoksulluk, diğeri de gelir dağılımı tablosuydu. **Tablolar AKP iktidarında yoksulluğun azaldığını ve gelir dağılımının düzeldiğini gösteriyordu.** TÜİK'in verilerini içeren bu tablolar topluma ilişkin gözlemlerle de örtüşüyor. Aslında, sağduyuya da uygun çünkü AKP'nin güçlü bir seçmen desteği var.

Şimdi CHP strateji değiştirmiş ya, artık yaşam tarzı ve laiklik üzerinden siyaset yapmıyor, ekonomik koşullar, yoksulluk, iş, aş üzerinden siyaset yapıyor ya: Bu verilere hemen itiraz gelmiş. **CHP'nin ekonomi kurmaylarından, eski Hazine Müsteşarı Faik Öztrak gönderdiği bir yazıyla Türkiye'de yoksulluğun 2002-2009 döneminde arttığını ileri sürmüş.** İstatistik böyle bir şey: Sebatla arayınca, herkes kendini destekleyecek bir veri buluyor. Buluyor bulmasına da bunun kime ne faydası oluyor, kendileri dışında kimi kandırmayı başarabiliyorlar, benim için tam bir muamma.

Faik Bey'in bulduğu veri, harcama esaslı görelî yoksulluk verisi. Bu veri, toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında harcamaya sahip olanların yüzdesini gösteriyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Politika kokteyli sarhoş eder mi

Ümit İzmen 02.02.2011

Merkez Bankası geçen aralık ayından bu yana yeni bir politika kokteyli uygulamaya başladı. Amaç enflasyonla mücadeleye devam ederken sıcak para girişini azaltmak, cari işlemler açığını düşürmek, vadeleri uzatmak ve finansal istikrarı korumaktı. Bu amaçla, bir yandan faiz oranlarını düşürürken bir yandan da zorunlu karşılıkları arttırdı.

Bu, ekonomi dünyası için yeni ve denenmemiş bir politika bileşimi olduğu için sonuçlarını öngörmek de zordu. Sonuçlarını açık seçik görmek için biraz daha beklemek gerekiyorsa da, piyasadaki son gelişmeleri değerlendirelim.

Önce dış ticaret açığı ile başlayalım. Geçen aralık ayında dış ticaret açığı beklentilerin üzerinde yükseldi. İhracat artışı aslında kuvvetliydi. Yüzde 18 artan ihracat 12 milyar dolar oldu. Ama esas kuvvetli büyüme ithalattaydı. İthalat bir önceki seneye göre yüzde 37 artarak 20 milyar doları aştı. Böylece 2010 yılında ihracat 114 milyar doları, ithalat ise 185 milyar doları buldu. Hem ithalat, hem de ihracat 2008 yılının seviyesine yaklaşıyor. Buna karşılık, **dış ticaret açığı 2008 seviyesini yakalayıp geçmiş, tarihin gördüğü en yüksek seviyeye ulaşmış durumda.**

Bir ekonomi ne kadar güçlü olursa olsun, dış ticaret açığının bu şekilde artıyor olmasının sürdürülebilir olmadığı aşîkâr. Daha önce de defalarca yazdım. Türkiye'nin dış ticaret açığının ve cari işlemler açığının arkasındaki esas sorun yapısal. Üretimin ithal girdiye aşîrı bağımlı yapısından kaynaklanıyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Güzelleme üzerine

Ümit İzmen 07.02.2011

Geçenlerde Roni Margulies ile peş peşe solcuların ve Marksistlerin ekonomik analiz konusundaki ilgisizliklerini konu alan ve ekonomik gelişmelerin etraflıca tartışılmasının önemine işaret eden yazılar yazdık. *Birgün* gazetesinde Aziz Çelik Roni Margulies'in yazısını eleştirerek ekonomideki iyi gelişmelere iyi demenin AKP güzellemesi olduğu tezini işlediği bir eleştiri yazısı yazdı.

Aziz Çelik'in söylediğine göre, mevcut veriler, işsizlik ve büyüme rakamları, neoklasik iktisadın araçları imiş bu verilerle Marksist analiz yapılamazmış. Söze Marksist iktisat çerçevesinden başlayıp bu verileri kullanılamaz ilan edince, ben doğal olarak yazarın artık değer oranı, kâr oranı, sömürü oranı gibi oranların AKP dönemindeki seyrini vererek sömürünün nasıl ağırlaştığını ortaya koyacağını düşünmüştüm.

Ama yazıda Marksist analize ait bu gibi verileri bulamadığım gibi, Roni Margulies'in kullandığı işsizlik oranının değil de TİSK ve TÜSİAD'ın kullandığı işsizlik oranının kullanılması gerektiğini okuyunca, kimin Marksist olduğu ve Marksist analizin nasıl yapılması gerektiği konusunda kafam biraz karıştı doğrusu.

Zaten yazı Marksist iktisatla başlayıp, "solcu" analiz gibi muğlâklaşan bir çerçeveye kayıyor. Böyle olması şaşırtıcı da değil; çünkü Marksist analiz genel bir kuramsal çerçeve çiziyor. Yazarın hatırlattığı **sömürü kavramı, kapitalizmin doğasının gereği.** AKP döneminde de var, AKP'den önce de vardı, AKP yerine CHP iktidarı olsa da olacak.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Basit ve derin gerçek

Ümit İzmen 09.02.2011

Mısır belki de tüm Arap ülkeleri arasında en hızlı büyüyen ülkeydi. Buna rağmen muazzam bir halk hareketine sahne oldu. **Batı, ne Tunus'ta, ne Mısır'da başlayan devrimi, ne diğer ülkelerdeki hareketlenmeyi öngörebildi.** Komplo teorilerinde sürekli başköşeye yerleştirilmelerine rağmen, hem ABD'nin istihbaratı hem de IMF gibi kurumlar olan biteni anlamakta ve öngörmekte fena halde çuvalladı.

Batı'nın anlamakta zorlandığı gelişmelerin Türkiye'de anlaşılması pek beklenemez tabii. Burada yaygın eğilim olaylara çıplak gözle değil de, kendi merceğinden bakmak. Evsahibinin anlamadığı şeyi, evdeki her kıpırtıyı kendisiyle ilişkilendirerek yorumlayan evin kedisi nasıl anlasın?

IMF'nin nasıl ciddi bir değerlendirme hatası yapmış olduğunu *Financial Times*'taki yazısında John Dizard özetlemiş. IMF'nin daha geçen seneki raporunda Mısır ekonomisindeki gelişmeler pek övülüyordu. 2004'ten bu yana gerçekleştirilen kapsamlı reformlar sonucunda dış risklerde olduğu kadar para ve maliye politikalarındaki risklerin de azalmış olduğuna dikkat çekilmişti. IMF daha önce de, enflasyonun yüksek seyretmesine rağmen ekonomik performansın beklenenden daha iyi olduğunu belirtmişti.

IMF bazı sorunlar da saptamış ama bu sorunlar şimdi halk hareketinin arka planını oluşturanlardan çok farklı. IMF ülkeye yüklü sermaye girişlerine paralel olarak para da meydana gelecek olan aşırı değerlenmenin para politikasını zora sokacağına dikkat çekmiş. Yoksulluğun da bir sorun olduğunu saptamış ve bunun için makroekonomik istikrarı güçlendirecek reformlara devam edilmesini, iş ve yatırım ortamının düzeltilmesini, finansal sistemin güçlendirilmesini önermiş.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İktidar, muhalefet ve ekonomik gelişme

Ümit İzmen 14.02.2011

Her iktidar partisi bir gün seçim yenilgisini tadacaktır. Bu er geç AKP'nin de başına gelecek. Ama çoğunun zannettiği gibi bunun nedeni ne "iş ve aş" olacak ne de laiklik. Esas neden toplumun yükselen demokratikleşme taleplerine cevap verme hızı ve kapasitesi olacak. Niye böyle olacağını görmek isteyenler Tunus'ta ve Mısır'da olanlara baksın.

Bir süredir **AKP'yi ekonomi politikaları üzerinden eleştirmenin doğru ve sonuç getirici bir muhalefet olmadığını** yazıp anlatmaya çalışıyorum. Bu konuda girdiğim polemikte de, AKP iktidarı altında ekonomi kötüye gitti denemeyeceğini, bu iddianın gerçek sorunu iskalamaya yol açacağını, ama bölümüm meselelerinde farklı bir duruşun mümkün olduğunu ileri sürdüm.

Metropol araştırma şirketinin geçen hafta basına yansıyan araştırmasının sonuçları da AKP'ye bakış açısıyla ekonomiyi değerlendirme arasındaki benim sezgisel olarak tesbit ettiği korelasyonu sayısal olarak ortaya koydu. Elimde araştırma yok. Basına yansıyan verilerden hareket ediyorum. Buna göre ilk örneklemin yüzde

31,5'i Türkiye'de laik yaşam biçiminin tehlike altında olduğunu düşünüyor. Bu endişeye rağmen ancak yüzde 13,5'i yaşam biçimlerine şimdiye kadar müdahale edilmiş olmasından şikâyetçi ve yüzde 78 gibi ciddi bir bölümü düşüncelerini ifade etmekten çekinmiyor. "Laik yaşam biçiminin" tehdit altında olduğu endişesini duyanlar, AKP iktidarının demokratik muhalefeti kısıtlamasından, yargının ve üniversitelerin hükümetin kontrolüne geçmesinden, Ergenekon'un muhalefeti yıldırma operasyonu olmasından endişe ettikleri kadar, ekonomik gidişattan da endişe ediyorlar.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İlginç zamanlar

Ümit İzmen 16.02.2011

Küreselleşme dedikleri bu olsa gerek. Ya da **Türkiye'nin giderek daha dünyalı bir hale gelmesi**. Öyle ki insan ne tarafa bakacağını şaşıyor. Kaldı ki içerde de tam anlamıyla yer yerinden oynuyor. Eskiden olsa dünyada olan bitenle ilgimiz epey kısıtlı olur, biz içerdeki kendi küçük dünyamızda dev aynasında gördüğümüz şahsiyetleri konuşur dururduk.

Şimdi geçtik dünyada olan biten izlemeyi; dünya hakkında yorum yapmaya başladık. Mısır konusunda Türkiye model mi olur yoksa etkilenir mi diye konuşurken, olaya daha da geniş bir açıdan da bakar olduk. Mesela Murat Belge, Mısır'ın İsrail üzerindeki etkileri üzerinde yazdı.

Ben de Mısır acaba Çin'i nasıl etkiler diye merak ediyorum...

2008 gibi büyük küresel krizlerin dünya ekonomisi ve siyaseti üzerinde uzun dönemli kalıcı etkileri oluyor. 1929 Büyük Bunalım'ını hatırlayalım. İzleyen yıllarda tüm dünyada milliyetçilik ve korumacılık akımları artış göstermişti. Bu sefer de dünya üzerinde bazı kalıcı etkilerinin olması beklenir. Bu etkilerden en bariz olanı gelişmiş Batı ülkelerinde, özellikle AB ve ABD'de toparlanmanın uzun süreceği. **Küresel kriz dünya ekonomisinde gelişmiş ülkelerin rolündeki gerilemeyi hızlandırdı.**

Küresel krizin ikinci bir etkisi, "açgözlü kapitalistlere" duyulan hınç ve öfke. Bu öfkeyi geçen sene Avrupa'da, özellikle Yunanistan'da gördük; şimdi de Tunus'ta ve Mısır'da.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Açlık ve açgözlülük

Ümit İzmen 21.02.2011

 Açlık ve açgözlülük Ülkelerin ekonomik performansı deyince aklımıza ilk büyüme hızı geliyor. Eğer gelecek kuşaklar umurumuzda değilse ve içinde yaşadığımız dönemde büyüme hızını en yüksek seviyeye çıkartmak tek amaç ise, piyasa ekonomisi bu iş için biçilmiş kaftan.

Ama **dünyada aç insanların sayısı 1.000.000.000 oldu. Yani dünya üzerindeki her altı kişiden biri.** Karnını doyuramayan, açlık içinde kıvranan insanların sayısı 1980'lerin başından beri hemen hemen 850 bin civarında idi. Bu sayı azaltılamadığı gibi son iki sene içinde bir de sıçrama gösterdi. Üstelik 2000'li yıllar dünya ekonomisinin hızla büyüdüğü altın yıllar idi. Bu durumda ne anladım ben piyasa ekonomisinin başarılarından, büyümeyi nasıl arttırdığından?

Küresel kriz kapitalizmin kriziydi, doğru. Hükümetler, bir kez daha tüm dünya ekonomik sistemini krize sürüklemiş olan "açgözlü kapitalistleri" kurtarmak için trilyonları seferber etti, doğru. Ama kriz yüzünden düşen gıda fiyatları, yoksulların çektiği açlığı bir nebze azaltmıştı. Şimdi kapitalizmin krizi atlatılıyor; yaralar sarılıyor, parti kaldığı yerden devam ediyor. Bu durumda açlık da artıyor. Çünkü gıda fiyatları yeniden yükselişe geçti.

Gıda fiyatlarındaki hızlı artış 2000'li yılların ikinci yarısında gerçekleşti.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nerede o eski güzel günler!

Ümit İzmen 23.02.2011

Eskiden bu memlekette ekonomist olmak çok heyecan vericiydi. Bu yüzden çok sayıda genç ekonomist olmak isterdi. Hele Özalp yıllar. Ülkenin dışarıya yeni açıldığı, piyasa ekonomisinin yeni yeni gündeme geldiği günlerdi. İnsanlar ilk kez ellerindeki parayı birden çok biçimde değerlendirme imkânına kavuşmuştu. Alınabilecek karar olunca ekonomiye de ilgi pek artmıştı.

1990'lı yıllar: Hele hele Tansu Çiller'in başkanlığı; ekonominin bir yıl yüzde 8 büyüdüğü, ertesi yıl yüzde 6 daraldığı, sonraki yıl yeniden yüzde 8 büyüdüğü o heyecan dolu yıllar. Ya enflasyon! Bir bakarsınız yüzde 125, sonra ertesi sene yüzde 80'e inmiş.

Kamu açığı dersenez, bugün CHP'nin programına aldığı harcamaların sonunda gelinecek yere gelmiş dayanmıştı. Az buz değil, ülkenin yarattığı değerin yüzde 16'sına ulaşan bir kamu açığı: Gelirin yeniden dağılımında kamunun neredeyse tek başına belirleyici olduğu bir sistem. Yaratılan her altı liranın bir lirasına kamu açığını kapatmak için el konulan yıllar. Kamu aldığı borcun faizini geri ödeyebilmek mücadelesinde. Vergi gelirleri kamu borcuna gidiyor. Öyle ki 2001 krizinde faiz ödemeleri toplam kamu harcamalarının yüzde 25'ine ulaşıyor.

Ekonomist olmak o kadar zevkliydi ki...

Hele TL'nin değeri. Eğer tutturabilirseniz sizden iyi ekonomist olmazdı. TL değerlendirildikçe değerlenirdi, öyle ki, herkes böyle gitmeyeceğini, bir gün devalüasyon yapmanın kaçınılmaz olduğunu bilirdi. Ama o gün hangi gündü? Eh bunu bilmek ekonomistlerin harcı değildi.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Diktatörlerle dans

Ümit İzmen 28.02.2011

Kuzey Afrika'da ve Ortadoğu'da isyanın ateşi belli ki öyle kolay durulmayacak. Tunus'ta Bin Ali'nin, Mısır'da Mübarek'in devrilmiş olması, talepleri karşılanmayan halkı kesmiyor. Libya'da sonun başlangıcını izliyoruz. Daha iki ay öncesine kadar bu rejimlerin bu kadar kırılabilir olabileceği kimsenin aklının ucundan geçmiyordu. Şimdi ise en çok merak edilen şey, sırada hangi ülkenin olduğu.

İlk şaşkınlık atlatılınca konunun akçalı boyutu da konuşulmaya başlandı. Ne de olsa bu ülkelerle ciddi bir ticaret ve yatırım ilişkisi var. Türkiye'nin ihracatının olumsuz etkilenmesi riski var mı? Ne boyutta?

Malum, dünya ekonomisi yavaş yavaş toparlanıyor. AB ekonomilerinde büyüme başladı ama hala cılız. Cari işlemler açığı 50 milyar dolara yaklaştı. Konunun bir de petrol fiyatları boyutu var. Petrol fiyatları son bir hafta içinde 15 dolar arttı ve 120 dolara yükseldi. Petrol fiyatlarındaki her 10 dolarlık artış enflasyonu yüzde 0,4 puan artırıyor ve ithalat faturasını dört milyar dolar yükseltiyor. Ayrıca dünya ekonomisini yavaşlatması da cabası.

Bu koşullarda bu ülkelere yaptığımız ihracat önem kazanıyor. Ne de olsa dünya krizinde bu ülkelere ihracatımızı artırabildiğimiz için ihracatımızın düşüşünü sınırlayabilmıştık. Geçen sene ihracat Mısır'a yüzde 84, Libya'ya yüzde 67 artmıştı. Gerçi artış hızları yüksek ama miktarlar genelde düşük. Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payları en fazla yüzde 2-3 seviyesinde. Bu yüzden, bu ülkelere ihracatımız yavaşlayacak olsa da, bu 130 milyar dolarlık ihracat hedefi içinde korkulacak bir sonuç yaratmaz.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ağır sanayi hamlesinden bugüne

Ümit İzmen 02.03.2011

Dış ticaret açığı artmaya devam ediyor. İhracatımızın bir türlü istediğimiz kadar rekabetçi olamaması, hep önümüzde duran bir sorun. **Türkiye büyüdükçe dış ticaret açığı da büyüyor. Bu bize 1960'lı, 70'li yıllarda uygulanan ithal ikâmecî dönemden kalan bir miras.**

Dışa bağımlılığı azaltmak ve ulusal ekonomiyi güçlendirmek amacıyla girilen ithal ikâmecî politikalar, sonunda hepten dışarıya bağımlı bir üretim yapısı ortaya çıkardı. Rahmetli Erbakan'ın da ekonomi anlayışı bu ithal ikâmecî çerçeveye sınırlıydı. 1970'lerde Ecevit ile hükümet ortaklığı yaptığı dönemdeki "ağır sanayi" hamlesini hatırlıyorum. **Geçenlerde bir gazetede bu başarısız hamle günlerinden kalma bir fotoğraf karesi vardı: bir arabanın bagajına konarak taşınan bir "ağır sanayi" tesisinin temeli. Bu fotoğrafın yanında ise Almanya'da Erdoğan ve Merkel, uluslararası bilişim fuarı CeBIT'i açarken alınmış görüntüler** bulunuyordu.

İthal ikâmecî politikalarla somutlanan bu ulusalcı ekonomi yaklaşımı, sadece Erbakan'a has değildi. Merkezin ortasında, sağında, solunda olan diğer partilerce de paylaşıldığı gibi, merkeze epeyce daha uzak olan sol parti ve siyasetlerin de ortak yaklaşımı idi. Daha sola gittikçe ithal ikâmesi terimi yerini antiemperyalizme bırakıyordu. Erbakan'ın Batılı güçlere karşı İslam ülkeleri arasında aradığı dayanışma, sol siyasetler için Sovyet Bloku ülkeleri arasında görülüyordu.

Dünya, birinin başını ABD'nin diğerininkini Sovyetler Birliği'nin çektiği iki bloğa ayrılmıştı.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir ekonomistin 8 Mart yazısı

Ümit İzmen 07.03.2011

8 Mart: Kadınlar Günü. İster ekonomi, ister siyaset, ister toplumsal hayat. Hangi açıdan bakarsanız bakın kadın fena halde ikinci plana itilmiş durumda. **Kadına karşı ayrımcılık ile Türkiye'nin bugün boğuştuğu sorunlar iç içe geçmiş durumda.**

Ben bir ekonomist olarak istihdamla başlayayım: Gerçi **kadınların işgücüne katılma oranı 2004 yılından bu yana bir artış gösterse de bu oran Türkiye'de felaket düşük.** Türkiye genelinde 2010 yılında bir parça artış gerçekleşmiş ve yüzde 27,6'ya yükselmiş. Bu rakam köyleri de kapsadığı için biraz daha yüksek. Ama kadın kente gelince çalışma imkânından hepten mahrum kalıyor. Hem eğitiminin yetersizliği hem de toplumsal hayatın ve iş hayatının örgütlenmesinin elverişsizliği yüzünden. Kentlerde neredeyse sadece dört kadından biri çalışıyor.

Yoksulluk kadınlar arasında daha yaygın. Zenginleşmeden kadınlar daha az yararlanabiliyorlar. 2002 yılında hem kadınlar hem erkekler arasında yoksulluk oranı yüzde 27. Bu oran 2009'a geldiğinde erkeklerde yüzde 17'ye kadınlarda ise yüzde 19'a iniyor. Çarpıcı bir veri de kadınlar arasında yoksulluk oranı ile eğitim arasındaki ilişki. Eğitimle beraber yoksulluk oranları hızla aşağı düştüğü gibi, kadın-erkek farkı da kapanıyor. Hatta eğitim seviyesi yükseldikçe yoksulluk oranı kadınlarda erkeklerin altına geriliyor.

Ama bir de işin giderek tırmanan şiddet boyutu var ki çok daha korkunç.

Geçen hafta AK Parti Kadın Kolları kadına yönelik şiddet konulu bir çalıştay yaptı.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şaşırmamak için verilere daha dikkatli bakmak lazım!

Ümit İzmen 09.03.2011

Moody's tarafından Merkez Bankası'nın para politikası duruşuna ilişkin yapılan değerlendirme belli ki kafaları karıştırmış. Gazetelerde farklı yorumlara rastlamak mümkün. Kimi bu açıklamayı Türkiye'nin kredi notunun artabileceği biçiminde yorumlarken kimi de kredi notunun indirilebileceğinin bir sinyali olarak gördü. Aslında Moody's kıdemli analistinin yazısına bakıldığında her iki yoruma da yol açabilecek bir değerlendirme olduğu görülüyor.

Türkiye'deki çoğu analistin kafası karışmış durumda; Moody's analistinin kafasının da karışması şaşırtıcı değil.

Moody's analisti Merkez Bankası'nın son dönem politika bileşiminin başarılı olacağı yorumuyla başlıyor yazısına. Düşük enflasyon, sıcak para girişi ve hızlı kredi genişlemesine bir tepki olarak oluşturulan bu politika bileşiminin Türkiye'ye has koşullara uygun olduğunu belirtiyor. Ancak sonra enflasyonda beklenen yükselmeye dikkat çekerek yaptığı Merkez Bankası'nın politika faizlerini arttırmak zorunda kalacağı ve faiz artırımının zamanlamasının kredibilite açısından önemli olduğu vurgusu, kredi notu artışı beklentilerini ters köşeye yatırdı.

Bu değerlendirmenin benzeri içerde de yaygın. Merkez Bankası'nın başarılı olamadığı, olamayacağı ve faiz oranlarını arttırmak zorunda kalacağı görüşü, enflasyon, cari açık, kredi genişlemesi ve büyüme beklentileri üzerinden yapılıyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Cari açık nereye

Ümit İzmen 14.03.2011

Bu yılın ilk cari açık rakamı açıklandı. Ocak ayında cari işlemler açığı 5,9 milyar dolar. Geçen senenin neredeyse iki katı.

Cari açığın yalnız kendisi değil, finansmanı da sıkıntılı gözüküyor. Son ayki 5,9 milyar dolarlık açığın 3,7 milyar dolarlık bölümünün finansmanı net hata ve noksandan geliyor. Yani bu büyüklüğün nasıl finanse edildiği belli değil. Doğrudan yatırımlarda çıkış var. Yani yabancıların burada yaptıkları yatırımlardan daha fazlasını Türkiyeli işinsanları yatırım yapmak üzere yurtdışında götürmüş. Ama yabancılar Türkiye'den hisse senedi ve tahvil almaya devam etmişler. Portföy yatırımları 2,3 milyar doları bulmuş.

Yıllıklandırılmış rakamlara bakınca cari açık 51,4 milyar dolara çıkıyor. Tarihî olarak en üst düzey. Finansmanı da yine sağlıklı durmuyor. Sadece 6,5 milyar doları doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile yaklaşık 16 milyar doları ise portföy yatırımları ile finanse edilmiş. Bankalar yurtdışından 15,7 milyar dolar borçlanırken reel sektör hala kredi borçlarını kapatmaya devam ediyor. Yani hem açığın kendisi hem de nasıl finanse edildiği sorunlu.

Dünya ekonomisinde artan riskler cari açıktan kaynaklanan endişeleri artırıyor.

Önce Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki gelişmeler, sonra Japonya'daki deprem, dünya ekonomisinde yavaşlamaya yol açabilecek. Deprem sonrasında gerekecek yeniden inşa, Japon fonlarının Japonya'ya dönmesine yol açacak.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Devlet eliyle liberalizm

Ümit İzmen 16.03.2011

Geçen gün Dani Rodrik'in bir makalesini okurken aklıma takıldı: Türkiye'de ekonomide ve siyasette liberalizm arasında muazzam bir uyumsuzluk var.

Çoğumuz onu Doğan Çetin'in damadı olarak tanıdı. Ama Dani Rodrik dünyada çok önemli bir iktisatçı. İktisadi görüşleri de ana akım liberal çizginin dışında. Yüksek bir büyüme hızı elde edilebilmesi için devletin doğru politikalarının ve piyasaları ve girişimcileri doğru yönlendirmesinin önemine inanan bir iktisatçı. Aynı zamanda kur politikasının belirleyici önemde olduğunu savunuyor.

Dünyada teorisyenler arasında da uygulamacılar arasında da ekonomide devletçiliğin çeşitli varyantlarını savunan görüşlere rastlanır. Türkiye'de ise pek rastlanmaz. Ne üniversitelerde ne de medyada ana akımda bu görüşün temsilcisi var.

Aslında siyasette vesayetçi bir tavırla ekonomide devletçi bir anlayışın birarada gitmesi hiç şaşırtıcı olmaz. Ne de olsa eğer halk kolayca kandırılabilirse, kendini yönetecekleri doğru seçemiyorsa ve sık sık kurtarıcıların devreye girip işleri yoluna sokmasını bekliyorsa, bu halkın ekonomik tercihlerine nasıl güvenelim?

Eğer demokrasinin, hukuk devletinin, basın özgürlüğünün vs. varlığının güvencesi siyaset dışında aranıyorsa, ekonomik istikrarın, refahın, yoksulluktan kurtulmanın güvencesinin de piyasalar dışında aranması gerekmez mi?

Eğer bu halkın bir torba kömür ve biraz erzak uğruna oyunu satabildiğini, demokrasiden hiçbir şey anlamadığını düşünüyorsanız ve dağdaki çobanın oyuyla kentteki aydının oyunun bir tutulmasının aslında biraz da hatalı olduğu, yüksek sesle söylemeseniz bile, aklınızın bir köşesinden geçiyorsa, size yakışan ekonomide liberalizm değil, devletçiliktir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Esas sorun tüketim toplumunda

Ümit İzmen 21.03.2011

Japonya'daki felaketlerin insani boyutu çok iç acıtıcı. Felaketler o kadar korkunç ki, deprem, arkasından gelen tsunami ve nükleer tehdit, Japonya için yeni bir dönüm noktası olacak. **Dünyanın eksenini kaydıran depremin Japonya'nın sosyal, siyasi, ekonomik ekseninde hiçbir sapmaya yol açmaması düşünülemez.**

Aynen 1999 depreminde Türkiye'de eski kokuşmuş devlet yönetme zihniyetinin de enkaz altında kalmış olması gibi.

Japonya'daki değişimin ilk işareti Tokyo Kulesi'nde görüldü. İkinci Dünya Savaşının ardından Japonya'da yükselen dünyanın en yüksek çelik konstrüksiyon binası, ülkenin dünyadaki hızlı yükselişini simgeliyordu. Deprem sonrasında kule artık dimdik yukarıyı işaret edemez hale geldi.

Ama değişim Japonya ile de sınırlı kalmayacak. En azından nükleer enerjinin geleceği açısından bu böyle. Mutlaka teknoloji, Japonya'dan çıkartılan derslerle yenilenecek. Zaten bilim ve teknolojik gelişme de böyle ilerliyor. Neredeyse bütün ülkeler kurulu santrallerini elden geçireceklerini açıkladılar. Türkiye'nin de nükleer santral kurma kararına bunlar hiç olmamış gibi, en ufak bir değişikliğe gitme ihtiyacı bile duymadan devam edecek olması düşünülemez. Bu neresinden bakarsanız bakın insan aklına, zekâsına aykırı olur. Şimdi en azından, kazadan çıkarılacak dersleri beklemek gerekiyor.

Fukuşima'daki felaket, benim üzerimde nükleer enerjinin nasıl tüm insanlığı tehdit eden bir felakete dönüşebileceği gerçeğinin daha ötesine geçen derin etkiler yarattı.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yeni oyuna hazır olmak

Ümit İzmen 23.03.2011

Dünya ekonomisinde de siyasetinde de kartlar karıldı, yeniden dağıtılıyor ve yeni bir oyun başlıyor.

Bu oyunda Türkiye iyi bir oyuncu olacaksa iki konu önem kazanıyor:

1. Siyasi pratiğin yurttaş katılımı ile güçlendirilmesi ve demokratik bir toplum için yeni bir anayasa.
2. İhtiyatlı politikaların uygulanması ve ekonominin yeni risklere karşı tahkim edilmesi.

Bugün hem siyasi hem ekonomik zemin her iki doğrultu için de uygun.

Siyasette kutuplaşma devam ediyor ama eski keskinlik giderek seyreliyor. Ak ve kara arasında daha fazla gri tonlamaları seçebilmeye başladık. "Laiklik elden gidiyor" korkutmacası üzerinden yapılan AKP karşıtlığı artık prim yapmıyor. CHP'nin son dönem ortaya attığı aile sigortası, bedelli askerlik, sivil toplum ve cemaatlerle ilişkiler gibi birçok başlık, siyasi tartışmayı gölge oyunu olmaktan çıkartıp olması gereken zemine yaklaşıyor. Türk milliyetçiliği eskisi gibi sorgusuz sualsiz bir ön kabul olmaktan çıktı. Demokratik özerklik, anadilinde eğitim, baraja rağmen BDP'nin mecliste temsil edilmesi, vicdani ret, başörtülü milletvekili gibi daha düne kadar açıkça konuşulması tabu olan birçok konuda önyargılar şimdi yıkılmış durumda.

12 Eylül darbe anayasasından artık kurtulmanın da vakti geldi. Toplum yeni ve demokratik bir anayasaya hazır.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyaset tatsız, ekonomi iyi

Ümit İzmen 28.03.2011

Bu ortamda galiba en iyisi ekonomist olmak. Birincisi kimse sizden derinlikli siyasi tahlil beklemiyor. Bu çok iyi, çünkü at izinin it izine karıştığı böylesi bir ortamda, hem derinlikli ve özgün, hem de günün nabzını yakalayan bir tahlil yapmak her babayığidin işi değil. İkincisi, ekonomide hiç değilse eldeki rakamlara, verilere dayanarak bir nebze olsun daha net bir resim görmek ve çizmek mümkün.

Son kitap avının ardından Ergenekon soruşturmasının geldiği nokta, ağızlarda muazzam acı bir tat bıraktı. Söylenebilecek farklı ve yeni bir şey yok. CHP'den arka arkaya gelen çıkışlar, popülizm gölgesine rağmen, siyasi tartışmaların oturması gereken zemin açısından olumlu. Anayasa tartışmaları ve sivil itaatsizlik eylemleri ise geleceğe dönük ümit beklentilerini hala koruyabilmemizi sağlıyor. Bu manzarada AKP proaktif değil reaktif kalıyor. Gündemi belirlemiyor, gündem içinde sürükleniyor.

Siyasetteki bunca belirsizliğe ve ortadaki olumsuzluklara rağmen, ekonomide resim daha net ve iyi. Şunu rahatça söyleyebiliyorum: büyüme kuvvetli seyrediyor, ufukta finansal bir çalkantı ihtimali yok, istihdam artıyor. Ne seçim öncesinde ne de seçim sonrasında bu sene için ciddi sayılabilecek bir sorun görülmüyor. Ortaya çıkabilecek sorunlara karşı da önlemler zamanında alınıyor. Bu değerlendirmemim arkasındaki tabloyu biraz açayım:

Önce Merkez Bankası'nın son politika kararları ile başlayayım.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyasetten anlamıyorsunuz, bari ekonomiden anlayın

Ümit İzmen 30.03.2011

Anayasa tartışmaları yine ortalığı karıştırdı. Tarih tekerrür eder, ama ilkinde facia olan, ikincisinde komedi olur demişti Marx. Ne zaman burjuvazi hakkında düşünsem her zaman en derinlikli açıklamaları Marx'ta buluyorum. Nedense.

Siyasi gündemi anayasa tartışmaları ve sivil itaatsizlik eylemleri belirliyor. Ekonomide ise hala en çok tartışılan konu Merkez Bankası'nın munzam karşılıkları artırma kararı. Merkez Bankası'nın kasım ayından bu yana izlemekte olduğu politika çoğu kişiyi memnun edemedi. Mutsuzluğun bir nedeni, ne olup bittiğini tam anlayamamaktan kaynaklanıyor. Bir diğer nedeni de anlama zahmetine bile katlanmamak. Kendilerinin yönetimde olmadığı bir kurumun alacağı yeni ve cesur bir politika kararının yanlış olması gerektiği gibi bir ön kabulden kalkıp, alınan kararlara, ne olursa olsun itiraz etmek.

Oysa Merkez Bankası'nın açıklamalarını biraz dikkatlice okuyup, dünyada olan biteni biraz izleyince, diğer ülkelerin tecrübelerinden bazı dersler çıkartmaya çalışınca Merkez Bankası'nın uygulamakta olduğu politika ne anlamsız görünüyor, ne de tutarsız.

Günümüzde finansal krizlerin anatomisinde iki temel bozukluk yatıyor. Bunların başında kamu açıklarının yüksek ve kamu borç yükünün ağır olmasının yarattığı makroekonomik sorunlar geliyor. İkincisi ise kredilerdeki aşırı hızlı artış. Ta 1994 Meksika krizinden bu yana birçok ülke kredilerdeki kontrolsüz genişlemenin yol açtığı sorunlarla baş edemeyip finansal krizlerle karşılaşmışlar.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Niceliğe değil niteliğe bakma zamanı

Ümit İzmen 04.04.2011

Türkiye'nin 2010'da % 8.9 gibi göz kamaştırıcı bir hızla büyümüş olduğunu öğrendik. Kişi başına gelir de bir kez daha 10 bin doları aştı. Teslim etmek lazım ki büyük başarı. Hem bu küresel ortamda tüm dünyada en hızlı büyüyen ülkelerden birisi olmak, hem de artık üst-orta gelir seviyesinde bir ülke olduğunu tescil ettirmek.

Dünya bankasının sınıflandırmasına göre kişi başına gelirin 12,196 doların üzerinde olduğu ülkeler zengin ülke olarak sınıflandırılıyor. Demek ki sınıf atlamaya sadece 2116 dolar kaldı.

Ama derler ya, büyük başın derdi de büyük olur. Hızla büyüyen ve zenginleşen ülkenin de derdi de yoksul ülkeninki ile bir olmaz. İzlenen makroekonomik politikalar da, sosyal politikalar da, çevre politikaları da, tüketici haklarından çalışma ve işgüvenliğine, her alandaki standartlar da farklılaşır. Mesele sadece aş ve iş olmaktan çıkar. Çok daha karmaşık ve katmanlı bir hal alır. Bu yeni durumu anlayan politikacılar ve teknisyenler başarılı olurlar. Anlamayanlar yaya kalırlar.

Zenginleşmek karşımıza şimdiye kadar pek de alışık olmadığımız yeni sorunlar dizisi getirip dayatıyor. Şimdiye kadar yegâne derdimiz hızlı büyümektir. Tipik bir gelişmekte olan ülke olarak makroekonomik istikrarsızlık koşullarında büyümeye çalışıyorduk. Şimdi ise makroekonomik istikrar genel hatlarıyla sağlam ve artık 10 bin dolarlık bir ekonomiyiz.

Üstelik sorun sadece içerisi ile de sınırlı değil. Dünya ekonomisinde de yeni bir sayfa açılmış durumda.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye için Yeni Normal!

Ümit İzmen 06.04.2011

Büyüme %8.9, enflasyon %3.99. Bugünleri de görecektik miydik. Hele ki enflasyon rakamları. Benim ahir ömrümde hiç hatırlamadığım kadar düşük bir oran. Ve acaip bir gurur vesilesi. İngiltere’de son rakam %4.4.

Ama ayaklarımızı yere sağlam basmak lazım. Hepimiz enflasyonun yükseleceğini biliyoruz. Merkez Bankasının son tahmini sene sonu için %5.9. Belki bunun da üstünde olacak. Yine aynı şekilde büyümenin de yavaşlayacağını biliyoruz. Ama yine de %5’in üzerinde bir büyüme olacak. Dolayısıyla değerlendirmeleri buna göre yapmak lazım.

Son yazımda bu rakamların bize aslında ekonomi politikasının yönü açısından farklı bir şey söylediğini anlatmıştım. **Türkiye artık bir zamanların yoksul ama gururlu genci değil. Artık yoksulluktan çıkmış, hızla zenginleşen ve olgun bir ülke. Ekonomi politikasını da artık buna göre düzenlemek durumunda. Eskinin refleksleriyle değil.**

Yazmadan geçemeyeceğim. TOBB Yönetim Kurulu’na katılan Kılıçdaroğlu, CHP’nin iş dünyasında olumsuz bir algısı olduğunu ve bu tabloyu kırmak istediklerini ifade etmiş. “Biz yeni CHP’yiz.....19. yüzyılın politikalarını reddeden yeni bir anlayışın sahibiyiz” demiş. Buna sevindim doğrusu. CHP eğer bu hızla gider ve 20. yüzyılı da geride bırakabilirse, eminim performansını da epey yukarı çeker.

Benim eskinin refleksleri ile kastettiğim ise Türkiye’de refah artışının ve makroekonomik istikrarın sağlanmasından önceki dönem.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünya konjonktürü değişirken

Ümit İzmen 11.04.2011

Son derece kritik bir eşikteyiz. Dünya ekonomik ve siyasi güç dengelerinde çok ciddi oynamalar var.

Türkiye için de askerî vesayet sorunu, Kürt sorunu ve demokratik hak ve özgürlüklerin genişletilmesi gibi devasa konularda tam çözümün eşiğinde duruyoruz.

Dünyada ve Türkiye’de her şeyin iki uçtan birine gitme ihtimalinin birbirini dengelediği bu çok acayip belirsizliğin tam orta yerinde Türkiye ekonomisi gayet iyi bir performans gösteriyor. Öyleyse temel soru bu performansın devam ettirilip ettirilmeyeceği. Yanıt için önce dünya ekonomisindeki gelişmelerin bir ufak özetine göz atmak gerekiyor.

Geçen hafta dünya ekonomisinin gidişatında uzun süreden beri beklenen, bu yüzden sürpriz sayılmayacak ama yine de gerçekleşmesi son derece önemli bir gelişme yaşandı. **Avrupa Merkez Bankası faiz oranlarını 0.25 puan arttırdı. Böylece küresel krizin ardından başlayan parasal genişleme döneminin sonuna gelinmiş oldu.**

Bu kararının arkasında enflasyondaki yükselmenin yol açtığı endişeler yatıyor. Çünkü Avrupa Merkez Bankası’nın enflasyon konusunda çok katı bir tutumu var. **Bir süre sonra Amerika Merkez Bankası da faizleri yükseltecek. Bu geçecek süre içinde ise avro dolar karşısında daha da güçlenecek.** Avro zaten bu sene dolar karşısında neredeyse yüzde 9’a yakın değer kazanmıştı.

Dolar şu anda başlıca ticari partnerlerinin para birimleri karşısında gayet zayıf bir yerde.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Altı ay sonrasının yazısı

Ümit İzmen 13.04.2011

Gündemin birkaç günde bir hızla değişmesi, bir vahim konudan bir başka vahim konuya savrulmak, ama hiçbirini çözüp sonuçlandıracak sebatı gösterememek de Türkiye’nin olağan hali. Seçimlere doğru bu durumun ağırlaşması da öyle. “Seçim ekonomisi” uygulamalarından kurtulmuş görünüyoruz ama seçimlere doğru artan toz duman içinde hareketsiz kalma geleneğimiz sürüyor. Ve belli ki bu seçim telaşının üzerini örttüğü bu atalet seçimler ertesine kadar böyle devam edecek. Ancak seçimlerden sonra ortalık sakinleştiğinde karşı karşıya kalacağımız manzaranın kötü olmaması için bugünden dikkat edilmesi gereken konular var.

Geçen yazıda bir taraftan dünya ekonomisindeki değişikliklerin ve belirsizliklerin, öte taraftan Türkiye’de siyasetin içinde bulunduğu gerilimlerin ekonomik performansın devamı için risk oluşturduğunu vurgulamıştım.

Dünya ekonomisindeki gelişmelerin ufak bir özeti, küresel koşulların önümüzdeki dönemde, geçmiş dönemin Türkiye’nin yüksek büyüme hızları tutturabilmesine imkân tanıyan koşullarında büyük çaplı değişiklikler olacağını gösteriyor.

Bütün dünyada enflasyonun yükseldiği ve hammadde ve gıda fiyatlarının hızla arttığı, bir ortamda, ithal fiyatları **Türkiye’deki enflasyonu da arttıracak.** Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin merkez bankalarının

arka arkaya faiz arttırması ve küresel likiditenin azalması **Türkiye'nin cari açığını finanse etmesini zorlaştıracak.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yakın gözlüğüyle ufka bakmak!

Ümit İzmen 18.04.2011

AKP seçim beyannamesini açıkladı. Doğrusu benim için biraz hayal kırıklığı. Umduğumu bulamadım. 2023 gibi bugünden 12 sene sonrasını hedefleyen bir perspektif güzel de, buraya nasıl ulaşılacak, bunun için önümüzdeki dört yıllık dönemde ne yapmak gerekecek, bunların daha net ortaya konmuş olmasını beklerdim.

Bir kere beyannamenin her alanda odağa insanı aldık şiarına rağmen odakta daha çok sayılar var gibi. Gerçi beyanname o kadar uzun ki (tam 155 sayfa) ve her konuyu kapsıyor ki, odak muğlâklaşıyor. Böyle olunca da, korkarım yapılacak yorumlar biraz körün fili tarif etmesi gibi olacak, herkes bir ucundan tutup olumlayacak ya da olumsuzlayacak. Zaten dün çıkan ilk yorumlar biraz böyleydi.

Bu 155 sayfayı gözden geçirdim. Ele alınabilecek, üzerinde söz söylenecek bir sürü alt başlık var. Bugün bu beyannamenin genel çerçevesi üzerine ilk gözlemlerle başlamak istiyorum. Alt başlıkları sonraki yazılara bırakıyorum.

Öncelikle AKP'nin kendisine çizmiş olduğu çıraklık, kalfalık, ustalık dönemlemesi ile başlayayım. Böyle bir dönemlemenin bir sonraki aşaması emeklilik. Belki araya en fazlasından bir bilgelik dönemi sıkıştırabiliriz. Ama Türk siyasi hayatında bilgelik deyince hafızama üşüşen Celal Bayar ve ardından Demirel gibi isimler, sakın bir emekliliğin daha hayırhah olabileceğini düşündürüyor.

Ustalık deyince benim aklıma gelen, mevcut yapının tüm detaylarına, özellikle de sorunlarına ve kısıtlarına tam olarak vakıf olmak, yani eski yapıyı değiştirebilecek bir yetkinlik.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Onuncu derken geriye düşmeyelim de!

Ümit İzmen 20.04.2011

AKP'nin seçim beyannamesi hakkındaki genel gözlemlerimi yazdığım pazartesi günkü yazımı **yeni bir vizyon, yepyeni bir yörünge olmayınca 2023 yılında dünyanın en büyük onuncu ekonomisi olma hedefini gerçekleştirilir bulmadığımı yazarak bitirmiştım.** Niye böyle düşündüğümü açıklayayım.

Son IMF rakamlarına göre Türkiye şimdi dünyanın en büyük 16. ekonomisi. Satın alma gücü paritesine dayalı hesaplamalara göre **Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisi içindeki payı yüzde 1,3.** Bir ülkenin dünya ekonomisindeki payında ve yerinde kısa sürede pek büyük değişiklikler olmuyor.

Ünlü iktisat tarihçisi Maddison'un hazırlamış olduğu tarihsel veri seti ülkelerin ekonomik performansını tarih içinde ve birbirleriyle karşılaştırmalı olarak incelemek için çok yararlı. Bu verilere göre **Türkiye'nin dünya ekonomisindeki ağırlığı 1500 yılından bu yana yüzde 0,6 ile yüzde 1,5 arasında değişiyor.** 1500'lerde yüzde 1,5 olan pay 1800'lerden sonra hızla azalmaya başlıyor. Gerileme dönemi 1950'ye kadar devam ediyor ve pay yüzde 0,64'e kadar düşüyor. **Osmanlı'nın ekonomik çöküşünün bu kadar sürmesi ve 50'lerin dönüm noktası olması kimilerini şaşırtabilir, ama aslında hiç şaşırtıcı değil. Egemen ekonomik zihniyette devletçi geleneğin çözülmesi ve yerini özel girişimciliğe bırakması Menderes döneminde gerçekleşiyor. Bu dönüşümle Türkiye ekonomisinde büyüme hızlandığı gibi, bu büyüme diğer ülkelere kıyasla da yüksek oluyor.**

Her on yılda bir Türkiye'nin dünya ekonomisindeki payı binde 10 civarında artış gösteriyor. Dünya ekonomisindeki ağırlık 1993'te yüzde 1,23'e ulaştıktan sonra Türkiye'nin karanlık yıllarında sürekli geriliyor ve 2001 krizinde yüzde 1,06 ile iyice düşük bir seviyeye iniyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP seçim bildirisi

Ümit İzmen 25.04.2011

Allahım neydi günahım! Önce AKP'nin 155 sayfalık seçim beyannamesi Sonra CHP'nin Cumhuriyet'in 100. Yılına Doğru Herkes için Üretim; Herkes için Zenginlik başlığı altında yayımladığı 38 sayfalık Yeni Ekonomi Stratejisi ve 189 sayfalık İnsan ve Üretim Odaklı Yeni Ekonomi belgeleri. Sonra yine CHP'nin 134 sayfalık Seçim Bildirgesi.

Ardından bir de CHP'nin bu sefer 36 sayfalık Çocuklar Geleceğe Umutla Bakacak raporu gelince ben de havlu attım ve rapor okumayı kestim. Çünkü zaten okumamış olsam hiçbir şey kaybetmeyeceğim, en ufak bir eksiklik hissetmeyeceğim kağıtlar. Bir de üstelik bu kağıtların seçimlerden sonra hiçbir hükmü kalmayacak düşüncesi yok mu insanın beynini kemiren, yapılan işi hepten manasızlaştırıyor.

AKP'nin seçim beyannamesini eleştirmiş ve 2023 yılında 2 trilyon dolar ile dünyanın en büyük ekonomisi olma hedefini gerçekçi bulmamıştım. Ama bu sırada henüz CHP'nin eli 2.6 trilyon dolara çıkartan hedefini duymamıştım. AKP'ye göre şimdi 10 bin dolar olan kişi başı gelir bundan 12 yıl sonra 2.5 kat artarak 25 bin dolara, CHP'ye göre ise 3.5 kat artarak 35 bin dolara çıkıyor. Acaba diyorum ben de 45 bin dolar diye bir hedef koysam, "10 da yetmez 7 olsun, 12 yıl içinde, G7 üyesi Türkiye" desem ne olur? Dünya üzerinde sözüne kulak verilen biri olmaktan çıkarım herhalde. Ama yerli malı fikir piyasasında, samimi bir heyecanla ülkenin geleceğini düşünen, vizyon sahibi bir ekonomist olarak görülürüm belli ki!

Bu kurumsal yapıyla bu hedeflere yönelmek nasıl düşünülebilir, hiç anlamıyorum.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

CHP'nin ekonomi programı: Ne yardan ne serden

Ümit İzmen 27.04.2011

AKP'nin seçim beyannamesinde yer alan 10. büyük ekonomi hedefini gerçekleştirilebilir bulmayınca Türkiye gazetesinden Mustafa Selçuk CHP'nin vaatlerine de aynı "nesnel"likle yaklaşıp yaklaşmayacağını merak etmiş. Ne AKP'nin ne CHP'nin vaatlerine nesnellik dışında yaklaşmam için hiçbir nedenim yok.

CHP'nin bildirgesine ve yayımladığı ekonomi raporlarına bu yazıda biraz daha yakından bakalım. Öncelikle raporlar epey kapsamlı. Bütüncül bir çerçeve içinde hareket edilmiş. Belli ki dünya ekonomisindeki gelişmeler ve dinamikleri analiz etmek için ciddi bir gayret gösterilmiş. 2023 projeksiyonları da epey detaylandırılmış. Bu açıdan geçmişin baştan savma, görev icabı hazırlanmış ekonomik programlarından çok farklı. Ama ciddi sorunlar da yok değil.

Mesela, AB tam üyeliği hedeflenmemiş; sürecin hızlandırılması hedeflenmiş. Politika çerçevesinde ve strateji tasarımı da AB referansı çok cılız. Bu politik bir eleştiri değil: Sorun olarak gördüğüm şey, tam üyelik hedefinin silikleştirilmesi ile "süreci hızlandırma" vaadinin birarada bulunması. **Bu "ne yardım, ne de serden vazgeçememe" hali bildirgenin tamamına damgasını vurmuş. Bu kadar ayrıntıya inip muğlâklığı korumayı becermek ancak özel bir çabayla mümkün.**

Ayrıca çizilen çerçevenin ciddi bir inandırıcılık sorunu var. Bu sorun da AKP dönemindeki ekonomik kazanımların yok sayılması ile başlıyor. AKP döneminde ekonominin göstermiş olduğu performansın parlaklığı tartışma götürmez. Bu durumu tüm dünya teslim ediyor. Eleştiri, performans üzerinden değil, bölüşüm ve çevre konularındaki politik tercihler üzerinden yapılabilir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yarını bugünden kuracağız

Ümit İzmen 02.05.2011

Kısa vade-uzun vade ayrımı ekonomide çok önemlidir. Kısa vadede eldeki mevcut üretim miktarını, ya da üretim faktörlerini değiştiremediğiniz durumdaki seçenekler ile uzun vadede yani her şeyin değişebilme imkanının olduğu durumdaki imkanlar ve tercihler çok farklı olur. Ama **uzun vade dediğiniz şey de kısa vadelerin üst üste konmasından meydana gelir.** Bugün attığınız ya da atmadığınız adımlar, yarın elde edebileceğiniz sonuçları şekillendirir.

Daha düne kadar başımızı kaldırıp geleceğe bakacak halimiz mecalimiz yoktu. Ekonomide de siyasette de günlük hatta saatlik yaşıyorduk. Bu durum ekonomide bir parça değişti. Artık önümüzü biraz daha görebiliyoruz. Tahminlerin aralığı da daraldı. Mesela enflasyon. Şimdi %4 ama gelecek çeyrekte yükseleceğini sonra yeniden yavaşlayacağını biliyoruz. Merkez bankasının son tahminine göre sene sonunda %6.9 olacak. Gerçekleşecek rakamın üç aşağı beş yukarı bu civarda olacağını hep birlikte göreceğiz.

Ama siyasette hala kısa vadenin kapanından kurtulabilmiş değiliz. Önümüzde seçim var. Gerçi seçim sonucunda AKP'nin yeniden iktidar olmasına kimse şaşmayacak ama bu bilgi siyasetteki belirsizliği ve bulanıklığı ortadan kaldırmaya yetmiyor. Çünkü önümüzde çözülmesi şart olan bir Kürt sorunu ve yapılması gereken yeni bir Anayasa var. Her ikisinin de nasıl olacağını bilmiyoruz. Üstelik bunlar enflasyon %6 mı olmuş %7 mi sorusu ile kıyaslanamayacak kadar hayati.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sıfır faiz olur mu

Ümit İzmen 04.05.2011

AKP'nin siyasi başarısının arkasında ekonomik istikrar ve yüksek bir büyüme hızı sağlaması var. Ekonomik başarısının arkasında ise para ve maliye politikalarını doğru bir kavrayış ve yönlendirme uygulaması ve uygulamadaki teknik beceri var. Ama şimdi Başbakan'ın faiz ve enflasyon konusundaki son sözlerini bu tablonun neresine yerleştireceğiz?

Başbakan geçen hafta seçim öncesi tam gaz süren toplantılardan birinde kendi dönemlerinde faiz oranlarının düşüşünü anlatırken "Enflasyon, faizin neticesidir. Hedef nedir? Hedef inşallah faizle enflasyonu aynı seviyeye getirmektir. Faizi sıfırlamak için bunu yapmaya mecburuz. Bu adımları atacağız. Türkiye ona doğru gidiyor" demiş. Umuyorum ki bu laf, seçim heyecanı içinde söylenmiş bir sözdür. Özellikle CHP'nin yaptığı anlamlı olmayan ve bu nedenle "popülist" etiketi ile yaftalanan seçim vaatlerinin etkisi olsa gerek. Çünkü şimdiye kadar ekonomiyle ilgili bakanların yaklaşımları tutarlı ve hayalcilikten uzak olmuştu. Başbakan'ın sözleri ise bu çerçevenin içine oturmuyor. Bu yüzden bu sözlerin üzerinde durmak istiyorum.

Öncelikle enflasyon ve faiz arasındaki nedensellik ilişkisi Başbakan'ın söylediği gibi değil. Eğer faiz düşürmekle enflasyon düşseydi dünyada onlarca yıldır onlarca devlet enflasyonu indirmek için uğraşmazdı. Ama Başbakan'ın bu kadar basit bir şey ima ettiğini düşünmüyorum.

Yüksek faizin istenmeyen bir şey olduğu çok bariz. Yüksek faiz yatırımın maliyetini arttırır.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)